Catherine-Paris e o prinţesă adevărată. Ştie doar din poveştile bunicii că ţara ei se află undeva departe, unde se vorbeşte altă limbă şi unde sunt ţinuturi mlăştinoase pe malul unui râu numit Prut, şi că strămoşii ei sunt nobili, iar rudele ei, capete încoronate. Catherine e o prinţesă adevărată care locuieşte în oraşul căruia îi poartă numele, pe o străduţă de lângă Matignon, cu bunica, bucătăreasa şi camerista. E o fetiţă cuminte, care ia lecţii de latină şi se plimbă ore întregi prin Tuileries. Nimic mai străin de zvonul palatelor, de desăvârşita etichetă a saloanelor şi de obligaţiile rangului nobiliar. Viaţa aceasta tihnită şi limpede se întrerupe neaşteptat: dintr-un automobil strălucitor coboară un prinţ adevărat...

BIBLIOTECARII POLI ROM e s e n ţ i a l

Autori consacraţi, cărţi importante din literatura lumi

Colecţia BIBLIOTECA POLIROM este coordonată de Bogdan-Alexandru Stănescu.

Martha Bibescu, *Catherine-Paris*

Copyright © fiditions Grasset & Fasquelle, 1967 AU rights reserved

© 2013 by Editura POLIROM, pentru traducerea în limba română

ROUMANIC

Această carte, editată în cadrul Programului de Sprijin pentru Publicare Nicolae Iorga, a beneficiat de ajutorul Institutului francez din România.

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parţială, multiplicarea prin orice mijloace şi sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziţia publică, inclusiv prin internet sau prin reţele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informaţiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum şi alte fapte similare săvârşite fără permisiunea scrisă a deţinătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislaţiei cu privire Ia protecţia proprietăţii intelectuale şi se pedepsesc penal şi/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Pe copertă: Giovanni Boldini (1842-1931), *Portretul prinţesei Martha Bibescu,* 1911

www.polirom.ro

Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1,
sector 4, 040031, O.P. 53, C.P. 15-728

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României:

BIBESCU, MARTHA

Catherine-Paris / Martha Bibescu; Magda Râduţă (trad. din lb. franceză şi note de). - Iaşi: Polirom, 2013

ISBN: 978-973-46-3784-3

I. Răduţă, Magda (trad.)

821.133.1-31=135.1
821.135.1-31

Printed in ROMANIA

Martha Bibescu

Catherine-Paris

Traducere din limba franceză şi note de
Magda Răduţă

POLI ROM 2013

Capitolul I *Luna mai, luna dragostei*

Catherine-Paris se născuse la Bucureşti, dintr-un tată fost elev al liceului Louis-le-Grand şi o mamă care avea vedenii.

— Te-am văzut deseori în vis, înainte să vii pe lume, îi spunea.

Catherine avea să afle şi unde o visase mama ei. Chiar dacă oraşul natal se afla, pe hartă, mai aproape de Ialta decât de Moscova, în acea zi de 28 ianuarie 1889, ziua când se născuse, termometrele arătau 30 de grade Reaumur sub zero[1], bocalurile farmaciştilor plesniseră, iar pe străzi nu se vedea nici o trăsură şi nici o sanie, căci vizitiii ruşi se trăseseră şi ei la adăpost. Surdă, mută, înţepenită, lovită de una din blestematele caracteristici ale climei sale catastrofale, cetatea Bucureştilor parcă era şi oarbă. Cruste de gheaţă îmbrăcau ferestrele duble, pe care locuitorii le acoperă de două ori pe an: o dată iarna, când giur- giuvelele se căptuşesc cu hârtie de jurnal şi cu bureţi groşi, o dată vara, când se închid storurile şi se trag persienele şi draperiile negre, ca să nu intre vipia amiezii, celălalt duşman de-afară.

— Deschideţi larg ferestrele, niciodată nu le deschideţi aici! gemea, în aiurarea ei, mama lui Catherine.

1 Pe scara Celsius, -37.5°.

Madam Filofteia, moaşa, care de patruzeci de ani tot îngrijea damele Bucureştiului ce rămâneau grele, fară ca greutatea ei să se micşoreze vreun pic, se îndreptă spre una dintre ferestre, închisă şi acoperită cu totul, şi se prefăcu repede că o deschide. Smuci mânerul, trase puţin draperia şi profită de ocazie să privească lung în stradă. Printre dârele de promoroacă ale geamului, ca prin peretele unui acvariu albicios, văzu o privelişte rară pentru Calea Victoriei: nici ţipenie de om în miezul zilei, doar vânt turbat de la Baltica, venit urlând prin o mie cinci sute de kilometri de câmpie să mătură strada, cât era de lungă. între doi nămeţi cât casa, un bărbat înainta chinuit, încotoşmănit cu căciulă de blană şi şubă cu guler înalt, tras până peste urechi, părea un grenadier rătăcit de armata lui Napoleon în retragerea rusească. Strângea la piept, ca pentru a-l apăra, un buchet mare de flori galbene şi roşii, garoafe bătute şi mimoze, înfăşurate într-o hârtie dantelată pe care o sfâşia vântul. Trecu pe lângă casă fară să arunce vreo privire în sus. Era prinţul Jean Dragomir, bunicul copilei abia născute. Vizitiul lui lipovean, din ramura Prea Curatei Porumbiţe, nu se învoise să-l ducă, aşa că o luase pe jos în prăpădul de afară, să-i ureze La mulţi ani ţiitoarei lui.

*

în braţele unei mame care credea în vise şi care o ştia dinainte de a se naşte, Catherine avea să fie dusă departe de locul unde venise pe lume. Abia trecuse ziua şi, în fierbinţeala care le unea pe amândouă, mama îi murmurase fiicei taina ei:

— La Paris m-am gândit prima dată la tine, draga mea; era luna mai, când trăsuricile aleargă pe străzi pline de lăcrămioare, când se udă caldarâmul cu stropitoarea, când plouă o clipă numai, şi-apoi iese iarăşi soarele; când e atâta verdeaţă nouă pe crengile arborilor bătrâni de pe Avenue Gabriel, de pe Avenue Marigny şi din cartierul Roule, unde stă bunica ta, încât te crezi în mijlocul pădurii!...

Te-am văzut mai întâi în vis, draga mea, îi şopti la ureche. Prima dată s-a-ntâmplat când ieşeam din prăvăliile de la Luvru. Se auzea larmă de copii; săreau cu toţii împrejurul unui vânzător care trebuia să le împartă nişte baloane; nu-i mai rămăsese decât unul, şi fiecare îl

cerea, fiecare ridica mâinile să-l apuce... Tu ai trecut prin faţa lor şi doar ţi-ai ridicat capul; ţi-am prins privirea şi mi-am zis: „Ea e fetiţa pe care-o voi avea". Vânzătorul ţi-a dat ţie balonul; avea desenat pe el un cocoş. Şi cocoşul acela a cântat, iar eu m-am trezit...

Altă dată te-am văzut în Jardin des Tuileries cum alergai în jurul bazinului unde plutesc, iar apoi se răstoarnă, vaporaşele cu pânze ale copiilor. Vaporaşul tău nu se clătina, chiar dacă vântul puternic încreţea apa, îţi biciuia genunchii goi şi te facea să strigi de spaimă. Părul lung, vălurit, îţi acoperea faţa, dar te-am recunoscut după arcul graţios al gâtului.

Mai târziu am început să te văd şi aievea, pe stradă ori la teatru, nu doar în vis. Nu mai erai copil: te-am văzut adolescentă, apoi femeie tânără. După căsătorie, i te-am arătat şi tatălui tău; eram într-un restaurant de pe Champs-Elysees, unde cinam afară pentru prima dată în anul acela. Era o seară de mai, seara în care ai început să exişti cu adevărat, nu doar în sufletul meu. Tatăl tău stătea cu spatele la tine. I-am spus: „întoarce-te şi uită-te, la a treia masă pe dreapta e o femeie îmbrăcată în roz şi negru". Şi-a schimbat locul doar pentru a nu-şi mai dezlipi ochii de tânăra care avea chipul tău, draga mea... Să fie oare adevărată, pentru bărbaţi, legenda oilor lui Iacov? Privirea să fie cea care zămisleşte prima?...

Toate femeile nefericite fac poezie, chiar şi cele care nu scriu versuri. Maria Romulescu, mama lui Catherine, aparţinea acestei categorii de fermecătoare fiinţe care fac poezie fără s-o ştie. Fiică de clarvăzătoare, Catherine avea să afle ceea ce de obicei un copil nu află niciodată: cum a ajuns să se nască, adică raţiunile adânci şi întâmplările mărunte ce îi provocaseră, îi însoţiseră şi îi hotărâseră venirea pe lume. Dacă s-ar fi născut în Spania, s-ar fi numit fără îndoială Conception, Encarnation sau, şi mai bine, Anunciation, fiindcă toţi catolicii din părţile acelea cinstesc mai presus de orice vestea cea bună adusă de înger; se născuse însă în România şi fusese botezată Catherine, după numele bunicii din cartierul Roule, şi Catherine-Paris, în amintirea unei surori a mamei care, născută în

timpul Asediului şi moartă în 1872, nu apucase să poarte decât un an acest foarte frumos nume.

Află până şi pe unde o luaseră părinţii ei în noaptea acelei bunevestiri. Trecuseră pe sub cupola de verdeaţă care se întinde, toată luna mai, în josul bulevardului Champs-Llysees, până la Place de la Concorde. Pavajul strălucea: abia plouase. Trecuseră strada la braţ, prin faţa statuilor cu cai ale lui Marly, şi, tot pe sub frunzişul bogat, merseseră până la CoursTa-Reine, unde, cu fluviul atât de aproape, te simţi ca într-o plimbare la ţară. Se aşezaseră pe una din băncile duble de pe malul Senei, care li se păru dintr-odată o băncuţă de confesional. în aerul călduţ al nopţii, alte perechi, ajunse şi ele la clipa mărturisirilor, stăteau pe bănci de-a lungul ţărmului, în sus şi-n jos, cât era oraşul de mare. Din când în când se vedeau care trase de cai de povară, care urcau malul spre Auteuil încărcate cu pietre de construcţie ce sclipeau în noapte ca nişte bucăţi mari de fosfor.

Maria se spovedi prima. îi spuse lui Constantin ceea ce nu credea nici ea că îi va spune vreodată: că nu-l iubeşte, dar că-şi doreşte să aibă împreună un copil pe care să-l iubească. Ar vrea să fie fetiţă. Să semene întru totul cu femeia de la restaurant. Să o căsătorească la Paris. Fericirea copilei va fi răscumpărarea nefericirii mamei sale. Aşa, Maria i-ar rămâne toată viaţa aproape. Ce nu-i mărturisi era că tare se temea să nu-l fi înşelat chiar în acea zi, fiindcă se gândise din nou la un francez de care fusese îndrăgostită înainte de căsătorie. Lui Constantin îi plăcu felul deschis şi curajos în care îi vorbise soţia lui. El era şi mai vinovat decât ea: îndrăgostit de o altă femeie, se căsătorise doar ca să se supună voinţei tatălui. Pe cealaltă o întâlnise în Cartierul Latin şi semăna perfect cu tânăra de la restaurant... Şi, blestemând amândoi prejudecăţile părinţilor care îi aduseseră împreună, ajunseră să se îmbrăţişeze plângând, ca şi cum odată cu plânsul ar fi venit şi dragostea. Se întoarseră, doi străini străbătând oraşul înverzit, pe rue Matignon, la locuinţa mamei lui Catherine, unde stăteau de puţin timp. Descoperiseră că avuseseră acelaşi vis, adolescenţi: să trăiască la Paris. Vor ajunge oare să-l vadă împlinit?

Catherine îl va împlini. Va fi întruchiparea păcatului tatălui şi răzbunarea mamei. Născută la trei mii de kilometri de île de France, era ca şi cum s-ar fi născut pe insula Sfântului. Degeaba, la venirea ei

pe lume, Bucureştii zăceau de o zi şi jumătate sub asediul zăpezii: numele ei rămase Luna Mai a Dragostei, în amintirea ţării unde o moldoveancă şi un muntean care nu se iubeau o zămisliseră într-o clipă de fericită uitare de sine.

— Luna mai, îi spunea mama ei, e luna în care în toate satele Franţei sunt sărbători cu dans, cântece şi procesiuni. E luna Sfintei Marii.

Capitolul II

în care Catherine îsi ia avânt

Moartea timpurie a părinţilor o facu pe Catherine să sară peste o generaţie: fata dobândi acel aer nelămurit de cuminţenie pe care-l capătă copiii care stau prea mult pe lângă bătrâni. Avea trei ani când îi murise tatăl, iar nenorocirea aceasta îi împărţi viaţa în două: înainte fusese în ţara natală; după, la Paris. Amintirile din ţară, deloc numeroase, îi străluceau cu deosebire în minte. Din limba locului nu-şi mai aducea aminte decât două cuvinte: *ascultă* şi *foc.* Mai era un apus de soare pe care îl revedea deseori: din braţele doicii, cu nasul lipit de geam, privise cum ziua se sfârşeşte frumos şi încet, prelung ca o suferinţă, întinzând flăcări peste câmpia valahă. Sfârşitul acela de zi senină devenise în închipuirea ei imaginea ţării unde se născuse; era prima amintire pe care-o avea.

Catherine nu văzuse niciodată până atunci cum apune soarele; camera ei avea ferestrele spre răsărit. în ziua în care îi murise tatăl, fusese dusă într-o odăiţă a servitorilor, să nu bage de seamă că pe ziduri se băteau în cuie pânzele de doliu, iar odăiţa aceasta se deschidea spre cerul de seară. Aşa că micuţa Catherine fu întoarsă dinspre moarte de un spectacol scânteietor. I se ascunsese astfel, pentru prima dată, una dintre marile taine ale vieţii; mai târziu, se străduiră să i-o ascundă şi pe cealaltă. Părinţii cei buni niciodată nu s-au grăbit să le spună copiilor că le-au dăruit şi moartea când le-au dat viaţă, şi nici cum au apărut pe lume. Odată cu moartea tatălui, Catherine îşi pierdu rădăcinile, ca o floare tăiată, dar nu ştiu nimic despre asta. Orice amintire despre el se stinse în zarva primei sale călătorii, printre atâtea lucruri noi şi zumzăitoare.

în loc de lapte, fetiţa care străbătea Europa băuse din pocalul ei de argint apa uitării, zbuciumată de mişcarea trenului ca de o furtună. Câteva zile înainte de a pleca tot căutase în jur, la ceasul de culcare, când era şi ceasul ei de joacă, o mângâiere anume care nu mai venea. Aştepta o mustaţă gâdilătoare care s-o facă să râdă. Se obişnuise să vadă venind spre ea pe cineva cu picioare lungi, între care se împiedica şi cădea, şi cu mâini puternice, care-o ridicau cu uşurinţă de la pământ şi-o aşezau pe genunchi. Şi începea jocul: întâi încetişor, scuturând-o în cadenţă:

Pleacă tata la Paris,
Pas, pas, pas!...

Dar nu trecea mult şi fetiţa îşi pierdea răbdarea, îşi îmboldea căluţul cu strigăte ascuţite, îl lovea cu călcâiul. Şi atunci genunchii cei mari se mişcau mai iute, şi mai iute, facând-o să râdă sughiţat. Tropăia:

Pleacă mama la Paris,
Trap, trap, trap!...

Apoi genunchii se mişcau repede-repede, o ridicau iute, o ameţeau:

Pleacă fata la Paris,
Galop, hop, hop!...

Jocul, isprăvit mereu printr-o căzătură, nu era decât o poveste care anunţa viitorul. Aşa sunt toate jocurile copilăriei: marionetele ne arată cât de scurtă şi de tulburată ne e viaţa, de-a v-aţi ascunselea ne învaţă cum se caută emoţiile, Ineluş-învârtecuş, cât ai de alergat ca să-ţi îndeplineşti dorinţele, iar De-a baba oarba[2], dragostea oarbă şi dibuitul.

---

2 în orig., *Colin-Maillard* - joc în care „vânătorul", legat la ochi, încearcă să-î atingă pe ceilalţi, care se mişcă în cerc în jurul lui; cel atins rămâne pe loc, iar „vânătorul" îi pipăie faţa şi ghiceşte cine e.

Cum merg de obicei lucrurile, viaţa adevărată luă locul micilor prefăcătorii. Catherine nu mai avu nevoie să se joace de-a călătoria: ajunse să călătorească de-adevăratelea. Trei zile şi trei nopţi, spre fericirea ei, trenul o purtă la pas prin oraşe, la trap peste poduri, la galop prin sate. în gările zgomotoase, necheza şi el. Aşa plecă ea departe de ţara pe care ar fi ajuns s-o străbată alături de tatăl ei, dacă ar fi trăit. Descoperind cu strigăte de entuziasm cuşeta micuţă rezervată pentru ea, fetiţa nu-şi dădea seama că îl lăsase în urmă, închis tot într-un compartiment, dar unul mult mai jos şi mai întunecos, fără vreo lampă care să-şi reverse liniştitor lumina albăstruie, pe cel care îi adusese primele bucurii în această lume. Călătoria de-a lungul Europei o trimitea înapoi spre locul dintâi, Parisul. Catherine, copil nu doar predestinat, ci de-a dreptul premeditat, ştia dintotdeauna că va merge acolo. Era hărăzită oraşului căruia îi purta numele, aşa cum sunt unii hărăziţi de la naştere Fecioarei.

La 15 februarie 1893 urca, lângă mama ei, treptele de la Gare de l'Est - o altă Intrare în Templu. Era o dimineaţă posomorâtă de iarnă; pe geamul trăsurii închiriate se prelingeau stropi de ploaie şi se ghiceau, împâclite, lumini. La început, fetiţa nu văzu decât lacrimile strălucitoare ale ploii; dar urechile îi erau mângâiate de zarva depărtată, pe care o primi cu toată inima. Pe rue Matignon, sub bolta porţii celei mari, o întâmpină Revoluţia Franceză însăşi - în persoana lui madam Fenouil, tricoteză şi portăreasă. Catherine nu se emoţionă; întinse curajoasă mâna lupului deghizat în păzitoare a porţii. Madam Fenouil se înmuie toată: „Oh, ce copilă drăguţă! Cum are să se bucure înălţimea Sa!"

Şi apoi, pe scara întunecată pe care mirosea a gaz şi a cafea, tot alaiul urcă la mezanin, unde înălţimea Sa aştepta în prag, înconjurată de suită: Maria Robinet şi Angele bucătăreasa.

Bucuria, Bunătatea şi Nevoia o întâmpinau pe Catherine în prag. Sosirea ei în acest apartament mic, întunecat şi cu tavane joase, pe care mama ei îl numea cu drag „colţişorul Matignon", era semnul unei victorii a spiritului asupra materiei, într-o luptă conjugală lungă de treizeci şi trei de ani, dintre o femeie bună la inimă şi un apucat. Războiul se întinsese din părinţi în copii, pe două generaţii, şi

îmbrăcase toate formele, dar mai cu seamă pe cea economică. Cearta începuse pe malurile Prutului, la Miroslava, într-un conac moldovenesc întins, înconjurat de o salbă de iazuri. Aici îşi închisese prinţul Jean Dragomir tânăra mireasă, chiar din luna de miere. Dacă ar fi fost după el, luna asta ar fi durat o veşnicie. Vânătoarea, fară oprelişti în pustietăţile acestea mlăştinoase, îl ţinea lângă soţie, care-i adusese ca zestre acest tărâm al febrei paludice; dacă nu se gândise niciodată să divorţeze, nici măcar în al unsprezecelea an de căsătorie, singurul mai rău pentru el, era fiindcă n-avea de gând să piardă ţinutul mai bogat decât însăşi Delta Dunării în stufărişuri şi în stoluri de raţe sălbatice, de gâşte, de lebede, de buhai de baltă şi de bâtlani. Cu puşca la umăr uita cu totul de femei, căci se liniştea ucigând păsări. Era felul lui de a-şi ţine în frâu instinctele, aşa că împuşca mereu, cât putea. Unsprezece ani de zile, mereu acelaşi lucru: în fiecare seară stătea la pândă şi cinci nopţi pe săptămână înnopta lângă nevastă; restul, numărând aici şi Ziua Domnului, se ducea să-şi vadă celelalte pământuri şi petrecea cu ţiitoarele. Numai că în al unsprezecelea an, profitând că era într-o duminică, prinţesa Catherine plecă pur şi simplu la Paris, luându-şi cu ea cei opt copii. îi lăsă, sprijinită de tocul puştii, o scrisoare în care îi explica, atât cât se putea de limpede, ce şi cum: pleca fară vreun gând să se mai întoarcă; va rămâne la Paris ca să aibă grijă de educaţia băieţilor şi pentru ca fata să înveţe să se îmbrace. Dacă el va vrea să vină în vizită, îl va primi. Prinţul veni. Nu schiţă nici un gest să o facă să se răzgândească, dar nici nu se certară: dacă s-ar fi certat, răzbunarea lui n-ar fi fost cu putinţă. O tratã ca pe o soţie care şi-a căpătat iertarea şi, la plecare, prinţesa era însărcinată a noua oară. îi stabilise şi suma pentru întreţinere: o mie de franci, pe care era de aşteptat să-i gospodărească aşa cum se cuvine. La sfârşit, o vesti că are s-o viziteze în fiecare an, neanunţat.

Parisul era încercuit în 1871, aşa că pentru moment prinţesa fii cruţată de această vizită de temut. îşi născu ultimul copil, o fetiţă cu numele de Catherine-Paris, în mijlocul grozăviilor Asediului. Puţin după aceea se mută de la Hotel du Rhin, unde stătuse de când ajunsese în Franţa, şi se instală pe bulevardul Saint-Michel, în plin cartier studenţesc. Trăi acolo fară griji, dacă nu punem la socoteală

grija banilor. Dar, pentru o femeie de tăria ei, sărăcia nu însemna nimic. îşi schimbase clasa socială, dar nu şi inima; nimic mai simplu decât să trăieşti neînsemnat când nu eşti aşa. Singura noutate cu care nu se împăcă fu traversatul străzilor. în copilăria ei, pe care tot la Paris o petrecuse, mersese doar cu trăsura, niciodată pe jos. Acum ieşea puţin, dar, când se vedea nevoită să traverseze vreun bulevard, avea metoda ei: îl ruga pe un sergent de stradă, zâmbind delicat, să-i dea braţul, căci are vederea slabă. Niciodată nu era refuzată, aşa că trecea ţanţoşă pe sub nasul trecătorilor nedumeriţi şi prin faţa cailor de trăsură, sprijinindu-şi uşor mâna de braţul cavalerului cu veston albastru. De la 29 de ani nu mai purtă decât două rochii, amândouă negre, ca femeile bătrâne: una de lână, de toată ziua, şi una de mătase, pentru duminică. Băieţii crescuseră lipiţi de ea, până plecaseră la liceu; fata n-o părăsise niciodată. Copiii o adorau fiindcă era bună la suflet, blândă şi plină de haz - îi facea să râdă din orice. Duioşia şi inima ei bună îi fermecaseră şi pe servitorii casei; în afara lor, a copiilor şi a domnului Beau, profesorul particular, nu vedea pe nimeni. Venirea fără veste a tatălui sperias grozav, an de an, această tihnită adunare. Prin ameninţări sau prin argumente atât de puternice încât păreau şi ele ameninţări, Jean Dragomir încerca de fiecare dată să o aducă înapoi pe fugară. Dacă o condamna la un trai mizer, îi spunea, era ca să priceapă unde îi e locul. De ce se încăpăţâna să nu se întoarcă? Catherine se măritase în regim dotai: soţul era acum proprietarul averii ei de zestre, şi aşa avea să rămână până la moarte.

îl asculta cum îi explică, dar ea nu-i explica niciodată nimic. Era limpede că nu s-ar fi întors nici în ruptul capului la conacul dintre mlaştini. Tăcerea asta încăpăţânată îl scotea din minţi. Să divorţeze el? Ba bine că nu! Catherine ştia că, dacă divorţa, era obligat să dea înapoi moşiile de zestre, iar asta însemna să nu mai aibă unde omorî păsări şi să n-o mai poată chinui şi umili de la depărtare. îi asculta cererile cu un aer care parcă spunea: „N-ai decât să tuni şi să fulgeri, eu sunt la adăpost!" Cu cât era el mai furios, cu atâta se stăpânea ea mai bine. Când copiii se trezeau prinşi în vreo ceartă, avea felul ei de a-i apăra: îi îndepărta din odaie susurându-le la ureche *Trala-la-li, nu mă cicăli, / Trala-la-lor, nici pe dumnealor!* Aşa îi liniştea ea: le arăta că tatăl lor se aprinde de pomană şi că ea se va bucura până la

sfârşit de libertate. Se jura bărbatul că va aduce diplomaţia şi poliţia, urla cât putea că-i va lua copiii şi c-o va lăsa să cerşească pe la uşi? *Trala-la-li*\ Avea şi ea un drăcuşor, şi drăcuşorul ei nu se lăsa învins de grosolănie. îi spusese într-o zi un cuvânt pe care îl luase de la prinţesa de Conţi: „Nu uita că eu pot avea prinţi şi fară dumneata, pe când dumneata nu poţi avea fară mine!". Din ziua aceea, bărbatul pierdu unul din mijloacele pe care le întrebuinţa ca s-o pedepsească. Vizitele anuale se scurtară din ce în ce, fară să dispară vreuna, poate de teamă că, nemaivenind, Catherine ar fi uitat că el trăieşte pe lume numai ca să-i strice viaţa. Opt zile pe an îi erau însă de ajuns să vadă cu ochii lui cât era de strâmtorată şi cât de mult se ofilise. Nu mai avea de ce să se teamă de o femeie care se mulţumea cu două rochii pe an şi cu o plimbare în Jardin du Luxembourg în fiece duminică.

Credea că, înaintând în vârstă, se va potoli. Nu putea să-i înţeleagă statornicia. O femeie ca ea, obişnuită cu belşugul, stătea într-un apartament în care nici o mobilă nu-i aparţinea şi în care nu găseai nici o amintire a traiului de dinainte. Făcea lucrurile mai degrabă singură, fară să cheme servitorii, şi, pentru un capriciu, renunţase la luxul în care trăise până atunci, de parcă nu ştiuse niciodată că luxul, printre multele sale însuşiri, o are şi pe aceea de a te păstra tânără. Jean Dragomir nu cunoştea vorba veche care spunea că singurul loc din lume unde n-ai nevoie de fericire e la Paris, aşa că ea se afla exact unde trebuia. N-avea habar de câtă nefericire îi adusese înainte; în mintea lui, absolut logică ca a oricărui nebun, el nu era vinovat de nimic:
N-avea oare legea de partea lui? îşi înşelase el nevasta în căminul conjugal? Niciodată.

Pe măsură ce terminau studiile, fiii plecau cu tatăl, unul câte unul. Catherine ştia că nu se poate împotrivi. Ca orice mamă, se resemna în faţa metamorfozei teribile care-i prefăcea băieţii în bărbaţi în toată firea. Departe, în mlaştinile Prutului, vor deveni şi ei vânători ca tatăl lor, iar ea îi va vedea din ce în ce mai rar, până nu vor mai veni deloc. La fiecare revedere, va căuta, cu disperarea cu care Latona îşi căuta copiii prefăcuţi în broaşte, urmele din ce în ce mai şterse ale omeniei. După ce şi ultimul băiat plecă, mama se mută din bulevar-

dul Saint-Michel. împreună cu fiica ei, stătea acum în rue Matignon, într-un apartament încă şi mai mic, dar într-un cartier plin de grădini şi de verdeaţă. Trăgea nădejde ca măcar fata să rămână cu ea. Abia trecută de vârsta adolescenţei, Maria se îndrăgostise de un francez, prieten de şcoală cu fraţii ei. Louis Philipon era fiul unui profesor de la Facultatea de Litere, vechi camarad al domnului Beau. Tânărul avea un chip plăcut şi era talentat - juca roluri de comedie, făcea versuri, desena pe şerveţele caricaturi de actori celebri, pe care-i imita cu aplomb. Fraţii Măriei îl invitaseră la dejun într-o duminică, apoi devenise musafirul lor statornic. îl urmau peste tot, fericiţi să fie în preajma unui asemenea strălucitor camarad, cu succese răsunătoare în sălile de curs. Numai la retorică era de nivelul lor, dar asta nu-i interesa prea mult pe tinerii veniţi de la Moldova. Maria, sfioasă la început, fusese şi ea cucerită cu totul - nu mai visa decât să devină doamna Philipon. Cu inima ei bună, prinţesa Catherine nu vedea de ce s-ar fi împotrivit. Obiceiurile din familia profesorului erau destul de asemănătoare cu cele din colţişorul Matignon: aceeaşi servitoare care slujea şi de cameristă, aceeaşi supieră aşezată în mijlocul mesei, aceleaşi plimbări lungi în ziua de duminică, un spectacol de teatru pe lună şi un muzeu vizitat în fiecare joi - tihna unei vieţi de oameni cumsecade, trăind în inima unui oraş al civilizaţiei. Maria se vedea trăind cu dragul de Philipon cel mai frumos vis din lume: pe malul stâng al Senei, într-un apartament de pe rue de Conde, la doi paşi de Jardin du Luxembourg, se pregătea să înceapă fermecătoarea viaţă pe care atâţia parizieni obişnuiţi o duc în pace. Nu cunoştea o alta.

Când află de cererea în căsătorie, furia prinţului Jean nu cunoscu margini. Vorbele lui răsunătoare nu avură însă nici un ecou la fiii săi, crescuţi în spiritul libertăţii. Turbă şi mai tare când văzu că a rămas singur şi înţelese că răzbunarea s-a întors împotrivă-i: familia i se transformase într-un cuib de burghezi! Lăsă totul baltă - afaceri, plăceri, vânătoare - şi plecă valvârtej. Era în noiembrie, abia veniseră becaţele. Sosi pe neaşteptate în rue Matignon, iar scandalul pe care i-l facu prinţesei fu aşa de scurt doar fiindcă se pregătea pentru al doilea, la profesorul Philipon. Servitoarea profesorului se sperie de moarte când bătrânul prinţ, înalt şi mânios, dădu buzna în sufrageria în care stăpânul ei îşi pregătea cursul. Bietul om, la fel de speriat, vru

să-l poftească să şadă. Prinţul rămase în picioare. Ştiind că se află în faţa unui profesor, îşi începu tirada cu menţiuni istorice: ştia oare Philipon că, pe linie feminină, familia lui se trage din consulul Maximus, om de seamă al Romei în anul 300 înainte de Hristos? Apoi o dădu pe literatură: Voltaire, în *Istoria lui Carol al XlI-lea*, îi aduce laude lui Dimitrie Cantemir, domn al Moldovei, stră-stră-strămoşul lui. înainte să binecuvânteze căsătoria copiilor, prinţul îl invita pe Philipon să spună şi el în ce raporturi i se află familia cu istoria Romei sau cu literatura franceză. Tace? Să înţelegem că acestea nu există. Mergem mai departe: fiica lui este moştenitoarea unei averi de şase mii de hectare. Tânărul Philip®n, fiul distinsului profesor, câte mii de hectare aduce în această uniune?

La trei zile de la această ciocnire, prinţul Jean se întoarse la Miroslava, aducând-o cu el pe biata Mărie, mâhnită până în adâncul sufletului că nu ajunsese să renunţe la rangul ei. Tânărul Philipon îi scrisese el însuşi că e mai bine să se despartă: el nu e fiu de rege, aşa că o lasă pe Piele-de-Măgar să plece. Micile cadouri pe care le schimbaseră fură înapoiate: câteva cărţi, scrisori şi versuri originale. Şase luni mai târziu, Philipon-fiul facu o căsătorie foarte bună cu fiica unui profesor de la College de France. La sfârşitul aceluiaşi an, în ţară, Maria devenea soţia lui Constantin Romulescu, coborâtor direct din ultimii domnitori ai Ţării Româneşti. Nunta se făcu la Bucureşti, unde boierii moldoveni de rang mai înalt începuseră să cumpere case după Unirea Principatelor, când oraşul devenise capitală. Prinţul Jean avea şi el o casă aici, pe care o cumpărase de la un armean bogat, şi o ţiitoare, nevastă de avocat. Tinerii se cununară noaptea, cu toată pompa pe care o presupune biserica răsăriteană, pentru care unirea a doi creştini e taină şi încoronare. Mirele, scăpat de curând, prin eforturile familiei unite, de primejdia unei mezalianţe, căpătă o soţie dulce şi visătoare, despre care gurile rele şuşoteau că e cam prostuţă - adică exact ce îşi doreşte un bărbat care abia şi-a smuls o iubire din inimă. Mireasa, la rându-i, se uita la tânărul soţ ca la un tovarăş de drum, ce urma s-o însoţească la Paris sub pretextul admis al călătoriei de nuntă; de fapt, ea nu voia decât să se întoarcă la mama.

Prinţesa Catherine, rămasă în rue Matignon, văzu cum fiica i se întoarce în casă însoţită de un străin. Primul sejur dură puţin; a doua oară, câţiva ani mai târziu, Maria se întoarse definitiv: Constantin se stinsese în 1892, în timpul unei epidemii de febră tifoidă care făcuse prăpăd în Bucureşti şi în împrejurimi. Pe patul de moarte, între două aiurări, îi ceruse încetişor soţiei să ia fetiţa şi să fugă departe de oraş, să se întoarcă la Paris, singurul loc de pe lume unde se poate trăi.

Aşa se întâmplă ca în ziua în care Catherine-Paris, în vârstă de trei ani, trecu pentru prima dată pragul apartamentului vechi ce va deveni, şi pentru ea, acasă, bunica, mama şi nepoata să se afle pentru prima dată sub acelaşi acoperiş.

— Dumnezeu îi aduce împreună pe cei cu inima la fel, spuse prinţesa Catherine, îmbrăţişându-le, din prag, pe cele două fugare.

în colţişorul Matignon, Mărie trecu definitiv de partea rezistenţei. Copila trebuia să crească în absolută libertate, la adăpost de tirania paternă. Va trăi la Paris viaţa tihnită pe care ar fi avut-o dacă se năştea cu numele de Philipon. Va creşte ca o micuţă republicană, vegheată de bunica ce adusese Revoluţia în menajul ei. Va fi liberă să iubească pe cine îi place, fiindcă mama ei o credea născută pentru a fi fericită, cum cred toate mamele despre copiii lor minunaţi. Ele şi-au greşit viaţa, dar copiii lor vor izbuti să se ferească de nefericire! De parcă, la naştere, nu tot viaţă le-ar fi dat...

Capitolul III *Evul Mediu si Renaşterea lui Catherine*

Educaţia micuţei Catherine a fost începută de femei fără şcoală. Maria Robinet o ducea la culcare şi o trezea dimineaţa, şi tot ea o însoţea la plimbare sau o trimitea iute să se joace în curticică atunci când mama avea încă o criză şi venea doctorul, iar apartamentul se umplea de mirosul fumigaţiilor. Dacă ploua, Catherine se adăpostea la Angele, bucătăreasa. în multe familii sus-puse, copiii nu mai ştiu nimic despre oamenii din popor după ce nu mai au nevoie de doică: intervine atunci „a treia stare", adică guvernantele, şi micuţii stăpâni ajung să nu mai cunoască niciodată căldura celor de jos, care dispare după vârsta copilăriei, în vremea în care omul simplu şi modest nu se

teme de stăpânul cel mititel, ci îl iubeşte şi-1 învaţă. Maria Robinet, care nu ştia să citească, fu pentru Catherine o carte vorbitoare, sau mai multe deodată: Biblie şi cosmografie, *sottisier* şi bestiar, pravilă şi îndreptar de dragoste, manual de morală şi catehism. Femeie de la ţară, venită de pe lângă Bourges, cetate a catedralei[3], Maria Robinet sădise în sufletul fetiţei din neamul daco-roman icoana sacralităţii franceze. Cu ea, Catherine cunoscu Evul de Mijloc, iar închipuirea ei abia născândă se umplu de îngeri imaculaţi şi de diavoli arzători. Fiara cea grozavă o înspăimânta, dar fetiţa ştia cum să o biruie: şoptea iute Jesus Maria, iar perdeaua care fluturase mai adineaori, speriind-o, se transforma la loc într-o pânză nevinovată. Nu adormea decât după un noapte-bună anume, învăţat de Maria Robinet la călugăriţele de la Saint-Sauveur, unde slujise mai demult: „Lăudat fii, Domnul meu!", spunea femeia, iar fetiţa îi răspundea „Şi acum şi pururea!". încredinţată că mai sus de lume e ceva sfânt ce nu se va sfârşi niciodată, Catherine închidea atunci ochişorii. Era un Dumnezeu care o iubea, aşa că începu şi ea să-1 iubească, şi nu se mai opri, de-atunci, niciodată. Acum fetiţa nu se mai îndoia de nimic şi îşi lăsa frumos căpşorul pe pernă.

Maria Robinet o învăţă că în lume se află iubire fară margini; Angele, bucătăreasa, îi arătă că în fiecare clipă trebuie să trăieşti şi să te bucuri. După Evul de Mijloc, Catherine află astfel şi despre veacul al XVI-lea. Femeia cu inima blândă se străduia cât putea să-i facă viaţa dulce, împlinindu-i dorinţe pe care numai ea ştia să le trezească: şi ce e un servitor bun, dacă nu acela care ajunge să-ţi satisfacă dorinţe pe care nici nu ştiai că le ai? în bucătăria lui Angele, copila gusta din toate bunătăţile şi se adăpostea în braţele ei materne. Deseori, servitorii iau de suflet copiii stăpânilor, care însă nu le întorc aproape niciodată bunătatea. în tinereţe, Angele pierduse o fiică; acum, în faţa ei era o copilă care-şi pierdea mama. O luă aşadar lângă inimă, facându-i poate mai mult bine decât i-ar fi făcut fiicei sale de sânge. Cum o credea plămădită altfel, îşi închipui că nici dorinţele ei nu sunt ca ale copiilor de toate zilele, aşa că o îngriji cu o

3 Aluzie la Catedrala Saint-Etienne din Bourges (sec. XII-XIII), declarată monument UNESCO în 1992.

dragoste amestecată cu un pic de poezie. Angele era o femeie simplă din Pontoise; orfana venea dintr-o ţară îndepărtată, pierdută în ceţuri şi în mistere; nimic mai firesc, iată, ca în dimineţile de iarnă bucătăreasa să apară de la piaţă, după o oprire la vânzătoarea cu marfa de la Nisa, purtând o creangă încărcată de flori şi fructe de portocal sau de mandarin. Nimic mai firesc, din nou, ca dimineaţa, alături de pâinişoara rotundă, abia scoasă din cuptor, Catherine să găsească un bucheţel de violete. Bunica, speriată că s-ar putea molipsi, o îndepărta cât putea de patul mamei bolnave; Catherine se adăpostea atunci în bucătărie, unde o întâmpinau o mulţime de suflete jucăuşe. Mai întâi era pisica; pe urmă veneau canarii, iar la sfârşit apărea Angele, făcând singură treaba - şi zgomotul - unei armate. în bucătărie se petreceau şi miracole: primul, de fapt, era că pisica şi canarii continuau să trăiască în acelaşi loc. Era ca povestea cu înmulţirea pâinilor şi a peştilor, pe care o spunea Maria Robinet. Din perechea de canari de la început - canari vestiţi, premiaţi de societatea pariziană a iubitorilor de canari -, Angele se falea că prăsise duzini întregi. Dar Angele era modestă. Cartierul Roule era plin de triluri provenind de la descendenţii canarilor ei laureaţi. Găseai canari la madam Fenouil, în căsuţa portarului; canari erau şi la lăptar, şi la librar, şi la măcelar, ba chiar şi în altfel pioasa reşedinţă a dascălului de la Saint-Philippe. Dar asta nu era tot. în fiecare primăvară, Catherine descoperea cu uimire puişori golaşi în colivia canarilor. De două ori pe an, se trezea cu mâţi orbi în coşul pisicii. Era o minune: de unde veneau? Degeaba întreba fetiţa: Angele avea buzele pecetluite. Ba chiar se răţoia: de unde să ştie ea? E cumva umblată pe la şcoli? Maria Robinet, şi ea chestionată, avea un singur răspuns: canarii se supuneau cuvântului Domnului - „creşteţi şi vă înmulţiţi!". Marele merit al acestei explicaţii fiind că, de fapt, era o afirmaţie, Catherine tot aştepta să vadă bucăţica de paradis în dreptul ferestrei unde atârna colivia - iadul ştia deja cum arată, era în flăcările din cuptor. Să crească? Da, era de înţeles, şi ea creştea. Să se înmulţească? A început să înveţe şi ea tabla înmulţirii, o tot repetă cu Angele - doi ori doi patru... Dar stai aşa! Canarii habar n-aveau de aritmetică! Din doi canari ies cinci, ba chiar şi şase pui!

Şi uite una şi mai şi: pisica din coş e una, una singură - şi face tot cinci pui!

Bucătăria lui Angele era, fară îndoială, raiul pe pământ: aici se petreceau lucruri de minune precum cele de mai sus şi se amestecau gusturi şi fapte dintre cele mai plăcute. Uite, de pildă, cel mai cel dintre toate era să cureţi mazăre. Mai întâi desfaceai păstaia - ce bucurie! Apoi simţeai cum te cuprinde emoţia: câte perle verzi vor fi? Pare sau impare? Copila învăţă, la curăţat de mazăre, ce înseamnă să pariezi. Apoi află, la baia ridichilor, cum să simţi cu degetele: ridichile se spală cum se spală copiii, înlăturând uşor fărâmele de pământ proaspăt de primăvară. Şi era aşa de bine să te joci cu apa! Mai târziu, când crescuse şi devenise foarte pricepută, fu lăsată să mânuiască şi cuţitele: aşa ajunse să taie rotocoale din coajă de cartofi şi să şi le facă mărgele. Ea se juca, iar Angele îi cânta melodii vechi. Ştia multe cântece, dar Catherine îi cerea mereu doar două-trei, aceleaşi. Copiii nu obosesc niciodată: le place mereu ce le-a plăcut cândva, iar ce i-a făcut o dată să râdă îi face şi a doua oară, aşa că vor să o iei mereu şi mereu de la cap. De-asta li se pare oamenilor mari că sunt plictisitori: pentru că sunt statornici. Angele, statornică şi ea, ca toţi oamenii din popor, o lua bucuroasă de la capăt, iar şi iar. Avea o inimă bună, de doică, şi era veselă şi vorbăreaţă; dădea înapoi doar când era vorba să-i arate lui Catherine părţile rele ale lumii, fiindcă, în ochii ei, fetiţa nu era ca toţi ceilalţi. La întrebarea „Angele, unde e soţul dumitale?", bucătăreasa răspundea mândră: „La Pampeluna, să prindă luna...", ca să nu-i spună că bărbatul ei era mort. Când copila ţipa înspăimântată dacă găsea un vierme în vreun măr, vocea înţelepciunii din bucătărie îi dădea atunci prima lecţie de filosofie: „E nevoie de toate sufletele ca să fie lumea lume!" Şi aşa Catherine pricepea că e bine ca fiecare fiinţă să trăiască, fie ea şi un vierme într-un măr.

La sfârşitul acestei educaţii timpurii, copila dobândise credinţa Măriei Robinet, care era o ţărancă a veacului al XIII-lea, şi învăţăturile epicuriene ale lui Angele, care îmblânzeau aplecările religioase ale primeia. La şapte ani, Catherine trecu de sub stăpânirea femeilor în comandamentul bărbaţilor. Această schimbare capitală se petrecu foarte firesc: bunica voia ca fetiţa să înveţe să citească,

numai că Angele nu ştia decât să numere şi să socotească, iar Maria Robinet, care ştia şi toaca-n cer, le auzise pe toate de la alţii. Căutară, aşadar, o învăţătoare - şi îşi dădură seama că domnul Beau se află, ca întotdeauna, prin preajmă. Fostul profesor al băieţilor, acum pensionar, nu îşi schimbase deloc obiceiurile: venea în fiecare seară în rue Matignon, la ceasul când se aprind felinarele, şi prinţesa Catherine îl primea mereu la fel, aşezată la masa din lemn de palisandru la care copiii îşi pregătiseră ani de-a rândul lecţiile. După ce trecea lampagiul cu prăjina lui, ferestrele salonaşului, care dădeau chiar în dreptul felinarului, se luminau, întrucâtva pe spezele municipalităţii. Prinţesa era aşa de cumpătată, încât hotărâse că lumina din stradă îi e de ajuns ca să tricoteze un pic, înainte de cină. Cu degete repezi, tot împletea la un ciorap de care acum nu mai avea nimeni nevoie - aşa că, odată ajunsă la capăt, îl deşira, ca să înceapă altul. Domnul Beau sosea cu ultimele veşti de afară şi nu întârzia să-şi prezinte omagiile; rămânea un ceas, apoi pleca, neuitând să o salute pe sărmana Mărie, ţintuită la pat. O văzuse crescând, şi-acum o privea cum se împuţinează de la o zi la alta. Cu nevinovăţie, domnul Beau îşi explica vizitele cotidiene prin interesul pe care-l arăta foştilor săi elevi, care îi purtaseră roadele erudiţiei până în acea depărtată provincie a Imperiului Roman căreia savantul încă îi spunea pe numele său vechi: Dacia Felix. Prinţesa Catherine îi citea din scrisorile băieţilor, apoi domnul Beau vorbea îndelung despre ei: erau fiii lui spirituali, singurii moştenitori pe care îi va avea vreodată. Şchiop şi de o desăvârşită urâţenie, domnul Beau renunţase demult, de la vârsta la care fusese în stare să aleagă, sau mai degrabă să fie ales, la vreun vis de amor şi devenise logodnicul Muzelor. Prea sărac să se însoare cumsecade, lovit de o lipsă a credinţei care-i împiedicase o carieră de cleric, nu-i mai rămăsese decât să se facă profesor. Numai că aceleaşi beteşuguri care-l împiedicaseră să ajungă pe amvon îi mai puseseră piedică o dată: când să urce la catedră, la vechiul colegiu din Dijon, oraşul lui natal, fu întâmpinat cu hohote de râs atât de puternice, încât bietul de el nu mai voi decât să se dea jos şi să fugă. Plecă aşadar la Paris, să se piardă în mulţimea care avea alte griji decât să râdă la vederea unui şchiop. Cunoştea unul-doi camarazi, avea câteva recomandări bune, dar nu mai încercă

niciodată să se facă profesor; căpătă o slujbă de meditator în familii de străini, printre care şi la tinerii Dragomir. Din ziua aceea se îndrăgosti, fără să-şi dea seama vreo clipă; şi, fiindcă nu reuşise să-şi dea seama atâta timp, rămăsese îndrăgostit şi după treizeci şi patru de ani. Niciodată răsfăţat de iubire, domnul Beau trăia ca fericiţii din Scriptură: „au ce inima lor îşi doreşte şi tânjesc după ce au". O vedea pe prinţesa Catherine în fiecare zi, ba chiar era singurul cu acest privilegiu, pentru că nici un alt bărbat nu mai avea acces în sihăstria la care singură se silise. Firește, trebuie să punem la socoteală vizita anuală a prinţului Jean - numai că venirea lui era ca furtuna de vară: te înspăimântă, dar trece cât ai clipi. Nici nu apuca domnul Beau să-şi cerceteze inima rănită, că aceasta se şi vindeca. Simţea că familia în care-şi petrecea serile e a lui cum simţea Maria Robinet că Sfânta Familie-i a ei. Singurele diferenţe erau că Fecioara n-avea un fiu, ci o fiică, şi că Sfânta Ana îşi cobora surâsul spre ele două[4]. Când, pentru prima dată, Catherine se urcase pe genunchii lui şubrezi, domnul Beau simţise nelămurit că îl iubeşte pe Dumnezeu în trei întrupări: mama, fiica şi nepoata.

Bătrânul era profesor de istorie şi de filosofie, doctor în Drept şi licenţiat în Litere; le lăsă pe toate şi coborî, cu umilinţă, în dreptul fetiţei de-o şchioapă. Dintre sutele de capodopere pe care le ştia, alese să înceapă cu alfabetul - care, de fapt, le cuprinde pe toate. O învăţă mai întâi să buchisească; îi îndreptă şovăielile, o ajută; în sfârşit, fetiţa începu să citească. Atunci îi puse în mâini *Istoria Franţei* pentru cei mici şi o îndemnă să o înveţe pe de rost, ca pe *Tatăl nostru.* Catherine se supuse; recita frumos: „Strămoşii noştri sunt galii...", iar domnul Beau nu socotea de cuviinţă să-i atragă atenţia că, în cazul ei, propoziţia este istoric inexactă. Curând, cei doi îşi petreceau timpul numai împreună. Profesorul o ducea să se plimbe pe Champs-filysees; fiindcă avea un preceptor şi nu o guvernantă, Catherine nu se amesteca prea mult cu celelalte fetiţe, care ajung să se împrietenească numai fiindcă bonele lor stau de

4 Aluzie la o temă iconografică des întâlnită în arta medievală, *Ana întreită*; tablourile care o reprezintă le au ca personaje pe Sfânta Ana, Fecioara Maria şi pruncul Isus.

vorbă între ele, pe băncile din parc. Nu avea, aşadar, prietene de vârsta ei, dar nici nu le ducea lipsa.

Bătrânul care şchiopăta şi fetiţa cea frumuşică puteau fi văzuţi plimbându-se liniştiţi, după-amiezile, la umbra copacilor stufoşi. Se opreau câteodată în dreptul prăvălioarelor, prilej pentru domnul Beau să scoată portofelul ca să mai împlinească o dorinţă a lui Catherine. Copila putea să cumpere tot ce poftea de la vânzătorii ambulanţi: baloane, acadele, titirezi cu sfoară sau corzi de sărit. îi plăcea grozav titirezul! Aşezat pe un scaun de fier de pe alee, domnul Beau se uita mândru cum fetiţa se învârte, fericită, pe lângă titirez şi trage, cu mână sigură, de cureluşa de piele înfăşurată ca un şarpe în jurul jucăriei. Cântecul urma şi el: „Hai, hai, cu biciul hai, titireze, ce mai stai? Joacă, joacă, somn să n-ai!" Şi titirezul se învârtea şi zumzăia, repede-repede, cu atât mai repede cu cât biciul îl şfichiuia mai cu spor. Doar când obosea braţul cel mic se clătina şi el, vlăguit tare, se lăsa pe-o rână: are să adoarmă, acuş-acuş are să adoarmă! Copila îl trăgea zdravăn şi câteodată îl învia, ceea ce îl făcea pe domnul Beau să clatine din cap cu mulţumire. Când se juca aşa, îi spunea „Catherine cea cu plete de Meduză", „Catherine biciuitoarea", „micuţă Erinie" - orice era prilej de lecţie de mitologie pentru profesorul transformat în bonă.

Uneori mergeau la teatrul de păpuşi, iar fetiţa stătea în primul rând, iar el în picioare, în spatele ei. Se uitau amândoi cum, pe scenă, comisarul de poliţie încasa scatoalce - prima lecţie de necuviinţă a ştrengarului din Paris, care se prăpădeşte de râs de fiecare dată. Aşa învăţă şi Catherine să le râdă jandarmilor în nas, alături de alte lucruri folositoare în viaţă, pe care francezii le ştiu de mici, şi asta le prinde aşa de bine: hazul şi curiozitatea.

Duminica era ziua în care mergeau la Tuileries. Cum dădea vremea bună, Mărie petrecea ceasuri întregi în Petite Provence, colţişorul din parc mărginit de un perete îmbrăcat tot în iederă şi forfotind de copii, de doici şi de bătrânei.

Drumul până la Tuileries era o expediţie în toată puterea cuvântului. Angele pleca prima, cu o trăsură, fiindcă ea era iscoada: doamnele aveau mereu o strângere de inimă să traverseze Piaţa Concorde, aşa că bucătăreasa primea sarcina de a le deschide calea.

Tot în trăsura ei se încărcau pături, umbrele de soare, scaune pliante. înfăşurate în şaluri, prinţesa Catherine şi Mărie urcau într-un landou vechi, închiriat. Domnul Beau şi Catherine, mai bravi, o luau pe jos, pe Champs-Elysees, şi urcau voiniceşte până când fetiţa întâlnea trăsurica trasă de ţapi[5]. Cu ea, Catherine mergea până la capătul bulevardului, în dreptul ultimului castan, şi cobora chiar în faţa statuii cu cai a lui Marly. Domnul Beau nu scăpa ocazia unei noi lecţii de istorie: regele Romei[6] mersese şi el tot aşa, cu trăsurica, precum mersese şi Ludovic al XlII-lea, când era mic. Catherine ajunsese să ştie, înainte de şirul Regilor Franţei, şiruri întregi de prinţi şi prinţese. Profesor de istorie înainte de orice, bătrânul domn Beau nu concepea să-şi plimbe eleva altundeva decât acolo unde vorbea Istoria. La Concorde, îi arăta stâlpii de fier cu săgeată în vârf, unde n-au stat decât felinare[7]; un răpăit de tobă era prilej de a vorbi despre Santerre[8]; apa din fântână curgea ca să spele sângele regelui ghilotinat, iar dacă vedeau zburând un porumbel dinspre Palais-Bourbon spre Madeleine, atunci nu putea fi decât sufletul sărmanului urmaş al Sfântului Ludovic, care încerca să se ridice la ceruri. Obeliscul, vârf al cadranului solar din Paris, arăta câte ceasuri sunt - şi toate oraşele Franţei aflau de la el. Maria-Antoaneta, abia sosită de la Viena, saluta mulţimea din balconul de la Ministerul Marinei, iar la Hotelul Crillon plutea încă umbra ştreangului: „Spânzură-te,

5 Trăsurica trasă de ţapi era un vehicul pentru copii, des întâlnit în grădinile publice pariziene de la sfârşitul secolului al XlX-lea.

6 Trimitere la Napoleon Franţois Charles Joseph (1811-1832), rege al Romei, prinţ de Parma şi duce de Reichstadt, fiul lui Napoleon Bonaparte şi al împărătesei Marie-Louise.

7 în Place de la Concorde au fost ghilotinaţi Ludovic al XVI-lea şi Maria-Antoaneta. Stâlpii ei au doar felinare, spre deosebire de Place Vendome, supranumită în timpul Revoluţiei *place des piques* („Piaţa ţepuşelor"), pentru că revoluţionarii sărbătoreau aici fluturând capetele nobililor.

8 Comandant al Gărzii Naţionale, Antoine-Joseph Santerre este generalul care a ordonat să bată tobele în timpul execuţiei lui Ludovic al XVI-lea, pentru a-i acoperi vocea. De la acest răpăit, şi-a primit după aceea numele de „generalul Roulement".

viteazule Crillon!"[9]. Statuia ce înfăţişează oraşul Strasbourg e singura ce părea vie, înfăşurată cum se afla în pânze violete, panglici tricolore şi voaluri de doliu[10]. în dreptul gardului aurit al palatului, între chipul drăgălaş al lui Mercur, călărind ca o amazoană căluţul lui înaripat, şi faţa Faimei suflând în goarnă, trăsura lui Angele parcă îl aştepta pe Louis-Philippe[11]. Ajungând la întâlnirea de la Petite Provence, copila şi profesorul le găseau pe doamne deja instalate: prinţesa Catherine tricota, iar Mărie stătea fără să facă nimic, precum toţi cei care se pregătesc să moară. Domnul Beau privea cu drag la cele trei vârste ale iubirii lui. Catherine cea mică se plictisea repede de atâta contemplare şi fugea spre negus- toreasa de vaporaşe, care-şi adăpostea flota pe uscat, sub platani. Domnul Beau o urma cât putea de repede, trăgând, pe lângă piciorul beteag, şi de un scaun de fier. Pe marginea bazinului larg unde copiii se jucau cu vaporaşele cu pânze, profesorul nu pierdea prilejul pentru o lecţie nouă. Numele vaporaşului cu pânze subţiri nu putea fi decât *La Belle Poule,* în amintirea fregatei învingătoare a cărei copie o purtase în păr însăşi Austriaca, în vremea când era patrioată[12].

— Chiar aici, spunea domnul Beau, arătând spre mijlocul bazinului în formă de octogon, chiar aici artificierii regelui au înălţat momâia de câlţi a hidrei Tiraniei, căreia Robespierre însuşi i-a dat foc, în zilele sărbătorii Raţiunii...

---

9 Legenda spune că regele Henric al IV-lea (1553-1610) i-a scris unuia dintre cei mai buni căpitani ai săi, Louis de Balbes des Berton de Crillon, după victoria de la Arques (1589), de la care nobilul lipsise: „Spânzură-te, viteazule Crillon! Ne-am bătut la Arques, şi tu n-ai fost!"

10 Statuia Strasbourgului, una dintre cele opt statui aşezate în colţurile Pieţei Concorde (care reprezentau cele mai mari oraşe ale Franţei în sec. al XlX-lea), fusese acoperită de flori şi semne de doliu după pierderea oraşului în războiul franco-prusac (1870-1871).

11 Louis-Philippe, rege al tuturor francezilor în perioada 1830-1848, în timpul revoluţiei de la 1848 a fugit deghizat din reşedinţa sa de la Tuileries, într-o trăsură.

12 în 1778, o victorie franceză într-o bătălie navală în faţa Angliei 1-a inspirat pe coaforul regal Leonard lAîne să creeze din şi în părul reginei Maria-Antoaneta o miniatură a navei învingătoare.

Aşa, tot jucându-se pe aleile parcului, Catherine învăţa istoria Franţei şi mitologie. Când suna de patru jumătate, fetiţa îşi aduna iute firimiturile rămase de la gustare şi alerga spre Luvru, care se desena în zare, albastru ca o culme muntoasă. Catherine ştia că Arcada Caruselului este o volieră plină de păsări minunate. îi plăcea mai ales să arunce firimituri vrăbiilor victorioase, care piuiau de-ţi luau auzul: erau nişte vrăbii viteze, care îşi făceau cuib alături de vulturi.

Domnul Beau, însărcinat cu modelarea unei imaginaţii proaspete, o învăţa pe Catherine, încet-încet, despre o tradiţie care era a lui, nu a ei. îi schimba, adică, trecutul: clădindu-i o memorie întemeiată pe istoria Franţei, arunca în uitare şirul ei de strămoşi din alt colţ de lume. învăţând-o istorie, care e privirea nemuririi de azi înspre ieri, o apropia de el. Toate faptele de care Catherine cea mică aflase, ale vieţii ei ori vechi de zece secole, erau fapte ale Franţei. Dacă simţea sub tălpi curăţenia pietrelor de pe stradă, ştia că asta i se datorează lui Philippe Auguste[13] şi îi era recunoscătoare, precum le era tuturor celor care porunciseră să se paveze străzile pe care creştea ea acum: de la Clovis la baronul Haussmann, le mulţumea în gând tuturor.

Trecuse şi ea, ca toţi copiii, prin vârsta la care te crezi căluţ, locomotivă, Robinson ori Ciorap-de-Piele, numai că, visând istorie şi numai istorie, se juca de-a Roland la Roncevaux, de-a Sfânta Genoveva veghind asupra Parisului, de-a Ioana d'Arc sau de-a toboşarul Bara[14]. Intra pe rând în pielea tuturor personajelor despre care învăţa cu domnul Beau: înfruntând tribunalul care o declarase iar căzută în erezie, mergea neînfricată spre rug, cădea prizonieră la Pavia[15] sau, cavaler fără de prihană, sângera de moarte sub un copac din codrii Italiei[16]. Era nepărtinitoare în preferinţe; ţinea cu toată

13 Primele pavaje ale Parisului datează din vremea lui Philippe Auguste (1165-1223), rege al Francilor, cel dintâi care se intitulează şi rege al Franţei (1180-1223).

14 Joseph Bara, martir al Revoluţiei Franceze, este ucis la 14 ani de către trupele regaliste. Imaginea lui (moare strângând la piept cocarda tricoloră) devine simbolul eroismului revoluţionar.

15 Francisc întâiul (1515-1547) este făcut prizonier în lupta de la Pavia (1524), în care armatele viceregelui de Neapole ies învingătoare.

16 Cavalerul Bayard, eroul „fară teamă şi fără prihană", moare în 1524 la Romagnano, într-o bătălie din timpul războaielor italiene.

lumea şi alăturările nu se contraziceau defel, cum nu se contrazic şirurile de gravuri cu Revoluţia şi cu monarhia, ce stau alături prin târguri. Plângea cu lacrimi fierbinţi soarta lui Ludovic al XVII-lea, închis în Tour du Temple, dar cânta din toată inima „Marseilleza" şi, ca orice bun cetăţean, alerga la hotare, numai în saboţi, să-şi apere ţara. La un 14 iulie îl rugă pe domnul Beau să-i cumpere toate baloanele pe care le avea o vânzătoare din Tuileries; cu o foarfecă împrumutată de la femeia care închiria scaunele de fier, tăiară sforicelele, una câte una, şi risipiră în vânt ciorchinele colorat în roşu şi albastru. Baloanele se răspândiră, seminţe uriaşe, până în înaltul cerului: Catherine dăduse drumul baloa- nelor ţinute până atunci prizoniere ca să sărbătorească şi ea căderea Bastiliei.

La doisprezece ani, copila simţi pentru prima dată cum e să-ţi fie dor de Paris. Mama ei avea nevoie de un aer încă şi mai blând decât cel de la „Petite Provence", iar medicii o sfatuiră să meargă la Arcachon. închiriară o vilă pe jumătate ruinată, într-o pădure rară şi tristă, printre pini frumos mirositori: era penultima oprire a unei fiinţe care se pregătea să moară. Catherine trecea prin mâhnirile exilului - îi era dor de tot ce lăsase în urmă în colţişorul Matignon, de la mirosurile, îmbietoare sau nu, ale străzii, până la umbra lampagiului, seara, şi la gustul pâinii, care nu e nicăieri ca la Paris. Văzând-o aşa de tristă, mama ei îşi dădu seama că îi lăsa moştenire nu doar dragostea pentru oraş, ci şi calea de a fi fericită acolo. Mărie ştia că nu mai are mult timp, aşa că se grăbi să o convingă că va fi cu adevărat fericită; ca să o creadă, îi povesti cu mari ocolişuri că o adusese pe lume numai pentru asta. Tot atunci îi vorbi, cu nevinovăţie, despre viziunile care-i precedaseră naşterea. Catherine o asculta; mama nu mai putea s-o mângâie decât cu glasul şi cu ochii, iar vocea ei slabă îi rămase în minte: „Tu, viaţa mea, o să trăieşti la Paris..."

Când se apropie sfârşitul, fetiţa fu iarăşi îndepărtată; îi mai ascunseră o dată vederea pedepsei pe care o îndură carnea din care

era făcută şi ea. Plecă împreună cu domnul Beau spre colţişorul Matignon, bucuroasă de revedere; trebuia să le aştepte pe bunica şi pe mama la Paris. Maria Robinet ridică într-o dimineaţă storurile, ca să intre lumina, şi îi aduse vestea: „Doamna s-a dus în ceruri!". Catherine căzu în genunchi alături de bătrâna servitoare şi, cu mâinile împreunate, plânse. Voia să moară şi ea, ca să fie cu mama. Maria Robinet o mângâie: va muri şi va merge şi ea în ceruri, dacă se va strădui să îi arate credinţă lui Dumnezeu. La cuvintele acestea, fetiţa plânse şi mai tare, căci nu voia să plece de pe pământ.

O duseră apoi în rue Daru, la biserica rusă, în care nu intrase niciodată. Până în ziua aceea fusese încredinţată că aparţine parohiei Saint-Philippe; îi ziseră abia acum că nu. Se părea că e ortodoxă, nu catolică, aşa cum crezuse mereu. O aşezară în faţa unui panou de aur care îl ascundea pe Dumnezeu şi o puseră să stea în genunchi lângă o cutie lungă, acoperită de un maldăr de flori. Mirosul lor puternic - erau mimoze, îi aduceau aminte de Arcachon - şi mirosul de tămâie o făcură să ameţească. Ce era în cutia asta lungă? Pe mama o închiseseră aici? Poate doar rochia mamei. îşi repeta în gând vorbele Măriei Robinet: „Doamna s-a dus în ceruri!", ca să se încredinţeze că aşa e. Apoi stătu în picioare într-o strană, între bunicul sosit deunăzi şi o rudă necunoscută, unchiul Charles-Adolphe. Fără o lacrimă, ascultă uimită cântările liturgice într-o limbă ciudată. Fu dusă acasă apoi, fără să fi priceput nimic din ce cântau preoţii aceia bărboşi, îmbrăcaţi în aur şi cu voaluri negre, ca nişte magi.

A doua zi în zori, când bătea ora şase, merse cu bunica pe ascuns la biserica Saint-Philippe-du-RouIe, să ia parte la o *missa brevis* pe care Maria Robinet o ceruse pentru odihna sufletului tinerei sale stăpâne. Cum Angele, bucătăreasa, nu se putea opri din plâns, plânseră toate trei cu ea, iar în bisericuţa aceea, fără flori şi fără sicriu, se petrecu adevărata slujbă de îngropăciune pentru Mărie.

în ziua în care şi-a pierdut mama, Catherine îl cunoscu pe unchiul Charles-Adolphe. De unde apăruse? Din Cartierul Latin, unde, pare-se, tot desăvârşea nişte studii începute acum vreo patruzeci de ani. în casa din rue Matignon se ştia câte ceva despre această rubedenie de pe malul stâng, frate mai mare al lui Constantin Romulescu, dar, de văzut, nu-l văzuse nimeni niciodată. Era ceea ce se numeşte

îndeobşte un original, care rupsese legăturile cu familia şi trăia după bunul lui plac. Mărie, care îi ştia povestea, îl trecuse în testament, numindu-l chiar tutorele lui Catherine: fusese singurul mod la care se gândise ca să-şi scape copila de tutela bunicului, prinţul Jean. Dorinţa ei era ca fetiţa să crească liberă şi mai ales să se mărite cu cine vrea: nu uitase niciodată cum o silise tatăl ei să-l părăsească pe Philipon. în materie de libertăţi sociale, unchiul Charles-Adolphe era o alegere ideală: el însuşi fusese căsătorit cu fiica unei femei care ţinea o pensiune de familie din Cartierul Latin. Acum era văduv. îşi luase singur toate libertăţile posibile - nu semna el scrisorile adresate familiei „licenţiat în licenţe"? -, aşa încât era de aşteptat să-şi încurajeze pupila să facă la fel. Un singur fel de licenţe interzicea categoric: pe cele poetice. Unchiul, purist şi liber-cugetător, nu putea suferi „originalităţile" pe care scriitorii neînzestraţi le obţin siluind gramatica.

Revolta lui era mai degrabă în spirit: cu sănătatea zdruncinată, era obligat să trăiască modest şi ordonat. Rupsese demult cu viaţa care i se pregătise. Tatăl lui îl trimisese de mic să înveţe la Paris; făcu aici studii atât de strălucite, încât nu-şi dori altceva decât să le continue. Când îl chemară înapoi, ca să-l căpătuiască după obicei, nici nu vru să audă: nu terminase de învăţat! Nesupunerea îi aduse pedeapsa firească în astfel de împrejurări: nu-i mai trimiseră bani. Tânărul se apucă să-i câştige singur: intră să ţină socotelile la un librar, folosind slujba ca să-şi îndeplinească cele două nevoi de căpătâi - lectura şi conversaţia. îşi petrecea duminicile la buchiniştii de pe chei şi, la moartea tatălui, chemarea Cartierului Latin o învinse pe aceea către ţara de baştină: îşi lăsă moşiile din Valahia fraţilor rămaşi acasă, în schimbul unei rente viagere. Dreptul de întâi născut fu astfel vândut nu pe un blid de linte, ci pe un teanc de cărţi.

De-atunci nu mai stătu cu chirie: îşi găsi o locuinţă pe malul stâng al Senei, printre opurile lui, la doi paşi de Luxembourg. Trăia acolo modest, ca veşnic logodnic al literelor. Numele de familie, cu rezonanţele lui străine, îl sâcâia; ca să nu mai sune aşa, îl tăie de la jumătate, scriindu-l cu ortografie franţuzească: domnul Lescaut. Aşa îl striga portăreasa, aşa îl ştiau amicii de la bibliotecile publice şi de prin cafenelele de pe malul stâng, voltairieni ca şi el. Cu un tutore ca

acesta, Catherine n-avea a se teme de nimic: Parisul era al ei, Parisul oamenilor ce se hrănesc cu literatură, care se înghesuie la palatele naţionale, care se îndatorează la librari. Noul Philipon e liber să apară!

Catherine căpătă astfel un profesor în plus: pe unchiul său, grămăticul. Vizita de plăcere, o dată pe săptămână, deveni curând vedere de zi cu zi, pentru lucru temeinic. Unchiul îi puse în mâini metoda de gramatică a lui Larive şi Fleury şi-i arătă, pasionat, unde îi stă frumuseţea, cât e de logică, cum ajungi să-i iubeşti bizareriile. Plimbările în Luxembourg se petreceau cu disertaţii asupra verbelor neregulate, iar semnăturile pe bilete erau: „Unchiul tău, pe care îl vei moşteni", pentru că îi făgăduise cu mâna pe inimă că-i va lăsa ei moştenire dicţionarul Grand Littre. Când îi corecta compunerile, o ameninţa: „Un neologism să văd, şi te dezmoştenesc!"

Inteligenţa lui Catherine se împărţea acum între doi magistri: unchiul, venit dinspre clasic, şi domnul Beau, romanticul. Amândoi se întreceau să îi împărtăşească din comorile lor de erudiţie, iar copila era eleva perfectă a acestei şcoli de umanioare. învăţă greceşte şi latineşte, luă lecţii de prozodie şi de analiză. Dacă s-ar fi născut într-o familie de învăţaţi, ar fi fost Heloise; la Luvru, s-ar fi numit Marguerite de Valois[17]. învăţăturile sacre, hărăzite doar bărbaţilor, o înnobilau acum pe ea: spiritul i se formă înaintea trupului.

17 Marguerite de Valois (1553-1615), regină a Franţei, fiica regelui Henric al II-lea şi a Caterinei de Medicis.

Capitolul IV *Dar nu te măriţi cu un oraş întreg*

Adolescenţa lui Catherine a semănat cu primăverile pariziene: grăbită şi prea lungă în acelaşi timp. Crescuse iute în spirit; inteligenţa ei, primită la masa celor mari, se făcuse masculină, cum se despart larvele de albine în lucrătoare şi în trântori, după cum sunt hrănite. Dar înfăţişarea îi rămase una de copil mult timp, mai mult decât era firesc. Avea doi magiştri impecabili, dar, de crescut, o creşteau trei femei în vârstă. Orice bunică nu vede în nepoata ei altceva decât o fetiţă; prinţesa Catherine şi bătrânele ei slujnice se purtau cu ea şi o îmbrăcau ca şi cum n-ar fi vrut să părăsească nicicând copilăria. Pentru cine o asculta, Catherine era precoce: îl citea pe Homer, îl comenta pe Tacitus şi traducea din Virgilius; de văzut, vedeai o fetiţă în şorţuleţ roz, pe care o îmbrăţişa drăgăstos bucătăreasa. împlinise deja cincisprezece ani şi tot se aşeza seara pe un scăunel, Ia picioarele bunicii, ca să-1 asculte pe domnul Beau citind neobosit din *Memorii de dincolo de mormânt.* Bărbat sperios, nu găsise alt fel de a se mărturisi: se folosea de strălucitorul linţoliu de minciuni arzătoare care e cartea lui Chateaubriand pentru a-şi drapa propria iubire. îi tremura glasul când, cu ochii închişi, intona „Lungi obiceiuri de amor, folositoare-n viaţă!". Imaginaţia lui Catherine se înflăcăra, dar nu mergea dincolo de spirit. La vârsta când fetele se îndrăgostesc de fratele mai mare al prietenei şi de prietena însăşi, ea îi iubea pe Rene şi pe Silfidă[18]. Se visă Amelie, se visă şi Atala;

psalmodie cântul de moarte al lui Chactas[19] şi-şi puse la îndoială inima cum faceau fiicele războinicilor muscogulgi: „M-au întrebat dacă mi-a apărut în vis o căprioară albă şi dacă arborii din vale-ascunsă mi-au dat povaţă să iubesc...".

îşi tempera romantismul citind cu unchiul din Montaigne, din Montesquieu, din La Bruyere şi chiar un pic din Rabelais. Ca să o

---

18 Figură idealizată a iubitei, prezentă la Chateaubriand în romanul *Rene* (partea a treia, cap. X) şi în *Memorii de dincolo de mormânt.*

19 Iubitul lui Atala din romanul omonim al lui Chateaubriand.

vindece de orice *mal du siecle,* tutorele îi arătase calea de foc: *Maximele* lui La Rochefoucauld. Cu d'Alembert şi Diderot, Catherine devenise o tânără enciclopedistă care putea rezuma *Eseul asupra moravurilor* de Voltaire, dar pe care tot Maria Robinet o învelea seara, la culcare, după ce o pusese să-şi spună rugăciunea. Vocile lor se înălţau amândouă: „Cred în tine, Doamne! în tine îmi pun nădejdea, Doamne! Inima mea e cu tine, Doamne!" Ateismul de dimineaţă şi rugăciunea de seară nu se ciocneau în nici un chip.

îi rămăseseră fustele mici, căci picioarele i se lungeau din ce în ce. O trimiteau să se dezmorţească, după ore, în curticica din spate, lângă ghereta lui madam Fenouil. O aşteptau acolo tovarăşele de sărit coarda: Rose, fata negustorului de vinuri, şi Antoinette, nepoata portăresei. Dacă gingăşia se învaţă, Catherine o învăţă alături de aceste fetiţe simple, mişcându-se curgător, fară oprelişti. Săreau toate trei odată, cântând o numărătoare, sub ochii lui Angele, care le veghea de la fereastra unde spânzura colivia canarilor.

Vara, în zilele de joi, domnul Beau o scotea la plimbare prin oraş: vizitau Parisul cum numai Roma se mai vizitează, luând la rând bisericile şi catacombele. în duminicile de iarnă, era rândul unchiului Charles-Adolphe să o ducă la Teatrul Odeon: din spectacole, Catherine învăţă teoria pasiunilor aşa cum se practică în capodopere. încă de la început, simţind că trebuie să şi-o împartă, domnul Beau şi tutorele încheiaseră - cu bună credinţă, dar fară tragere de inimă - un fel de înţelegere: fiecare va respecta rândul şi atribuţiunile celuilalt. Dacă domnul Beau mergea cu ea la *Hernani,* unchiul o ducea la *Cidul* şi la *Beretiice-,* la fel pentru operele de artă şi pentru vizitele în împrejurimi: dacă unul o însoţea într-o zi la Cluny, data viitoare era rândul celuilalt să meargă cu ea la Luvru. Vaux şi Versailles erau de resortul unchiului; Meaux, Senlis şi Saint-Denis, nu. Catedralele erau, fireşte, domeniul domnului Beau.

Fata îi asculta pe rând şi le dădea dreptate când unuia, când celuilalt; după atâta punere în balanţă, sfârşi prin a învăţa ce înseamnă moderaţia. Spiritul i se ascuţi şi, din elevă, deveni arbitru al disputelor între cei doi magiştri, care îi recunoscură foarte natural dreptul de a hotărî. într-o singură privinţă rivalii căzuseră de acord: în educaţia pudorii. Unchiul libertin şi platonicul domn Beau îşi

uniseră eforturile pentru curăţirea oricărui text *ad usum Delphinae.* Din poveştile de dragoste din mitologie, pe care Catherine le recunoştea, sub formă de statui, prin palatele şi grădinile Parisului, şi din pasiunile zeilor şi ale regilor Franţei, fata aflase numai despre acel entuziasm îngheţat care adoarme simţurile: amorul raţional. Cum ocupaţia ei principală era instrucţia, simţurile îi rămaseră adormite. Magiştrii îi întreţineau neştiinţa: nici un bărbat de pe lume nu îi dezvăluie fiicei lui o asemenea taină. înspăimântaţi în faţa fecioarei ca în faţa unei sfinte, ei îi făceau educaţie unei vestale.

La cincisprezece ani, Catherine văzuse nu o căprioară albă, ci ceea ce Maria Robinet numea simplu/frec?. Crezuse mai întâi că s-a rănit, că din asta are să moară. După spaimă veni ruşinea, o ruşine bizară. Bătrâna servitoare, care luase în seama ei să o înveţe mersul vieţii, îi spuse cu glas adânc, coborând asupra ei chipu-i înăsprit: „E pata de la începuturi". Şi urmă, cu vorba mai blândă: „E şi dovada că Dumnezeu te iubeşte, Domniţă, şi are să-ţi dăruiască prunci, când vei creşte şi te vei mărita". Catherine nu uită niciodată vorbele acestea: va purta şi ea rod în pântec, precum a purtat pântecul binecuvântat al Fecioarei din rugăciunile de fiece seară. Pata roşie pe care o vedea acum era semnul inimii care se va naşte din sânul ei, aşa cum se nasc fructele din floare. în nevinovăţia ei, era încredinţată că ajunge să ai o rochie albă de mireasă: doar văzuse asta în livezile de cireşi din valea Montmorency.

în acelaşi an, 1906, începu să poarte fuste lungi până la glezne şi părul ridicat pe ceafă. Dimineaţa mergea la cursurile de la Sorbona, iar seara la cele de la College de France. La 17 ani se îmbolnăvi pentru prima şi ultima oară în viaţa ei: în februarie făcu rujeolă, care-i trecu iute ca o ploaie de sfârşit de iarnă. După ce se înzdrăveni, într-o zi de primăvară, ieşi din casă purtând o pălărie anume; pentru prima dată, Catherine crezu că trecătorii o recunosc pe stradă. O priveau cu toţii, uimiţi, cum înaintează surâzând şi continuau să o privească şi după ce trecea de ei: fata mergea cu soarele în faţă şi vedea la picioare, pe trotuarul care sclipea, umbra bărbaţilor care întorceau capul. O apucă o neaşteptată fericire; i se părea că a căpătat deodată o mulţime de prieteni, că oraşul întreg îi zâmbeşte amical. începu să se plimbe mai des pe jos, să se îmbrace la modă, să se bucure de primăvară. Era ea însăşi ca primăverile pariziene

răcoroase, când ulmii şi castanii înverzesc în martie şi îşi păstrează moliciunea frunzelor noi până târziu în iunie. Abia se oprea cu unchiul Charles-Adolphe, în veşnica lui goană după cărţi, în faţa vreunei prăvălioare de anticar ce se deschidea precum scoicile la soare pe fermecătoarele maluri ale Senei, că locul se umplea de lume. Un trecător, apoi doi-trei; se tot iţeau capete de cumpărători care se interesau deodată de volumul pe care se uita Catherine, răsăreau mâini care să-l răsfoiască în clipa în care ea îl punea departe. Unchiul se trezea împins de colo-colo şi nu mai ajungea să se târguiască pentru *Heroides et Pieces fugitives* de Dorat, ediţie în piele, doar un pic zdrenţuită la colţuri - trebuia să-şi tragă pupila afară din înghesuială. Altă dată, abia scosese dintre hârţoagele unui negustor care, altfel, nu vindea decât ciurucuri o ediţie din *Grimaces* de Boilly, că nu-i veni să-şi creadă urechilor: un muncitor tinerel, la doi paşi de Catherine, citea cu glas tare legenda unei litografii: „Când te văd pe dumneata, inima-mi cântă pe strune de vioară!", în râsetele sumedeniei de clienţi. Nici nu ştiu cum s-o scoată mai repede pe Catherine din prăvălie. Chiar dacă în sufletul lui era tare mândru, blestema cât putea efectele frumuseţii pupilei sale: din cauza lor trebuia să renunţe la ceea ce, de treizeci şi cinci de ani, era plăcerea lui în zilele însorite de duminică. Domnul Beau nu fu ocolit nici el de aceste aventuri, în staţiile de omnibus ori în faţa ghişe- ului de bilete la teatru. Sărmanul om nu visase toată viaţa decât să treacă neobservat; acum, îşi plimba cocoaşa şi piciorul beteag alături de o persoană după care se întorceau capetele pe stradă!

Cei doi magistri, prefăcuţi deodată în paznici, simţeau cum teama li se strecoară în inimi: dacă zeii au vrut ca fata lor să fie aşa, e limpede că n-o vor putea păzi prea mult de-acum încolo. E fermecătoare - va fi la rândul său fermecată de careva, un soţ va apărea de undeva să le-o răpească... De unde? Cum?... Habar n-aveau, dar începură să o păzească melancolic, precum câinele grădinarului din poveste[20]. Doar prinţesa Catherine, care de la

20 Veche poveste franţuzească pentru copii: un grădinar îşi învăţase câinele să păzească un cufăr de ovăz; după moartea lui, câinele nu lasă cu nici un preţ

moartea fiicei ei nu mai ieşea din casă, părea să nu bage de seamă că nepoata provoacă entuziasme publice - în ochii săi, Catherine rămăsese copila copilei ei. în casă, fata se purta la fel: facea frumos reverenţa în faţa bunicii şi stătea pe acelaşi taburet de când era mică. Gândul unui soţ pentru ea îi era cu desăvârşire străin prinţesei. De altfel, ce bătaie de cap ar fi fost! Bunica n-avea nici o cunoştinţă la Paris, nici rude, sau cel puţin de patruzeci de ani se purta ca şi cum n-ar fi avut.

Demult, când alesese sărăcia pentru a fi liberă, îşi jurase să nu spună nimănui, nici prietenilor, şi cu atât mai puţin celor câteva rude, că neamul Dragomir avea o poziţie înaltă în societatea pariziană. Spiritul său era prea ager să nu-şi dea seama de un adevăr: cu cât alianţele sunt mai strălucitoare, cu atât trebuie să străluceşti şi tu în mijlocul lor - altfel se sting. Mai vezi câteodată, în unele familii, rude sărace, cu însărcinări diverse, care joacă rolul de sateliţi. Prinţesa Catherine, care era săracă prin alegere, nu prin fatalitate, refuza să fie satelitul cuiva. Nici ea, nici copiii ei nu gravitaseră niciodată pe-aproape de rue Grenelle sau rue Saint-Dominique, unde rudele lor bogate îşi duceau, ca pe scenă, existenţa de planete. Prinţul Jean încercase la început să-şi pună soţia sub umilitoarea pază a unor mătuşi depărtate, dar prinţesa Catherine se arătase de neînduplecat la capitolul vizite: nu făcu nici una. O femeie cu nouă copii şi doar cu două ajutoare n-are nevoie de mai mult: au grijă cei mici să desfacă ziua ce lucrează ea noaptea. „Sunt Penelopa şosetelor de lână", obişnuia să zică, arătând spre coşul de lucru, plin de ciorapi de-ai copiilor. Nu făcu niciodată nici o vizită.

Lui Catherine îi lipseau, aşadar, relaţiile bune care te ajută să faci altele, cel puţin la fel de bune. Nu auzise vorbindu-se în casă de mătuşile Montgiron, Commaille şi La Feuillade ori de verişoarele d'Entragues et de Dombes decât la nuntă. Dinspre partea lui Charles-Adolphe, singurii lui prieteni erau studenţii de vârsta lui, adică de şaizeci de ani, cu o dorinţă neostoită de studiu. Se vedea cu vechii

---

calul să se apropie de cufăr. „Câinele grădinarului" trimite la o persoană care nici nu poate să facă ceva anume, nici nu lasă pe altcineva în loc.

camarazi[21] prin prăvăliile buchiniş- tilor şi avea adevărate cunoştinţe doar printre librari. Dacă exista vreun proaspăt Philipon în lume, era vremea să se arate.

Sărmana Mărie, care crezuse că, aducând pe lume o fetiţă care să aibă o viaţă fericită, îşi va trăi ea însăşi fericirea, nu se gândise la un singur lucru: Catherine cea mică nu avea fraţi. Prin urmare, nici un licean şi nici un student care să urmeze cursuri de retorică nu va fi invitat duminică la prânz şi nu va scrie pentru ea versuri. Degeaba s-ar fi aflat vreun tânăr spiritual şi vorbăreţ prin curţile liceului Louis-le-Grand sau Stanislas: lui Catherine îi era cu neputinţă să-l cunoască. Pe cât de adevărat este că o poveste de dragoste nu se trăieşte de două ori la fel, pe atât e că mamele greşesc mereu când îşi închipuie că fetele lor vor trăi viaţa pe care n-au avut-o ele.

La optsprezece ani, Catherine n-avea alt curtezan decât oamenii de pe străzile Parisului; nu ieşea în lume, ci să se plimbe pe străzi şi, precum tinerele femei din vremea Revoluţiei, se lăsa văzută doar la serbările publice. De când era mică, fata mergea bucuroasă la chermezele populare: văzuse luminaţia şi focurile de artificii de la sărbătoarea alianţei cu Rusia, strigase „Trăiască Krueger!" pe bulevarde, în timpul războiului burilor, fusese la inaugurarea Expoziţiei din 1900 şi, cocoţată pe o estradă, privise alaiurile de Carnaval şi cortegiile regale. Acum era rândul ei să defileze pe Champs-Elysees: i se părea că era parada ei, la care participau toţi cei pe care îi întâlnea şi care-i surâdeau. Atâta doar că nu ştia cum îi cheamă pe aceşti prieteni noi, mereu alţii. în locul unei singure cereri, avea mii, dar numai dintre cele făcute cu ochii şi refuzate la fel. Dar mulţimea de admiratori nu ţinea locul unui pretendent. Nu te măriţi cu un oraş întreg.

---

21 în orig., Labadens: personaj din comedia lui Labiche *Lhffaire de la rue de Lucine* (1857), folosit pentru a denumi foştii camarazi de pension sau de colegiu, care se întâlnesc şi la maturitate în cluburi sau societăţi bibliofile.

Capitolul V *în galera de pe Sena.*

între bunica ei cea sihastră şi cei doi paznici neîndurători, Catherine avea toate şansele să rămână fată bătrână pentru mult timp, dacă nu pentru totdeauna. Numai un lanţ de întâmplări cu totul neaşteptate ar fi putut face să apară un soţ care s-o răpească - şi, înainte a de împlini douăzeci de ani, cele mai negre presimţiri ale unchiului şi ale domnului Beau se îndeplinră. Profeţi, agenţi şi jertfe ale propriei profeţii, văzură cu ochii lor cum lovi dezastrul, ba, mai mult, ei înşişi o conduseră către nenorocire. Parcă s-ar fi înţeles dinainte să o lase în mâinile răpitorului! în ziua aceea, în mod excepţional, o însoţeau amândoi - şi nici unul nu avu cum s-o păzească. în casa în care avea să se petreacă marea lor înfrângere o aduseseră ei singuri, împinşi de toanele lor veşnice: cărţile vechi, la unul, pasiunea pentru Parisul de altădată, la celălalt.

Pe Insula Sfântului Ludovic, în 23 aprilie 1907, la reşedinţa familiei Leopolski, contesa dădea o petrecere pentru vânzarea la licitaţie a unui număr de o mie de cărţi rare, lăsate moştenire de un mecena Bibliotecii Poloneze. Se formase un comitet pentru ca biblioteca, acum în declin, să fie dotată cu volume folositoare, cumpărate cu banii de pe volumele rare. Invitaţiile, care purtau toate stema cu lei înaripaţi a familiei, fuseseră trimise în numele Societăţii Studenţilor Polonezi din Paris, iar una ajunse şi la adresa din rue Gît-le-Coeur a domnului Beau. Profesorul nu mai stătea de mult timp acolo, pe malul stâng; se mutase în rue Ponthieu, ca să fie mai aproape de colţişorul Matignon. Scrisoarea ar fi putut aşadar să se rătăcească uşor, să nu-i fie înmânată sau să fie ignorată de destinatar; nu se întâmplă aşa, invitaţia ajunse la el şi domnul Beau se hotărî să participe. Mai mult, i-o arătă şi lui Catherine, care îi vorbi despre ea unchiului, mare bibliofil. Pe plic, domnul Beau recunoscu scrisul unui fost coleg, abatele Mesange, profesor din Bourgogne şi repetitor al tinerilor conţi Leopolski, multă vreme bibliotecar al familiei. La licitaţie putea participa oricine. Reşedinţa princiară data din 1659 şi, cum ţinu neapărat să precizeze domnul Beau, fusese construită de arhitectul Franşois Le Vau exact în capătul insulei-corabie, arătând cumva ca o prova a cărei pupă era reşedinţa Czartoryski.

„Ce căutam noi în galeră?"[22], avea să se întrebe câteva zile mai târziu, adică mult prea târziu, nenorocitul tutore al fetei. Mai văzuseră şi altădată, când mergeau amândoi să caute rarităţi bibliofile pe cheiul Megisserie sau pe lângă Piaţa de Flori, reşedinţa aceea făcută parcă numai din ferestre, aşezată ca un felinar deasupra apei, în locul în care cheiul Alenţon îşi prelungeşte în apă bordura pietroasă. Dincolo de arborii înalţi, Sena se oglindea în ferestre. Zidurile ei priveau gânditoare apa trecând pe sub poduri; încăpeau exact în despărţitura de până la râu şi semănau cu o clepsidră care se înălţa pe mal sau cu o moară fară roată, în care numai ştima apelor putea locui. Planul clădirii era simplu, în formă de A, iar faţada nu purta vreo podoabă. Făcută ca să vadă, nu ca să fie văzută, avea pe zid un singur însemn: un medalion de piatră cu un centaur cabrat. Chiar aşa se numea în ghidurile oraşului: casa Centaurului.

Catherine, care venea pe jos pe cheiul dinspre Piaţa de Flori, o zări de departe în dimineaţa aceea, sclipind ca într-un joc de oglinzi prin frunzişul plopilor tremurători. Domnul Beau şi unchiul Charles-Adolphe au citit catalogul licitaţiei, apoi, pe podul Saint-Louis, se apucară să se întrebe despre meritele lui Le Vau şi despre câte modificări vor fi suferit clădirile ridicate de el. Domnul Beau îi arătă lui Catherine, când ajunseră mai aproape, ferestrele cu pervaz lat datând din vremea Directoratului, decorate cu patru săgeţi care se înfigeau într-o inimă.

Alături de alţi amatori de cărţi rare - majoritatea bătrânei aduşi de spate -, cei trei păşiră sub tavanul boltit al intrării. Un curent de aer ajuta oaspeţii, aproape la fel de mult ca balustrada, să urce treptele nemiloase ale scării de onoare. Printre gâfâieli, domnul Beau ţinu să spună că sunt făcute pe la 1659. Catherine se opri în pragul unui salon uriaş, de unde fuseseră scoase aurăriile. Soarele care se oglindea în apele Senei trimitea pe tavan reflexe jucăuşe şi, deasupra forfotei de capete, ferestrele lăsau să se vadă apa, frunzişul şi cerul. Mai mult alergând, de parcă cineva o chemase într-acolo, Catherine se îndreptă spre o fereastră deschisă şi se sprijini cu mâinile de stinghia pervazului. în locul acela anume, colţul de fluviu era atât de

22 Aluzie la replica celebră din *Vicleniile lui Scapin* de Moliere: „Ce dracului căuta el în galeră?"

încântător, încât ai fi zis nu că fata îl îmbrăţişează cu privirea, ci, mai mult, că priveliştea însăşi o cuprinde pe ea. Prospeţimea apei îi scălda faţa.

Nu auzi apropiindu-se paşii celui care o privea. Bărbatul veni în dreptul ei: o văzuse bucurându-se de ce se vedea afară, de ce să nu se uite şi la ce era înăuntru? Ca să-i atragă atenţia, o strigă: „Domnişoară!" îi spuse că are să-şi murdărească mănuşile, fiindcă pervazul se înnegrise de la fumul remorcherelor. Vorbea cam fără şir, dar cu o voce plăcută - nu voia decât s-o facă să-şi îndrepte privirea şi spre el. Era dreptul lui să îi vorbească - se afla la el acasă. O văzuse când a intrat: era însoţită de doi bătrânei îmbrăcaţi sărăcăcios. Cine să fie? Vreo elevă de Conservator? O floare rară a Parisului ascuns, prinţesă ca în piesele lui Racine, născută într-un dos de prăvălioară? Pentru ca necunoscuta să poată să se sprijine în voie de pervaz, se apucă să şteargă cu batista funinginea; lustrui stinghia de fier, cele patru săgeţi şi inima în care se înfigeau. Izbutise să-i atragă atenţia: fata nu se mai uita acum afară, spre Sena, ci la acest tânăr servitor necunoscut - văzu mai întâi că are chipul cam trist - care se străduia atâta să-i facă pe plac. Când se sprijini iarăşi de pervaz, tânărul veni lângă ea. Afară, clopotele sunau patru ceasuri; el îi spuse pe rând de unde se aude fiecare: de la Saint-Gervais, de la Saint-Louis-en-l'île, de la Palatul de Justiţie, de la Hotel de Viile şi ultimul, cel mai domol, de la Notre-Dame.

Rătăcit prin mulţime, domnul Beau vorbea cu abatele Mesange; amândoi se uitau, cu gâturile îndoite, la plafonul făcut de Le Brun şi retuşat în vremea Restauraţiei. Aţâţat de mirosul atâtor bucoavne legate în piele, Charles-Adolphe îşi scosese lornionul ca să se uite mai de-aproape şi, cum avea vederea scurtă, citea cu nasul: îşi apropia pagina de faţă şi o mirosea lung, cu poftă. El fu, totuşi, primul care îşi dădu seama de primejdia în care se afla Catherine. Voise să-i arate o ediţie de negăsit din *Le Banquet des Sophistes* şi o căutase cu privirea împrejur, pe la mesele pe care erau aşezate cărţile; n-o văzuse, dar îşi închipuise că se despărţiseră din cauza mulţimii de cumpărători şi că poate domnul Beau o dusese să vadă încăperile alăturate. îşi puse iar lornionul şi îl găsi pe rivalul său pedagogic, singur, uitându-se la decoraţiunile unei încuietori de Moreau. îl întrebă unde e nepoata lui; domnul Beau nu ştia. Se îngrijoră pe loc; porni înapoi de unde venise şi o descoperi vorbind cu un necunoscut.

Priveliştea aceasta îl făcu să se înroşească de furie; îşi puse lornionul de-a curmezişul şi se porni asupra duşmanului. Ce dojană avea să primească domnişoara! Cum au să plece ei de-acolo! în clipa aceea, pe Sena trecu un remorcher, cu sirenele urlând. Catherine îşi astupă urechile. Abil în manevrele mondene, tânărul dispăru pe dată, dar se întoarse iute, însoţit de abatele Mesange; făcuse cumva ca între timp să îi fie prezentat şi domnului Beau. Abatele îl recomandă unchiului şi nepoatei: tânărul era contele Adam Leopolski.

O, miracol al operaţiunilor mondene! Trei cuvinte au fost de ajuns pentru ca un străin să se prefacă în cunoştinţă! De-acum, nici o putere de pe lume n-ar fi avut temei să îl împiedice să stea de vorbă cu fata. Sunt câteodată nume care nu spun nimic atunci când le auzi pentru prima dată, şi ele sunt cele mai cinstite; altele, însă, puternice precum vrăjile, aduc pe loc aminte de ţinuturi depărtate, de râuri, bătălii şi morţi. După ce i se pronunţase numele, Adam Leopolski nu mai scoase un cuvânt - pentru el vorbea acum soarta nefericitei Polonii. Nu mai trebuia să se străduiască prea mult să fie interesant: în ochii parizienilor, numele Leopolski, asemenea lui Czartoryski, însemna palatul de piatră de pe Insula Sfântului Ludovic, unde nobilii izgoniţi de pe meleagurile lor priveau apa curgând pe sub poduri şi aşteptau ceasul unirii. Catherine, care avea imaginaţie istorică, crezu că-şi dă seama de ce bărbatul din faţa ei îi păruse atât de trist: era polonez!

„Susana şi cei doi bătrâni!"[23], se gândi tânărul, după ce îi fuseseră şi ei prezentaţi. Numele lor nu-i spunea nimic; chiar şi cel al lui Catherine, cât era el de princiar, îi trecuse pe la urechi precum expresul printr-o haltă comunală. în afara ţărilor de la Dunăre, unde fusese oarecum cunoscut pe la sfârşitul veacului al XVIII-lea, numele de familie Romulescu nu însemna mare lucru. Altfel stăteau lucrurile cu stirpea Dragomirilor. Silit să se exileze la un moment dat în lunga lor istorie, şi numărând o mulţime de fete cu zestre frumuşică, neamul se răspândise până departe, în Franţa, în Italia, în Austria şi chiar în Anglia. Dacă ar fi spus Dragomir în loc de Romulescu, Catherine ar fi căpătat deodată o altă statură în ochii tânărului Adam Leopolski, cunoscător de mic într-ale Internaţionalei principilor, şi ar

23 Poveste apocrifă din cartea profetului Daniel.

fi fost iute trecută în categoria fetelor primejdioase, acelea cu care era recomandabil să te însori. Aşa, Adam putea s-o privească fără grijă în faţă - care avea toate şansele să devină vestită - şi să le arunce o privire miloasă bătrâneilor cu haine ponosite; continua să se creadă în faţa vreunei actriţe, una care juca doar roluri de ingenuă, care venise însoţită de regizor, de vreun unchi din provincie ori de profesorul de pian. Se lăsă în voia neastâmpărului ce i se trezise deodată în suflet; era un voluptuos, purtând pe faţă masca tristeţii, obişnuită la aceia ca el - asta văzuse Catherine, şi crezuse că e suferinţă la gândul patriei pierdute.

Adam îl dădu pe unchi în grija abatelui Mesange şi-i trimise pe amândoi la licitaţia care stătea să înceapă, iar el îi luă pe domnul Beau şi pe eleva lui să le arate reşedinţa. îi duse până sub acoperiş, de unde priveliştea era încântătoare: irizările apei, cheiul solemn şi cerul desfăcut deasupra lor, cu turlele cape- ţiene cu tot, păreau că fac parte în întregime din domeniul Leopolski. Dar proprietarul lor nu avea ochi decât pentru Catherine. Ea îi simţea privirile cercetătoare, dar nu înţelegea de ce. La ce-i va fi folosind să o aţintească aşa? Nu ştia. Fiecare privire avea în ea şi un fel de suplică mută, la care, fără să ştie, fata răspundea când îl privea la rândul său. Adam era un seducător adevărat, dintre cei care se prefac umili şi cerşesc înduioşarea: modul lui de a face curte era să se învârtă în jurul femeilor, cu zel de servitor smerit. La un orgolios înnăscut cum era el, supuşenia asta venită pe neaşteptate, izvorâtă din instinctul omenesc cel mai puternic, părea aproape înspăimântătoare. Echilibrul îl găsea în purtările necuviincioase cu bărbaţii.

îşi luă rămas-bun de la musafira lui jos, în stradă, cu aceleaşi gesturi umile. Era hotărât să afle cine e şi să o caute.

Dinspre partea ei, Catherine părăsea cheiul Alenţon cu inima uşoară a unei binefăcătoare care se întoarce din vizita la un bolnav. Era mulţumită că fusese bună la inimă; o voioşie până acum necunoscută o făcea să păşească repede, cu sprinteneala despre care se spune că „parcă merge pe nori". Cei doi însoţitori se mişcau mai încet. Unchiul Charles-Adolphe, încărcat de cărţi, se simţea nemulţumit, dar nu-şi dădea seama de ce. Nici domnul Beau, încărcat la rându-i de infirmităţi şi de note istorice, nu era prea bucuros. Se întoarseră pe cheiul cu Piaţa de Flori; în dreptul străzii Ursins,

strigară după o trăsură, dar vizitiul, care voia să se retragă, îi refuză. Atunci apăru, la volanul automobilului, Adam Leopolski - îi pândise de la geam şi, fiindcă reşedinţa avea ferestre spre amândouă malurile Senei, văzuse pe unde o luaseră şi se hotărâse să-i urmărească. Opri lângă trotuar şi le propuse să îi ducă el. Catherine se bucură: nu urcase niciodată într-o trăsură fără cai. Unchiul Charles-Adolphe, fricos şi neîncrezător în invenţiile moderne, se împotrivi la început, dar Catherine făcuse mutriţa pe care o făcea la şapte ani, când voia să urce în trăsurica trasă de ţapi, şi ştia toată lumea că domnul Beau nu poate să refuze acea mutriţă. Seducătorul pricepu că, pentru a răpi nimfa, trebuie să îi farmece însoţitorii: stărui, îi arătă domnului Beau că, la ceasul absintului, nu mai era de găsit nici o trăsură pe chei, îi făgădui unchiului că va merge încet, iar fetei, că va goni ca vântul. Până la urmă, urcară toţi trei. Adam putea acum să îi întrebe foarte firesc unde locuiesc - doar trebuia să-i ducă acasă. Primi şi răspunsul: rue Matignon nr. 14. Lucrurile înaintaseră destul de mult, trebuia să fie mulţumit. Plecă într-o viteză care călătorilor li se păru cu totul nebunească. Răpirea se petrecea la apus, într-o lumină de cenuşă; în goană, felinarele Parisului scânteiau, iar ferestrele unde ardea câte o lampă aveau străluciri de jăratic. Năucit de vârtejul năvalnic, unchiul striga: „Nu aşa de repede!". Domnul Beau ţinea să precizeze, deşi vorbele îi cam erau luate de vânt, că automobilul apărea în opera lui Chateaubriand sub numele de „cazan rătăcitor". Catherine râdea de plăcere şi îşi ţinea cu amândouă mâinile pălăria: semăna cu o floare de pe un mal stâncos, peste care năvăleşte vântul din larg.

Când să treacă Sena, la podul Arcole, briza suflă dintr-odată din cealaltă parte, iar pălăria cu flori îi scăpă din mâini şi se rostogoli în apă, la picioarele podului: o clipă, valurile o purtară ca pe Ofelia. Adam Leopolski opri automobilul, îşi prezentă scuzele emoţionate, ba chiar îi dărui frumoasei rămase cu capul descoperit eşarfa lui; pornind din nou, se gândea că va trage negreşit un anume folos din întâmplarea aceasta. La vederea casei din rue Matignon, veche şi sărăcăcioasă, Adam fu cu totul încredinţat că nu-i nici o primejdie.

A doua zi dimineaţă, la trezire, în colţişorul Matignon sună alarma: camerele fură inundate de miros de flori. Un servitor depusese în braţele Măriei Robinet, rămasă cu gura căscată, o cutie de carton ascunsă într-un coş uriaş de trandafiri. Era o cutie de

pălării, însoţită de o scrisoare. Chiar dacă îi era adresată lui Catherine, o deschise prinţesa însăşi - şi tot ea îşi dădu osteneala să îi răspundă. I se trimiteau înapoi expeditorului florile, scrisoarea şi pălăria. Prinţesa semnase cu numele întreg şi, când văzu acea semnătură, Adam Leopolski simţi că-şi pierde minţile. Alergă la mătuşa lui La Feuillade, născută prinţesă Dragomir: trebuie să fie un fals! Au uzurpat numele! Văzuse casa cu ochii lui: doar un urmaş nelegitim, vreo aventurieră sau, în cel mai bun caz, vreo renegată a familiei putea să locuiască acolo. Toată Europa ştia cât de bogaţi sunt Dragomirii.

Din păcate, ducesa de La Feuillade nu era în Paris: avea să rămână la domeniul din Le Gard până în prima duminică de după Paşti, spunea portarul.

Disperat, Adam porunci să fie chemat abatele Mesange şi îi ceru să meargă la domnul Beau, să ceară lămuriri. Veştile aduse de abate fură dintre cele mai groaznice: da, doamna care locuia la numărul 14, la mezanin, era chiar prinţesa Dragomir, fiica ultimului voievod al Moldovei, soţie legitimă şi niciodată divorţată a prinţului Jean. Trăia la Paris din alegerea ei şi era atât de retrasă fiindcă aşa îi plăcea. Nepoata ei locuia tot acolo: actul ei de naştere era în perfectă ordine, comportamentul de până acum - fără pată. Pentru ca nenorocirea să fie desăvârşită, Adam află că prinţesa nu era nici măcar scăpătată! Puţin lipsi ca aceleaşi motive pentru care nu se făcuse căsătoria dintre sărmana Mărie şi tânărul Philipon să îi împiedice şi pe ei. Dacă averea şi sângele nobil îl îndepărtaseră pe fiul profesorului, tot ele îl speriau de moarte pe moştenitorul uriaşei averi din Polonia. Până atunci, Adam nu avusese nevoie decât de două feluri de femei: cele cu care nu te poţi căsători şi cele care sunt deja căsătorite. Graţie acestui principiu de conduită, ajunsese la treizeci şi opt de ani fără emoţii şi fără să-şi piardă libertatea al cărei sclav era. Prizonier care nu se lasă eliberat decât de paznicul unei noi închisori, trăia aşa, dintr-o pereche de cătuşe în alta, dintr-un căluş într-altul, o viaţă pe care ai săi o credeau de zburat din floare în floare, când ea era de fapt un trai de prizonier ce se târăşte în zăngănit de lanţuri.

De când o văzuse pe Catherine, Adam nu mai voia nimic altceva decât să fie în slujba ei. Nu băgase de seamă capcana pe care i-o întindea soarta şi nu se crezu învins. Nu trecu mult până ajunse să

privească oarecum cu mulţumire necuviinţa pe care o săvârşise: avea de-acum ocazia să-şi prezinte scuzele cât mai repede, pretext perfect să se întoarcă în rue Matignon. îi scrise prinţesei o scrisoare cu desăvârşire sinceră, povestindu-i despre faptul că doamna de la Feuillade, o rudă comună, lipseşte din Paris, altfel ar fi mijlocit ea însăşi iertarea pentru nepotul favorit, şi despre cum de această iertare depinde viaţa lui de acum încolo.

înflăcărarea îi era cu totul sinceră. De douăzeci şi patru de ceasuri se plimba în sus şi în jos prin casă, vizitând-o aşa cum o vizitase şi Catherine, privind spre Sena, martoră şi complice, şi mirosind eşarfa care îi atinsese fetei gâtul. Nu mai avu nevoie de mesageri: duse el însuşi scrisoarea în rue Matignon, direct în mâinile lui madam Fenouil. Se mai miră o dată de sărăcia casei şi promise să se întoarcă peste o oră după răspuns. Pierdu vremea plimbându-se pe Champs-Elysees, visând cu ochii deschişi cum Catherine s-ar putea mărita cu unul dintre verii lui scăpătaţi şi apoi i-ar deveni amantă, sau cum fata ar descoperi că are voce de cântăreaţă de operă, aşa că ar pleca amândoi în America ori, mai simplu, cum ar duce-o la Versailles şi şi-ar mai pierde o dată pălăria cu flori, dar ar continua să alerge, cu părul în vânt, alături de el. Adam ştia că undeva se află o casă unde e mereu binevenit: casa unei femei care îl iubise cândva şi care, supunându-se capriciilor lui, putea să se transforme oricând în gazdă primitoare şi discretă. îşi amintea cu plăcere de un anume dormitor cu draperii pale, care se colorau în roşu ca scoicile, la primele raze de soare. Ar fi fost tare fericiţi amândoi, el şi Catherine, în odaia aceea. Mai departe de atât tânărul conte nu mergea cu gândul: puterea închipuirii lui amoroase nu se întindea pe mai mult de o săptămână.

Părăsi bulevardul Champs-Elysees, biserică sub cerul liber unde înserarea durează mai mult, şi se întoarse în rue Matignon. Era deja întuneric, abia zări să intre sub bolta porţii celei mari. Madam Fenouil tricota la lumina unei lămpi chioare. „Puteţi urca! E la mezanin, uşa din dreapta!", îi strigă. Pe scară, un bec cu gaz tremura, înghiţit aproape tot de umbră. îngreţoşat de mirosul de supă şi de sărăcie, Adam bâjbâia gândindu-se:

Mehr Licht![24]. Totuşi, ce vedea în jur îl mulţumea într-un fel: abatele Mesange s-a înşelat, desigur, aici nu poate să stea adevărata prinţesă Dragomir, aşa că nu-i nimic pierdut. Cu nădejdi noi, trase de cordonul soneriei. în prag apăru Maria Robinet, cu privirea bănuitoare a servitorilor la ai căror stăpâni nu vine nimeni în vizită; închise uşa în urma lui şi, în linişte, îl conduse în salon. Fiindcă era emoţionat, Adam se aştepta să o vadă pe Catherine.

La intrarea lui, înălţimea Sa se ridică în picioare. Adam nu mai băgă de seamă nimic din ce-l înconjura: nici masa cea veche de palisandru cu sertare etichetate, nici fotoliile ponosite, nici lămpile cu ulei, nici vreun alt obiect sărăcăcios ce alcătuia decorul acestui trai fară explicaţie. Ştiu din prima clipă că se află în faţa unei fiinţe care a moştenit, nu a învăţat purtările alese. Pe jumătate timidă, pe jumătate sigură pe ea, prinţesa Dragomir îl pofti să i se aşeze alături, îi vorbi despre bunica lui, soţia mareşalului, pe care o cunoscuse, apoi despre foarte frumoasa reşedinţă de pe Insula Sfântului Ludovic şi despre comorile de artă de la castelul Zamosc, pentru care familia Leopolski era invidiată în toată Europa. De cadoul de dimineaţă nici nu veni vorba, ca şi cum florile, scrisoarea şi pălăria fuseseră nu pentru nepoata ei, ci pentru vreo dansatoare de la operă, de care înălţimea Sa nu auzise niciodată. Adam încercă să o invite într-o vizită, dar prinţesa îl refuză surâzând: ea nu ieşea niciodată. întrebând de Catherine, află că e cum nu se poate mai bine şi, acestea fiind spuse, simţi că n-are ce să mai facă decât să-şi ia rămas-bun.

Pe scări se gândi că ar putea să provoace o explozie de gaz: dacă dă foc maghernitei, frumuseţea de fată i-ar cădea în braţe; se şi văzu salvând-o din flăcări şi dărâmături. Apoi, din incendiator deveni ucigaş: de ce n-ar cădea bătrâna prinţesă răpusă de apoplexie chiar în clipa asta, înainte să iasă el pe uşă? Catherine ar rămâne singură pe lume, iar el şi-ar prezenta condoleanţele...

Se trezi singur în stradă. Ploua. îl cuprinse disperarea: cum avea să se întoarcă în casa aceea de unde fusese îndepărtat atât de politicos? Trebuia să se gândească la ceva, altfel şi-ar fi pierdut

---

24 „Mai multă lumină!" (în germ., în orig.). Cuvintele rostite de Goethe pe patul de moarte.

cheful de viaţă! Să-l mai trimită o dată pe abatele Mesange în rue Matignon? Să o roage pe mătuşa La Feuillade să intervină? Şi să spună ce? Nu ştia nici el, sau, mai degrabă, ştia foarte bine: să-i spună prinţesei Dragomir că Adam Leopolski voia să-i seducă nepoata. Atâta tot!

Nu-şi aducea aminte să fi fost vreodată atât de nefericit. Merse la amanta lui şi îi mărturisi cât e de disperat. Rămase şi la cină, fiindcă nu ştia cum e să stai singur într-o asemenea stare. Femeia, care îl iubea din tot sufletul, pricepu că nu de ea are nevoie, ci de un adăpost; pricepu şi că are să-l piardă, începu să plângă, aşa că Adam plecă, fiindcă el suporta doar mâhnirile pe care le trăia, nu şi pe cele pe care le provoca. în seara aceea, ca de fiecare dată când părăsea o femeie pentru alta, i se făcu frică, aşa că telegrafie după ajutor mamei lui. Contesei Leopolska îi fură de ajuns trei zile ca să plece din Polonia; în mai puţin de o săptămână era la Paris. Nu-i luă mai mult de o oră să asculte mărturisirea lui Adam; înţelese cât era de disperat când auzi că ajunsese să o pândească pe Catherine în stradă; îşi adună gândurile, descoperi că era veri- şoară îndepărtată a prinţului Jean şi se gândi că, de data asta, cu un pic de străduinţă, are să-şi însoare în sfârşit băiatul.

Capitolul VI *Te măriţi cu un polon*

Doar abatele Mesange află despre planul ei. Casandră în sutană, geniu nevinovat, spunând mereu ce gândea şi niciodată slugarnic, abatele vru să o facă să se răzgândească:

— Doamnă, îi zise, credeţi că tânărul conte va fi de astă dată mai statornic, măcar cât să ajungem să publicăm legămintele?

— Vom avea o dispensă!

Abatele îşi atinse părul cu degetele: avea o chică de culoarea flăcărilor, semn dacă nu al duhului sfânt, măcar al vorbelor de duh.

— înălţimea Voastră, v-aţi pune în calea vântului, să nu mai sufle, ori a norilor, să nu se mai mişte pe cer? Spuneţi mai bine că tânărul conte se va logodi cu apa, cu aerul, cu focul, cu oricare dintre elementele naturii, dar nu cu o biată fată!...

Abatele îi cunoştea inima fostului său elev, ştia cât de hotărât era Adam, de când ajunsese la vârsta cuvenită, să se împotrivească din toate puterile căsătoriei, alergând din floare în floare. îşi începuse goana la 18 ani, căci devenise major cum devin regii, şi nu se oprise nici când trecuse de treizeci. Unde se va sfârşi cursa nebunească ce i se citea în ochi, în capul repezit îndărăt, în nările fremătânde, în firele părului spălăcit, netezit de vânt sau de mângâieri? Maică-sa credea că, de data asta, însăşi Providenţa lucrase: nu degeaba îi ieşise în cale copila asta, aşa de bine ascunsă până acum. Abatele era de părere că asemenea lucrătură nu durează prea mult.

Bine sau rău, lucrurile trebuiau să se pună în mişcare. Contesa, care nu se dădea înapoi de la nimic când venea vorba de copilul ei, urcă fară să crâcnească cele cinci etaje până la locuinţa domnului Beau şi spuse pe nerăsuflate o minciună: fiul ei o îndemnase să o ceară în căsătorie pe Catherine. Nu avea nimic împotrivă, numai că voia să se întâmple totul cu discernământ. Cine putea să-i spună mai bine cum stau lucrurile decât fostul preceptor, devenit prieten de familie? Aşa află toată istoria Dragomirilor. Emoţionat, domnul Beau o ridică în slăvi pe prinţesa Catherine şi deplânse soarta bietei Mărie; contesa îl crezu cam nebun. Nici măcar nu se osteni să ţină minte numele trunchiat al domnului Lescaut, pe care îl luă drept un fel de

anarhist. îi dădu domnului Beau adresa abatelui Mesange, în cazul, puţin probabil, că familia fetei ar vrea să se informeze despre ramura poloneză, şi se retrase, făgăduind că va merge negreşit săptămâna următoare în rue Matignon. Când să iasă, se răzgândi şi întrebă, ca din întâmplare, de adresa bunicului fetei, prinţul Jean. întoarsă în reşedinţa de pe cheiul Alenţon, se închise în cameră şi se duse drept la birouaşul de scris. Ca toate femeile de stirpe nobilă care susţin că s-au retras din lume, Leoa Leopolska întreţinea o vie corespondenţă cu tot mapamondul. îi scrise mai întâi verişoarei sale, doamna de La Feuillade, s-o roage să se întoarcă mai curând în capitală, mărturisindu-i că, în sfârşit, pe fiul ei îl cuprinsese cheful de însurătoare. Un bal al debutantelor în societate, care să aibă loc la reşedinţa ei din rue Saint-Dominique, ar fi fost ocazia ideală să le revadă pe toate domnişoarele din familiile înrudite, mai ales pe verişoarele d'Entragues şi de Dombes, nepoatele doamnei de la Feuillade. Scrise apoi un fel de circulară, cum primesc toate cancelariile note diplomatice, pentru cele trei fiice mai mari ale ei, măritate fiecare în alt colţ de lume: cea mare în Rusia, mijlocia în Germania, mezina în Austria. Adam numea aceste căsătorii „noua împărţire a Poloniei". Le anunţa pe toate că evenimentul la care visau de atâta vreme se apropie, să fie pregătite. Separat, îi scrise celei de-a patra fiice, supranumită Papalina, pentru că era măritată cu un prinţ din Roma, camerist secret al Papei - îi scria în legătură cu dispensele. A cincea fiică primi şi ea o scrisoare - era cea pe care contesa' o închinase

Domnului, acum stareţă la o mănăstire din Ragusa. Penultima scrisoare fu pentru frumoasa doamnă Guyon, actuala metresă a lui Adam, soţia ambasadorului Franţei în X..., stabilită la Paris. Sub cuvânt că îi cere ajutorul pentru o operă de caritate pe care o patrona, contesa o anunţa că s-a întors lângă fiul ei - era de ajuns s-o alarmeze. Ultima scrisoare era o capodoperă de îndrăzneală: adresată prinţului Jean, începea cu „Dragă vere" şi se termina cu o cerere formală în căsătorie, în numele contelui Adam Leopolski, pretendent eventual la tronul Poloniei, care habar n-avea de nimic.

» *

Toate şiretlicurile îi reuşiră, nici cel mai mic fir al urzelii nu se rupse. Minciunile ei, pe care le numea „anticipări", o aduseră iute înapoi în rue Saint-Dominique pe doamna de La Feuillade, îmbătată de speranţă pentru descendenţa ei. Balul fu anunţat repede. Prinţul Jean sosi din îndepărtata-i Moldovă în rue Matignon pentru a-şi da consimţământul, cum se înţelegea de la sine; cele patru surori ale lui Adam erau pe picior de plecare, gata să ajungă la Paris la primul semn, iar frumoasa doamnă Guyon se simţi îndeajuns de alarmată. Venirea contesei Leopolska, despre care toată Viena ştia că nu putea suferi Parisul, îi sporise presimţirile negre. O femeie care iubeşte nu se înşală niciodată - aşa un adevăr nu se spune însă decât când vine vorba de bărbaţi. Cum se întâmplă cu femeile care-şi pierd dragostea, presentimentele îi înnegurau inima, şi frumoasa doamnă Guyon se purtă exact cum sperase contesa: începu să se plângă înainte de a se fi întâmplat ceva şi îi făcu lui Adam scene sfâşietoare - şi premature -, grăbind evenimentul de care se temea cel mai tare. Şi el, care îşi închipuia că ţipetele aveau misterioasa putere de a-i înspăimânta dragostea cea nouă, de a îndepărta umbra timidă a lui Catherine, către care năzuia zi şi noapte, nu voia decât să o facă să tacă pe biata doamnă Guyon; ar fi ucis-o numai să n-o mai audă.

în asemenea dispoziţie se afla când mama lui, despre ale cărei manevre nu ştia nimic, îl anunţă că o văzuse pe Catherine şi îi transmisese invitaţia la balul doamnei de La Feuillade. Adam se repezi în rue Saint-Dominique, numai ca s-o revadă pe cea care îi fusese atâta vreme ascunsă. N-avea nici un plan şi aproape nici o speranţă. Prinţul Dragomir îi strânse mâna încă din prag, cu mulţumirea bine ţinută în frâu a unui cap de familie căruia i s-a propus o alianţă frumuşică în schimbul alteia, nu mai puţin satisfăcătoare. Adam îşi croi cale printre domnişoarele care căutau, după sfaturile mamei lui, să îl înconjoare şi să îl oprească. în sfârşit, o zări într-un colţ al salonului pe Catherine, cu mulţi bărbaţi roind în jurul ei. Fata nu ştia să danseze, aşa că Adam se instală lângă ea şi rămase acolo. Neştiind nimic despre cum să se poarte în lume, lui Catherine nu-i trecu prin cap să se ridice şi să întrerupă această conversaţie ce o punea la adăpost dar, în acelaşi timp, o transforma în subiectul interesului general. Prinţul Jean credea că o cerere în căsătorie se petrecuse deja, aşa că se retrase în fumoar, să joace cărţi.

Contesei Leopolska nu-i mai rămânea decât să se bucure de actul final al victoriei: ceru să se facă liniște și anunță vestea unei apropiate nunți. Izbucniră șoapte din toate părțile. Bărbații care o înconjuraseră pe Catherine din clipa în care ajunsese la bal se retraseră pe dată, gândind că le va veni iarăși rândul peste cel mult trei ani: atunci o vor consola. în clanul domnișoarelor se născu o ligă ad-hoc, cu singurul scop de a o exclude pe Catherine. De unde și din ce? Nu știa nimeni, dar domnișoarele simțeau nevoia să se apere. Domnișoarele d'Entrague și de Dombes se numiră în fruntea trebii. După cutuma oricărei cabale, liga trebuia să-și înceapă acțiunile prin diminuarea adversarului: lui Catherine i se impută că e născută în afara clanului și primi pe loc numele de *Munteanca.* Fata crezuse că ieșitul în lume însemna să cunoști o mulțime de oameni drăguți, ca aceia care îi zâmbeau când se plimba pe stradă. în schimb, rămăsese singură cu Adam până în zori.

Tânărul conte află din ziarele de dimineață că în ajun se logodise. Maică-sa se prefăcu surprinsă: ar fi vrut să dea o dezmințire? Nimic mai simplu: să scrie la ziar, apoi să n-o mai vadă niciodată pe Catherine. Lui Adam îi era de-acum peste putință. La deșteptarea cu dureri de cap, necesitatea răpirii se impunea de la sine. Și răpire a fost, organizată cu grijă de ai lui, ca în lumea celor fară de lege. Rapiditatea preparativelor trecu în ochii tuturora drept grabă a unor tineri care se iubesc atât de mult, încât nu mai pot să aștepte; de fapt, nu era decât spaima că răpitorul s-ar putea da de gol. Contesa Leopolska știa dintr-o lungă experiență cât de iute trecea fiul ei dintr-un entuziasm în altul, așa că avu grijă ca totul să fie gata într-o clipită. Asigurările se înmulțiră: deși Catherine fusese o dată cerută, fu rândul lui Adam să reînnoiască el însuși cererea, de data asta în fața tutorelui fetei, a preceptorului și a bunicilor. Prințul Jean încuviință cu orgoliu, prințesa Catherine, cu resemnare, domnul Beau, cu emoție. Numai unchiul Charles-Adolphe se împotrivi, și nimeni nu-1 clinti din împotrivirea lui. Consimțământul îi sună ca un refuz: „Cu un polon nu te măriți! Nu știu de unde a ieșit tânărul acesta..." Degeaba îi povestiră că Adam Leopolski ieșea de-a dreptul din Istorie, și poate tot acolo se va întoarce, degeaba i-1 zugrăviră drept moștenitor de drept al Jagelonilor, urmaș al regilor Poloniei și ai Franței deopotrivă, nepot al doamnei de Lamballe și, dintr-o

ramură bastardă, strănepot al lui Ludovic al XV-lea. Toate astea erau pentru el, cum declara, nişte anecdote, bune să distreze spirite frivole precum cel al domnului Beau, de pildă. Pretendentul moştenise la majorat una dintre cele mai mari averi din Europa, avea moşii mai întinse ca orişicine şi era proprietarul celei mai interesante, dacă nu celei mai frumoase reşedinţe de pe Insula Sfântului Ludovic; în van, anahoretul din Cartierul Latin nu era câtuşi de puţin mişcat. Nimeni nu-i scoase din cap ideea că nepoata lui avea să se mărite cu primul polonez care-i ieşise în cale. Pricepu însă că n-avea cum să i se împotrivească: Catherine, care facea lesne pasiuni pentru o mulţime de lucruri, crezu că a făcut o pasiune şi pentru Adam. Ca toate fiinţele cu adevărat curate la suflet, habar n-avea că are şi simţuri. Ceea ce ea credea că vine din inimă, venea doar de la ele.

Capitolul VII *Familia şi dinastia*

O lună întreagă, Maria Robinet, care nu putea suferi mirosurile plăcute, fiindcă le credea greţoase, şi refuza orice era prea mult de teama păcatului lăcomiei, stătu de strajă în faţa camerei lui Catherine, împiedicând să pătrundă cel mai mic buchet de crini, gardenii ori tuberoze. Ducea război mai ales împotriva orhideelor, flori nesuferite care scot limba la oameni, cu coarne şi care costă o avere. Nici înălţimea Sa nu le voia în salonaş. Buchetele uriaşe sfârşeau aşadar aruncate în grămezi în anticameră, în cămară ori în bucătăria lui Angele. Madam Fenouil, care vedea buchetele defilând o dată la venire, apoi, după vreo trei zile, ieşind în găleata de gunoi, le mărturisi servitoarelor că oamenii de pe stradă se opreau să o întrebe dacă nu cumva e un mort în casă. Franţuzoaice cumsecade, care se înfurie când dau cu ochii de risipă şi de lux, femeile erau toate încredinţate că florile astea, cadorisite cu nemiluita, nu-s lucru curat.

De o moarte tot fu vorba, deşi nu în casa din rue Matignon. Frumoasa doamnă Guyon, aflând în sfârşit ce ştia toată lumea, adică exact ce ştiuse ea înaintea tuturor, nu fu în stare să facă faţă unei asemenea nefericiri nesfârşite. Femeie din popor, pe care doar pasiunea unui ministru radical o ridicase la onorurile republicane, alese să se omoare, oricât de soţie de ambasador ar fi fost ea, ca o croitoreasă cu ziua: se aruncă în Sena. Scandalul răsună mult peste hotarele Franţei. Depeşe cifrate se răspândiră din cancelarie în cancelarie, până în cele mai depărtate colţuri ale lumii, numai în colţişorul Matignon nu se află nimic. Scrisorile anonime rămaseră închise în sertarele birouaşelor de scris: adresa prinţesei Dragomir nu se afla repertoriată în *Tout-Paris.* Catherine află din alte nenorociri, mai târzii, şi din mărturisirile unor prietene că măritişul ei fusese pricina morţii unei femei. Contesa Leopolska se înfurie: nu putuse prevedea un asemenea incident. De obicei, ea era cea care îşi ajuta fiul să se despartă de femeile din lumea înaltă. Acum, bietul Adam avusese ghinion: să se apropie de o creatură atât de lipsită de principii... Un amănunt, cules din gazete, o scandaliză de-a dreptul: în ziua sinuciderii, portarul o văzuse pe doamna Guyon ieşind din casă fără pălărie. O asemenea lipsă de ţinută din partea unei femei

care, la Viena, trecea drept mai presus de ea îi înăbuşi orice fărâmă de milă: doamna în chestiune se dovedise de joasă speţă. Dacă vreuna din metresele lui Adam se împotrivea în momentul în care era părăsită, contesa obişnuia să spună, în stilul ei de vânătoreasă: „E o amazoană nepricepută: calul o trânteşte la pământ, şi ea merge târâş în urma lui!" Doamna Guyon o nedumerea: de ce voise să sfârşească astfel?

Adam era în stare să copleşească o femeie dorită cu toate darurile şi libertăţile, dar asta cât timp o dorea. Când se termina, se termina definitiv; dacă ea mai voia, o privea cu milă, ca pe o cerşetoare: femeie, du-te, ţi-ai primit ce aveai de primit. Şi femeia înţelegea şi nu mai stătea cu mâna întinsă degeaba. Toate femeile pe care fiul ei le abandonase de-a lungul timpului erau pentru contesă o răzbunare prelungită în faţa celor cu care soţul ei o înşelase în vremuri de demult - un fel de lege a talionului care sărea peste două-trei generaţii: un bărbat, născut din pântecele ei, o răzbuna pentru toate umilinţele pe care i le aduseseră femeile. Adam se întreba dacă nu cumva moartea doamnei Guyon îl păgubeşte de un drept al lui, unul cu care se obişnuise: de fiecare dată când amorul se pierdea, femeile îl recompensau cu suferinţa lor. Găsea în acest gest o anume răsplată.

Agitaţia mondenă dură puţin, iar tulburarea Iui Adam se risipi şi mai iute. Căsătoria îl ocupa suficient. Surorile sosiseră deja din cele patru ţări ale lor. Pentru ele, Adam era un fel de zeu, al cărui cult îl întreţineau cu străşnicie şi admiraţie aproape superstiţioasă. Venirea pe lume a acestui prunc postum însemnase, pentru toate, păstrarea în folosinţă a domeniul uriaş Zamosc, ţinut al vacanţelor fastuoase. Respectau în persoana fratelui lor maiestatea legii salice[25], dar şi mărimea depozitelor sale la bancă; se transformaseră încă din copilărie în slujitoarele devotate ale celor mai neînsemnate dorinţe ale frăţiorului şi vedeau în traiul lui deşănţat o reînviere a tradiţiei regale din vremea lui Ludovic al XV-lea, de care erau toate - ele, virtuoasele - îndrăgostite peste poate.

---

25 *Pactus Legis Salicae,* colecţie de legi stabilită în timpul domniei lui Clovis I (466?-511), prin care se interzicea femeilor dreptul la moştenirea de terenuri şi la tronul regal.

Când află despre sinuciderea doamnei Guyon, Papalina, care avea şi spirit, şi pasiuni studioase, dădu reşedinţei de pe cheiul Alenţon numele de „turnul Nesles"[26] şi îl salută cu haz pe fratele ei, când dădu cu ochii de el: „Câte leşuri a cărat astăzi Sena? Două-trei, ca de obicei?". Adam nu ştia dacă să râdă sau să se supere. în sufletul lui, se simţea flatat.

26 Legenda turnului Nesles spune că una dintre nurorile lui Filip cel Frumos (1268-1314) ducea în acest loc o viaţă de plăceri. După dezmăţ, poruncea ca amanţii să fie aruncaţi în Sena, cusuţi într-un sac. Unul dintre aceştia, un profesor de la Universitate cu numele de Buridan, e salvat de studenţii săi, care aduseseră în dreptul turnului un şlep încărcat cu fân. în *Balada doamnelor de altădată,* Villon aduce aminte de acest episod: *Şi unde-i Doamna ce mormânt / făcu din Sena-nvolburată / lui Buridan?... Dar unde sunt / zăpezile de altădată? (traducere* de Neculai Chirică, *Operele complecte ale magistrului Franţois Villon tălmăcite, prezentate* şi *adnotate,* Editura Minerva, col. BPT, Bucureşti, 1983).

Totul mergea bine, pentru că totul mergea repede. Abatele Mesange, însărcinat să o convertească pe Catherine la catolicism, nu avu prea mult de lucru. Schismatica își abjură cu ușurință schisma, mai ales că știa să spună o singură variantă de Crez: *credo*-ul pe care îl învățase de la Maria Robinet. *Filio que,* singura diferență notabilă, era în ochii ei exclusiv o chestiune de gramatică. Nu putea decât să se bucure că nu va primi binecuvântarea nupțială din mâinile acelor magi bărboși cu veșminte aurite care o înspăimântaseră cumplit la înmormântarea mamei. Prințul Jean găsi cu totul cuviincios ca nepoata lui, care intra într-o familie domnitoare din Polonia, să îmbrățișeze religia de stat a noii sale patrii. Nu știi cât durează o viață, cu atât mai puțin o domnie, așa că într-o casă domnitoare nu ar fi fost cu neputință o urcare pe tron. înălțimea Sa prințesa Catherine trăia după o anume filosofie, iar domnul Beau era el însuși catolic, așa că nu vedeau nici un neajuns în abjurarea cerută de clanul Leopolski. Doar unchiul Charles-Adolphe, liber-cugetător de felul său, se supără: schimbarea religiei îi părea de-a dreptul deplasată, fiindcă nu avea încredere într-o Biserică pentru care o căsătorie e imposibil de desfăcut, chiar când e limpede că trebuie desfăcută. Se declară pentru o politică maritală mai deschisă, dar nu-l ascultă nimeni, cum nimeni nu-l ascultă nici pe abatele Mesange, care ar fi vrut-o mai închisă. Preotul se temea de viciul de formă pe care îl presupunea celebrarea căsătoriei în altă parte decât la Saint- Philippe-du-Roule, parohia miresei. Dar setea de glorie a clanului Leopolski era nemăsurată: lor le trebuia capela de la Invalizi. Pentru a o obține, guvernatorul așezămintelor militare din Paris primi dovada că Adam scobora din cel dintâi Polon, mareșal al Franței, mort pentru patrie[27]. Celelalte dovezi, poate mai convingătoare, nu fură prezentate din motive de discreție. Surorile lui Adam erau mâhnite că fratele lor trebuia să-și ia mireasa din mezaninul din rue Matignon: ieșită de

27 Jozef Poniatowski (1763-1813), nepot al ultimului rege ales al Poloniei, conducător al armatei poloneze aliate cu trupele lui Napoleon. După bătălia de la Wachau este înălțat la rangul de mareșal al Sfântului Imperiu Romano-Germanic, iar trei zile mai târziu, în timpul bătăliei de la Leipzig, se îneacă încercând să treacă Elsterul călare, pentru a nu cădea prizonier în mâinile trupelor aliate.

acolo ca o nouă Cenuşăreasă, Catherine trebuia să treacă pragul din întuneric spre lumină păşind prin poarta înaltă care se vede în tabloul Marelui rege Călăreţ[28]. Doamnele acestea se gândeau că, atunci când eşti scoborâtor din Ludovic al XV-lea, nimic nu te împiedică să fii moştenitor şi al lui Ludovic al XlV-lea: *nec pluribus impar*[29]. Tinerii ar fi primit binecuvântarea la umbra drapelelor cucerite în lupte purtate de-a latul Europei şi în faţa altarului ce-şi capătă lumina de la mormântul lui Napoleon, cu care de asemenea se înrudeau, pe linie feminină. Doar la Invalizi, credeau polonezii, căsătoria se va petrece în familie.

Numai că guvernul republican se împotrivi celebrării, aşa că totul se mută la Saint-Louis de Versailles, unde clopotniţa semăna cu aceea de la Zamosc - clanul era flatat. în ziua logodnei, Adam îi pusese pe deget lui Catherine un inel destul de strâmb şi de urât, dar istoric: era acelaşi inel pe care Ludovic al XV-lea i-1 dăduse Doamnei de Novelet, iar fiica lor, recunoscută drept legitimă în Franţa, devenise prin căsătoria cu marele Leopolski chiar nepoata Măriei Leczinska[30], ceea ce însemna că sângele amantei regale se amestecase cu acela al reginei adevărate şi cu moştenirea Sfântului Ludovic. Toate acestea îi fuseseră explicate lui Catherine de către contesa Leopolska însăşi, păstrătoare înverşunată a tradiţiei. Eleva domnului Beau se simţea ca la cursul de istorie. Toate logodnicele din clan purtaseră cu respect, în ultimii două sute treizeci de ani, inelul cel mic: el venea din vremea când tânărul Ludovic al XV-lea nu risipea din paralele norodului, adică dinainte de a-şi lua metresă din popor[31]. Degeaba îi tot pomeneau lui Catherine de adulterul

28 Portretul lui Henric al IV-lea pe cal, în faţa Parisului (anonim, aflat azi la Muzeul Carnavalet). Henric al IV-lea e recunoscut drept rege al tuturor francezilor după ce abjură religia protestantă.

29 Deviza lui Ludovic al XlV-lea, al cărei sens exact rămâne nelămurit. A fost interpretată ca „singur împotriva tuturor"; „deasupra tuturor"; „nu-i egal mai multora"; „totu-i cu putinţă pentru el".

30 Mărie Leszczyriska (1703-1768) - fiică a regelui Stanislas al Poloniei şi regină a Franţei, soţia lui Ludovic al XV-lea.

31 Cea mai celebră amantă a lui Ludovic al XV-lea, Marchiza de Pompadour, pe numele ei adevărat Jeanne-Antoinnette Poisson, provenea din burghezia pariziană.

capeţian, la mare cinste în această familie, degeaba îi vorbeau foarte deschis că Adam a primit cutare titlu, cutare colier, cutare castel ca urmare a moştenirii dintr-o primă căsătorie a unui strămoş ori din a doua sau a treia: fata era la fel de inocentă ca la început. Cuvintele nu ne dezvăluie decât ceea ce ştim deja. „Metresă", „amant", „suflet uşuratic" sunt minunat de lipsite de sens pentru copilele care citesc Racine. Cu câteva zile înainte de căsătoria pe care nu înceta s-o numească pripită, unchiul Charles-Adolphe, agasat de atâta repezeală, îi atrase atenţia prinţesei Catherine că, nu mai devreme de acum o lună, singurul Adam cunoscut în colţişorul Matignon era cel din povestea păcatului originar. Justeţea acestei observaţii o înspăimântă pe bătrâna doamnă. O va lăsa să plece pe nepoata ei, împreună cu acest necunoscut, pe o cale pe care ea o ştia prea bine? Fetiţa crescută fără mamă trebuia într-un fel sau altul pregătită pentru ce va urma, şi ea, bunica, trebuia s-o pregătească. Căută în minte o singură imagine care să nu fie scandaloasă, şi nu găsi. Conştiinţa umană nu a încetat să privească actul firii ca pe o greşeală, cea mai greu de mărturisit de către părinţi copiilor; bătrânei doamne virtuoase îi era ruşine de ea însăşi şi se simţea vinovată în faţa nevinovăţiei nepoatei sale, ca şi cum toate legile divine şi omeneşti nu ar fi fost de ajuns să o dezvinovăţească. îşi dădea seama că de cincizeci de ani încearcă să-şi găsească scuze şi nici una nu o mulţumeşte pe deplin. Pe vremea ei, educaţia copiilor în materia aceasta se făcea simplu: erau trimişi să se joace la grajduri ori cu alţi copii. însă Catherine, copilă singură şi orfană, crescută într-o casă a bătrânilor, departe de coteţele de găini şi de câini şi lipsită de şoaptele chicotite ale tovarăşelor de joacă, era o citadină: Parisul îi păstrase puritatea. Bunica ei tremura la gândul că trebuie să o înveţe ceva ce ea însăşi ştia de atâta vreme, fără să se fi obişnuit vreodată. îşi strânse cele mai negre aduceri-aminte şi, într-o seară, mângâind cu degete aproape descărnate obrazul rumen al fetei, îi spuse iute şi cu glas scăzut: „Ştii ce e măritişul? Nu ştii? Uite, am să-ţi spun eu: mai întâi e îngrozitor, apoi nu mai e nimic, e ca apa şi hrana de fiecare zi...".

Clanul îşi dorea multe alte ceremonii, pe lângă cea principală - prea multe, unele imposibile în regimul republican. Guvernul refuză, de pildă, cererea de a aduce în Franţa regimentul de husari al lui Leopolski: nu se putea ca o armată străină să mărşăluiască prin Paris,

aşa că nu căpătară permisiune decât pentru doi husari. Polonii se răzbunară stabilind regulile de etichetă în felul pe care Saint-Simon însuşi îl respinsese atât de înverşunat: prinţii străini aveau să treacă înaintea ducilor francezi. Excelenţa Sa Armând Falliere, şeful statului, care ar fi trebuit să simtă primul grozava umilinţă, rămase închis în Palatul Elysee, departe de zvonurile de afară, şi nu se simţi nicicum. Doar ducesa de La Feuillade nu-şi ascunse consternarea: îşi oferise cu generozitate reşedinţa pentru seara în care se semna contractul de căsătorie, fiindcă locuinţa miresei i se părea prea puţin demnă de o asemenea însemnată sărbătoare şi fiindcă îşi amintise că numele ei de fată era Dragomir. Dacă mirele ar fi avut un rang mai jos decât Adam Leopolski, poate că nu şi-ar fi adus aminte. Acum, în faţa a ceea ce numea cu grijă „familia ei din străinătate", nu-şi ascunse indignarea aflând că va trece după cohorta de persoane însemnate venite din toate părţile. Până la urmă, înţelegea de ce era nevoie ca a doua fiică Leopolski să fie mai sus, în definitiv era din familie domnitoare, căsătorită cu un Saxa-Schlossenbad, dar să se aşeze ea, ducesa de La Feuillade, în coada neamului de nobili! Un asemenea afront o facea să-i fiarbă sângele în vine - e drept, mai degrabă sângele defunctului ei soţ ar fi trebuit să fie jignit. Merse degrabă la reşedinţa de pe cheiul Alenţon şi făcu un scandal care dură două ore. Pomeni de bătălia de la Sedan, vorbi de jignirea adusă Franţei întregi, ajunse chiar să ameninţe că nu-şi mai pune locuinţa la dispoziţie pentru seara contractului. Nimic. I se aduse aminte că ea însăşi se născuse într-o asemenea obscură familie domnitoare, a cărei principală ocupaţie e să producă nobili. Când eşti descendentul unei familii care a avut dreptul să zică, măcar o zi şi într-o ţară uitată de Dumnezeu, „Noi, voievod prin mila lui Dumnezeu", atunci orice deţinător de diplomă nobiliară trebuie să se închine şi să stea în partea slujitorilor... Cearta se înteţi, ca în vremurile pline de vitejie când principii din Lorena ajunseseră la curtea Franţei, numai că mai veninoasă: acum era vorba şi de chestiuni naţionale! Catherine urmărea tot scandalul ca şi când ar fi citit un roman istoric, fără să creadă vreo clipă că s-ar putea amesteca. Nu îi păsase niciodată de ranguri şi etichetă: ştia că mama ei nu purtase titlul de prinţesă şi că la bucătărie, ca s-o deosebească de înălţimea Sa, i se spunea mereu Doamna. Bunica ţinuse, într-adevăr, la titlul de prinţesă, dar era, mai

degrabă decât un privilegiu, un mod afectuos prin care i se adresau slujnicele, la fel cum lui Catherine cea mică îi spuneau „regină" sau „pruncuţ sfânt". Cât despre unchiul ei, acesta dăduse dovadă de o nepăsare încă şi mai mare: renunţase şi la numele de familie. însă contesa Leopolska se temea grozav ca nu cumva Catherine, pe care o bănuia obişnuită cu rangul de prinţesă, să creadă că măritişul cu un conte e o mezalianţă, aşa că avea grijă să-i repete că Adam era egal în rang cu un Conte de Paris, că Leopol, oraşul de reşedinţă, numit Lemberg de către austrieci, ar fi trebuit să fie principat dacă strămoşul de atunci n-ar fi refuzat titlul de prinţ oferit de Maria Tereza. De altfel, la Viena, unde lumea se pricepe la chestiuni nobiliare, i se spunea arhiduce. Catherine era prea timidă încă pentru a îndrăzni să-i spună că ea crede că doar pe fiul ei îl iubeşte, nu pe Leopolski din vremea Măriei Tereza sau a lui Henric al III-lea. Pentru maică-sa, Adam trecuse glorios prin veacuri.

Toate înţepăturile despre cine şi cum se va aşeza la masă erau gata-gata să amâne nunta. Degeaba predica abatele Mesange, alarmat, cuvântul Evangheliei, despre cum slujeşte cel ce vrea să fie cel dintâi: nimeni nu voia să fie cel dintâi, în condiţiile astea. Degeaba explica domnul Beau tuturor ce se petrecuse la Notre-Dame în 1558, la măritişul reginei-delfine[32]. Numai unchiul Charles-Adolphe facea haz, tot recitând două versuri: „Aş! Coconetul s-a stârnit / în chestiuni de etichetă[33]".

Doar Papalina, cu experienţa ei de la Vatican, izbuti să descurce lucrurile: masa va fi pusă în salonul de marmură, zis al Rotondei, unde se intră pe şase uşi de aceeaşi înălţime. Douăsprezece persoane pot păşi aşadar în acelaşi timp, în sunetul muzicii, şi aşa se vor obţine douăzeci şi patru de locuri de onoare, la masa perfect rotundă. Lumea fu mulţumită de acest ingenios aranjament, cu excepţia cuplului regal de Saxa-Schlossenbad, care spera să treacă înaintea tuturor. Ducele Ernest se strădui chiar să o convingă pe soacra lui să nu fie de acord

32 La 24 aprilie 1558, Maria Stuart, fiică a regelui Scoţiei, se căsătoreşte cu Francisc al II-lea, prinţul moştenitor al tronului Franţei, în catedrala Notre-Dame, după două sute de ani în care Parisul nu mai găzduise o căsătorie a Delfinului.

33 Jules Laforgue, *Tânguire la anume plictiseli* (orig. *Complainte de certains ennuis:* „Et non! Ces dames sont aigries / par des questions de preseance").

cu un dineu în ceea ce el numea o piscină, dar contesa Leopolska rămase pe poziţii, fericită în gând să nu-i facă pe plac acestui ginere pe care îl dispreţuia pe ascuns, fiindcă era sărac, dar îl preţuia în public, fiindcă avea dreptul să bată monedă cu chipul lui. în preziua nunţii, un alt incident aprinse iar spiritele între prinţesa Dragomir şi clanul polon. Tradiţia Leopolska impunea ca mireasa să apară la biserică purtând diadema de contesă. Din colţişorul ei, pe care, sub pretextul bolii, nu-l mai părăsea, prinţesa Catherine se împotrivi: nu se pot purta briliante la amiază, e de prost gust. Pe deasupra, nu aşa e obiceiul în Franţa. Acest ultim argument îi înfurie pe poloni: bătrâna contesă trimise vorbă în rue Matignon că nimeni din această afacere nefiind francez, nu vede de ce s-ar conforma altor obiceiuri decât acelea ale propriei case. Prinţesa Catherine nu dădu înapoi: răspunse că, de vreme ce mariajul e celebrat în Franţa, nepoata ei se va supune obiceiului parizian, iar acesta spune că nu-i potrivit să se binecuvânteze briliante la biserică. Atunci se hotărî ca diadema să fie purtată în seara semnării contractului, iar Adam o va vedea acolo. Tânărului conte îi plăceau bijuteriile ca unei femei: se simţea însufleţit de strălucirea lor, în care se amestecă scânteieri de apă şi de foc, se bucura de fiecare joc de lumină care îi deştepta în suflet amintirea unui simţământ pierdut. în toţi anii în care se împotrivise cât putea însurătorii, resimţise o singură tristeţe: că nu are parte de vederea acestei podoabe. De când era văduvă, mama lui renunţase la briliante. Dacă ar fi fost puţin mai îndrăzneţ, ar fi poruncit el însuşi să îi fie cusute pe veşminte, cum făcuse străMoşul lui, Ludovic al XV-lea. Femeia care se împodobea cu briliante pe frunte, la gât sau în urechi era sigură că-l va seduce. Cu toate acestea, în seara de la ducesa de La Feuillade, când o văzuse pe Catherine în rochie de bal, strălucind toată, simţise pentru prima oară că pasiunea începe să i se stingă.

Timp de o lună întreagă, Adam se ocupase de logodnica lui la fel cum se ocupase de multele lui metrese: o însoţise Ia croitorese. îi arătase toate ritualurile modei aşa cum o pricepea el şi, regăsindu-se în aceleaşi locuri în care intrase de atâtea ori cu alte femei, agitându-se pentru aceleaşi detalii, folosind aceleaşi cuvinte în atelierele de croitorie, se trezise că-şi pierde toate simţămintele pe care le avea pentru Catherine, înlocuite cu marea lui pasiune, aceea de a potrivi

lucrurile unele cu celelalte. Logodnica nu mai era decât pretextul acestei pasiuni. Toate femeile cărora le comandase până atunci toaletele sfârşiseră prin a-i aparţine. Cu cât se străduia să o îmbrace pe Catherine, cu atât simţea că o cunoaşte deja, odată ce îi ştia toate rochiile. Presimţirile abatelui Mesange se adevereau: logodna îi dădea lui Adam certitudinea că o poseda deja pe Catherine, acţionând asupra imaginaţiei lui bolnave într-un fel aproape la fel de distrugător precum posesiunea însăşi.

în seara semnării contractului, efectul de surpriză, pe care Catherine îl pierduse de ceva vreme, se mută cu totul asupra celei de-a şaptea fiice a baronesei Edervary, mătuşă dinspre mamă a lui Adam, supranumită Egipt. Văduvă şi scăpătată, fiindcă toată averea ei trecuse la un moştenitor bărbat odată cu majoratul acestuia, baroneasa avea nu mai puţin de şapte fete, cărora le spunea cele şapte plăgi. Toate şapte, nefericite eşecuri ale efortului mamei de a face şi ea un băiat, salutau, fumau şi mergeau ca nişte soldăţoi. Baroneasa riscase călătoria de la Budapesta, unde trăia din expediente, spre Paris, însoţită de cele cinci fiice mai mici - se gândea că, oricum, absenţa celorlalte două va trece neobservată. Obişnuia să zică întruna: mama mea a fost o doamnă din societatea cea mai înaltă, eu am mai decăzut, aşa că fiicele mele vor ajunge slujnice... De-ar găsi şi ele un Barbă-Albastră, să le ia de nevastă pe toate şapte!

Şi-l căuta pe Barbă-Albastră cam peste tot. Poate îl va găsi în seara asta în rue Saint-Dominique, unde lumea bună din Saint-Germain se întâlnise cu provincia Almanahului Gotha, formată din rude de tot felul ale clanului Leopolski. Impunătoare, baroneasa îşi plimba regimentul de fete de-a lungul şi de-a latul saloanelor. Cea mai mică se rătăci o clipă, pierdută în mulţimea care se strânsese lângă vitrina cu daruri de nuntă. Văzându-se singură printre atâţia necunoscuţi, micuţa unguroaică arunca priviri speriate în jur, ca o vulpiţă prinsă în capcană. Adam o zări cum se chinuie să-şi ajungă din urmă regimentul, iar înfăţişarea ei de ţărăncuţă îl amuză. Era brună şi îndesată, arogantă ca o fată de hangiu, cu părul strâns în cozi groase care-i înconjurau chipul necizelat şi se prindeau pe creştet, gata să care pe cap un coş cu fructe sau o doniţă de lapte. Purta pantofi de bal, dar mergea cu ei de parcă era încălţată în cizme.

Adam o urmări cu privirea până când fata izbuti să se alăture celorlalte surori. Aha, era una dintre fiicele mătuşii Egipt! Fetele de măritat nu-l mai puneau pe fugă pe Adam, imunizat, odată cu logodna, în faţa primejdiilor căsătoriei. Mai mult, tot începând cu Catherine prinsese gustul făpturilor noi: fără să vrea, femeia trezeşte în bărbatul care o iubeşte pofta să cunoască şi altele la fel ca ea. Se grăbi să i-l prezinte logodnicei pe prinţul Lenkoranski, decanul de vârstă al clanului, aşteptă ca bătrânul să înceapă, greoi şi cu accent de Podolia, povestea familiei - „Acum o sută şi zece ani, bunicu-meu se însura cu bunică-mea..." - şi se pierdu în mulţime.

Ascuns după un canat, începu să-i vorbească, tutuind-o de la primele cuvinte:

— Cum te cheamă, verişoară?

— Roji. în ungureşte înseamnă trandafir...

— Ei bine, trandafiraşule unguresc, am să te culeg de-acuma...

Şi, luând-o de braţ, o purtă după el pe unde era mulţimea mai îndesată, până dispărură cu totul. Catherine se aşezase lângă bătrânul prinţ Lenkoranski; îşi închipuia că Adam o lăsase singură doar ca să nu mai audă încă o dată răscunoscutele poveşti de familie. Prinţul era surd; se asculta vorbind, dar nu auzea nimic din ce spunea. O luase de la cap, chinu- indu-se să sfârşească o frază care nu-i ieşea cu nici un chip din gură: „Acum o sută şi zece ani, bunicu-meu se însura cu bunică-mea... Dar bunică-mea nu era nici pe departe aşa de frumoasă ca dumneata... venea din familia de Savoia-Carignan, era sora prinţesei de Lamballe, pe care aţi ghilotinat-o *aci,* chiar *aci\".* Şi se înverşuna, bătând cu bastonul în parchetul reşedinţei La Feuillade, care, bietul, nu avea nici un amestec. Mania bătrânului prinţ era să critice de faţă cu oricine îi ieşea în cale crimele din timpul Revoluţiei. Considera pe oricine răspunzător de aceste orori, cu condiţia să-l creadă francez - nu mai conta dacă omul era din tabăra celor care porunciseră ghilotina sau a ghilotinaţilor înşişi. Preşedinte al Jockey-Clu- bului din Varşovia şi membru de onoare al celui din Paris, nu lăsa pe nimeni dintre cei care ocupau un fotoliu în rue Scribe să scape fară să-l acuze de omor, fară să audă nimic din ce i se răspundea. Pentru bătrânul prinţ, precum pentru aproape toţi monarhiştii de pe cuprinsul Europei, Franţa lipsită de regele ei nu era decât un spectacol de deranjament politic, unde vesela Marianne se

plimba, ca un nou - numai că laic - Sfânt Denis, cu capul retezat sub braţ. Catherine băgă de seamă că bătrânelul confundă copios supliciul doamnei de Lamballe cu execuţia reginei; numai că o crede şi pe ea franţuzoaică nu băgă de seamă. Simţi deodată că vrea să fugă de la ceremonia care se dădea în cinstea ei. I se învârtea capul de la greutatea diademei; chiar dacă nu le vedea, briliantele o orbeau. Era o străină printre străini, purtând o podoabă împrumutată. Adam o adusese aici, pentru el se împopoţonase atât de ridicol, unde era Adam? Papalina, femeie cu suflet bun, se apropie de ea ca s-o scape de pisălogul cel bătrân, dar şi ca să o întrebe unde e Adam - nu era de fapt o întrebare, voia s-o avertizeze. Numai că, văzând-o că se ridică, ducele Ernest, care o privise ţintă de la începutul ceremoniei, cu nişte ochi deja slugarnici, se îndreptă spre ea şi îndrăzni să-i spună, cu un ton de copil care-şi împarte jucăriile: „îmi permiteţi să vi-i prezint pe domnii mei?". Catherine nu pricepu în prima clipă în ce sens ar fi ai lui nişte domni. Era vorba de doi ofiţeri saxoni, unul gras şi altul slab, amândoi deopotrivă de roşcovani: un mareşal al curţii şi un aghiotant. Papalina, care lăsa bunele maniere în folosinţa exclusivă a burghezilor, îl bătu pe umăr pe duce şi îi graseie în ureche, maimuţărind un accent parizian ca să-l intimideze: „Un aghiotant! Pentru ce câmp de luptă, cumnate? Numai Dumnezeu ştie că la Schlossenbad numai de câmp de luptă n-aveţi nevoie. Ce să faceţi cu el, să-l cosiţi?" Margraful îşi împreună mâinile şi-şi ciocni călcâiele, apoi spuse cu glas jalnic: „Vorbiţi *ironic*[7]*.",* ca şi cum ar fi fost vorba de o limbă din care el nu pricepea o iotă. Papalina clipi din ochişorii ei aprigi de grăsană isteaţă şi spuse cu voce îngroşată, pe care ştia să o rotunjească pe gustul mulţimii: „Uită-te la el, mititico! L-ai pus în toate stările!" Se îndepărtă mai apoi, amplă ca o corabie victorioasă care intră în port - o văzuse pe soră-sa, nevasta margrafului, grăbindu-se din colţul celălalt să-şi salveze domnul şi stăpânul. înălţimea Sa venea să o roage pe Catherine ceva, cu voce dulceagă şi moale. Era cea mai umilită femeie din clanul Leopolski, aşa de priceput într-ale umilirii. Papalina spunea despre ea că şi-a pierdut rangul când a căpătat altul mai înalt. Fiindcă îşi dăduse seama că simpla ei prezenţă jigneşte orgoliul surorilor, se obişnuise să le vorbească încetişor, de parcă erau bolnave. Respingea onorurile, dar le respingea făţiş, ca şi cum ar fi vrut să le primească. Ajunsă într-o

familie domnitoare, adică acolo unde toţi din jurul ei se lăudau că fuseseră odată, ducesa de Saxa-Schlossenbad schimbase dreptul de a fi insolentă, pe care i-l îndreptăţea un trecut măreţ, cu datoria de a se arăta respectuoasă faţă de un prezent mediocru. Nici la Zamosc nu-i era prea uşor, dar la Paris, pe alunecoasele parchete din cartierul Saint-Germain, era de-a dreptul înspăimântată. Ca nu cumva să i se facă vreo reverenţă, se apleca ea în faţa tuturor. Acum se îndrepta spre Catherine, spăsită de parcă aducea morfină la patul muribundului: „Din seara aceasta nu ne mai vorbim cu Monseniore, cu înălţimea Sa, cu Alteţă Regală - suntem de-acum surori şi fraţi. Soţului meu îi vei spune Ernest, iar mie Catherine, cum te cheamă şi pe tine... Dar, ca să evităm confuziile, avem să-ţi spunem şi pe al doilea prenume. Ah! Paris! Atâta e de drăguţ!". Şi ducesa suspină uşurel, transportată de admiraţie, deşi nu se putea spune dacă faţă de vocabulă ori de oraşul în sine. Simţind cum o ţintuiesc ochii aghiotantului, adăugă în grabă: „Şi Schlossenbad e tare frumos!... Avem aşa de multe păsări...". Să nu cumva să se înţeleagă, cu un schlossenbadez de faţă, că n-ar aprecia frumuseţile capitalei de adopţie. Apoi tăcu, fiindcă nu mai avea nimic de spus. Bătrâna contesă Leopolska, de pe canapeaua de unde supraveghea marile manevre ale clanului, băgă de seamă că între Catherine-Paris şi Catherine de Saxa conversaţia murise. Ştia de mai demult că fiica ei, după atâta vieţuire printre familii regale în exerciţiu, îşi pierduse simţul femeii de lume şi nu mai putea trece de la o idee la alta, ci doar de la o persoană la alta, după legea circularităţii salonului regal. Acolo se proceda ca la manej: ea dădea rotocol, ca o călăreaţă de circ, şi rupea câte un cerc de tăcere din faţa ei; când trebuia să mai treacă o dată prin faţa cuiva, care-i întindea un cerc gol, nu mai ştia ce să zică. Contesa Leopolska îl puse pe ginerele austriac, principele Ludovic-Ferdinand Auersburg, să îi strângă pe şefii tuturor ramurilor clanului - poloneză, moravă, croată, baltică, ruteană - de peste tot de prin saloanele balului, ca să-i fie prezentaţi lui Catherine. Toată mascarada era menită să ascundă dispariţia lui Adam: maică-sa era destul de îngrijorată, deşi cu o zi înainte de nuntă nu prea mai avea de ce să se teamă.

începu atunci o defilare de marionete îmbrăcate în haine de gală, o repetiţie generală pentru ce avea să se întâmple în ziua următoare,

în faţa altarului. împotriva tuturor regulilor, pe care fata le încălca senină pentru că n-avea habar de ele, parada a ceea ce atâtea naţiuni aveau mai ales şi mai nobil se desfăşura în faţa unei logodnice alături de care nu stătea viitorul soţ, ci viitorul cumnat. Ludovic-Ferdinand era un om de vreo cincizeci de ani, căruia de la vârsta de şapte i se pusese în mâini o puşcă de vânătoare şi de-atunci nu se mai gândise la nimic altceva. Boncăluitul cerbilor era pentru el cea mai frumoasă muzică din lume, un tablou desăvârşit se compunea din şiruri paralele de animale ucise, bucatele alese erau numai din vânat, iar amorul - câteva zile de rut. Când îşi prezenta rudele, numele fiecăruia era însoţit de o vorbă cinegetică: în pădurile unchiului din Koloszvâr găseai cocoşi de munte fără pereche, Hansi Wredenbach, văr din Oberosterreich, avea vultur alb şi capre negre pe care greu le vedea ochiul, contele Paldeky se mândrea cu ieruncile lui, iar Bela Andrassy, cu ursul brun carpatin; ducele de Utrecht îl întrecea pe regele Angliei la fazan şi la iepuri, Dominik Talkievici avea elani, pe când Erik Erenthal, mai modest, n-avea decât mufloni; la unchiul Bieloviesky găseai o frumuseţe de dropii, iar la Fritzi Khun, cerbi. Cât despre prinţul Ploen, care moştenise pădurile din toată Mazuria, se ştia că la el se află ultimii bouri din Europa: fiecare costa o avere şi primise câte un nume numai al lui. O dată la zece ani - numai dacă fusese an bun - se organiza o vânătoare, cu dreptul de a ucide unul singur; doar un cap încoronat, la fel de greu de găsit în Europa ca bizonul american, avea cinstea de a trage glonţul. N-a fost bărbat care să treacă prin faţa lui Catherine şi să nu o invite să omoare câte ceva cu el - doar posedau toată fauna continentală. Fata se scuza timid: nu ţinuse niciodată o puşcă în mână. Vânătorii o încredinţară că Adam, care are nişte terenuri de vânătoare splendide, n-are să o lase prea mult în necunoştinţa adevăratelor plăceri ale vieţii.

Adam? Dar Adam unde era? Catherine se trezise înconjurată de o gloată de uriaşi, care o împiedicau să se uite la ce se întâmplă în celelalte saloane şi care se îmbrânceau ca să o vadă mai bine. Ca un copil rătăcit în mulţime, încerca să se ridice în vârful picioarelor, doar-doar şi-o zări logodnicul. Se simţea părăsită ca în codru, printre uriaşii care, tot vorbind de vânătoare, prinseră să semene ei înşişi cu nişte fiare sălbatice - Catherine aproape că le vedea ciocurile coroiate şi boturile de animal, şi se sperie. Orice familie în care intri îţi e

străină, dar acum parcă nu se mai cunoştea nimic. De ce nu crescuse ea în mlaştinile bunicului, la Miroslava, printre stufărişurile Prutului? S-ar fi simţit acasă printre vânătorii din faţa ei. Nu, crescuse pe rue Matignon, unde nu se prea aud gâştele sălbatice...

Doamna de La Feuillade era nemulţumită: i se strica ordinea sărbătorii. Invitaţii veniţi din Saint-Germain se îndreptau şiruri-şiruri în direcţia ei, neştiind pe cine să felicite - ei pentru asta veniseră, să prezinte felicitări, aşadar se simţeau obligaţi să le prezinte cuiva. în loc să îi găsească în prag, aşa cum cerea cutuma, pe tineri, şi în spatele lor, în dreptunghi, pe părinţii lor, invitaţii dădeau cu ochii doar de doamna de La Feuillade şi, în seara aceea, ea nu era de ajuns. în jur nu se vedeau decât chipuri pe care se citea că stau mult în soare şi în vânt; bărbaţii se mişcau încet, cu feţele prea aprinse, iar femeile erau unele nefardate, altele pudrate doar pe jumătate ori cu obrajii atinşi de cuperoză. Toaletele păcătuiau prin lipsă de armonie: erau pline de bijuterii, magnifice toate, cum în Franţa nu se mai purtau de la Afacerea Colierului, dar pe lângă pietrele scumpe se vedeau evantaie din pene de vultur, de cocoş de munte sau de dumbrăveancă albastră, care miroseau toate a Tirol şi a Munţii Tatra. Se auzea că logodnica se află undeva, în spatele unui cerc de umeri bărbăteşti pe care era cu neputinţă să-l spargi, iar logodnicul era de negăsit. După moda vieneză, contesa Leopolska stătea în colţul din dreapta al celei mai impozante canapele. Prinţul Dragomir descoperise în ramura rusească a clanului un vechi tovarăş cu care luptase în asediul Plevnei, aşa că se retrăsese în cabinetul răposatului duce de La Feuillade, la o partidă de pichet în amintirea faptelor de vitejie de demult. Despre absenţa prinţesei Dragomir, care nu mai ieşea în lume de patruzeci de ani, nu se întreba nimeni. Se credea că a murit - semnul sigur că izbândise în viaţa ei. Un serviciu de ordine se organiză spontan în cadrul ligii de apărare naţională contra Muntencei, ale cărei căpităneşe erau Julie d'Entrague şi Marie-Therese de Dombes. în urma cercetărilor, Adam fu descoperit în grădina de iarnă, arătându-i palmierii verişoarei din Ungaria - fata nu mai pomenise aşa ceva. Şi, fiindcă se ştie că în sere e de obicei deosebit de frig, ca să reziste palmierii, bărbatul îşi petrecuse braţul peste umerii verişoarei, ca s-o apere de suflarea îngheţată a unei guri de calorifer. Membrele ligii convocară o şedinţă într-un budoar

alăturat. Situaţia stătea astfel: în mijlocul salonului celui mare, Catherine strălucea sub candelabre, înconjurată de bărbaţi, adică avea succes chiar în seara în care se semna contractul ei de căsătorie - aşa ceva era nemaiauzit. Cu un singur semn, Adam Leopolski o făcuse nu doar să dispună de reşedinţe, rochii, bijuterii şi petreceri de vânătoare pentru tot restul vieţii, dar, deja, o transformase într-o femeie părăsită, ceea ce însemna pentru toată lumea de acolo că de-acum e o femeie liberă. în ochii fiecărui invitat la ceremonie, aşa ceva nu era decât prea multă fericire dintr-odată. Membrele ligii erau încredinţate că, dacă logodnica din seara asta şi-ar fi dat osteneala să-l ţină pe Adam lângă ea, mirele nu s-ar fi aflat în grădina de iarnă, alinându-şi amărăciunea cu prima venită. N-o văzuseră cu toatele pe Catherine, în urmă cu o lună, nu mai mult, în acelaşi salon, cum nu-l slăbise din ochi pe Adam toată noaptea? Atunci voia să-l prindă în gheare! Luară hotărârea să spună peste tot că Munteanca n-are habar de cum să te porţi în lume - ceea ce, aşa cum înţelegeau ele uzanţele, era întru totul adevărat.

Toată seara, Catherine a fost supusă unei nemiloase judecăţi din partea tribunalului internaţional ce-şi avea sediul din- totdeauna în saloanele pariziene. Franţuzoaicele şi străinele erau ca apa şi uleiul, dar condamnarea fu unanimă, deşi din raţiuni în aparenţă contradictorii: pentru franţuzoaice, Catherine era vinovată pentru că era străină, iar pentru celelalte, pentru că părea prea franţuzoaică. Doar câteva bătrâne, leoaice retrase în umbră, simţeau că odată cu intrarea în lume a lui Catherine se va naşte una din acele reputaţii care va străbate Europa, de femeie triumfătoare şi cu inima frântă, şi se bucurau în sufletul lor că zilele de altădată nu s-au pierdut de tot. Bărbaţii, indiferent de unde veneau, o vedeau însă inocentă, aşa că o condamnară pe loc să i se sucească minţile, şi asta cât de curând.

Capitolul VIII *Ludovic al XV-lea şi Franz Josef*

în curtea catedralei Saint-Louis, când mireasa ieşea din biserică, un halebardier din garda elveţiană se repezi spre ea, bolborosind ceva în germană. Catherine nu înţelese nimic; atunci, soldatul îi întinse inelul şi îi traduse: „Contesă, înălţimea Voastră şi-a pierdut verigheta". Când ieşeau în trăsură, un băieţel din mulţime îl văzu pe

husarul cocoţat pe capră şi ţipă cât îl ţinea gura „Trăiască împăratul!", întrerupt pe dată de ţignalul unui vardist. Ajunseră în rue Matignon. Madam Fenouil pândea de după perdelele gheretei. Antoinette, fata negustorului de vinuri, şi Rose, nepoata portăresei, se repeziră să poarte trena miresei. Ca în seara aceea ploioasă, la venirea în Paris, tot alaiul urcă pe scara care mirosea a gaz şi a cafea, până la mezanin, unde înălţimea Sa prinţesa Catherine aştepta în prag, înconjurată de femeile din suită: Maria Robinet şi Angele bucătăreasa. Deschiseseră uşa larg, din amândouă canaturile, şi împinseseră masa la perete. Chiar şi aşa, trena şi voalul lui Catherine depăşeau în lungime apartamentul întreg. Mireasa nu apucă decât să o îmbrăţişeze pe bătrâna prinţesă, care o strânse tăcută la piept, şi să primească sărutările celor două servitoare. Trecuse ca o vedenie prin casa copilăriei: Maria Robinet mărturisi pe urmă că nici n-o recunoscuse, că a crezut că Sfânta Fecioară i s-a arătat, nu fetiţa ei dragă.

Petrecerea de nuntă avea loc în reşedinţa de pe cheiul Alenţon. Catherine zări de departe clădirea curioasă, care se profila pe cer cu mult înainte de a ajunge în dreptul ei. îi văzu şi oglindirea tremurată în apă a ferestrelor şi a copacilor ce o înconjurau. Ca prima dată când intrase acolo, lume multă urca scara cea veche, cu treptele înţepenite. Dar nu era aceeaşi lume de atunci. După ce se aşezară la masă, în Rotondă, orchestra clanului Leopolski, formată dintr-o duzină de ţigani îmbrăcaţi toţi în livrea roşie, începu să cânte de nu se mai putea schimba nici o vorbă. Francezii, odată conversaţia tăiată, rămaseră fară mijloace, spre deosebire de cei care veneau din ţinuturile germanice şi slave, cu toate subdiviziunile lor etnografice, care nu păreau deranjaţi câtuşi de puţin. Doar un stol de italience, proaspăt eliberate de jugul austriac, se dovediră în stare să acopere zgomotul: vorbeau mai tare ca orice ţambal. Vinul venea din toate colţurile imperiului lui Carol Quintul, din Spania şi de pe domeniile Tokay, şi la sfârşit şi din Franţa. Un bătrânel, aşezat la dreapta miresei, se ridică în picioare, închinând paharul: „în sănătatea Majestăţii Sale Apostolice, împărat şi rege, augustul nostru stăpân Franz Josef!". Se lăsă o tăcere grozavă, ruptă doar de şoapta Papalinei: „Vorbeşte în dreptul dumitale!". Bătrânelul, care era ambasadorul Austriei, se întoarse spre Catherine: „în sănătatea celei care, de azi, a devenit cea mai frumoasă supusă a împăratului nostru, floarea ambasadei mele!". Toată măreţia de până atunci, toate istoriile glorioase, toate fumurile de mărire, toate titlurile, coroanele şi bastoanele de mareşal care o zăpăceau pe Catherine de o lună

încheiată se prăbuşiră în clipa aceea, dărâmate de o singură vorbă: „supusă". La aşa ceva nu se aşteptase nicicum. Nu înţelegea nici de ce trebuia să facă parte din vreo ambasadă. Adam, care se aşezase primul la loc, fără vreun cuvânt de mulţumire, îi explica decanului de vârstă al clanului, urlându-i în ureche, că e într-adevăr ataşat supranumerar al ambasadei austro-ungare la Paris - aşa, nu mai plătea impozit statului francez.

Capitolul IX *Adam*

Adam nu făcuse niciodată ce ar fi trebuit să facă: făcea mereu pe dos. în copilărie, îşi vărsa ciocolata în farfurioară, nu în ceaşcă, şi turna apă pe lângă pahar. Guvernantele lui, care n-aveau voie să îl pedepsească, îi descoperiseră slăbiciunea şi, ca să-1 aducă pe drumul drept, se foloseau de instinctul lui de contrazicere. Mecanismul era simplu: dacă voiau să-1 facă să mănânce, nu doar îi luau farfuria din faţă, i-o şi dădeau altcuiva sub ochii lui. Foamea i se trezea doar dacă era însoţită de gelozie. Când surorile voiau să primească de la el un sărut, fiindcă le plăcea să-i atingă faţa, ca şi cum frumuseţea i-ar fi fost molipsitoare, îi spuneau mai întâi că nu e voie ca fraţii să se sărute. De citit, a învăţat să citească doar pentru că i se ascundeau cărţile. Era trist în zilele de sărbătoare şi vesel când primea o pedeapsă: nu ştia ce înseamnă pedeapsa. Teribila lui copilărie nu se sfârşise niciodată, doar se transformase în altceva; la treizeci şi şapte de ani, nu era cu nimic diferit de băieţelul de atunci, iar guvernantele de altădată se numeau acum metrese. în trăsura care îl ducea la Gare de l'Est, în seara nunţii, îl cuprinsese o mohoreală nesfârşită. O lună de promisiuni urmate de certitudini, desăvârşite într-o zi stabilită dinainte printr-un act formal, care însemna de acum încolo un dezgustător sentiment al datoriei împlinite, fusese de ajuns să sece din sufletul lui orice urmă de pasiune. Cât de aţâţător fusese să urmărească o femeie, în vreme ce era iubit de o alta! Ea era de vină, cruda doamnă Guyon, care îi ucisese şi pasiunea cu sinuciderea ei, ca o mamă disperată care se aruncă în valuri cu pruncul la sân. Fiecăreia dintre fostele lui metrese, Adam îi dăduse un amor nou, cum aduci în dar un fruct necopt - era de datoria lor să-1 îngrijească, să-1 facă mare. De ce doamna Guyon nu a fost la înălţimea datoriei sale? Nu mai era aici ca să-1 reconforteze cu suferinţa ei, să-1 facă mai puternic cu lacrimile şi suspinele ei, ca să se împotrivească - fără împotrivire, el nu putea să se bucure de nimic! Femeia aceea a crezut că „plecase" pentru Catherine. Cum să mai vrei să pleci, Dumnezeule, dacă nu e cineva care să te oprească?

Ca să reînvie dragostea din inima lui stinsă, care nu-şi dădea voie să simtă nimic dacă nu era interzis, Catherine ar fi trebuit să fie ghicitoare - va veni şi asta, cu timpul. Dar acum, la început, de unde să fi ştiut ea puterea uriaşă pe care o aveau asupra lui Adam disonanţa, împotrivirea, magia contratimpului? Nu ştiu să-şi retragă mâna din mâinile lui nepăsătoare, nu-i trecu prin cap să se desfacă enervată dintr-o îmbrăţişare lenevoasă, să inventeze o tristeţe, să simuleze o scenă, să facă ceva cu totul neaşteptat, violent şi zgomotos, să se arunce din trăsură, să ia trenul în direcţia opusă. Se lăsă în voia melancoliei lui de neînţeles; Adam era trist, însă doar fiindcă tristeţea era starea lui obişnuită de animal înainte de împreunare - el, care răsturna orice ordine, până şi ordinea firii.

Compartimentul de două locuri din Orient Express era plin de flori şi semăna cu un cavou. în pragul lui, mormânt căptuşit cu lemn de acaju, Catherine îşi aminti deodată de prima ei călătorie cu trenul. Cântecul roţilor îi deşteptă în minte ritmul jocului de demult:

Pleacă tata la Paris,
Pas, Pas, Pas!...

Acum pleca la galop înapoi, prinsă fără scăpare în încâl- ceala drumurilor spre Răsărit. Nu mai putea s-o ia nici la stânga, nici la dreapta: trenul o purta ţintă la hotar, prin adâncimile Franţei. Luminile fugare ale târguşorului Meaux îi trecură peste obraz. Se stârnise furtuna. Prin geamul cu dâre de ploaie, Catherine vedea cum se scurge apa pe şoselele de lângă calea ferată; arborii se zvârcoleau, gonind înapoi spre Paris. Totul semăna cu ziua de după o bătălie pierdută. Adam rămăsese pe culoar, să-i spună ceva valetului său: îl ţinea de vorbă din gară. Tot căuta să prindă privirea fetei, care nu se uita deloc spre el. Bărbatul îi văzu faţa întoarsă şi ochii ce priveau pierduţi înapoi, intră pe neaşteptate în compartiment şi, prinzând-o de umeri, trase deodată perdeaua. Catherine îi adusese aminte, cum stătea acum cu ochii aţintiţi în noaptea ploioasă de afară, de dorinţa ce-1 cuprinsese, nebună, când o văzuse prima dată, iar ea privea tot aşa, spre niciunde. Nu-i lăsă timp să se dezmeticească, nu trebuia cu nici un chip să se dezmeticească. N-o dorea decât dacă era absentă. O dezbrăcă repezit, cu gesturi de ucigaş, înainte ca fata să-şi piardă cunoştinţa. îi înăbuşi şi începutul ei de dorinţă, născută fără să ştie, îi sugrumă primele sunete ale muzicii simţurilor ei de femeie, cum loveşti un pahar, ca să nu te mai sâcâie cu sunetul lui. Fata nu mai era în stare să-şi dea seama dacă voia şi ea măcar puţin din ce făcea bărbatul cu trupul ei; demnitatea îi dispăruse. Rana care urmase era o

rană fără nume. Ca să nu-i cunoască glasul adevărat, Adam nu scotea nici un sunet. Chipul i se prefăcuse cu totul, astfel încât, dacă sub pleoapele victimei s-ar fi putut păstra, ca în cazurile de asasinat, faţa ucigaşului, nu s-ar fi găsit decât trăsăturile de nerecunoscut ale unui nebun.

Trenul îi legăna zbuciumat durerea ascuţită. Se mai liniştise. Demonul dezlănţuit de adineaori se retrăsese şi el, prăbuşit în patul de sus. în lumina lămpii din vagonul de dormit, Catherine se trezi singură cu florile, ca într-un mormânt proaspăt. Buchetele săltau şi ele, legănând din corole. Când trecu prin Châlons-sur-Marne, trenul suspină ca un om. Luase iar viteză, dansând frenetic între Toul şi Nancy. Roţile îi ritmau gândurile, făceau din ele versuri:

„Mai întâi e îngrozitor,
Apoi nu mai e nimic..."

De ce o mâhnea atât acest „nimic"? Nădăjduise oare la mai mult? Adormi înainte de Avricourt, nu ştiu când trecu de frontieră. Amintirea dureroasă a atentatului petrecut o urmări însă şi în somn: visă că murise şi că-i părea rău. Martori ai tristeţii îi erau unchiul Charles-Adolphe şi domnul Beau, care se apropiau de ea cu atâta amărăciune şi atâta reproş în priviri, că fata izbucni în plâns.

Capitolul X *Un Versailles polonez*

La Viena, unde clanul Leopolski se lăuda că n-avuseseră niciodată vreun palat, Adam îşi conduse tânăra soţie la hotel. Catherine se lăsă judecată de vestitul *maître d'hotel* de la Bristol, la care mare parte din nobilimea austriacă făcea cu plăcere anticameră, apoi defilă de-a lungul celor două rânduri de fotolii de piele, printre scrumierele de metal, fară să ştie că dădea o reprezentaţie: membrii Jockey Clubului se hotărâseră în seara trecută să se strângă în hol, anume ca s-o vadă. Totul îi devenise străin în răstimp de o noapte şi-un început de zi; se simţea străină şi de ea însăşi. Zvonul oraşului era altul faţă de Paris, amestecând zgomot de trăsuri cu doi cai şi zăngănit de săbii ofiţereşti. Nu era nou ce vedea ea, era doar necunoscut. Poate murise cu adevărat, ca în visul din tren, şi se trezise vie într-o lume cu nimic mai bună.

în aceeaşi după-amiază, Adam o lăsă singură ca să meargă la curse. Nu-i plăceau prea mult, dar trebuia să plece, ca nu cumva să se supună regulii care cere ca un tânăr soţ să stea lângă mireasa lui, să nu se mai arate în public deloc sau doar cu ea. în singurătatea camerei de hotel, Catherine căzu în visare. Era surprinsă că n-avea

nimic de făcut: căsătoria era o nefericire, nu şi o ocupaţie. Simţi că nu poate să scape de gândurile negre; cel mai greu dintre ele era gândul ruşinii. Era şi cel care îi venea cel mai des în minte. Ca să se elibereze, ieşi din cameră. Portarul se repezi, îndatoritor: Doamna voia o trăsură? Fiindcă nu cunoştea oraşul, se gândi că e mai bine să se lase condusă. Numai că nu ştia unde: îi veni în minte Regele Romei, aşa că îi dădu vizitiului adresa locului unde era înmormântat - era singura adresă pe care o ştia în toată Viena. La
Kapuzinerkirche se luă după un grup de turişti care coborau în criptă. Nimeni nu întârzie prea mult în faţa sarcofagelor familiei de Habsburg; făcură cerc să asculte explicaţiile unui călugăr doar lângă un sicriu de bronz care, între atâţia Frederic, Karl, Ludovic şi Ferdinand, purta curiosul nume de Napoleon. Se apropie şi ea, spuse o mică rugăciune pentru morţi şi şopti silabisit, ca şi cum ar fi numărat mătănii: O mie opt sute unsprezece[34]! Apoi ieşi la lumina zilei; se simţea puţin mai bine. Ar fi vrut să se mai plimbe, numai că nu ştia pe unde. Vizitiul lăsă caii în voia lor. Traversară la pas oraşul; străzile, prăvăliile, pieţele şi palatele, statuile şi afişele, până şi orele de pe cadranele orologiilor purtau nume necunoscute. Vizitiul o luase drept ceea ce şi era, o străină, şi se întorcea din când în când pe capră, arătându-i cu biciul un monument sau altul. Văzu aşa Domul şi Stephanskirche, în faţa căreia se opri descumpănită: săgeata cupolei pleca parcă de prea jos. Era o catedrală, limpede, dar neieşită cu totul din pământ. O compară fară să vrea cu Chartres, cu Bourges şi cu catedralele Parisului, şi nu recunoscu avântul cupolelor cu care era obişnuită. Soarele apunea când se întoarse prin Schwartzbergen-Platz spre Ring. Praful ridicat şi mulţimea de pe străzi erau semnul că se terminaseră cursele de cai. Un om sărman alergă după trăsură, oferindu-i un buchet de lăcrămioare. în aerul oraşului germanic, simţi deodată mireasma pădurii de la Chaville. îşi căută portmoneul, dar bănuţul ei nu-i spuse nimic cerşetorului: era o monedă cu efigia Semănătoarei[35]. Omul tot alerga, rugându-se, după ei, iar Catherine nu ştia ce să facă: voia lăcrămioarele, dar nu le putea plăti. Trăsura se

34 Fiul lui Napoleon I se naşte la 20 martie 1811.

35 Monedă franceză (de 50 de centime la prima emisiune din 1897, apoi de un franc), cu o gravură reprezentând o semănătoare cu bonetă frigiană.

opri, fiindcă nu mai putea înainta; aproape de ea, într-o altă trăsură, un bărbat necunoscut îi facu semn cerşetorului, îi întinse o monedă austriacă, apoi aruncă îndemânatic buchetul la picioarele lui Catherine. Avea aşadar un prieten la Viena?

La hotel îl găsi pe soţul ei: se întorsese mai devreme şi era furios. Ea de unde venea? O lăsase singură cu gândul să se odihnească liniştită, cum ar face orice femeie în locul ei după o călătorie atât de obositoare. Şi ce aflase de la portar? Că a plecat să colinde străzile în trăsură, printr-un oraş care i-o fi ei necunoscut, dar în care ea cu siguranţă e cunoscută. Poate la Paris se face aşa ceva şi n-are importanţă, dar la Viena! O asemenea lipsă de ţinută are s-o piardă! Şi cu buchetul ăsta ridicol ce e? L-a cumpărat singură? De ce n-a spus că vrea să iasă la plimbare? Ar fi găsit zece trăsuri, nu una; slavă Domnului, mai are şi el rude în capitală!

în această primă zi de bărbat căsătorit, Adam se surprinse că el îi face reproşuri, în loc să le primească. Deja Catherine avea un avantaj asupra lui: îi furase plăcerea de a se simţi vinovat. Putea să ghicească, atunci când plecase la curse, că fata nu va sta în cameră să-l aştepte? îl fulgeră gândul că trebuie să o cheme pe mama lui să se ocupe de Catherine. Că ar trebui să se ocupe el însuşi, nu îi trecuse deloc prin cap. Fără să vrea, izbutise să-l scoată din minţi: în noaptea aceea, o posedă ca să o pedepsească.

*

La Leopol, ceremoniile o luară de la capăt. Adam era guvernatorul oraşului; în lipsa lui, un unchi făcea oficiul de viceguvernator, dar se dădea iute în lături de la toate onorurile când pe tânărul conte îl apuca vreun chef de ele.

Simplu ataşat al ambasadei din Paris, era aproape rege în provincia lui. Husarii în tunică roş-albastră se aşezară în careu şi îl salutară cu răpăit de tobe. Braţele lui Catherine se umplură de jerbe, strivite fară milă unele în altele. în Piaţa Gării, privitorii se căţăraseră ciorchine în copaci. Mirii ascultară discursuri oficiale în nemţeşte la Primărie, în poloneză la statuia marelui Leopolski şi pe latineşte în

curtea bisericii episcopale. Când, la palatul guvernatorului, Catherine fu condusă în apartamentul ei, unchiul stathalder îi şopti la ureche: „Frumos oraş, Leopolul! Dar e o durere să trăieşti în el!" La fel ca alţii, şi el îşi petrecuse tinereţile la Paris, iar acum îşi amintea cu drag de toate nebuniile care-i tocaseră banii cu care, altfel, ar fi putut locui încă acolo.

Adam obişnuia să se sature iute de bucuriile administrative ale prefectoriatului. Un singur dineu de onoare, care se lungea până seara, îi ajungea pentru un an. Le spunea tuturor în faţă: „Eu vomit repede!" Voia să ajungă în aceeaşi seară la Zamosc, aşa că porunci să se scurteze discursurile. Plecară spre castel nu cu trăsura, ci pe calea ferată, fiindcă domeniul avea, chiar la capătul liniei, o gară a lui. Această staţie terminus, care nu deservea decât nevoile clanului, era încă una dintre mândriile familiei Leopolski. La coborârea din vagon, păşiră pe covorul roşu aşternut pe peron şi traversară sala de aşteptare, unde nimeni din clan nu aşteptase vreodată. Urmă prezentarea echipajelor de trăsuri. Bunicul lui Adam, despre care ţăranii credeau că a inventat el singur căile ferate, calculase distanţele în aşa fel încât drumul de la gară până la castel să fie prilej de desfăşurare a întregului fast hipic al familiei. Intrară prin poarta cea mare într-o caleaşcă trasă de două perechi de cai[36]; văzduhul răsuna de strigătele de vivat ale slugilor. Umbra faţadei umplea cu totul curtea uriaşă. Grădinile se întindeau până departe, spre apus. Pe o scară monumentală, pe care ar fi avut loc mulţimi întregi şi care abia suna sub paşii unei perechi, urcară până în camera Reginei-Electoare, unde Catherine urma să fie instalată. Ferestrele dădeau spre straturile mărginite de fântâni cu statui - *Ies Marmousets*[37] - şi spre Oranjerie. Zamosc era carevasăzică un fel de Versailles. Linguşitorii ziceau: e mai mult decât Versailles, e Versailles fără să fi trecut prin

36 în orig., *caleche ă la Daumont* - caleaşcă fără vizitiu trasă de patru sau şase cai, dintre care cei din stânga poartă câte un călăreţ.

37 Aleea în pantă care uneşte parterul de nord şi bazinul lui Neptun, la castelul Versailles, este mărginită de fântâni de bronz decorate cu statui înfăţişând copii, *Ies marmousets* (maimuţe mici).

Revoluţie! Era adevărat, dar era un Versailles fără geniu. Tristeţea lucrurilor copiate locuia în fiecare colţişor, oricât ar fi fost el de frumos. Mai pustiu decât cel adevărat, fiindcă nu se putea vizita nici duminica, nici în vreo altă zi, palatul suna găunos. Perspectiva nu era însufleţită de nici o siluetă pe care vederile optice[38] şi gravurile timpului o înfăţişează fară greş în Franţa. Fără ele, totul părea părăsit şi fără viaţă. Leopolski de la Zamosc uitase un singur lucru când ridicase în inima câmpiei galiţiene o asemenea pastişă: chiar şi sub domnia lui Ludovic al XV-lea, pentru ca Versailles să prindă viaţă trebuia să aibă alături Parisul. Aici, în mijlocul oceanului de patruzeci de mii de hectare de pământ arabil stăpânite de un singur om, Zamoscul părea o corabie eşuată pe o insulă pustie. Fiecare generaţie înghesuise în interiorul castelului toate distracţiile pe care le crezuse potrivite: un teatru, o menajerie, un cabinet de curiozităţi, o colecţie de chinezării, alta de obiecte aduse din Italia, o a treia din Olanda. Toate dădeau imaginea unei alte *Călătorii în jurul camerei mele,* mărturie a dorinţei locuitorilor castelului de a se afla în cu totul altă parte. Nimic nu era însă îndeajuns pentru a însufleţi un palat rămas fără regele lui. Pierderea tronului golise o dată pentru totdeauna vastele culoare de suflul viu pe care numai puterea îl aduce.

Pentru Catherine, să viziteze un asemenea monument era un lucru firesc. Să doarmă în el i se părea însă mai greu. Atâta alegorie o stânjenea. Câte trâmbe de amoraşi nu-i împodobeau odaia! Unii suflau din goarnă deasupra uşii, anunţând de două sute de ani că în dormitorul contesei intră soţul şi stăpânul său. Alţii, călări pe ţapi, decorau patul, se înghesuiau pe baldachin, o urmăreau de pe lampadarele de culoarea aurorei. Atâta mişcare era în odaia asta, că părea ea însăşi zgomotoasă, şi totul era anume făcut să întreţină insomnia amoroasă. în fundul alcovului, fără altă companie decât nesuferiţii amoraşi, şapte neveste îşi aşteptaseră timp de două secole soţii: unii, mai bătrâni, nu mai aveau de ce veni, alţii, mai tineri,

38 Gravuri foarte la modă în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea şi în secolul al XIX-lea, în care era redată iluzia adâncimii asupra unor săli, peisaje şi clădiri.

înnoptau în alte aşternuturi. Ideea că toate slugile din Zamosc se aşteptau să pună piciorul în camera care gemea de aluzii îi era de ajuns lui Adam: vrând să-i dezamăgească pe toţi, de la majordom la piticii de la curte - fiindcă familia Leopolski, precum familia Branicki, ţinea la curte şi pitici tânărul soţ nu deschise uşa cu amoraşi. De altfel, îşi cam făcuse datoria de a-i dovedi lui Catherine o iubire care nu mai era. Fata stătu trează toată noaptea, răsucindu-se în patul cu balustradă. Adormi abia spre dimineaţă şi, la trezire, se gândi că au închis-o în camera regală pentru că nu suflase în lampă în clipa în care paznicii strigaseră „Stingerea!"

A doua zi, Adam o duse să viziteze grajdurile; petrecu toată ziua între adăposturile câinilor şi boxele iepelor şi armăsarilor, în ziua următoare, duminică, merseră cu toţii la capelă, să asculte slujba. Strana familiei arăta exact ca loja lor de teatru. Tatăl lui Adam, care se temea de microbi mai mult decât de moarte, iar de mirosurile neplăcute încă şi mai mult, poruncise să fie înconjurată cu sticlă. Mulţimea credincioşilor rămânea în partea cealaltă; prin tradiţie, la slujba mare de la castel veneau toţi ţăranii de pe moşie. După-amiază fu rândul serelor să fie vizitate: grădinarii îşi prezentară, mergând de-a-ndăratelea, regimentele de garoafe şi de begonii. Ajunseră şi la menajerie, care lui Adam, gladiator, îi plăcea foarte mult. Nu-i fu prezentat nici un vecin de moşie - doar domeniul nu era atât de mic, încât să aibă vecini! Erau totuşi unii, la şaizeci de leghe depărtare, nişte verişori de-a zecea mână de care toţi îşi băteau joc: familia Leopolski din Perm, „Permiţii", cum li se spunea, ramura mai mică şi care nu dăduse nici un domnitor. Cele două familii nu-şi vorbeau: mama Permiţilor avusese îndrăzneala să aprindă lumânări la toate bisericile din ţinut, pentru ca Adam să fie tot fată.

După ce traversă parcul, Catherine îşi dădu seama că nu mai avea unde să se plimbe. Zamoscul ar fî fost el Versailles, dar îi lipsea Trianonul. A doua zi începu, cu profesorul de călărie, lecţiile de echitaţie. Timp de o săptămână încheiată, Adam îi oferi drept singură distracţie câte o cină la lumina lumânărilor, în fiecare seară în altă sală şi cu altă veselă. Era unul din cele mai curioase lucruri la Zamosc, inventat de regele Vladislav, care se plictisea la masă. Luni, luară cina în salonul lăcuit şi mâncară din serviciul roz de Saxa;

marţi, în salonul galben, din farfurii de faianţă de Delft; miercuri, în sala verde, cu veselă vieneză de demult; joi, în salonul albastru, din două feluri de vase de Sevres, unele închise şi celelalte deschise la culoare; vineri, în salonul roşu, cu porţelanuri chinezeşti; sâmbătă, în sala violetă, din veselă de Capo di Monte; în sfârşit, duminică, adunând cele şapte culori într-un efect de prismă, în salonul alb, din vase făcute la Berlin pentru şahul Persiei. Porţelanurile acestea erau dovada simţului politic desăvârşit al clanului Leopolski, care reuşise să treacă teafăr şi nevătămat şi prin războaiele napoleoniene, şi prin revoluţia de la 1831. Vesela din aur sau din argint nu se folosea deloc la Zamosc, dintr-un singur motiv: nu era îndeajuns de fragilă. Familia Leopolski îndrăgea riscul.

Vreme de o săptămână, noua locuitoare a castelului găsi la Zamosc amuzamentul obişnuit al unei clădiri istorice: mobile scăpate din jefuirea Palatului Versailles, pe care le recunoşteai de departe după frumuseţea lor desăvârşită; opere de artă în şir, adunate de oameni care trebuiau să lupte la faţa locului cu plictisul şi nestatornicia. în odaia ei, Catherine descoperi că pendula e cea care sunase la jurământul din sala Jeu de Paume[39]. Dar colecţiile nu sunt niciodată amuzante decât pentru cei care le fac. Sunt ca tablourile de vânătoare - lipseşte din ele vânătoarea. Urmaşii colecţionarului nu moştenesc vreodată altceva decât leşurile unor pasiuni satisfăcute. După ce-i arătă tot inventarul castelului, minus cărţile, de care nu se atingea niciodată, Adam plecă în grabă la Budapesta, sub cuvânt că vrea să cumpere cai. Nu că i-ar fi lipsit: de la caii de vânătoare şi de povară până la poneii de Shetland pe care călăreau piticii, în anul acela grajdurile numărau peste trei sute de capete. Dar Adam nu se chinuia prea mult să găsească pretexte inteligente: ştia din experienţă că o femeie părăsită nu dă crezare nici unei explicaţii, aşa că nu merita să-ţi pierzi timpul să găseşti una. îi telegrafie mamei lui să vină la Zamosc şi plecă fără să-i mai aştepte răspunsul - era sigur că

39 La 20 iunie 1789, la Versailles, în sala unde în vremea lui Ludovic al XlV-lea se desfăşurau *jeux de paume* (un precursor al tenisului), deputaţii Stării a Treia au jurat să nu plece până nu stabilesc o nouă Constituţie.

va veni cu viteza unui guvern care, după ce a căzut de la putere, e rechemat în funcţii. Capcana măritişului se închidea peste Catherine.

*

Rătăcind ca Psyche în palatul lui Eros - deşi eroticul îi rămăsese necunoscut -, Catherine descoperi biblioteca. Dintr-odată, simţi cum revin vechile visuri, ba chiar se înfiripă altele noi. în aceste decoruri istorice, care nu vor fi niciodată ale ei - nici odaia unde stătea nu era a ei, se numea a Reginei-Electoare -, fata găsise în sfârşit ceva care să-i aparţină. Se cufundă în lectură, ca adolescenţii care, după prima dezamăgire în dragoste, citesc un roman după altul, căutând în cărţi femeia pe care, vai, au găsit-o deja în realitate. Catherine cerea poeţilor să i-l dea înapoi pe bărbatul de care se îndrăgostise, pe Adonisul sfâşiat de fiara sălbatică, adică de monstrul din lăuntrul lui. îl plânse timp de trei zile în pustietatea palatului, unde se auzeau doar paşii servitorilor. în a patra zi trebuia să fie la gară: bătrâna contesă venea să-şi povăţuiască şi să-şi consoleze nora. I se făcuse milă de biata fată care-i preluase şi patul, şi tristeţile de soţie părăsită. Două săptămâni! N-a putut să-l ţină lângă ea nici două săptămâni! Măcar, o întrebă contesa în faţă, ar putea spera să fie însărcinată? Catherine nu ştia cum să-şi dea seama. Soacra îi explică tot, de-a fir a păr, şi mai ales un lucru esenţial: nici un bărbat din familie nu-i fusese credincios nevestei. Dacă Adam s-ar fi dovedit soţ fidel, atunci lumea s-ar fi îndoit că e fiul tatălui său, ceea ce ar fi fost o nenorocire. De săptămâna viitoare, continuă contesa, vor avea invitaţi la Zamosc. Ramura rusească a clanului se anunţase deja: Anna Lvovkowitz, sora vitregă a lui Adam, care lipsise de la nuntă fiindcă unul dintre fiii ei adoptivi fusese bolnav, va sosi prima. în august vor veni prietenii din Spania, ducele de Toledo şi suita lui, care număra actori şi lăutari. în septembrie începea sezonul de vânătoare. La iarnă vor merge cu toţii la Viena, să fie prezentată la Curte şi să meargă la baluri, apoi la Curtea ţarului, să vadă trupele de balet. în Germania nu vor vedea nimic - împăratul e un maniac al virtuţii, nu organizează nici o petrecere mai cumsecade la curte.

Paris? Da, poate să se întoarcă şi la Paris, prin toamnă, să-şi comande rochii pentru sezonul de baluri. Vara viitoare va fi prezentată şi la Curtea Angliei: cursele de la Ascott şi regatele de la Cowes par să fie iar la modă. însă înainte de orice trebuie să facă un băiat. E foarte important să rămână însărcinată în primul an după nuntă, ca să-i pună la respect pe verii permiţi, care stau cu ochii la pândă, şi să-i încredinţeze pe toţi din familie că Zamoscul va rămâne al lor. Adam putea să moară oricând - maică-sii, o stoică, îi trecea prin minte şi acest gând. Ar fi putut să nu se nască deloc. îşi aducea aminte şi acum de toţi acei ani de lungă aşteptare, de cum încercase mereu şi mereu avusese fete, de cum băiatul se născuse în sfârşit, ca un dar de Sus, după moartea soţului, dar la sorocul îngăduit de lege. Adam, copil care aşteptase atâta să se nască pentru a deveni moştenitor, va produce şi el unul? Catherine trebuia, înainte de orice, să îşi cunoască misiunea: să facă în aşa fel încât să păstreze Zamoscul în familie. Dar, din câte îşi putea da seama soacra, Zamoscul nu părea s-o impresioneze prea mult pe tânara soţie. Fetiţa asta, pe care doar întâmplarea providenţială o scosese din subsolurile pariziene şi o făcuse stăpână de palat domnesc, nu se uita deloc uimită la zidurile seculare - era de neam prea bun şi nimic n-o mai uimea sau îi părea rău după sărăcia din care plecase? Bătrâna contesă ştia că, uneori, o preferinţă nesănătoasă pentru propria persoană te poate aduce să-ţi priveşti locul naşterii drept cel mai frumos din lume; aşa se întâmplase cu prima soţie a tatălui lui Adam: nu putuse suferi să stea la Zamosc şi pleca mereu la o vilă de pe malul lacului Konstanz. Poate era şi Catherine o egoistă ca aceea! Nu părea îndeajuns de încântată că locuieşte în acest Versailles confortabil, într-un Versailles cu perdele! Nu pricepea că, dacă se întâmplă ceva rău cu Adam, şi castelul, şi pământurile, şi averile toate vor încăpea pe mâna altora? Dacă va reuşi să-1 farmece pe bărbatul ei şi să cadă grea - aşa, între două plecări ale lui, între două sezoane de vânătoare, între două metrese atunci va trăi ca o regină tot restul vieţii. O singură dată şi e de ajuns, o povăţuia bătrâna, care se lăuda că a făcut cinci copii cu un soţ mereu pe picior de plecare, care stătea mai mult la Paris. Şi nici măcar nu era aşa de drăguţă!

După trei săptămâni, timp în care Catherine, urmând sfaturile soacrei, avusese grijă să nu-i dea nici un semn de viaţă, Adam se întoarse, cu patru perechi de cai ungureşti şi cu aerul trist al unui amant satisfăcut. Le anunţă că a invitat-o pe mătuşa Egipt, cu cele şapte fete ale ei, la vânătoarea din septembrie - vor veni pe la sfârşitul lui iulie. Bătrâna contesă îi spuse lui Catherine: „Draga mea, ai mare noroc: de data asta a ales din familie!". Fetei i se părea că joacă într-o piesă istorică şi nu şi-a învăţat rolul.

Administraţia castelului rămase în mâinile mamei lui Adam, ca şi până atunci. Eticheta nu se modificase decât în două puncte: meniul zilnic şi programul de distracţii săptămânal îi erau prezentate mai întâi tinerei contese, apoi soacrei ei, iar bătrâna doamnă Leopolska trecu în dreapta la masă, lăsând locul din faţă liber pentru Catherine. în urma acestei necesare concesii îi fu mai uşor să îi şuşotească fiului ei la ureche. în plus, Catherine primi uriaşul şi piticul contesei, perechea celor care aparţineau contelui. Regele Vladislav îi pripăşise la curte, vrând să arate poporului, care se minuna la vederea lor, că numai neamul Leopolski deţine măsura cea dreaptă. Slujbaşii locului, care stătuseră deoparte cât ţinuse luna de miere, apărură şi ei ca lăcustele: colonelul în retragere Kubelick, administratorul grajdurilor, diaconiţa Frieherrin von Spitz, care ţinea corespondenţa, maestrul pentru vânatul mare şi maestrul pentru vânatul mic, tată şi fiu, cavalerii Dombrowski, Excelenţa Sa baronul Pollack, bibliotecar al doilea, dublura poloneză a abatelui de Mesange, organistul Griiberlein şi profesorul de scrimă al contesei, Commandatore Zucco. Toată lumea asta mânca de prânz, dar nu şi de cină - sau poate mâncau pe undeva, fără să se ştie. Timp de treizeci şi opt de ani, administraţia castelului fusese în mâinile contesei, care o dusese la perfecţiune. Câteva curţi regale din Europa îi imitau stilul, modificând pe ici, pe colo, în funcţie de averi.

La sfârşitul lui iunie sosiră rudele din Rusia. Fugeau de nopţile albe ale Petersburgului, când copiii nu pot să doarmă, căutând la Zamosc farmecul întunericului. Şi Catherine descoperi prietenia rusească.

O îndrăgi pe cea mai în vârstă dintre cumnatele ei, prinţesa Anna Lvovkowitz, fiindcă avea o inimă uriaşă şi un fel de pesimism vesel,

dobândit după atâta vreme petrecută printre cazaci. Peste măsură de bogată, binecuvântată cu averi uriaşe, dar fară copii, Anna Lvovkowitz se îndreptase către ocupaţiuni materne generale: creştea vite şi îngrijea de orfelinate. îşi adoptase nepoţii, îşi adoptase soţul, ba chiar şi socrul. Catherine îşi găsi de la sine loc în inima ei mare, unde încăpea întreg poporul rus. Prinţesa umbla cu mâinile în şold, purta rochii închise în faţă cu nasturi, ca doicile, şi smaralde uriaşe, scoase din minele a căror proprietară era. Una cu neamul, nu pleca nicăieri fară toate rubedeniile. La Zamosc veni în anul acela cu băieţii ei, trei la număr, despre care nu înceta să spună că-s buni ca pâinea caldă. De arătat, arătau ca nişte pâinici, fragezi şi rumeni, cu părul gălbior cum e coaja de pâine. înfăţişarea drăgălaşă nu-i împiedica să-şi petreacă vremea cu nişte jocuri foarte crude: tăiau cu fierăstrăul ciocul berzelor, ca să nu mai ştie să se întoarcă la cuib, sau vopseau pui de porumbei albi în verde şi pe urmă se uitau plini de milă cum porumbiţele, nemaicunoscându-i, îi loveau şi-i alungau. Nu uitau însă niciodată să fie dulci, să-şi căineze victimele şi să-şi ia iertăciune de la fiecare. Odată cu venirea lor, Zamoscul se umplu de zvon de chitare caucaziene, de cântări bisericeşti şi de bizami, şobolani aduşi din China de marinarul Chirii, care susţinea că miros frumos, a mosc, drept care le dădea drumul pe scara de marmură ca să parfumeze casa, cam cum făceau curtenii lui Ludovic al XlV-lea. Mai sosiseră socrul Annei, fost cancelar în vremea lui Alexandru al IlI-lea, bătrânel cu sănătatea şubredă, dar fară de care nu se pleca nicăieri, şi soţul ei, aghiotant general al împăratului. Cu toţii se strângeau în jurul Annei cum se strâng mujicii în jurul sobei: avea în ea ceva de cloşcă. Lui Catherine îi aducea aminte de cum o mângâia Angele bucătăreasa, în copilăria ei: prinţesa trebăluia în jurul samovarului la fel cum se învârtea cealaltă pe lângă cuptor. Apartamentul ruşilor era singurul din Zamosc unde mirosea a căldură şi a bine: Anna îşi aducea în fiecare an blănuri, pernuţe turceşti şi samovare pe care le răspândea la întâmplare prin salonul Flore, până atunci la fel de plicticos ca *le salon de la Paix*prefăcut acum într-o izbă în care fumegă ceaiul. Copiii se jucau veseli cu câinii, dându-se de-a berbeleacul pe covor. Soţul Annei apărea şi el, să scrie scrisori, iar socrul lucra pe un colţ de masă care gemea de dosare la vestitele

lui *Memorii secrete din vremea lui Alexandru al IlI-lea.* Bătrânul cu părul ca zăpada o îndrăgise pe Catherine; fetei, acesta-i amintea de domnul Beau. între a sta de vorbă cu un fost cancelar imperial şi cu un profesor de istorie nu-i de fapt mare diferenţă - ca între must şi vin. Catherine descoperi că politica înseamnă prima vârstă a istoriei; cum le cunoştea aşa de bine pe celelalte, se aplecă la fel de pasionată şi asupra acesteia. De acum, graţie lui Lvovkowitz, începu să fie atentă la politica zilei de azi; va ajunge mai târziu să stea de vorbă cu mari oameni de Stat, flataţi să se confeseze unei minţi atât de frumos alcătuite. Fostul consilier al ţarului o învăţă despre jocul marilor alianţe europene, despre care cunoştinţele ei se opreau la Sfânta Alianţă - atunci se termina politica din *Memorii de dincolo de mormânt,* iar domnul Beau sfârşise orice lecţie de istorie modernă cu tratatul de la Frankfurt, adică rostind data cu ecou funebru 1871. Lvovkowitz, nepot al marelui Nesselrod şi confident al împăratului său, numit de curând ambasador la Constantinopol, îi continuă lui Catherine romanul european, iar ea îl urmări cu pasiunea cuiva care, după ce a citit cu delicii *Cei trei muşchetari,* se apucă de *După douăzeci de ani* sau *Vicontele de Bragelonne.* Salonul Flore deveni locul privilegiat al conversaţiilor. Lui Catherine îi plăcea mult aici; deşi nu prea înţelegea de ce era compătimită - Anne şi ai ei aşa se purtau -, se simţea bine pentru că era compătimită. Sufletul milos făcea parte cu prisosinţă din farmecul familiei de ruşi, care suspina de mila oricui, prieten ori neprieten. „Sărmana de ea" sau „sărmanul de el" erau vorbe care se spuneau şi despre lucruri, şi despre oameni: bun sau rău, lipsit de bunătate sau oropsit, erai „sărman". Anne suspina la fel de adânc zicând „sărmana Rusie, cât e de mare!", dar şi „Celine, camerista mea, sărmana de ea". Cât despre soţul ei, era foarte aproape de omul pe care îl plângea cel mai mult: ţarul.

Adam nici nu băgă de seamă că soţia lui îşi petrece dimineţile în salonul rusesc. Catherine îl ajuta pe bătrânul consilier să scoată note pentru memorii, se juca îndelung cu băieţii sau îi scria bunicii, unchiului şi domnului Beau, acum că avea ce să le povestească. Căldura cu care o primise familia Lvovkowitz îi mai dăduse o speranţă: poate va ajunge să fie plăcută din nou de oameni, după tot ce se întâmplase. Lângă ei, încerca să depăşească dezgustul de ea

însăşi pe care îl simţea în fiecare zi, primind întrebările indiscrete ale soacrei şi misterioasa indiferenţă a soţului ei. Nu credea că dragostea sau prietenia pot supravieţui lucrului teribil şi necesar care se întâmplase între ei, acelui carnagiu care pusese pe chipul lui Adam o expresie de ură mocnită ce nu se mai ştergea.

Se adăposti în braţele de mamă ale Annei Lvovkowitz. Lângă copii încercă să-şi regăsească voioşia pierdută, lângă prinţ îşi ocupă mintea cu poveşti ale revoluţiilor pe care oamenii ţarului le evitaseră de atâtea ori. în salonul Flore uita nopţile însingurate şi fără somn din camera Reginei-Electoare; în patul cu balustradă, sub lumina scăzută a lămpii şi cu urechea ciulită afară, tremura la fiecare scârţâit de mobilă, înspăimântată de ceea ce ar fi trebuit să dorească cel mai mult: să apară Adam, cu chipul lui de asasin, să o lovească din nou. Pendula ce fusese în sala jurământului măsura cu bătăi încete ceasurile scurte din noapte. Privighetorile ascunse în tufişurile ce mărgineau pajiştea se auzeau din depărtare, pierdute în lărgimea grădinii tăiate franţuzeşte, şi lătratul câinilor care păzeau bordeiele ţăranilor de pe moşie îi aminteau fetei că nu era între Satory şi Sevres[40], ci în mijlocul unei câmpii cu sătucuri puchinoase, în fundul Galiţiei. Ştia că a doua zi, la masă, soacra are s-o întrebe din nou, fară milă: „Ei, şi aţi dormit bine aseară?" şi c-are să ştie cumva că iarăşi nu.

Trecu o lună; bătrâna contesă îşi consultă calendarul. La sfârşitul lui iulie avea să vină ramura austriacă, apoi, pe 15 august, cea germană. Familia din Rusia nu era bună de nimic: un socru prea bătrân, un soţ prea credincios, băieţi prea mici. Anna Lvovkowitz fusese atât de naivă încât să-i reproşeze zâmbind fratelui ei că îşi lasă soţia prea mult timp singură, iar lui Adam asta îi fu de ajuns ca să se mai pună o dată împotrivă: nici la lecţiile de călărie ale lui Catherine nu mai venea. La prima lecţie, fusese singură cu maestrul de echitaţie; şi iată că nici când învăţase să sară peste obstacole soţul nu-i văzuse ţinuta perfectă. în condiţiile acestea, cineva trebuia să se ocupe de Catherine, ca să-1 facă pe Adam să se uite din nou la ea. Ce aşteptări putea să aibă bătrâna contesă de la oaspeţii ce urmau să vină

40 Cele două orăşele între care se află Versailles.

la Zamosc? Ferdinand Auersburg nu era în stare să trezească vreo gelozie. Ducele de Toledo are să vină pe 4 august pentru concursul de tir la porumbei, dar o va aduce cu el pe marchiza de Modane. De fapt, femeile ar putea fi de vreun folos în afacere: sunt primele care miros primejdia concurenţei şi s-ar ridica împotriva lui Catherine, ceea ce ar atrage atenţia bărbaţilor. Bătrâna îşi puse la punct strategia: să aşteptăm luna septembrie. Vor veni atunci la castel vreo treizeci de vânători, cei mai buni din Europa. Mama, care-şi cunoştea fiul, nu mai spera în altceva decât într-o separaţie permanentă a celor doi, întreruptă din când în când de o reconciliere fugară. După ce nouăsprezece ani fugise de însurătoare, era de la sine înţeles că Adam va fugi şi de datoria pe care o presupune însurătoarea. Tot ce putea să îl sfătuiască ea în legătură cu obligaţia de a produce un moştenitor n-ar fi făcut decât să-i sporească încăpăţânarea. Spiritul de contradicţie care îl însoţea de la naştere îl împingea să întrerupă cursul sângelui strămoşesc, să nu mai fie privit drept un mijloc de trecere de la un Leopolski la altul, ci drept el însuşi, un început şi un sfârşit. Da, şi-ar urî copiii, dacă i-ar avea! Nimeni din familie nu îl vedea hotărât şi de nădejde, aşa cum ar fi vrut să fie, aşa cum nu izbutea să fie decât cu metresele lui. Cum îl vedea maică-sa, de la naştere încoace? Mijlocul de a-şi păstra averea, pretextul de a stăpâni? Şi Catherine, pe care o iubise, ce făcuseră din ea? Instrumentul unui plan politic, fiinţa prin care sperau să obţină de la el pe cel care să-l înlocuiască, dacă va fi cazul, din sufletele alor săi. Până şi servitorii pândeau de după perdele, să vadă cum îşi va zămisli rivalul!

împotriva acestei misterioase conspiraţii care-i ameninţa fiinţa - singura la care ţinea cu adevărat -, Adam nu putea lupta decât apropiindu-se şi mai mult de Roji. Cu ea, sălbatică, neagră, adevărată, măcar ştiai pentru ce lupţi: pentru plăcere. Şi nici nu se supăra. Pe când cealaltă, cu ochii ei plini de mândrie, fară să lase vreodată să se vadă cât e de rănită, nici la trup, nici la suflet...

Capitolul XI *Cele mai bune puşti din Europa*

în septembrie sosiră la Zamosc o mulţime de invitaţi cărora li se spunea „puştile", ceea ce pe Catherine o făcea să râdă. Bărbaţi şi femei, erau numiţi cu toţii „cele mai bune puşti din Europa". După cină, în camere se primea programul de distracţii pentru a doua zi: concert, bal sau comedie seara, iar dimineaţa, numai vânătoare. Pe la două după-amiaza, după ce câinii dădeau iama pentru ultima dată, vânătorii aveau de ales între golf, tenis şi polo. Plăcerea de a urmări animale era înlocuită de cea de a urmări mingi: ciudată nevoie aveau aceşti bărbaţi şi femei de a alerga după ce le scapă. Catherine participa la aceste jocuri, pe care abia le învăţase, la cererea soacrei ei, care ţinea morţiş ca tânăra soţie să nu rămână pe dinafară. Trebuia să ţină pasul, altfel se trezea depăşită de Roji, care trăgea trei sute de gloanţe pe zi, ca bărbaţii, mărşăluia în urma lui Adam pe terenul de golf ca un caddy şi dansa serile, pocnind din călcâie ca vivandierele, îndrăcitele dansuri ungureşti la sfârşitul cărora trebuie să şchiopătezi dinadins, să se vadă că ţi-ai scrântit glezna.

Catherine merse aşadar la vânătoare, deghizată în „puşcă". Bărbaţii se minunară văzând-o: era îmbrăcată în aceleaşi veşminte grosolane ca ale lor, dar nu le semăna deloc, spre deosebire de englezoaicele, nemţoaicele, unguroaicele şi austriecele care îi însoţeau. Tânăra contesă nu purta arme: mergea la vânătoare ca Ioana dArc la război şi nu ucidea nimic. La prima ieşire se sperie de zgomotul de răzmeriţă care umplea codrul: iepuri cu urechi lungi ca de măgar alergau năuciţi de strigătele hăitaşilor, fazani şi potârnichi zburau încolo şi încoace, fluturând bezmetici din aripi. Când dădu cu ochii de hăitaşii înarmaţi cu bâte, lui Catherine i se păru că vede, la zece paşi de ea, ucigaşii de la 1792[41]. Era prima dată când vedea ţărani de aproape şi i se păreau cu atât mai înspăimântători, cu cât bieţii oameni, ca să-şi cruţe hainele prin ghimpii tufişurilor, se îmbrăcaseră în zdrenţe. Prima întâlnire cu ei îi rămase în minte

41 în orig., *Ies septembriseurs* - revoluţionari fanatici care au participat la masacrele din închisorile pariziene, în septembrie 1792.

pentru totdeauna; de fiecare dată când îi mai ajungeau la urechi strigăte de hăitaşi, îşi închipuia că se aud din depărtări zvonuri de răsculaţi porniţi să-şi răstoarne stăpânii. Nobilii vânători împuşcau atâta vreme cât strigătele hăitaşilor rămâneau departe; cum se apropiau, stăpânii lăsau puştile jos, ca învinşi. Acest simulacru de război civil o înspăimânta, cum o tulbura vederea întregului castel Zamosc, cu mobilele lui salvate de la Versailles, cu valeţii care purtau peruci, cu aerul său de dinainte de '89 - pentru sufletele sensibile, vederea unui decor din veacul al XVIII-lea scaldă totul într-o iremediabilă tristeţe.

Dar într-o seară, la masă, Catherine avea să simtă, mai apăsat decât la vânătoare, că trăieşte într-un loc şi într-un timp în care revoluţiile şi războaiele plutesc în aer. Datorită ei, Zamoscul deveni scena unui eveniment politic cum nu se mai întâmplase de când abdicase regele Vladislav. Toată lumea ştia că doar de dragul ei bătrânul Lvovkowitz nu a plecat de la castel, deşi guvernul de la Sankt Petersburg îl numise ambasador la Constantinopol. Baronul de Erenthal, pe atunci cancelar al Austriei, se gândi că ar fi binevenit să meargă şi el la Zamosc, pretextând că vrea să vâneze - era ţintaş bun, deşi stângaci -, însă în realitate fiindcă din adunarea habsburgică de acolo lipsea Bosnia şi Herţegovina. Aflând de asta, principele bulgar şi fratele lui, ducele Filip, care vânau în pace în ţinuturile lor ungureşti, schimbară arma de pe un umăr pe altul şi se invitară la Zamosc. Masa, prezidată de Catherine, semăna cu aceea a unui congres de pace. Imperiul German era reprezentat printr-unul dintre principii federaţiei, cumnatul Ernest; Vaticanul, prin Papalina, alături de care stătea prinţul ei de
Roma; Austria şi Rusia - prin ambasadorii lor plenipotenţiari, aflaţi în vacanţă. Cel mai expresiv cap încoronat era cel al Balcanilor: printr-un curios efect de antropomorfism regal, el întruchipa, deşi fiu al unui neamţ şi al unei franţuzoaice, exact tipul de înfăţişare balcanică. Nu lipsea nici Anglia, cu sir Philip Gay, consilier al ambasadei, însoţit de trei dintre lorzii săi. Cineva băgă de seamă că nu e nimeni din partea Franţei; dar cum Catherine, printre atâţia poligloţi, vorbea o singură limbă vie, franceza, şi cum toţi îi spuneau numai „Paris" sau, de la venirea cumnatei nemţioaice Catherine,

„Notre-Dame-de-Paris", căzură de acord că va sta ea de partea Franţei - nu devenise confidenta Rusiei? într-adevăr, sentimentele lui Lvovkowitz nu mai erau un secret: ambasadorul făcuse o aprigă pasiune pentru ea, cum numai la bătrâneţe se poate - şi pentru că nu se poate împlini în această lume, nu mai ţine socoteala de aparenţe, din care se hrăneşte. Lvovkowitz îşi luase dreptul să o vadă singur în fiecare zi şi, în plus, îi scria în fiecare dimineaţă câte un bilet în care o compara cu Hebe, cu Minerva, cu Diana ori cu tot ceea ce e mai frumos în poveştile inventate de bărbaţi ca să înlocuiască femeile care nu se pot iubi decât puţină vreme, cu ideile, pentru care dragostea le e veşnică.

La fel ca altădată mama ei, Catherine primea cu dedicaţie versuri inedite, deşi acum nu mai erau scrise de un licean, ci de un ambasador bătrân îndrăgostit ca un licean. Curând, alţii începură să-şi dispute favorurile tinerei contese: cum se întâmplă cu orice femeie părăsită atât de răsunător, nefericirea ei atrăgea alte nefericiri. în jurul ei, bărbaţii deveniră rivali. Cei mai zănatici erau bătrânii, jucători fără miză, care o amuzau când îi vedea căzuţi în mintea copiilor. Ei îi erau şi cei mai apropiaţi: din instinct, îşi reconstruia la Zamosc lumea copilăriei, unde fusese înconjurată de bătrâni. începu să joace golf cu ambasadorul englez, învăţă tenisul cu baronul Erenthal. Când, mult după aceea, numele baronului începuse să fie pomenit în Europa drept acela al ministrului plin de îndrăzneală care anexase două provincii şi trăsese Rusia pe sfoară, Catherine nu avea să-şi amintească decât înfăţişarea bărbatului cu pantaloni de flanel alb şi cu o cămaşă de un roz aprins, care flutura din rachetă cu mâna stângă şi striga „serviciul dumi- tale!" când era rândul ei să servească, apoi „La dispoziţia dumi- tale!" când era rândul lui. Firește, şi el îi facea curte, adică o antura, cum spunea bătrâna contesă, care ţinea ca nora ei să fie anturată cât se poate de mult şi să devină, în mijlocul unui cerc de bărbaţi, prizoniera propriilor succese. Era nevoie de mulţi bărbaţi ca să-i fie ascuns Adam, care arăta pe faţă, sau aproape, cine îi era favorita. Ereditatea şi felul în care erau camerele la Zamosc îl obligau să fie la fel de indiscret ca un rege. La castel nu existau sonerii electrice, odată ce nu existaseră nici la Versailles, în vremea lui Ludovic al XV-lea. Fiecare apartament avea o anticameră închisă

noaptea, în care stătea de veghe un servitor. Ca să-l chemi, trebuia să baţi din palme. „Noi, la Zamosc, ne aplaudăm slugile, şi n-ar trebui!", spunea Papalina. Ca să se ducă la Roji, Adam trebuia să traverseze un deşert de parchet scârţâitor şi la dus, şi la întors, adică în zori. „Să lăsăm tinereţea în pace!", se gândea mătuşa Egipt, copleşită de cele şapte fete zdravene care tot nu-şi găsiseră un Barbă-Albastră. Fiindcă o vedea aşa subţire, credea că tânăra contesă are sănătatea şubredă şi-şi ghicea în cafea - bea multă, în fiecare zi - văduvia lui Adam şi triumful lui Roji. De ce nu? Doar soarta nu se înşelase în privinţa ei decât cu câteva săptămâni. Fiica ei, îmbătată de amor şi de ambiţii, trăgea şi ea nădejde că va mântui Egiptul. Dacă Zamoscul o umpluse de amărăciune pe tânăra care crescuse în umbra Versailles-ului adevărat, educată de oameni pentru care nimic nu era mai însemnat decât strălucirea spiritului, pentru micuţa unguroaică, cu şcoala ierarhiilor de Budapesta, castelul şi averea ar fi fost împlinirea unui vis.

\+

* *

Catherine cunoscu fiecare amănunt al tratativelor care în documentele de cancelarie aveau să poarte numele de „Conversaţiile de la Zamosc, 6 septembrie 1907". Erenthal nu izbuti să anexeze provinciile decât un an mai târziu, când interlocutorul său nu mai era Lvovkowitz, ci Isvolsky. Contesa îşi amintea ce îi spunea fostul consilier al lui Alexandru al III-lea: „Erenthal vrea să schimbe cuvintele, pentru că nu are puterea să schimbe lucrurile. Vrea să anexeze ce nu poate cuceri... Nu cucereşti o ţară folosind adverbe... Armata austriacă e Legiunea Străină, cu diferenţa că nimeni nu vrea să se înroleze de bunăvoie..." îşi mai aducea aminte şi de fraza pe care Lvovkowitz o repeta adesea: „Aliaţii naturali ai Rusiei sunt prunii şi porcii sârbeşti care dau năvală spre Adriatica..."[42] - aşa

42 Aluzie la „războiul porcilor", numit şi „războiul frontierelor", conflict economic (1906-1909) prin care Imperiul Habsburgic încearcă să blocheze graniţele Serbiei, ce câştiga în independenţă faţă de acesta, în 1906, Austria decide să nu mai importe carne de porc din Serbia, principal produs de export

învăţă Catherine despre alegoriile biblice ale politicii orientale, în care pruni înfloriţi erau mânaţi spre mare de diavolii vârâţi în porci, cum spune la Sfânta Scriptură. Cât despre Ferdinand de Coburg, venit la Zamosc să afle dacă nobilii Europei, care nu-l recunoşteau drept principe, l-ar putea suferi ca rege, se întoarse acasă valvârtej, supărat că fusese aşezat la masă după familia de Saxa-Scholssenbad, care domnea peste o mână de băutori de bere, nu ca el, despot necunoscut al tuturor bulgarilor.

După vânătorile din octombrie urmară cele din noiembrie, cu puşti şi mai lungi şi peisaje încă şi mai triste - acum se vâna în mlaştini. De la Zamosc la iazurile de la Imsk nu era nici un drum, de-a lungul a nouăzeci de kilometri: se ajungea doar cu un tren special. Plecau în zori şi se întorceau la miezul nopţii, ca să ia cina la lumina făcliilor. Mergeau, doi şi un luntraş, cu bărci scobite din trunchiuri de copac şi spoite cu catran, până la adăposturile ascunse între trestii, unde se întârzia ceasuri întregi: cuibuşoarele astea erau pe potriva îndrăgostiţilor, dar, e drept, doar a celor care nu se plângeau încă de reumatisme. Alţi martori decât stolurile de păsări ce treceau săgeată deasupra lor nu se găseau; luntraşul, pe jumătate gol, se arunca în apă imediat ce ajungeau, căutând vânatul. Era mai priceput decât un câine şi la fel de nevinovat.

într-unui din aceste adăposturi lacustre, pe mănunchiuri de papură stropite de sânge de raţă sălbatică, Catherine văzu cum ducele Ernest, cumnatul, îi cade la picioare şi începe să bolborosească, cu ochii spălăciţi plini de o apă limpede: „Celălalt o iubeşte pe cealaltă...". Din toată bălmăjeala, fata nu pricepu decât că Adam e de condamnat că a lăsat-o pe ea pentru Roji, aşa că şi Ernest are să-şi lase nevasta pentru Catherine, fără însă ca povestea să devină publică. Povestea? Care poveste? Catherine rămăsese încremenită. Bărbatul se târa spre ea, continuând fără şir: Dacă vrea, are să-i dăruiască un fiu... La următoarea plecare, contesa îl rugă pe maestrul de vânătoare să o aşeze cu altcineva în barcă şi în adăpostul de pândă. Nimeri însă şi

---

sârb. Fără să cedeze constrângerii, Serbia ia mai multe măsuri, printre care şi presiuni asupra Bosniei şi Herţegovinei, pentru a obţine acces la Marea Adriatică. Un alt produs care face renumită Serbia sunt prunele.

mai rău: contele Fritzi Khun crezu că l-a preferat pe el şi, în cuibuşorul de trestii, îşi încercă la rându-i şansa. Aşa pricepu Catherine, la sfârşitul primului ei sezon de vânătoare, că a devenit ea însăşi un vânat şi, mai ales, că Adam a trădat-o, lăsând-o singură, pradă lumii pline de sălbăticiuni.

Soacra ei găsea că se apără cam prea mult de curtezani; nu aşa are să-l aducă înapoi pe Adam! Nici scriind scrisori către bătrânul Lvovkowitz, sucind capul bătrâneilor şi alungându-i pe tineri de lângă ea nu are să-şi facă soţul gelos. De gelozia lui depindea acum totul. Bătrâna contesă luă în calcul şi farmecul pe care îl aduce despărţirea, cum se dovedise de atâtea ori. Era uşor să observi că lui Catherine îi e dor de acasă. Parisul putea să devină un rival pentru Adam. Nu-i fu greu să o convingă pe tânără că ar fi mai bine să se instaleze pentru sezonul comenzilor de rochii în reşedinţa de pe cheiul Alenţon. Vremea probelor la croitoreasă sosise în acelaşi timp cu aceea a sezonului de becaţe, când Adam pleca singur în fundurile Podoliei, să împuşte printre bărbaţi vânatul fantast cu gheare care le speria pe femei.

Capitolul XII *Echinoctiul cusătoreselor*

întorcându-se la Paris, Catherine se înţelesese cu soacra ei, care-i uşurase fuga, să întârzie cât mai mult, mai mult decât ar fi avut nevoie pentru rochii. Dacă o chemau, trebuia să găsească pretexte să mai stea; dacă anunţa că se întoarce, trebuia să amâne în ultimul moment. După mai multe alinturi de acest fel, ar fi trebuit să se întoarcă în sfârşit, împodobită cu rochii noi şi necunoscute. în mintea maică-sii, Adam continua să mănânce doar dacă i se lua farfuria din faţă. Disperată să capete cât mai repede un moştenitor pentru Zamosc, bătrâna contesă pusese la punct un plan eroic: Adam să devină gelos pe oraşul Paris. Şi ea fusese la fel, altădată. Cum se apropie iarna, parizienii care nu se află în oraşul lor încep să se înăbuşe ca peştii pe uscat; mama lui Adam pândea cu un ochi atent pe chipul lui Catherine înaintarea semnelor de asfixie, fiindcă le cunoştea din experienţă: şi soţul ei, şi cumnatele suferiseră toată viaţa de boala asta. La mijlocul lunii octombrie, cei atinşi de bizara maladie pariziană începeau să dea primele semne: în mijlocul oricărei petreceri, ei se plictiseau. Nu-i distra nimic din ceea ce pentru locuitorii Vienei, ai Sankt- Petersburgului, ai Londrei ori ai Berlinului, în general pentru locuitorii oricărei capitale europene, însemna bucurie deplină: un castel la ţară, înconjurat de vaste domenii de vânătoare. Primăvara e şi mai rău: cum înfloreşte viţa, dopurile sticlelor din pivniţe încep să sară, iar cei care tânjesc după Paris, să se frământe. O forţă nemaivăzută îi atrage ca un magnet spre oraşul de unde le vine toată viaţa. Aleargă spre el şi, dacă nu-1 pot atinge, urmăresc de departe miile de mici revoluţii prin care, în fiecare an, Parisul se înnoieşte şi pune restul lumii să întinerească odată cu el, preschimbând neîncetat felul cum arată femeile.

Când trase poarta după ea, poarta grea şi aurită în spatele căreia vegheau cu rândul uriaşul şi piticul de la curte, Catherine simţi cum părul îi e răvăşit de vântul proaspăt al libertăţii. Se gândi la Henric de Valois, cum părăsise el într-o noapte, râzând pe înfundate, tronul Poloniei şi se întorsese la Luvrul lui. Ca el, tânăra contesă arse

etapele; bucuria îi răsuna în urechi, cântând sacadat cu ritmul roţilor de tren:

Merge fata la Paris,
Galop, hop, hop!...

Plecarea din Zamosc avea de acum un nume pentru ea: „să faci la fel ca Henric al III-lea". Atâta bucurie o întrista: când ai optsprezece ani, nu poţi să te bucuri fară griji că ziua de ieri a fost mai frumoasă decât cea de azi şi decât cea de mâine. Ştia că nu mai avea nici un viitor în Franţa; atunci, de ce se grăbea spre Avricourt, de parcă o aştepta vreo dragoste la Gare de l'Est? în călătorie o însoţea Papalina - cât era ea de enormă, o pasionau toaletele. în fiecare primăvară şi în fiecare toamnă se ocupa să-şi înnoiască garderoba, apelând la ajutorul marilor magazine, nu al caselor de modă, fiindcă era pe cât de cochetă, pe atât de zgârcită. Nu-i păsa câtă suprafaţă era de acoperit: cerea să fie îmbrăcată pe gratis. „Vreau haine care să nu se strâmbe la mine dacă le îmbrac, şi asta e destul de greu de găsit", spunea ea, şi se pare că doar industria pariziană era în stare de asemenea miracole. Papalina râdea de surorile ei care se îmbrăcau una din prăvăliile de lux de pe rue de la Paix, dar prin corespondenţă - asta era Alteţa sa Regală -, alta de la Viena, în primul rând pentru că era zgârcită ca orice austriacă, apoi pentru a încuraja comerţul local. Cea mai în vârstă şi cea mai mică făceau altfel: rusoaica se îmbrăca de prin cooperativele săteşti, aşa pretindeau surorile ei, iar pentru stareţă nu mai era cazul. Cât despre mama lor, nu le dăduse nici un comision pentru Paris; ea purta veşnic rochii englezeşti de amazoană, care îi veneau direct de la Londra. De când rămăsese văduvă şi conducătoare a întregului clan, nu ieşea din fustele drepte şi din jachetele cu mâneci lungi - până şi rochia de bal era croită să stea lejer în părţi şi la genunchi.

Catherine fugise de pe domeniile de vânătoare Leopolski într-o joi. Traversase din gară în gară Lembergul, Galiţia şi ducatul Austriei, până la Viena; nu mai avu nevoie decât de cinci ore de drum prin Germania, în noapte, şi de alte câteva prin Franţa, când se lumina, pentru a pune piciorul pe peronul de la Gare de l'Est. Ieşind

din gară, se simţea ca ieşită din vis: scăpase de o primejdie nemaiîntâlnită, pe care o înfruntase fără s-o priceapă. Fusese într-un ţinut pe care nu-l găseai pe nici o hartă, căzuse în timp, dormise într-un castel polonez o noapte cât un veac şi jumătate, a doua noapte poate şi mai mult, cât două veacuri şi jumătate, şi se trezise în puterea unor inşi care trăiau şi gândeau de parcă Revoluţia Franceză nu se întâmplase. Ea însăşi era măritată cu regele Ludovic al XV-lea, bărbat frumos care se plictisea lesne; soacra o cicălea din aceleaşi motive din care era cicălită Ana de Austria, înainte de închinarea lui Ludovic al XlII-lea[43], iar ducele Ernest se credea Buckingham şi se oferea să-i facă un copil în timpul unei partide de vânătoare, pe un mănunchi de trestie, cam în aceleaşi condiţii în care se petrecea împreunarea la primele populaţii lacustre... Da, venea de departe!

Parisul îi reda avansul de câteva secole şi conştiinţa pe măsură. Cele două cumnate se instalară în reşedinţa de pe cheiul Alenţon, întâmpinate de abatele Mesange. Revăzând plopii tremurători, Catherine se scutură ca de o presimţire fericită: Adam nu avea aşadar nici un amestec în senzaţia plăcută din ziua aceea de demult? Era locul în care credea că se născuse iubirea ei - şi acum se apropia de fereastră cu aceeaşi emoţie, care, iată, se năştea singură, fără vreo apropiere omenească. Se aplecă şi puse fiecare lucru la locul lui, într-o privire largă, din care înţelegea totul. Sena curgea între podul Saint-Louis şi podul Louis-Philippe, pornind dinspre Arcole. Un cer înalt şi limpede se desfăcea deasupra turlelor de la Saint-Gervais, de la Notre-Dame, de la Pantheon. Pe margine se ridicau clădiri cenuşii, fără nimic ieşit din comun, simple case de raport renovate la fiecare şapte ani, dar mai frumoase decât orice casă care se va ridica vreodată în vreun alt oraş: pe faţadele lor goale, ca pe tăbliţele de litografie, se citea că sunt case ale Parisului.

Catherine se lăsă în voia fericirii, fără să încerce să şi-o explice. Zgomotul neîntrerupt al oraşului îi fermeca urechile, rănite de atâta urlet şi lătrat, de atâtea împuşcături de la Zamosc şi, poate mai mult decât orice, de atâta linişte de moarte din castel. Mersul pe jos pe

43 La 10 februarie 1638, Ludovic al XlII-lea a închinat ţara Sfintei Fecioare, aflând că, după douăzeci şi trei de ani de căsătorie, regina este însărcinată.

stradă îi părea o plăcere curată, aleasă, departe de praful şi de noroaiele Poloniei, unde plimbările sfârşeau toate, cum coborai din trăsură, cu omorâtul vreunui animal. îşi recâştigă oraşul străbătându-l cu piciorul.

Sosirea în rue Matignon îi aduse bucuria în suflet - se amesteca însă în ea tristeţea, ca în înfăţişările lui Isus de după înviere, de care ne povesteşte Evanghelia. Slujnicele o recunoscură şi alergară spre ea, cu braţele ridicate la ceruri. Nu mai făcea parte din lumea aceasta, prima în care cunoscuse atâta iubire - trecuse o graniţă nevăzută şi acum se întorcea la ei, dar toţi ştiau că nu le poate rămâne alături pentru totdeauna. La ceasul la care trecea lampagiul, stătea din nou la masa din salon, între înălţimea Sa şi domnul Beau. Ca altădată, dar nu ca acum. Nu mai era decât o apariţie, aşa le părea. De unde venea? De atât de departe, că nu îndrăzneau s-o întrebe ce văzuse, ce i se întâmplase. Nici ea nu vorbi de la început, ca şi cum i-ar fi fost teamă că are să-i înspăimânte cu poveştile ei. Nu se gândise dinainte ce să le spună: crezuse că are să-i vadă şi are să fie de ajuns. îşi dădu seama că amintirea îi luase locul la masă şi nu avea putere s-o mai alunge. Se întorsese, şi n-ar fi trebuit să plece niciodată, numai că nu ştia cum să le spună aşa ceva acelora care o lăsaseră să plece. Nu îndrăzni să-i mărturisească bunicii cum oroarea pe care i-o prevestise nu mai apucase să se prefacă în obişnuinţă; nici domnului Beau nu putu să-i spună că trăieşte ca reginele Franţei, sub acelaşi acoperiş cu metresa oficială; nu găsi cuvinte să-i dea dreptate unchiului Charles-Adolphe - da, cu un polon nu te măriţi; nici unuia nu le povesti cum, după ce trăise amorul, găsise adăpost în prietenia cu un bătrân. Se străduí să le zugrăvească Zamoscul: mobilele scăpate din jaful de la Versailles, cabinetele de curiozităţi, piticii şi uriaşii, cele şapte saloane, fiecare de altă culoare, în care se mănâncă în altă zi a săptămânii, colecţiile de porţelanuri, cărţile din biblioteca pe care ea singură o descuia. Pe măsură ce înşira toate bogăţiile, simţea cum se îndepărtează din ce în ce mai mult de ei, că se înstrăinează - şi cuvintele i se ofileau pe buze. Ce le păsa lor de toate lucrurile acelea! Le recita un catalog, dar ei voiau să ştie ce avea în inimă: era fericită în lumea ei cea nouă? Ce să le răspundă? I se ceruse sufletul în

schimbul unui muzeu de provincie ce trebuia conservat - şi-l dăduse oare?

Despre soţul ei ce să le spună? Le zise că era plecat să vâneze şi nu mai adăugă nimic. în schimb, le povesti cum era la vânătoare. Bătrâna prinţesă îşi întrerupsese tricotatul şi asculta cu ochii închişi, privind undeva în amintire. Auzea cum se apropie strigătele hăitaşilor, glasuri ascuţite venite din depărtare. îi cunoştea, erau aceiaşi ţărani, slabi ca lupii, care stârneau fiarele să iasă din adâncimea codrului. Iepurele sărea prin frunzişul cu ghinde, vulpea păşea temător. împuşcătura îi ţintuia locului; moartea plutea peste tot, înainte şi înapoi, niciodată alături. Văzduhul se umplea de mirosul sălciu al prafului de puşcă - aşa miroase în iad. Copiii pândarilor aveau să strângă şi să ducă la nări cartuşele goale, mirosindu-le ca pe nişte flori. Vânătoarea cu hăitaşi... marile manevre de toamnă ale Jacqueriei! Iar răzmeriţa era pusă în mişcare de bărbaţii de neam ales, curioasă specie care, de-a lungul şi de-a latul Europei, nu mai trăieşte decât ca să vâneze, dar nu cum au vânat strămoşii lor ca să trăiască, ci din plăcere, stârnind ciudate războaie care, în epoca magazinelor de carne şi a coteţelor de găini, sunt de o perfectă inutilitate. După vânătoarea de toamnă, Catherine povesti şi despre vânătoarea din mlaştini. Murmurul trestiilor de la Miroslava umplu salonaşul. Ghemul îi căzu prinţesei din poală, ca o raţă sălbatică doborâtă de un vânător nevăzut; firul lucrului de mână, început şi răsînceput, se rupse. O inimă bătrână poate nu mai are puterea să se strângă în piept, dar mâinile mai pot să cadă. în salonaşul cufundat în întuneric, trei suflete tăceau. Domnul Beau bâjbâia după ghem. Unchiul Charles-Adolphe bătea mărunţel cu degetele în tăblia mesei.

Lampagiul trecu pe la fereastră; într-o clipită, vederea surtucului său albastru împrăştie nălucile. Lumina felinarului cu gaz, distribuită generos de municipalitate, se răspândi în odaie, şi toţi se simţiră mai încrezători. Huruitul trăsurilor făcea să tremure geamurile; în colţişorul Matignon zgomotul acesta era îndrăgit, pentru că îi unea într-un elan de simpatie cu parizienii care se grăbeau în trăsură spre treburile obişnuite ori spre plăcerile lor. Degetele bătrânei prinţese nu mai găsiră în poală căpşorul fetiţei de altădată; îi căută mâna şi,

mângâind-o, îi spuse: „Trebuie să rămâi în casa de pe cheiul Alenţon, draga mea! Şi, dacă nu te lasă, le răspunzi *Trala-la-lil"*.

Bunica îi dăruia lui Catherine, căzută şi ea pradă sălbăticiei, unicul leac pe care-1 ştia în faţa răutăţii bărbaţilor: Parisul.

*

Frunzele plopilor tremurători se aşternură în apă şi toamna căpătă înfăţişare de iarnă gotică în Insula Sfântului Ludovic. Oraşul părea o planşă de anatomie, gravată în acvaforte: arbori ca nişte plămâni vânjoşi în care pulsează sângele negru îşi despleteau crengile spre cerul fumuriu.

Catherine trăia, cu rândul, două vieţi: cea obişnuită pentru o femeie care-şi lucrează rochiile pe rue de la Paix şi cea, cu totul diferită, din cartierul în care stătea. în locuinţa familiei de pe cheiul Alenţon, traiul ei semăna întru totul cu acela al socrului ei, pe care nu-1 cunoscuse, dar a cărui cameră o preluase.

Era un cabinet aflat la ultimul etaj, cu ferestre ce dădeau spre Sena. Se învârtea prin el ca un căpitan pe punte, urmărind remorcherele şi bărcile legate la mal, privind îndelung la pescarii de pe cele două ţărmuri şi la îndrăgostiţii înduioşători şi sărăcuţi care se plimbau de-a lungul râului, atraşi de marginea insulei ca de chemarea nesfârşitului. Zăbovea îndelung la fereastră: respira adânc mireasma apei, citea, îşi sorbea cafeaua şi se gândea la toate ale vieţii. Privirile îi întârziau câteodată asupra cabinelor unui vaporaş aflat dedesubt, care alcătuiau un fel de rond unde oamenii obişnuiau să se plimbe. Era pavat cu nisip şi, după-amiaza, la el se strângeau copii şi câini, fiindcă mirosea ca şi cum ar fi adăpostit dulciuri şi alte bunătăţi. Un călugăr bătrân, preot la Saint-Gervais, fără îndoială, venea în fiecare zi lăsată de Dumnezeu, când suna de ora trei, să-şi citească breviarul acolo; numai în zilele ploioase lipsea, făcând pe fratele cu barometru[44]. Trecătorii pierduţi în gânduri n-o speriau; doar când vreun bărbat

44 în secolul al XVI-lea, erau foarte populare higrometrele de cameră fixate pe statuete înfăţişând un călugăr capucin.

care se plimba singur pe chei ridica privirea şi îşi rărea paşii, fiindcă o zărise pe ea la fereastră, se dădea înapoi, ascunzându-şi chipul în penumbra odăii: nu-i mai plăcea să fie privită, de când Adam o părăsise. într-o dimineaţă, doi tineri îi trecură pe sub ferestre, ţinându-se de braţ. Vorbeau cu însufleţirea pe care doar francezii proaspăt ieşiţi din şcoală o au când dezbat idei măreţe. Aveau pălăriile lăsate pe ceafă, lăsându-le dezgolită fruntea înaltă; unul dintre ei şchiopăta şi părea că-l trage după el pe celălalt. Conversaţia se rupse când simţiră că sunt priviţi şi ridicară şi ei ochii, ca atraşi de un magnet: priveliştea de la fereastră îi amuţi. Rămaseră pe loc, fermecaţi, ca părăsiţi de raţiune. Atunci, cel mai înalt dintre ei făcu gestul care se face doar în faţa morţii şi a puterii: îşi scoase pălăria. Catherine se retrase îndărătul canatului, nu înainte de a le zâmbi.

Papalina trimise un raport amuzant al sejurului său parizian: „Plec la Roma, căci Papa începe să se neliniştească", îi scrise bătrânei contese. „Ar fi bine ca Adam să fie mai atent la nevastă-sa: când apare ea la fereastră, pe cheiul Alenţon se înregistrează mişcări de mase. De cum ies eu în locul ei, mulţimile se împrăştie. Ce are să se întâmple după ce plec? Asta se întreabă şi abatele Mesange, dar, după obicei, nu dă vreun răspuns."

Luna noiembrie trecu într-un şir de cumpărături, spectacole, expoziţii, adică în toate acele mărunte evenimente colective care fac din Paris o uriaşă petrecere între prieteni. Veştile de la Zamosc nu erau prea lămurite. Adam era plecat la vânătoare pe domeniile Leopolski învecinate cu Ungaria; probabil Roji venise cu el. Bătrâna contesă nu vedea cum să remedieze situaţia decât dacă o lăsa să se înrăutăţească. Roji are să mai ţină un an, după cum stau lucrurile. Bătrâna doamnă Leopolska nu punea la socoteală amorul bărbătesc, fiindcă, pentru ea, între bărbaţi şi cerbii din codru nu era mare diferenţă. Singurul lucru de care ţinea seama când făcea planul unei despărţiri era rezistenţa femeii. Aceleaşi legi guvernau în mintea ei ordinea morală şi fenomenele fizice, motiv pentru care se înşela rar. Se gândea aşa: apropierea dintre un bărbat şi o femeie naşte, când nu un copil, măcar o umbră de copil care are numele de iubire. Fiinţa asta imaginară e, la fel ca fiinţa vie, purtată doar de către femeie, şi se sfârşeşte tot în lacrimi şi suferinţă, printr-o operaţiune sângeroasă:

despărţirea, pe care tot doar femeia o suportă. Doamna Leopolska ştia că unele femei slabe pierd dragostea înainte de vreme, altele - scapă de ea; unele rămân cu rană multă vreme, altele, rău alcătuite, precum nebuna Guyon, mor din cauza acestei sarcini care nu se vede. Unguroaica se dovedea zdravănă şi cu picioarele pe pământ: are s-o poarte până la soroc şi, când are să vină vremea, ar trebui să se ferească toţi din calea ei. Grija cea mare a bătrânei contese era însă Catherine. Va avea putere să câştige în faţa lui Roji, când unguroaica va cădea în dizgraţie, sau va veni alta la rând? Ea, Leona Leopolska, avea datoria să o înarmeze pe fata asta neputincioasă, pe parizianca dezgustată căreia nu-i plăcea la vânătoare. Nu pricepuse că, din clipa în care îi devenise soţie legitimă, îşi pierduse orice parfum, orice putere asupra imaginaţiei lui Adam? Cum să-l cucerească din nou? Ce şiretenie l-ar aduce înapoi? Să-i arate că preferă să stea la Paris şi nu în Polonia, adică alături de el, ar fi uşor - şi nu departe de adevăr. Dar va fi îndeajuns pentru a-l face să o dorească iarăşi, măcar pentru o clipită? Bătrâna contesă urâse Parisul, fusese geloasă pe el ca pe-o metresă, ca pe o rivală dispreţuită căreia nu poţi să i te împotriveşti decât cu viclenia; dar ea, în schimb, iubea Zamoscul. Ca să-l păstreze, a fost nevoie să smulgă de la un soţ indiferent fiul care avea să o facă stăpână netăgăduită a locului fară pereche în lume. Şi acum trebuia să o ia de la capăt! Pentru a duce la bun sfârşit această grea întreprindere, trebuia nu o dragoste mare, ci o ambiţie uriaşă... Lui Catherine nu-i plăcea prea mult Versailles-ul polonez, aici ar fi cheia înfrângerii sale... Cât despre Adam, poate era mai bine că nu-l mai iubea. Inima lui uşuratică tresălta doar dacă era surprinsă, ca să o câştigi nu trebuia să-ţi trâmbiţezi amorul, iar amorul îşi trădează mereu intenţiile. Bătrâna contesă imaginã stratageme complicate pentru a-i reda lui Catherine magnetismul pierdut: poate trebuia să trezească speranţele lui Roji într-o posibilă repudiere? Asta ar face-o să vrea să o distrugă pe Catherine, ceea ce, într-un joc al dezechilibrelor şi contradicţiilor, ar avea darul de a îndrepta din nou privirea soţului spre ea. Bătrâna doamnă puse punct planului în desfăşurare şi începu unul nou, care cuprindea, pe de o parte, să aţâţe ambiţiile lui Roji şi, pe de alta, să îl facă pe Adam gelos în faţa succeselor din ce în ce mai mari ale lui Catherine. Găsise deja scena

acestor succese - curţile imperiale - şi pretextul lor - vizitele pentru anunţarea căsătoriei. Nora ei trebuia să devină ceea ce era în stare să devină: o nouă prinţesă de Metternich[45], cu mai multă inteligenţă şi mai multă graţie decât prima: acesteia, pe care o cunoscuse, contesa îi reproşa că n-avea nici una, nici alta. Se putea foarte bine ca, în faţa omagiilor anonime depuse la picioarele lui Catherine, Adam să simtă nevoia de a o înjosi în secret şi, pentru asta, să folosească cel mai bun mijloc pe care îl cunosc bărbaţii ca să le umilească pe femei: să le posede fară să le iubească.

Cele trei invitaţii imperiale, mijlocite de bătrâna contesă, sosiră în acelaşi timp la reşedinţa de pe cheiul Alenţon. Catherine află că va fi prezentată împăratului Austriei pe 1 ianuarie, celui de la Berlin pe 28, iar ţarului pe 25 ale aceleiaşi luni, dar pe stil vechi. La întoarcere se vor opri la Schlossenbad, unde în onoarea tinerilor căsătoriţi se plănuia o serbare la curte - Catherine trebuia să asiste la o defilare, dar nu lângă estradă, ci deasupra. îşi comandă toaletele reglementare: trenă de cinci metri o dată, de cinci metri şi jumătate a doua oară - Rusia şi Germania nu se puseseră de acord în această chestiune care se măsoară cu cotul[46]. „Nici în asta, nici în altele", adăuga Papalina. Franz Josef, mai înţelegător, se mulţumea cu o rochie de bal. Eticheta de la curtea lui era cea mai puţin severă dintre cele trei - vechimea îi garanta prestigiul. Trebuia să fie însă o rochie cu un corsaj care să lase umerii goi; dacă nu, maestrul de ceremonii avea dreptul să ceară ca bretelele să fie trase mai jos.

„Regină de carnaval", se gândea Catherine la probă, moto-tolindu-şi trena. în privinţa fastului monarhic avea aceleaşi păreri pe care le au toţi oamenii simpli ai Parisului. Carul Spălătoreselor, împodobit cu hermină şi purpură, Taurul de Mardi Gras şi August Prostul fac posibilă Republica în ţara lui Ludovic al XlV-lea. Pompa regală e rezervată în Franţa pompelor funebre: singurele trăsuri

---

45 Pauline de Metternich (1836-1921), prinţesă austriacă, vestită pentru salonul ei literar de la Paris. Datorită intervenţiei ei pe lângă Napoleon al IlI-lea, în 1861 are loc premiera franceză a operei *Tannhăuser* de Richard Wagner.

46 în orig., *question d'aunage* - din fr. *aune*, veche unitate de măsură pentru stofe, ale cărei valori difereau de la o regiune la alta. în Paris, era echivalentă cu aproximativ 1,2 m.

drapate aparţin domnului de Borniol[47]; coroane găseşti doar la înmormântări, iar regine numai la balurile de dinainte de Postul Mare.

Odată toaletele terminate - cam în coadă de peşte, căci aşa se numea trena, şi cu panaş de dricar -, Catherine aşteptă, fără prea mare nerăbdare, instrucţiunile bătrânei contese. Până atunci, străbătu în voie Parisul alături de noul ei prieten, abatele Mesange, care le călca pe urme domnului Beau şi unchiului Charles-Adolphe.

Reputaţia spiritului acestui preot, care avea virtutea veseliei, şi îndelungata slujbă pe lângă casa Leopolski, unde oricine găsea miresmele penultimului veac, îi dăduseră pe nedrept o faimă pe care n-o merita deloc: aceea de abate de curte. El era un Socrate pe care vremurile îl obligaseră să fie iezuit, un creştin din Galileea care lua cina la vameşii Parisului, un înţelept care trecea drept prost în ochii proştilor prea încrezători. îl credeau şi corupt, fiindcă se apropiase de corupţiune, doctor care se apropie de contagioşi; oamenii nu-l înţelegeau tocmai pentru că el îi înţelegea prea bine. Lui îi încredinţase contesa Leopolska sarcina de a o converti pe Catherine la spiritul veacului, adică să o împiedice să cadă în melancolie şi să îi demonstreze că infidelităţile soţului nu erau din cale-afară de neobişnuite. Mai devreme sau mai târziu, toţi bărbaţii se plictisesc de nevestele lor. Mai târziu e încă şi mai rău - mai bine să nu spere în fericirea în căsnicie, fiindcă acolo e sigur că n-o va găsi.

Lângă abatele Mesange, Catherine deprinse geografia sentimentală a Insulei Sfântului Ludovic. Clericul îi făgăduise defunctului conte Leopolski să scrie istoria locului şi fusese trecut în testament pentru asta. Portarii se obişnuiră cu vederea celor doi: se plimbau de-a lungul cheiului şi se opreau din când în când în faţa lor, pronunţând nume care nu erau ale locatarilor de acum. întrebau de Philippe de Champaigne[48] la numărul 13 de pe cheiul Bourbon, de Voltaire la

47 Casa de Borniol este cel mai vechi serviciu de pompe funebre, încă in activitate, din Franţa. Sub al doilea Imperiu, devine din ce în ce mai cunoscută pentru că asigură toate funeraliile de stat.

48 Philippe de Champaigne (1602-1674), pictor apropiat de mediile bisericeşti pariziene (singurul autorizat să-l picteze pe Richelieu în veşmânt de cardinal).

capătul cheiului dAnjou. în faţa reşedinţei familiei Pimodan susţineau cu tărie că aici a locuit Baudelaire împreună cu prietenul lui,
Thomas de Quincey. Casa sonetului lui Arvers[49] era bine cunoscută în împrejurimi. Abatele preumbla printre umbrele literaturii, care nu-i decât soarele morţilor, sufletul fraged ce-i fusese încredinţat, îl apropia de flacăra rece a iubirilor trecute, ca s-o limpezească şi s-o vindece. Nu putuse face nimic să o salveze când îl văzuse pe Adam năpustindu-se asupra ei, cu ajutorul întregii familii complice, care ştia că o trimite la pierzare; acum, când i-o înapoiaseră, se străduia să îi prefacă mâhnirea în prilej de reflecţie universală. în două vorbe aduna întreaga experienţă căpătată în orele de confesional: „Totul e nebunie!" şi „Totul e ratare!" Aventura umană se rezuma pentru el în ultima replică din *Berenice:* „Vai!" Trebuia să ajungem cu toţii, cât mai repede, la această necesară concluzie; după aceea eram liberi să iubim, adică să ne bucurăm de dragostea lui Dumnezeu în forma sa cea mai delicată: deliciile spiritului. „Trebuie să facem din viaţă un mozaic", obişnuia să spună, „în care contururile să fie frumoase, culorile vii şi materialele diverse..." Silfidei, o femeie trebuia să îi pună împotrivă un silf. Şi de ce nu? Catherine era liberă să îndrăgească un amant imaginar, alcătuit din toţi eroii, sfinţii, poeţii şi învingătorii lumii, şi dragostea aceasta va dura cât va fi cu putinţă, gândea abatele, care nu se lăsa niciodată păcălit de nimic, nici măcar de vicleniile pe care însuşi le punea la cale. „Nora înălţimii Voastre este fermecătoare şi ia totul cu inima uşoară", îi scria bătrânei contese. „O văd pasionată de literatură, interesată de istoria insulei. Artele sunt, din acest punct de vedere, o binecuvântare: imită dragostea şi dau voie inimii să creadă că iubeşte fără să ceară nimic în schimb, ceea ce e singurul mod de a iubi pentru totdeauna."

49 Felix Arvers (1806-1850), poet şi dramaturg francez, autor al unui sonet rămas celebru. *Un secret,* pus pe muzică de Georges Bizet (*Ma vie a son secret)* şi, la începutul anilor 1960, de Serge Gainsbourg *(Le sonnet d'Arvers).*

Se apropia Crăciunul. Catherine îşi spuse că trebuia în sfârşit să plece. îşi luă rămas-bun de la Paris, de data asta în deplină cunoştinţă: ştia ce o aşteaptă şi la Viena, şi la Lemberg, ştia ce e măritişul, nu mai credea că fericirea e ceva la care se poate ajunge. Nici nu-i trecea prin minte să nu se supună indicaţiilor venite de la soacra ei: ştia că trebuie să sufere ca să se poată întoarce la Paris. Nu scăpase bunica ei pentru totdeauna abia după al optulea copil? Trebuia să îndeplinească termenii contractului pe care îl semnase într-o deplină neştiinţă, dar cu toată sinceritatea. Un fiu! Asta aşteptau de la ea şi acesta era preţul libertăţii.

Nu-şi părăsi oraşul care îi dăduse numele fară să întârzie, în chip de rămas-bun, în toate locurile prin care rătăcise şi care acum i se răzleţeau în minte. Le iubise la început cu nepăsarea pe care o avem toţi în faţa lucrurilor pe care credem că nu le vom părăsi niciodată; mai apoi, le iubise cu intensitatea pe care ţi-o dă regretul. Se înduioşa în faţa bidoanelor lăptarului şi în faţa butoaielor din magazinul de vinuri; ştia că acolo unde se va duce nu mai există prăvălioare ca la Paris, prietenele ei din copilărie. Fiecare plimbare cu abatele devenea un soi de pelerinaj din care nu lipsea nici pietatea, nici dragostea. Se bucura să simtă oraşul, să treacă pe străzile unde pavajul sună limpede sub tocul pantofului, străzi care se orânduiesc frumos în privirea trecătorului şi sunt atât de plăcute la amintire, pline de semne la care visează deopotrivă şi cei care le-au atins, şi cei care nu le vor atinge vreodată. Văzuse, în vitrina unui bijutier vienez, două brelocuri, unul înfăţişând Coloana Vendome, celălalt Turnul Eiffel. „Să mergem să ne mai uităm o dată la stâlpul nostru!" îi spunea abatelui, arătându-i de departe silueta împăratului, profilată pe cer la capătul spiralei sale de glorii[50]. Traversa cu pas iute Piaţa Concorde, ferindu-se de toate trăsurile: era sprintenă ca un ţipar, la fel ca toţi copiii Parisului care se joacă pe stradă. Să urci pe Champs-Elysees era mereu o plăcere nemaipomenită. Ceva o împingea spre Etoile, ademenită ca de un magnet de potcoava Arcului de Triumf, care ţintuieşte parcă pe pământ atracţia cerurilor pentru Paris.

---

50 Coloana Vendome, ridicată în cinstea bătăliei de la Austerlitz, are în vârf statuia lui Napoleon Bonaparte.

Se gândea de ce venise ea acum în vizită în lumea care era înainte de orice a ei. Să-şi facă rochii, să adune provizii de veşminte de sezon, ca atâtea alte femei din Europa şi din America? Da, fiindcă doar la Paris se plăsmuieşte necunoscuta putere care e sâmburele iubirii: noutatea! Are să plece şi are să îmbătrânească în alte locuri, ştiind că are să revină de două ori pe an să se înnoiască, precum arborii miraculoşi de pe Champs-Elysees, care dau şi toamna frunze noi. Va fi în ochii tuturora, la Viena, Sankt Petersburg sau Berlin, „femeia care vine de la Paris", de unde n-ar fi trebuit să plece niciodată...

Ultimele ceasuri ale şederii, acelea care seamănă cel mai tare cu agonia, le petrecu în rue Matignon. încordaţi cu toţii, atenţi până la graniţa cu nerăbdarea, pândeau momentul despărţirii, pe care nici unul n-o dorea. Nu mai aveau nimic de spus: tăcerea se aşază între oamenii care se despart înainte de clipa în care îşi iau rămas-bun. înălţimea Sa şi Catherine se ţineau de mână. Domnul Beau recita, ca pe un verset din Psalmi, câte un fragment potrivit din *Memoriile de dincolo de mormânt:* „Franţa e inima Europei; pe măsură ce ne îndepărtăm de ea, viaţa socială scade; putem judeca distanţa la care ne aflăm de Franţa prin gradul de lâncezeală în care se află ţinutul în care suntem..."

Să-ţi petreci iarna în Galiţia când poţi rămâne într-o splendidă reşedinţă din arondismentul al patrulea era pentru colţişorul Matignon un scandal şi o dezamăgire. Unchiul Charles-Adolphe, aflând că nepoata lui pleacă pentru pretextul cel mai uşuratic dintre toate - să se uite la împăraţi - turba în inima lui de republican: „Să le spui: Trăiască Polonia, Domnule!" Sfatul o facea pe Catherine să surâdă. Apoi se lăsa din nou tăcerea, căci fusese vorba despre Polonia, adică despre despărţire, şi Catherine simţea cum se naşte în ea un tulbure sentiment de emigrant patriot, ca la Chateaubriand...

Abatele Mesange veni să o însoţească la gară, alături de domnul Beau şi de unchiul Charles-Adolphe. Catherine călătorea de data aceasta cu doamnele Germaine şi Felicie Billochon, mamă şi fiică, amândouă franţuzoaice, din lunga dinastie de cameriste ale reşedinţei din cheiul Alenţon. Pleca la drum „cu slujnicele", ca în tragedii. La gară, simţi că ar vrea să fie în locul condamnaţilor pe care-i văzuse

urcând într-un tren alăturat, ce mergea spre Răsărit: măcar ei ştiau unde o să se oprească. Aplecată peste geam, le spuse celor de pe peron, care o priveau cum privesc apostolii către cer, în tablourile cu înălţarea: „Am să mă întorc..."

Capitolul XIII *Viena, sau canapeaua*

La Palatul Auersburg de pe Gartnerstrasse, înainte de a fi prezentată împăratului, Catherine fu uimită de două vorbe pe care le auzi despre el: Franz Josef e politicos, iar în vremea lui nu va izbucni războiul. Care război? Şi cum să nu fie politicos? De politeţea imperială auzise în saloane; despre război află de la doamnele Billochon, care îi aduceau, iată, veşti liniştitoare din lumea subsolurilor şi a mansardelor unde se adăpostea pestriţa slujitorime. Dar, după ce îl văzu pe împărat, îşi dădu seama că o vorbă a ei fusese gata-gata să-i stârnească supărarea cumnatei, ceea ce ar fi însemnat o răceală a întregii societăţi vieneze, pentru că prinţesa Auersburg, din raţiuni de rudenie şi de caracter, trecea drept arbitru pentru două clanuri rivale: Olimpul şi Verişorii. în timpul audienţei de la arhiducesa Valerie, fiinţă aşa de palidă încât era de mirare că poate fi în acelaşi timp atât de stânjenitoare dar şi atât de stânjenită, Majestatea Sa Apostolică veni pe neaşteptate să le vorbească - o favoare neprevăzută, de fapt îndelung cugetată. Această rupere de etichetă dovedea interesul pe care şeful casei de Habsburg şi Lorena îl arăta noii contese Leopolska. împăratul venea de la doamna Schratt[51]. E adevărat, era politicos, dar, de atâta vreme de când domnea, sfârşise prin a deveni comun. Atâţia prăvăliaşi ai Vienei, îndeosebi cizmari, atâţia vizitii şi cârnăţari îi imitaseră chipul, încât, la bătrâneţe, ajunsese să semene el însuşi cu toţi purtătorii de favorite mătăsoase. La fel se întâmplase la Paris cu Napoleon al III-lea, model suprem al sergenţilor de stradă, şi cu Louis-Philippe, cu care semănau toţi notarii. E simpatic să ai în buzunar bănuţi cu propriul portret. Franz Josef, supravieţuitor al tuturor nenorocirilor care îi loviseră pe rând familia, trăise îndeajuns să semene cu toată lumea.

51 Katharina Schratt (1853-1940), actriţă, metresa lui Franz Josef.

La întrebările care curgeau de peste tot după această primă întâlnire, Catherine răspunsese năucită: „împăratul? Da, e fermecător, fermecător... parcă e din provincie!". Vorba era fără răutate: bunele maniere ale lui Franz Josef îi aduseseră aminte de unul dintre foştii camarazi ai unchiului ei, domnul Amable de la Grand'Cour, perceptor la Lons-le-Saulnier. Răspunsul lui Catherine făcu ocolul saloanelor, înfuriindu-i pe unii, distrându-i pe alţii. La Jockey Club, partida poloneză îl repetă cu delicii; în Palatul Auersburg chestiunea fu judecată însă drept mai puţin amuzantă. începeau să se teamă că educaţia pariziană a lui Catherine însemna de fapt că făcuse şcoală la iacobini.

Abia când fu prezentată arhiducelui moştenitor, „der F. F.", cum îi spuneau doamnele, înţelese de ce se insista atâta asupra politeţii împăratului: pentru contrast. Foarte bun politician, Franz Ferdinand era lipsit de maniere: voia să federalizeze imperiul, să înlăture tirania ungurească, să fie îndrăgit de cehi, ruteni, români şi slovaci; dar femeile îl ocoleau. Se căsătorise cu ducesa de Chotek[52] pentru a scăpa de arhiducesele de la curte şi îi rămăsese fidel din recunoştinţă. îl cucerise graţie unui şal, sau cel puţin aşa spunea povestea pe care Klementine Auersburg o cunoscuse îndeaproape şi pe care i-o spunea lui Catherine spre încurajare. înainte să devină un soţ zdravăn, Franz Ferdinand fusese un tânăr ipohondru şi cu plămânii şubrezi. Proclamat moştenitor după moartea arhiducelui Rudolf, vedea cum nobilii de la curte se apropie sau se depărtează de el în funcţie de ce arăta termometrul: când avea sub 37 de grade, mulţimi se îmbulzeau la Palatul Este; de la 38.5 în sus, era pustiu. în preajma vârstei de 30 de ani, ca prin minune, se vindecă, dar păstră secretul că boala i se mutase din trup în inimă. Nu mai scuipa sânge, era îngreţoşat doar de oameni, într-o seară, la conacul mătuşii sale, arhiducesa Isabela, a cărei damă de onoare era Sophie Chotek, doamnele doriră să îl scoată la plimbare în grădină, sub copacii seculari; era răcoare, cu un ceas înainte plouase. Tânărul se împotrivi, se bosumflă, se feri - tremura din toate mădularele, spre amuzamentul răutăcioaselor cucoane. Să fi avut ele oare un alt candidat la tronul Habsburgilor? Auzindu-le

52 Sophie, ducesă de Hohenberg, născută Chotek (1868-1914), cu care arhiducele Franz Ferdinand a încheiat în 1900 o căsătorie morganatică.

chicotelile înăbuşite, prinţul coborî în grădină, cu fălcile încleştate şi strângând din pumni. O siluetă albă se desprinse atunci dintre tufişuri, trecu pe lângă el alergând, intră în casă şi ieşi iute: două mâini îi înfăşurară în jurul gâtului un şal parfumat de lână. Era Sophie. Acum, încăpăţânat în căsătoria lui morganatică, tată a trei copii, gras şi fericit, dar la fel de plin de ranchiună, Franz Ferdinand chinuia în fiecare zi curtea imperială, pe care o detesta atât, obligând-o la tortura de a vedea o fostă damă de onoare ridicată la rangul de prinţesă de Hohenberg. Klementine Auersburg trăgea din această istorie învăţăminte ce i-ar putea servi şi tinerei sale cumnate: dacă Adam cădea vreodată bolnav, ar fi o idee bună să-l cucerească dăruindu-i flanele. Pentru moment, însă, nu mai era nimic de făcut: mătuşa Egipt îşi adusese aminte că monarhia e bicefală şi plănuia să-şi aducă la iarnă fetele cele mari ca să fie prezentate împăratului Austriei, după ce, acum patru ani, le prezentase la curtea regală maghiară. Nu era de mirare dacă va ajunge până la Berlin - ambasadorul îi era rudă - pentru ca debutantele ei să mai debuteze o dată.

După sfatul abatelui, Catherine trăia în continuare cu silful ei şi era foarte atentă la jocul trupei de amatori care îşi încercau puterile într-o piesă istorică - aşa i se părea curtea vieneză. Dar actorii îşi permiteau incredibile libertăţi faţă de textul clasic. Titus se însura din primul act cu Berenice, Ludovic al XV-lea o lua fără griji de nevastă pe Maria Mancini, la fel ca Domnişoara de Montpensier pe Lauzun - cazul în speţă al principesei Stephanie şi al contelui Lonyay[53]. La Palatul Belvedere, arhiducele, lângă cehoaica lui, putea să fluiere fericit „amorul e-un copil pribeag", cum făcuse poate şi vizitiul care-i condusese până la Mayerling pe arhiducele Rudolf şi pe Maria von Vetsera[54]. Istoriile Habsburgilor se terminau în stil burghez, chiar şi

53 Stephanie de Saxa-Coburg şi Gotha (1864-1945), fiică a regelui Belgiei, căsătorită cu arhiducele Rudolf, se recăsătoreşte după moartea tragică a moştenitorului Habsburgilor cu un conte maghiar, Elemer Lonyay, mai mic în rang.

54 Maria von Vetsera (1871-1889), ultima metresă a arhiducelui Rudolf de Habsburg, moare împuşcată, în împrejurări neclare, alături de iubitul ei, la castelul de vânătoare Mayerling.

când erau dramatice; nici unul nu crescuse la şcoala lui Tacitus, nici unul nu-1 comentase pe Racine şi nu învăţase încă de copil lecţia dură, atât de trebuincioasă tuturor inimilor: „Nici el, nici ea nu voiră, dar vai! se despărţiră!" Civilizaţiei austriece îi lipsea un secol XVII al său şi această lipsă se vedea în toată istoria ei următoare, care oscila între amoruri firave şi masiva virtute conjugală, bogată în binecuvântări. Oraşul întreg păstra amprenta epocii de glorie care fusese domnia Măriei Tereza, mamă de familie cum se cuvine, şi a prinţului de Ligne, afemeiat cum se cuvine: peste tot vedeai vestigii ale acelor vremi pline de înţelegere. La Viena, de pildă, crinolina se purta încă, preţios şi sobru mod de ascundere când femeia e prea rotundă, prea uşuratică sau prea însărcinată. Catherine nu avu nici un merit în a cuceri această societate: ajunsese deja prin căsătorie aproape de vârful piramidei care are la bază dispreţul şi se termină în respect. Cu cât se aflau mai sus, cu atât dispreţuiau mai adânc; respectul se pierdea cu cât înaintai în rang. Se dovedi că ea însăşi nu mai respecta nimic, depă- şindu-le în impertinenţă pe cele mai vestite neobrăzate, precum Pauline de Metternich sau doamna de Crouy, şi asta fară să vrea cu tot dinadinsul. Despre un tânăr arhiduce, al cărui prognatism - semn de distincţie a rasei habsburge - fusese lăudat în faţa ei, zisese, fară să creadă că a spus ceva extraordinar: „Dacă ar fi câine, l-aş cumpăra". învăţase să stea pe canapea, după moda locului, şi să sărute mâna rudelor mai în vârstă. Ar fi dat toate canapelele pământului numai să nu se mai aplece asupra mănuşilor bătrânicioase. O sărbătoare dată în cinstea ei la Palatul Schwartzenberg adună toată crema societăţii. Decoraţiuni stil Regence peste care se aşternea ninsoarea, lampioane, peruci: totul rococo, vorba de care Viena nu se mai satură, şi care în Franţa a ajuns „coco"[55]. Se simţi iar ca la Zamosc, sub ameninţarea istoriei: clepsidra curgea invers, începea iar veacul al XlX-lea. La sfârşitul dineului ar fi trebuit să fie ca în zorii epocii de Teroare - numai aurora ar fi mântuit-o de fantomele adunate. Parodiindu-1 pe ducele

55 Termen peiorativ pentru obiecte, atitudini şi persoane demodate, de prost gust, ridicole.

de Wellington aşa cum 1-a surprins Chateaubriand[56], baronul de Erenthal îşi plimba sandjack-ul[57] prin saloane, în chip de capcană pentru dame. La un dineu de la Ballplatz, îi oferise lui Catherine, pe o tavă de argint, oraşul Novi-Bazar[58], ca să-1 dea mai departe Rusiei. Cuvântul „bazar" o făcea pe Catherine să râdă; repeta „tot bazarul!", cum bombănea altădată Angele. Dar nu se lăsa sedusă nici de Bosnia, nici de Herzegovina: succesul ei în treburile politice venea din perfecta-i indiferenţă. în faţa acelei societăţi foarte închise care o primise în rândurile ei, avea trăsăturile atrăgătoare ale unei femei care vine din altă parte şi pleacă altundeva. Toată Viena, fremătând la gândul că o va pierde, se străduia să o facă să rămână, nu doar fiindcă era de rasă, tânără - ceea ce nu vine mereu cu dreptul dat de naştere - şi bogată - ceea ce nu e prea des cazul cu frumuseţea -, dar şi din reflex, pentru că era femeia care vine de la Paris şi se îndreaptă spre Sankt Petersburg: o stea căzătoare care ocupă toată bolta. Adam nu privea cu ochi prea buni succesele nevestei lui, dar nu aşa cum spera maică-sa. Viena, în care se vorbise cu asupra de măsură de arhiduce, nu-i mai băga în seamă pe el şi pe unguroaica lui, de un tipar ştiut prea bine. Viena nu arăta interes decât pentru străină; însurându-se cu Catherine, Adam o lansase în lume. Acum nu-i plăcea că, deşi părăsită, ea nu se oprise în loc - dimpotrivă, îşi făcuse un drum numai al ei. El o părăsise ca să alerge după alta şi se aşteptase ca lumea să fie cu ochii pe el. Nu se întâmplă deloc aşa. Mulţimile de tineri vienezi curtenitori se înghesuiau pe lângă

56 în *Memorii de dincolo de mormânt,* Chateaubriand face mai multe referiri la ducele de Wellington. în cazul de faţă, probabil este avută in vedere aluzia la ridicolul de care se umple ducele, declarând într-un salon plin de franţuzoaie din înalta societate că 1-a bătut pe Napoleon.

57 în orig., *sandjak,* joc de cuvinte intraductibil. Termenul înseamnă „sangeac", subdiviziune de provincie otomană (referinţă continuată prin istoria oraşului Novi Pazar). *Sandjack,* omofon, desemnează o cutiuţă în care se păstra nisipul folosit pentru a usca cerneala scrisorilor.

58 Corect, Novi Pazar, oraş in sud-vestul Serbiei, centru cultural al bosniacilor sârbi. în 1463, a fost integrat în Sangeacul Bosniei. în 1790, a fost creat Sangeacul Novi Pazar. Oraşul trece sub control austriac după Războiul Ruso-Turc din 1877-1878, revenindu-le sârbilor abia după Războaiele Balcanice (1912-1913).

frumoasa Paris. Stăpânul începu să se îndoiască de prerogativele lui, şi îndoiala îl sâcâia. Avusese dreptate să se împotrivească însurătorii - era doar un partaj în urma căruia rămâi mai sărac cu jumătate din ce ai avut. Catherine îi luase ceea ce surorile lui nu fuseseră niciodată în stare să-i ia, chiar dacă se strânseseră toate cinci: mai întâi numele, care avea acelaşi efect de magie şi dacă era purtat de ea, apoi suprafaţa socială, care corespundea cu hectarele de pământ, pădurile, munţii şi văile de care era legat numele său. în sfârşit, pierduse dreptul total la Zamosc, cu toate cele trei sute de camere ale sale, cea mai luxoasă reşedinţă a Europei - dar şi cea mai ieftină -, unde, la masă, soţia stătea în faţa lui, reducându-i la jumătate puterea până atunci absolută. Şi apoi, mai erau bijuteriile: le luase ea pe toate. Era drept, oare? Firește că la baluri ea strălucea mai mult decât el. începea să îi pară rău pentru Polonia însăşi: în Ungaria, la ceremoniile publice, femeile sunt ca nişte găini cenuşii care se învârt pe lângă soţii împăunaţi. La Budapesta, în zi de sărbătoare, safirele mari ca oul de nagâţ din averea cutărei familii sau smaraldele cât oul de raţă din cuferele alteia erau purtate doar de capul familiei, împodobit, tot el, cu zibelină, cu brocart şi pene de egretă. Era mânios pe Viena şi agasat de Catherine, dar nu într-atât încât să o umilească aşa cum îşi dorea maică-sa. Roji, vigilentă, se apăra cu luare-aminte. îi povestea şi cele mai mici afronturi pe care clanul Auersburg le răspândea pe socoteala ei, inventând la nevoie, ca să-1 facă să creadă că vor să îi despartă; se aştepta ca Adam să scoată ghearele, ca motanul care nu se joacă decât cu ce i se smulge din ele. Are să-şi păstreze unguroaica, dacă familia vrea să i-o ia. Adam reacţi- onă scurtând sejurul vienez, îndepărtând-o pe Catherine exact în culmea succesului său. Plecară după un bal, în dimineaţa unei zile în care ar fi trebuit să participe la un altul, dat în onoarea ei la Palatul Palavicini. La scara vagonului, pe peronul înzăpezit, tânărul conte Schonberger poruncise să se aştearnă un covor de flori, aduse toate din Italia, drept mulţumire pentru un cotillon pe care ar fi trebuit să-1 danseze împreună.

Capitolul XIV *Berlin, sau adăpostul santinelei*

La Berlin, Catherine îl regăsi pe Napoleon la poarta Brandenburg: era singura întâlnire pe care o visa tânăra crescută de oameni care trăiseră anul 1870. De când devenise rudă cu familii germane, se surprindea zicându-şi „Nu sunt prusaci, sunt catolici", ca şi când şi-ar fi căutat scuze. La Berlin nu mai era însă nici o scăpare: vedea împrejur numai prusaci. Ca la Viena, ba parcă şi mai mult, era uimită de câţi militari se plimbau pe bulevarde: ieşeau şi mai tare în evidenţă pe străzile înzăpezite. Toate oraşele să fie, aşadar, reşedinţe de garnizoană, numai Parisul nu? De la Viena trimisese scrisori pe care le localiza „canapeaua"; la Berlin, scrise „adăpostul santinelei". Locuia în faţa Ministerului de Război prusac, la unchiul lui Adam, prinţul Ploen, inspector general al cavaleriei. Ferestrele dădeau spre o curte pustie, ornată ici-colo de santinele. Ceea ce o uimea cel mai mult era fetişismul napoleonian de care casa era plină - pe pereţi nu vedeai decât copii ale tablourilor lui Gros, David, Raffet, Detaille, înfăţişându-1 pe Napoleon, unul după altul, în toate chipurile: slab ori îndesat, locotenent, consul, împărat, fantomă. „Aş putea să mă cred la prinţul Victor", îi scria ea abatelui Mesange, „dacă n-ar fi şi mâncarea la mijloc, îmi vine să spun ca sărmanul Laforgue, în vremea când era la curtea împărătesei Augusta: Mie nu mi-e foame decât în Franţa!"

La fiecare bal, Catherine era înconjurată de militari în ţinută de aparat, care o înspăimântau. Toţi bărbaţii aceştia, cu nasturi de metal şi cu gulere împodobite cu fulgere, cifre, bombe şi capete de mort, nu ştiau să facă altceva decât să pocnească din călcâie în faţa ei. Aşa ştiau ei să stea de vorbă cu o femeie.

Parcă erau telegrafişti la un aparat Morse pe care-1 purtau legat de picioare: se apropiau de ea şi pocneau o dată, de două ori, de zece ori. Asta se traducea, minus nuanţele, astfel: La dispoziţia dumneavoastră. Sunteţi cea mai frumoasă. îmi acordaţi un dans? îmi faceţi onoarea de a-mi da voie să vă conduc la masă? Şi, în alfabetul convenţional al corpului de gardă: îmi sunteţi superioară! în

scrisorile pentru abatele Mesange, Catherine le spunea militarilor „spirite pocnitoare". Călcâiele, doar elocvente în situaţii ca acestea, deveneau primejdioase la dans, pentru că purtau pinteni. Făcuţi să îmboldească din greu coapsa calului, pintenii rupeau îndată stofa delicată a rochiei, şi Catherine, simţind cum se sfâşie mătasea, suferea ea, ca şi cum sensibilitatea ei s-ar fi transmis şi trenei. înţelesese că Berlinul, cu toate coifurile lui ţepoase, cu corpurile de elită, aghiotanţii şi ofiţerii lui din Gardă, era faţă de Imperiul lui Napoleon ceea ce Zamoscul era faţă de Versailles: o copie.

Prezentarea la Curte avu loc în ziua de 28 ianuarie. Catherine crezu că a nimerit la comandantul fortăreţei într-o zi în care, prin excepţie, năvăliseră în cazarmă şi femeile. El era, aşadar, acel Wilhelm către care Maria Robinet şi Angele îşi îndreptau toate relele, zicând, când aveau vreo răceală sau vreo durere de cap: „Du-te la Guillaume!" împăratul pocni fireşte din călcâie, precum toţi ceilalţi, îi adresă nou-venitei două-trei complimente pedestre, apoi începu să o întrebe fară jenă ce se spune despre el la Paris. îşi dădu tot el, din fericire, răspunsurile, presărându-şi vorbele cu o mulţime de apropouri: gurile rele spun că el ar vrea să zdrobească Franţa, dar nu, el vrea să o regenereze; dacă francezii au uitat că strămoşul lui e Coligny, el, unul, îşi mai aduce aminte. Era monologul mascat în dialog pe care împăratul îl servea tuturor oaspeţilor veniţi de la Paris şi pe care îi bănuia că vor să se întoarcă. Se împăuna că e rudă cu Amiralul, împins de acel vechi principiu de universalitate care pune în mâinile regilor un glob pământesc, îi aşază deasupra tuturor patriilor şi îi aduce să îmbrace uneori uniforma unor regimente care luptă unele împotriva altora. Catherine îşi aduse aminte de o frază din *Memorii de dincolo de mormânt:* „Domnul Ancillon, ca mulţi alţi oameni iluştri ai Prusiei, era de origine franceză"...

Nu rămase mai mult de o săptămână la Berlin, timp în care recrută un regiment de admiratori. Toţi o invitară să revină la primăvară, pentru marea paradă din luna mai. Nu le trecea prin minte ceva care să impresioneze mai teribil o inimă de femeie decât să ajungă să-i prezinte care batalionul, care esca- dronul, care brigada

care-i aparţinea, şi să se ofere pe el însuşi spre admiraţie, în harnaşament de război. Catherine părăsi fără regrete ceea ce numi de atunci Curtea marţială.

Capitolul XV *Al treilea împărat al sezonului*

Mama lui Adam, care avea grijă de la depărtare de inima fiului ei, răspândi temeinic veşti despre cuceririle lui Catherine, astfel încât venirea ei la Sankt Petersburg fu precedată de una dintre acele reputaţii de seducătoare ce sunt suficiente să strice viaţa unei femei. Amorul-propriu al bărbaţilor covârşi de atunci încolo toate sentimentele pe care le inspira, devenind pretextul unor schimburi de omagii: bărbaţii îi făceau curte nu pentru ce era ea, ci pentru ceea ce spuneau despre ea amatorii de femei din alte ţări, ca amatorii de tablouri care se interesează mai puţin de pânza pe care o cumpără decât de mulţimea, bogăţia şi forţa invidiei rivalilor. Cota lui Catherine urcă fabulos - se gândea că nu va mai fi iubită niciodată pentru ce era ea însăşi, acum că devenise o femeie de succes. Doar Adam o alesese înainte de a fi la modă şi, pentru că o iubise pe micuţa Catherine, eleva bătrânului domn Beau, simţea pentru el o obscură recunoştinţă. Acum n-o mai iubea, e drept, dar asta poate din cauza lucrului îngrozitor pe care fusese obligat să i-l facă... Stătea cu Roji pentru că faţă de ea nu trebuia să facă nici unul din gesturile acelea de nebun. Puritatea lui Catherine o cuprindea astfel şi pe rivală. Ideea că ar putea ceda într-o zi dorinţelor pe care le năştea nu-i trecuse prin minte: o femeie ar trebui să fie tare proastă sau tare nebună ca să lase alt bărbat să îi facă acelaşi lucru care l-a dezgustat atât pe soţul îndrăgostit şi în drept să îl facă. Spre mulţumirea ori nemulţumirea bătrânei contese, moştenirea în linie directă a averii Leopolski nu avea să se ducă spre un bastard.

La Palatul Elaghin, pe Fontanka, Catherine regăsi căldura din salonul Flore. Bătrânul prinţ ceruse un concediu numai ca s-o întâmpine; rudele o însoţiră în turul de onoare al societăţii petersburgheze, la fel cum se întâmplase la Viena şi la Berlin. Catherine era mai atentă la asemănări decât la deosebirile dintre cele trei imperii, fiindcă nu avea în minte decât un punct de comparaţie:

Parisul, Republica ei atât de iubită, în afara lui, oamenii parcă nu ştiau să-şi trăiască viaţa. Numai uniforme, numai nămeţi şi numai sobe ruseşti. Mai ales sobele îi păreau greoaie. Puteai să citeşti la lumina lor? Să stai de vorbă? Să visezi privind flăcările? Ducea dorul şemineelor franţuzeşti, care făceau legătura dintre apartament şi cer. îi plăcea mai mult lumina focului de lemne care aruncă umbre jucăuşe pe pereţii odăilor şi trosnetul buştenilor din cămin decât sforăitul nemişcat al sobei dogorind de te lua ameţeala. Se înăbuşea în odăile cu ferestre duble. în Europa, vedea acum cu ochii ei, se întinde o iarnă pe care în Franţa n-o cunoscuse decât din poveşti. Anul Teribil[59] venea aici în fiecare an, cu pâslari afun- dându-se în zăpadă, cu patrule militare, cu stoluri de corbi. Se spunea că împăratul e prizonier - toţi erau, în cercurile lor de cunoscuţi sau în capitală. La Palatul Elaghin se vorbea despre război şi despre revoluţie - pe rând sau de amândouă odată, crezându-se că nu vor mai putea să aleagă. Bătrânul prinţ venise de la Constantinopol cu tot cu demisie. Visul lui Petru cel Mare se prefăcea în coşmar. Erenthal, jucătorul de tenis, câştigase partida cu Iswolsky. Prunii şi porcii din Serbia nu se vor mai mâna la mare; doamnele Sankt Petersburgului vor rămâne neconsolate. Ferdinand de Coburg fusese înălţat pe tronul de ţar cu o spontaneitate de care nu era deloc străin; impertinenţa depăşea orice măsură. Ziarele englezeşti îl numeau *the lesser tzar,* ţarul cel mai puţin ţar. în saloanele avizaţilor - şi nu era vreunul altfel - nu se vorbea decât despre „pangerma- nism" şi despre „panslavism", de unde ieşise vorba „războiul pan-pan", o fatalitate, cum suspina Marea Ducesă Eudoxia. în fiecare ţară pe care o străbătuse, Catherine aflase un adevăr pe care în rue Matignon nu-l auzise niciodată: pacea Franţei era ameninţată de Germania, de Austria şi de Rusia. în anul acela, călugărul Iliodor îi urmase Domnului Philippe[60] în graţiile Majestăţilor Lor. Nici un ministru nu

59 Iarna anului 1870.

60 Monsieur (după moarte, Maître) Philippe (1849-1905), vindecător francez, prezent la curtea imperială a Rusiei pentru a o îngriji pe ţarina Alexandra.

era sigur de funcţia lui - şi nu de pe o zi pe alta, ci dintr-un minut în altul. Membrilor Consiliului Imperial li se potrivea deviza cadranului solar:

Spun
Ceasul,
Nu ştiu
Ceasul

Mesele rotitoare se învârteau neîncetat în palatul imperial şi în casa şefului de Stat-Major. Ultimul deţinător al puterii absolute din Europa voia să ştie ce îi rezervă viitorul, fiindcă nu mai stătea în puterea lui să îl creeze. La începutul carierei sale de autocrat, năzuise să câştige Haga; nu avusese parte decât de Tsushima[61], şi asta îl făcuse superstiţios. De-atunci se încăpăţâna să se pună în legătură cu tărâmurile de dincolo, dar morţii nu dau informaţii folositoare decât despre trecut şi stau de vorbă doar între ei. Viitorul îi scăpa lui Nikolai al II-lea.

Catherine descoperi că romanele ruseşti nu zugrăvesc pe de-a-ntregul grozăvia uriaşei ţări. Mai mult Gogol găseşti în Rusia decât în cărţile lui Gogol. în zilele de recepţii, în saloanele cumnatei ei se puteau număra mai multe Anna Karenina decât ceşti de ceai. Văzându-le pe adevăratele rusoaice, înţelegea de ce prietenul ei, prinţul Lvovkowitz, era un rus *din afară.* Bătrânul făcea parte din generaţia care crescuse în Parisul universal al lui Napoleon al IlI-lea, care a dat Europei câteva frumoase exemplare hibride: un Lichtenstein, un Alexander zu Hohenlohe[62], un Reuss, un Eboli, un Ribblesdale, tipuri umane prea puţin răspândite şi condamnate să dispară din cauza naţionalismului triumfător. Parisul îi educase pe contemporanii lui Alexandru al IITea şi Alexandru al III-lea, în

61 La 27 şi 28 mai 1905 are loc în Strâmtoarea Tsushima una dintre luptele navale decisive din Războiul Ruso-faponez (1904-1905), in care flota rusă din Baltica suferă o înfrângere uriaşă în faţa flotei japoneze.

62 Alexander zu Hohenlohe (1794-1849), prinţ şi episcop german, fratele Mariei-Tereza.

vreme ce contemporanii ei se trăgeau din ce în ce spre adâncul Rusiei, vorbeau rușește și preferau să stea la Moscova, nu la Sankt Petersburg. Barbaria Kremlinului o înspăimânta pe Catherine; Piața Palatului de Iarnă, în schimb, și cheiurile Nevei o înduioșau, fiindcă se vedea cât se străduiesc să semene cu Parisul.

Explozia de gelozie pe care o spera contesa Leopolska nu avu loc. Adam, care simțise la Viena un soi de rivalitate între el și soția lui, căzu la Sankt Petersburg în lâncezeala amorului propriu satisfăcut. Fățărnicia lui era măgulită de câte omagii primea ființa pe care el încetase să o iubească. Să posezi un bun la care jinduiesc și alți bărbați n-ar fi mare lucru dacă nu s-ar adăuga fericirea de a te fi săturat de el. Poate Adam știa și el, precum toți ambițioșii, că nu te bucuri de putere decât dacă vine însoțită de disprețul față de ea. S-ar fi zis că doar un miracol de vanitate îl împiedica pe Adam să fie gelos pe mulțimea de cavaleri din gardă care le călcau pe urme ulanilor de la Berlin și se înghesuiau în jurul soției lui. Poate că instinctul îi spunea că n-are să se teamă de nimic din partea militarilor. Erau tineri, erau ferchezuiți, erau insistenți, dar ea avea inima atât de liberă, încât se plimba printre ei, apărată de geniul speciei, cum s-ar fi plimbat printre cai de rasă, printre câini sau păsări de soi nobil. Adam începea să creadă că admirația pe care o trezea Catherine i se datorează lui, e avantajul ce îi revine de drept pentru că se căsătorise cu ea. între soție, care îi făcea onoare, și metresă, care îi făcea scene, Adam era aproape fericit.

Bătrâna contesă, aflând de la corespondentele sale petersburgheze că toate capetele se întorc după nora ei, dar și că Adam și Roji se ceartă, se gândi că avusese dreptate să insiste ca unguroaicele să fie invitate la Palatul Elaghin, chiar dacă asta scandalizase sufletul bun al Annei Lvovkowitz. Catherine nu căuta consolare: o curte regală îi părea iadul pe pământ, și în iad nu cauți consolări. Să-și ia un amant ca să se răzbune pentru infidelitățile lui Adam i se părea o monstruozitate, un remediu care ar fi făcut mai rău decât răul de la început. în zadar curtezanii ei o plimbară, la sfârșitul balurilor, cu sănii mai înguste decât gondolele, în care gerul năprasnic îi făcea pe unii să o învelească mai bine în blănuri, iar pe alții să se înghesuie

unii în ceilalţi, după firea fiecăruia; în zadar o conduseră până la Insule, prin minunăţia de pădurice care ar semăna atâta cu Bois de Boulogne dacă voiajul s-ar sfârşi la Marea Cascadă, graţioasă ca o glumă de Offenbach, şi nu la uriaşa dezolare numită Golful Finlandei. încercară să-i înmoaie inima cu muzică, dar cântecele ţigăneşti o îndepărtau şi mai mult, o izolau şi mai tare. O îmbiară şi cu mijloace mai fireşti, dându-i să mănânce şi să bea ceea ce se mănâncă şi se bea de obicei ca să te molipseşti de sufletul rus. în lungile sale călătorii, Catherine îşi descoperise însă un patriotism foarte îngust, patriotismul culinar, în care lucrau toate prejudecăţile franţuzeşti: aceea contra caviarului, de pildă, care seamănă cu resturile înnegrite de la masă şi e servit în cutie de cremă de ghete, sau a ciorbei acre, care, după ce i se adaugă smântână rece, devine „călduţă", adică de felul acelora pe care Dumnezeu îi scuipă din gura Sa. Vodca i se părea numai bună de lustruit cu ea tacâmurile; peştele uscat, un expedient pentru eschimoşi; ierunca fu o dezamăgire uriaşă, fiindcă arăta ca o potârniche bolnavă, îndopată în farmacii cu gumilastic aromatizat cu brad. îşi pierduse pofta de mâncare de la bucătăria austriacă, unde se pune peste orice zahăr, în loc de sare, şi cuişoare, eleganţă culinară supremă a unei ţări fără colonii; ofensată senzitiv, nu putu să guste mare lucru, din aceleaşi motive din care nu putuse intra în vreo parfumerie vieneză. La Berlin, între cârnăţăriile protestante care nu cunosc oprirea de vineri şi cărnurile de vânat peste care se toarnă compot, nu mâncă decât pâine - până şi aceea cu anason. Catherine îşi luase fosfaţii din Franţa, din punct de vedere chimic era franţuzoaică, aşa că se regăsea refractară sau indiferentă la mâncărurile străinătăţii. Lipsa apetitului, venită pentru ea doar din convingerea că dincolo de regulile probate şi recunoscute drept bune nu se trece, se întindea de la alimente la oameni - erau unii care o alegeau fară ca ea să-i fi ales. Nu avea încredere în esenţa lor străină, recunoştea în spiritul lor ceva din gustul care îi producea silă când se afla în faţa ieruncilor sau a zacuştilor. Viena dulceagă o simţea şi în conversaţiile vienezilor; Rusia era când caldă, când rece; Berlinul era făcut tot din cărnuri afumate, regăsite în chipurile înfipte în gulere prea ţepene şi mirosind a trabuc. Era prea mult pentru felul ei de a fi.

Numai bătrânul Lvovkowitz îi înţelegea dezgustul adânc, imposibil de pus în cuvinte; fusese fidel toată viaţa unui singur suflet: bucătarul lui adus din Franţa.

Catherine fu prezentată Ţarului de către rudele din Palatul Elaghin, şi nu de către ambasadorul Austriei, ceea ce provocă un scandal destul de sonor la Viena. Era al treilea împărat pe care îl vedea în sezon, singurul la care se uită cu oarecare plăcere. îşi aducea aminte cum, în copilărie, strigase din toată inima „Trăiască ţarul!". Imagini cu silueta mărunţică şi ochii blânzi ai bărbatului cu barbă erau peste tot în Paris, răspândite de Alianţa rusă. în bucătăria lui Angele se vorbea despre el ca despre „omul care va da înapoi Franţei Alsacia şi Lorena". Se gândise el oare măcar o dată la asta? Doamnele panslaviste susţineau că nu se gândeşte la nimic. Pacifistul, despotul luminat, infanteristul mititel şi cast care-şi adora nevasta înaltă avea de gând să cucerească vreodată Constantinopolul? Demisionar, prinţul Lvovkowitz îşi permitea acum să aibă îndoieli.

Catherine urmă itinerarul obligatoriu impus de Almanahul Gotha, lectură obligatorie de vacanţă, ce înlocuia pentru ea ghidul Baedecker. Luaseră curţile la rând, în ordinea vechimii pe tron, şi nu le scăpase, din fericire, nici un cap încoronat. Mai rămânea cumnata care stăpânea în Germania şi cealaltă cumnată, al cărei regat se afla dincolo de această lume. Trecură la întoarcere pe la Schossenbad şi vizitară apoi Lacroma, unde era mănăstirea stareţei. Se înapoiară prin vechile teritorii poloneze, acum germane, şi pe cele două maluri ale Vistulei văzură doar armate la post: războiul pan-pan de care vorbeau toţi la cină, în Palatul Elaghin, plutea în aer. Dacă ar fi izbucnit, ar fi fost un război de familie: împăraţii erau veri primari, Leopolski. Avea să fie un război între cei de acelaşi sânge.

Catherine intră la Schossenbad în aceeaşi trăsură cu mar- graful; Adam venea în urmă, cu margrafa, sora lui. Urmau, amestecate, toate celelalte ranguri: doamnele de onoare, unguroaicele, domnii ducelui Ernest şi doamnele Billochon. Saxa-Schlossebad era o curte al cărei farmec era sărăcia. Palatul suveranului avea numai de câştigat din ea, cum se întâmplă de obicei în Germania, unde stilul devine cu atât

mai îngrijit cu cât lipsesc banii şi se strică la curţile bogate, puritatea nemai- fiind în aceste condiţii decât o sărăcie voită. Margrafii trăiau după moda veche: spuneau în loc de prânz dejun, ca la curtea lui Ludovic al XlV-lea, şi seara supau, nu luau cina. După supeu se strângeau în salon, iar margrafa, la braţul fratelui ei, şi margraful, acompaniindu-şi cumnata, salutau toţi invitaţii învârtindu-se în cerc, de parcă făceau chetă. Numai că ei dădeau, nu primeau pomana: două-trei vorbe amabile pentru fiecare, după cum le era rangul. Catherine, care nu ştia limba, era scutită de vorbit: împărţea numai surâsuri. Toţi consilierii se numeau aulici, toate cucoanele făceau reverenţa. înainte de prânz, ducesa primea indiferent de rang; după prânz, intra la ea numai nobilimea. Catherine îşi aminti cum moare Werther nu doar fiindcă o iubeşte pe Charlotte, dar şi pentru că fusese umilit în faţa domnişoarei de B..., la Weimar, când se prezentase la familia C... după ora de primire a celor fără ranguri. De-ar vedea de la fereastră, pe la ceasurile zece ale dimineţii, vreun tânăr traversând curtea palatului în mare ţinută, cu plas- tronul alb sclipind în soare, ar întreba-o negreşit pe cumnata ei: „Crezi că e Werther?".

Margrafa nu înţelegea nimic din întrebările lui Catherine- Paris; cât despre ducele Ernest, se temea mereu că are să fie fulgerat de vreo ironie ascunsă. Cu fiecare zi mai îndrăgostit de cumnata lui, porunci o paradă impunătoare în onoarea tinerilor Leopolski, care se desfăşură pe esplanada castelului, sub privirile din balcon ale lui Catherine şi ale doamnelor. Margrafa, călare, îşi prezentă supuşii echipată complet: avea căciulă de urs încinsă pe sub bărbie cu o cureluşă de piele lustruită şi sânul strâns în tunica cu brandenburguri, presărată cu stele de argint aurit. Catherine se chinuia să-şi înăbuşe râsul. Pe muzică de fluier, regimentele îmbrăcate cu pantaloni albi, tunică albastră şi bască roşie executau cu mare artă adevărate cadriluri - divertisment inventat de regii săraci, care n-au bani să întreţină în acelaşi timp şi un corp de balet, şi unul de armată, şi îmbină utilul cu plăcutul în această dănţu- ială cazonă livrată la domiciliu. Fastul războinic desfăşurat în toate direcţiile ajunsese s-o obsedeze pe Catherine. Paşii santinelelor saxone, mărşăluind noaptea sub ferestrele ei, o împiedicau să doarmă. Soacra ei susţinea că

pentru sunetul acesta o invidiază toate surorile margrafei - şi Papalina, din palatul său roman, unde noaptea vine în murmur de fântâni, şi Klementine Auersburg, din liniştea desăvârşită a elegantului cartier vienez, până şi stareţa, din chilia ei! Lui Catherine i se părea că orice fel de viaţă e mai bună decât goliciunea acestui trai de monarh. împotriva plictisului în care se scăldau trimişii Domnului pe pământ, orice zgomot era bun: de ziua lor de naştere se trăgeau salve de tun; în fiecare dimineaţă se deşteptau în blagosloviri de alămuri; când veneau sau plecau, fiindcă trebuia să se ţină minte că au venit sau au plecat, erau însoţiţi de răpăieli de tobe, cum face paznicul satului când strigă la răspântii că s-a pierdut vreo vită. Ducele Ernest, galant, îi cedă cumnatei unul din prerogativele lui regale: să aleagă ea piesa de teatru pentru spectacolul de la curte, în seara de gală. Catherine consultă repertoriul şi alese *Jeanne d'Arc* de Schiller: cum nu înţelegea nemţeşte, putea fi orice, dar voia să adauge într-o scrisoare pentru acasă, în colţişorul Matignon, o frază din *Memorii de dincolo de mormânt:* „Am văzut pe scenă *Jeanne d'Arc* de Schiller. Ce popor e poporul francez! Cum ocupă el toate celelalte popoare!". Din turneul de curţi imperiale, Adam revenea cu o soţie republicană; în schimb, era condus de o metresă absolută. între el şi Roji se împământenise o legătură ca între jandarm şi răufăcător, semn cu care se termină toate poveştile amoroase. Din zi în zi, legăturile se strângeau tot mai mult, întinse, gata să se rupă. Roji, rudă cu el, îi cunoştea toată viaţa şi nu putea să nu respecte legea pe care o respectaseră toate metresele care-l păziseră până atunci. Fiecare dintre ele, sperând să-l ţină lângă ea, strânsese laţul un pic mai tare decât precedenta, până când venea la rând altă femeie, să-l elibereze - din metresă în metresă, Adam nu fusese niciodată cu adevărat liber. Chiar în ziua plecării, între ei izbucni o ceartă grozavă: favorita se săturase de rolul pe care-l jucase o săptămână la rând, cu mama şi surorile ei, în „suita" regală. Era ruşinos! Margrafa îl imploră pe ducele Ernest să o scoată pe cumnată din castel şi să o conducă la Rosleinroth, ca să nu audă ţipetele unguroaicei, care urla de se auzea până la corpul de gardă, şi să nu fie de faţă la venirea medicului de curte, chemat în grabă pentru

leşinul final. Ducele o anunţă pe Catherine că vor vizita reşedinţa lor de vară; cum plecarea spre Ragusa era hotărâtă pentru aceeaşi seară, lui Catherine îi era teamă că scapă trenul. Se linişti când văzu că, pentru a ajunge de la reşedinţa de iarnă la cea de vară, suveranii nu trebuie decât să traverseze piaţa. La Schlossenbad, Versailles era la o aruncătură de băţ de Tuileries - foarte comod în caz de revoluţie. Pe când îi arăta, în fundul unei grădini fermecător de triste, Trianonul lui de mucava, ducele Ernest îi căzu a doua oară la picioare. Se stăpânise toată săptămâna, cât durase vizita oficială; acum, că erau singuri în mijlocul acestei „nebunii" construite de strămoşii lui, îşi dădu drumul. Nu se mai oferi să-i facă un copil, ca data trecută la adăpostul trestiilor, sau poate mai voia încă, dar platonic. Se învinovăţea că a jignit-o - ştia de-acum cât era de pură, de virtuoasă, lucruri aşa de rare la o pariziancă. Acum se oferea să fie soţul ei mistic; se vor iubi fără să-l mânie pe Dumnezeu - ea trebuia să îl ierte pe Adam, dar, de fiecare dată când va fi în braţele soţului ei, să se gândească numai şi numai la Ernest. împreunarea lor se va face prin puterea duhului şi aşa se va naşte un copil cu chipul lui. Apoi voi să i-i explice pe Kant, pe Goethe, *Afinităţile elective* şi teoria undelor lui Hertz, dar se încurcă în ele. Spre marea lui surpriză, văzu că a dat greş încă o dată: Catherine o luă la fugă prin grădină, căutând un vestibul, un portar, o ieşire. Ducele nu mai pricepea nimic; fugea şi el, descumpănit, în urma ei, neînţelegând cu ce greşise când îi arătase aşa de bine
cealaltă faţă a sufletului germanic.

*
**

Stareţa mănăstirii din Ragusa îi aştepta în Insula Lacroma, unde îşi avea reşedinţa. La ea ar fi trebuit să se termine şirul de vizite de după nuntă. Adam îşi conduse soţia până în pragul mănăstirii şi o lăsă acolo; plecă direct în Polonia, să mai prindă ceva din sezonul de iepuri, început cam de mult. Nu se străduise prea mult să o convingă pe Roji că ar fi mai bine să îl aştepte la Zamosc; porţile mănăstirii se puteau deschide pentru ea, dar pentru el, nu. Cât despre Catherine,

aştepta din tot sufletul această recluziune excepţională - o impresiona cumnata care se retrăsese din lume şi continua, în mănăstire, destinul Doamnei Louise[63], contrapondere spirituală, atât de necesară în cântarele divinităţii, la viaţa fratelui ei, fericit să ducă mai departe tradiţia Celui Iubit. Stareţa se interesa de mersul familiei din raţiuni strict biologice. Când spunea despre Adam că e un vânător de rasă, îi găsea o scuză superioară. Catherine crezuse că stareţa abandonase ceea ce Biserica numea „fala tronurilor" şi că îşi va găsi pentru o vreme pacea inimii alături de călugăriţa din Ordinul Carmelitelor desculţe. Căuta la Ragusa liniştea şi modestia; fu iarăşi dezamăgită, căci nu le găsi.

Contesa Louise, pe numele ei de călugăriţă Felicia-a-Dom- nului, era o femeie de vreo cincizeci de ani, cu bărbie dublă ce se pierdea în faldurile vălului Sfintei Tereza. O primi pe Catherine cu mari efuziuni de prietenie, dar o prietenie cu totul mondenă. Treizeci de ani de recluziune nu-i ştirbiseră cu nimic manierele. O conduse până la chilia în care urma să stea, cu aceeaşi etichetă cu care ar fi însoţit-o la uşa unei camere pentru oaspeţi de seamă. îi făcu turul de onoare: peste zidurile de şapte metri, cum cerea legea monastică, se zăreau marea aurie, cetatea Ragusa şi fortul Napoleon, de culoarea soarelui la amiază... Stătură de vorbă; mai exact, stareţa vorbi şi Catherine ascultă. îi ceru veşti despre toate rubedeniile, despre verişoarele de la Viena, de la Paris, de la Berlin, de la Lemberg, de la Varşovia, de la Cracovia, de la Sankt Petersburg, de la Roma, de la Londra. Se întâlnise cu toţi? Le cunoscuse pe Lory, pe Memi, pe Roro? Vorbise cu Lutzi, cu Zita, Kruti, Cara? Ce mai facea familia La Feuillade, dar familia de Dombes, dar Hardfort, dar Hagfeld? Anunţaseră că vin anul ăsta la Zamosc? Numai despre surorile ei nu spuse nimic. Catherine îşi aminti că, în camera interzisă de la Zamosc, zăbovise îndelung în faţa unei cosiţe negre, răsucită ca un şarpe, păstrată sub sticlă şi înconjurată de flori cerate de portocal. Stareţa îi arătă şi mănăstirea - fusese zidită chiar pentru ea când se hotărâse să-şi

63 Louise-Marie de France (1737-1787), fiica cea mai mică a regelui Ludovic al XV-lea, supranumit „Cel Iubit"; devine, la 33 de ani, călugăriţă în Ordinul Carmelitelor.

închine viaţa lui Dumnezeu, aproape imediat după logodna surorii ei cu margraful. Grădina, magnifică grădină a Hesperidelor, fusese doar împrejmuită şi intrase în folosul mănăstirii. Peste tot, călugăriţele întâlnite îşi lăsau lucrul când o vedeau, puneau iute un genunchi în pământ şi sărutau mâna pe care maica Felicia o întindea alene. Cele şaptezeci şi opt de călugăriţe de toate vârstele, cele mai multe femei din popor, trăiau pentru a o sluji şi a o adora pe cea care, potrivit legilor date de întemeietoarea spaniolă a Ordinului, pentru ele era întruparea lui Isus pe pământ. Când vreuna dintre tinerele călugăriţe o vedea pentru prima dată în acea zi, sărutarea mâinii nu mai era de ajuns: sora atingea podeaua cu fruntea. Catherine începea să înţeleagă că, dintre toate cumnatele ei, stareţa făcuse căsătoria cea mai avantajoasă. Timp de trei zile, cât dură vizita, nu mai ceru alte lămuriri; vru doar să citească, înainte de culcare, legea
Sfintei Tereza, şi găsi acolo, însemnate cu un tăiş de unghie, vorbele acestea: „Spre noi, călugăriţele, se îndreaptă luarea-aminte a lui Dumnezeu, a îngerilor şi a oamenilor". Se gândi mult la ele şi înţelese în sfârşit ce voise cumnata ei să găsească la mănăstire: o viaţă încă şi mai glorioasă decât cea pe care o trăise.

Zilele şi nopţile trecură neobişnuit de repede. în mijlocul curţii se afla un orologiu ale cărui bătăi trebuiau să fie auzite de pe mare: bătea orele, dar şi jumătăţile şi sferturile, iar cu cinci minute înainte de a suna scotea un sunet adânc, de avertizare. Timpul nu mai exista, ca un trandafir fară petale, care nu mai e trandafir... Părăsind Insula Lacroma, Catherine căpătase, ca toate călugăriţele de acolo, sentimentul că eternitatea are să înceapă în cinci minute. Atentatul împotriva timpului, visul nebunesc al clanului Leopolski, fusese dus la bun sfârşit doar de maica Felicia-a-Domnului şi, din toată familia altădată domnitoare, ea avea domnia cea mai puternică.

Capitolul XVI

Accidentul

Sub zăpezile murdare ale unei ierni fără ger, Zamoscul, cu statuile lui mitologice ascunse îndărătul unor scânduri din care se fac

lăzile, îi păru lui Catherine un loc în care s-a întors prea repede, după o singură schimbare de anotimp. Totuşi, era vremea să se întoarcă: venise sezonul mistreţilor, şi „puştile" se adunau iar la castel. Printre rubedenii, de data aceasta se număra şi ramura din Seine-et-Marne, francezi care nu mai aveau mistreţi de la '93, aşa că erau nevoiţi să caute în altă parte. Franţujii - Franţois d'Entragues, ducele de la Ferte-Masse, Emmanuel Desportes, Philibert de Charigny - nu erau prea numeroşi, dar se strânseseră destui ca, la vederea unui teatru şi a unei verişoare drăguţe, să le vină ideea unui spectacol de comedie. Bătrâna contesă nu renunţase la planul de a-i stârni gelozia lui Adam, aşa că o încurajă pe Catherine să urce pe scenă. Alegerea unei comedii nu era lucru uşor pentru biblioteca de la Zamosc, în care nu se găseau decât capodopere. împinşi de nevoie, actorii se făcură autori: va fi o piesă de circumstanţă, un spectacol de revistă, ţinut secret fiindcă trebuia să fie o surpriză. Pregătirile se transformară în reuniuni clandestine, cu lungi consfătuiri la întoarcerea de la vânătoare, într-o seară într-un apartament, în altă seară altundeva. Ajunseră să joace piesa pe furiş, repetiţiilor pe ascuns adău- gându-li-se neastâmpărul unui joc de-a v-aţi ascunselea. Vigilenţa era ridicată: nici un duşman nu trebuia să pătrundă - şi duşmani erau toţi din castel, cu excepţia lui Catherine-Paris, steaua trupei, a bătrânei contese, susţinător care ţinea frâiele, şi a doamnelor Billochon, costumiere şi complice.

Când, într-o seară, cortina se ridică dezvăluind un decor de revistă bulevardieră, Adam încremeni: Catherine, îmbrăcată la fel de sumar ca Gaby Deslys[64], fardată, extravagantă, cânta cu voce de falset în faţa unei femei mustăcioase, în costum de vivandieră: „Trăiască Polonia, domnule!". Sala explodă. Cenzurată din seara premierei, interzisă de-a doua zi la insistenţele lui Roji, revista continuă să fie jucată, cu succes garantat. Adam era bulversat cu totul. în Catherine era altă Catherine, nebănuită, erau douăzeci de Catherine care-i scăpaseră! Nu trecuse miezul nopţii când uriaşul care dormea în anticameră auzi paşii stăpânului. Adam reuşise s-o încuie în odaie pe Roji, care se învârtea ca în cuşcă, şi luase cheia cu

64 Gaby Deslys (1881-1920), celebră actriţă, dansatoare şi cântăreaţă de music-hall din Franţa.

el. Uşor ca un amant grăbit, tremurând de nerăbdare ca un adolescent care se sperie de ce îşi doreşte, împinse uşa aurită, încălecă balustrada şi căzu gâfâind în patul Reginei-Electoare.

„Trebuie să-ţi întăreşti avantajul, fetiţo!" o sfătui la masă, a doua zi, soacra. Era ziua în care hăitaşii ieşeau în codru. Roji, adunându-şi tot curajul, plecase din zori, odată cu bărbaţii. Catherine nu se alătură vânătorii decât după prânz: ajunse la locul de întâlnire puţin după ceasurile trei, când mai era puţin şi se dădea semnalul de plecare. Starostele le arătase deja tuturor unde să stea; Catherine îi facu semn că va rămâne acolo unde era, în marginea liniei. Un cer alburiu se prelingea printre crengi; ceaţa lungea umbrele vânătorilor înşiruiţi, din ce în ce mai şters, spre dreapta. Catherine îl zări pe Charigny; venea la rând Adam, apoi Roji. Mai departe nu mai deslușea nimic, doar bărbaţi fară chip. Codrul se întindea nemişcat şi tăcut. Gaiţele dădeau zvon fiarelor pădurii că moartea va lovi de nicăieri. Sună un corn apoi, de departe... Un minut de neauzită reculegere, înainte ca răzmeriţa să se dezlănţuie. Catherine îşi ascunse mâinile în manşonul pe care-l purta legat cu o panglică de gât. îi era frig. O zări pe Roji făcând trei paşi înainte, ca şi cum ar fi vrut să se apropie de un copac, apoi oprindu-se cu puşca sub braţ. Catherine o vedea din profil, separată de linia vânătorii, aşezată pe scăunelul cu trei picioare, la pândă. Printre Adam şi Charigny trecu un vulpoi: păşea cu luare-aminte, fară să se grăbească, şi îşi ţinea ridicată coada stufoasă, ca să n-o atingă de frunzele foşnitoare de pe jos. Nimeni nu ţinti - la cel mai mic zgomot, mistreţii ar fi putut străpunge şirul hăitaşilor. Se auzi pârâit de crengi şi zvon de apropiere. Un foc porni din celălalt capăt al liniei. Trei umbre uriaşe, apoi încă două, ţâşniră de sub tufişuri, cu capul înainte, prăvălindu-se: venea turma! Focurile de armă se înlănţuiră în salve. Ceaţa se înnegri. O lovitură nevăzută ca de măciucă o frânse de mijloc pe Catherine. Să nu cadă, să nu cadă. Căzu...

*

Tot ce urmă se facu fară ca ea să-şi mai dea seama de ceva: fu purtată la casa lui Tomach, paznicul de vânătoare, şi tot fară să ştie fu operată de un chirurg adus de la Viena; gazetele mondene publicară articole în mai multe limbi despre contesa Leopolska, victimă a unui accident de vânătoare. O călugăriţă franceză dintre surorile de la Bon Secours veni să o vegheze. Catherine delira: odaia joasă în care o aduseseră se prefăcu în camera ei de la mezanin, în cartierul Roule, iar sora Gervaise şi Maria Robinet deveniră una. Nu vedea nimic în afara şorţului alb; apropierea morţii o întorsese în copilărie, demult, când lumea se alcătuia în jurul lui. Era din nou o fiinţă absolută: un sugar care nu iubeşte pe nimeni, în afara doicii. Adam, îngenuncheat, implora în van o privire care să-l recunoască: bolnava nu ştia cine e. Bătrâna contesă asista neputincioasă la miracolul inutilei întoarceri: ea, care întrebuinţase atâtea şiretlicuri şi imaginase atâtea aventuri ca să-şi adune fiul lângă soţie, nu se gândise la varianta infidelităţii eterne. Acum doar, când termometrul arăta 38.5, Adam simţea cum i se întoarce iubirea: acum era în luptă cu ceva mai puternic decât el, pentru o femeie care îl părăsea. Timp de nouă zile crezu că are să o piardă şi o iubi ca şi cum o pierduse deja. Delirul lui Catherine cuprindea toate seducţiile cochetelor: privirile care se feresc, surâsul inaccesibil, indiferenţa - numai că ea trăgea să moară, în acele nouă zile, când nu se ştia ce se va petrece, întregul castel Zamosc asistă la spectacolul unei dureri conjugale fără egal: Adam se mutase în casa paznicului de vânătoare. Suferea pentru prima dată; simţea că o adoră în taină pe fiinţa slabă care avusese puterea să-l facă să plângă. Rămânea ziua întreagă lipit de uşa odăii, o veghea nopţi întregi. în ziua a noua, temperatura scăzu; doctorii spuneau că mai existau speranţe, că avea să trăiască, dar că va avea o viaţă fără vlagă. Pierduse vârsta tinereţii, pe care ar fi putut să o împartă cu el. Precum sugarii care abia întrezăresc lumina, Catherine nu mai simţea decât când îi e rău şi când nu şi n-o mai recunoştea decât pe sora Gervaise. Când fu în stare să-şi mişte capul, îl mişcă spre şorţul alb al călugăriţei. Când fu în stare să plângă, îşi plânse numai durerile ei: că o ridicau să schimbe aşternuturile, că o puneau să mănânce. Inteligenţa îi însufleţi din nou trăsăturile, dar

părea că nu mai înţelege alt glas decât al surorii, că nu mai vrea pe altcineva în preajmă. Adam, care nu ştiuse până atunci ce e gelozia, simţi că e gelos pe bătrâna călugăriţă: îi ura şorţul şi boneta, îi dorea să moară în chinuri, dar nu îndrăznea să o alunge. Catherine avu o cădere, apoi încă una; se declanşă şi o dublă pneumonie - de fiecare dată, se arunca să moară doar în braţele călugăriţei.

în codru venise primăvara, vestită de becaţele care trecură fără ca nici o împuşcătură să le tulbure. Copiii paznicului adunau în fiecare dimineaţă viorele şi dediţei şi le duceau în dar bolnavei. Florile o însufleţeau: erau plăpânde ca ea, oboseau la fel de repede ca mâinile ei când se jucau cu bucheţelul de dediţei. Cu primele lăcrămioare de mai începu convalescenţa, şi cu ea şi vizitele. Sora Gervaise nu permitea decât una pe zi, pentru ca bolnava să nu se obosească prea tare ascultând; în fiecare după-amiază lăsa să intre prima persoană care se prezenta la orele trei şi le refuza liniştit pe celelalte. Doamnele care veneau să o vadă pe contesă erau toate rude de la castel; sora Gervaise nu văzu astfel nici un motiv de împotrivire când într-o după amiază apăru o tânără cu un buchet mare de liliac, întrebând cu voce calmă dacă poate să fie primită. Călugăriţa o conduse până la uşă şi se retrase, uitându-se la ceas: vizita nu trebuia să depăşească un sfert de oră. Tânăra intră în vârful picioarelor în odaia joasă, sărută mâna care ieşea din cearşaf a bolnavei şi se aşeză în tăcere: era Roji. Catherine o vedea limpede, cum o văzuse ultima oară, la pândă, pe scăunelul cu trei picioare. în nepăsarea ce o cuprinsese de atâta vreme, nu îndreptase nici un gând către rivala ei. Acum, că o vedea din nou, se străduia să-şi aducă aminte. Roji... Frunte joasă, păr negru prins în cozi groase, chipul acela bizar. De ce venise? îşi adună frânturi de amintire: în seara balului de la ducesa de La Feuillade, când se semnase contractul de căsătorie, atunci o văzuse pentru prima dată pe fata asta negricioasă, a şaptea plagă a mătuşii Egipt. „Are să-ţi ia bărbatul!", rânjise Papalina. „Draga mea, ai mare noroc: de data asta a ales din familie!", spusese soacra ei. Şi de-asta trebuia să-1 facă să se întoarcă la ea, să meargă la vânători, să se plimbe pe la curţile regale, să placă, să strălucească, să joace

comedia până la capăt! „O singură dată e de ajuns, spusese tot soacra ei. Ei, şi aţi dormit bine aseară?"

De-acum, Catherine socotea că a ieşit din luptă. Roji n-avea decât să-i ia locul. Dar de ce a venit aici, până la urmă?

— Am venit să-mi mărturisesc vina, murmură fata cu glas înecat.

Se aşeză în genunchi. Catherine era întinsă pe pat, fără apărare. Roji o lovi de data asta doar cu vorba:

— Am tras de două ori în tine. Şi de fiecare dată am ţintit...

*

Catherine fu transportată la castel, iar vizitele fură interzise. Dar prea târziu. Bătrâna contesă o opri cu greu pe Roji să se ducă la Lemberg ca să se denunţe şi să se spovedească în faţa catedralei, în fine, să facă cele din urmă nebunii la care se mai gândea după ruptura cu Adam. Fata aşteptase timp de câteva săptămâni până se lămurise că fusese părăsită de-adevăratelea. Când, nesocotită, aşezase moartea între Adam şi Catherine, nu se gândise la ce va urma; nu îşi închipuise că victima ei va deveni obiectul dorinţei lui, nu prevăzuse cum se va purta un bărbat pe care nici o femeie nu-l părăsise cum se cade şi care nu se bucura decât să părăsească. Cine să se pună cu o creatură care se lupta pentru puterea ultimului somn? Accidentul şi urmările sale, care îi puseseră la îndoială pentru atâta vreme supravieţuirea, o păstrau în starea incertă în care el vedea cea mai sensibilă formă a iubirii: neliniştea. împinsă de pasiune, Roji încercase să-i ia femeia. Nu reuşise decât să îl facă pe Adam să o părăsească pe ea şi să o urmeze, ca pe un ideal, pe cea care se dăduse la o parte. Acum Roji voia închisoarea şi scandalul: o facea ca să aibă şi ea parte de podoaba unei primejdii sau doar să se pedepsească fiindcă greşise în socoteli?

Unguroaica fu trimisă, cu însoţitori atenţi, la mama ei, care garantă, în schimbul unei rente, discreţie şi supraveghere. O depeşă diplomatică îl rechemă la post pe contele Leopolski, secretar al ambasadei din Paris; Catherine, însoţită de sora Gervaise, ajunse din

nou pe Insula Sfântului Ludovic, într-o zi de întâi mai 1908, când plopii tremurători umpleau cerul ferestrelor cu foşnet nou şi verde.

într-un an, din mai 1907 până în mai 1908, într-un singur an de căsătorie, lui Catherine i se părea că a trăit o viaţă. Unirea ei cu Adam nu fusese sterilă, văzuse fructul cu ochii ei: glonţul scos din măruntaie, pe care sora Gervaise i-1 arătase, cum li se arată soldaţilor răniţi în bătălie, ca să-1 cunoască şi să ştie că s-au vindecat. Crezu şi ea, la rându-i, că s-a eliberat. Roji o scăpase de rămăşiţele dragostei. Singura slujbă de dezlegare[65]avu loc la Paris, în desfatătoarea linişte a insulei. Precum mamele foarte tinere, se ridică din pat mai matură: nu împlinise încă douăzeci şi unu de ani. în douăsprezece luni fusese dorită, dobândită şi imediat dispreţuită; sub îndrumarea soacrei, încercase un plan care o adusese în codrii Zamoscului, într-o zi cu ceaţă, drept în bătaia puştii lui Roji. Adam îi arătase mecanica pasiunii; alunga de la sine acest trist act de dragoste, pe care îl obţinuse a doua oară doar fiindcă se deghizase şi pe care îl păstrase o vreme numai fiindcă fusese ameninţată de cea mai rea dintre primejdii. Nu iubea. Credea cu toată inima că n-are să mai iubească vreodată. Are să facă altceva cu viaţa ei, are să o alcătuiască în chipul acelui mozaic despre care îi vorbise abatele Mesange, amestecând artele, prietenia, cărţile, civilizaţia complicată ce serveşte la simularea dragostei...

începu prin a schimba mobilele. Modifică partea în care locuia, prefăcând-o într-un colţ numai al ei, diferit, în care puse lucruri noi şi lucruri vechi, cu o grijă care-i aduse admiraţia anticarilor din împrejurimi. Boala făcuse din ea un copil, şi încă unul răsfăţat. Declară că nu va mai petrece nici o iarnă în afara Parisului, că se va întoarce în Polonia abia peste doi ani, că va fi pentru totdeauna scutită de participarea la vreo vânătoare. Deveni ornamentul societăţii înalte a Parisului, care, aşa cum e ea, cu bune şi rele, rămâne totuşi cea mai bună din câte sunt pe lume. Viena, Berlinul şi

65 în orig., *relevailles* - ceremonie religioasă în care se binecuvântează lăuza.

Sankt Petersburgul o lăsaseră să scape; Parisul, în schimb, ştia să o ţină aproape. Spiritul ei era o desfătare pentru bărbaţi şi un obiect de studiu pentru femei. Deveni o doamnă la modă, în ţara care face moda. Citea, dar nu scria, şi asta îi atrase admiraţia literaţilor; ştia şi când să nu iasă în evidenţă, ceea ce fu pe placul oamenilor de lume. Prin ambasada unde Adam era consilier intermitent, ajunse să se priceapă la politică; fiindcă era străină, îşi permitea să cunoască, fără să caute pretexte, oamenii de la cârma Franţei. Rudele ei din rue Saint-Dominique îi preţuiau, fără să o mărturisească, mai ales această calitate. Cum văzuse toată viaţa oameni modest îmbrăcaţi şi cum nu îndrăgise nimic mai mult decât redingota desuetă a domnului Beau şi cravata subversivă a unchiului Charles-Adolphe, respingea fără efort orice prejudecată vestimentară, adică exact ceea ce dăunează oricărei femei care vrea să se afle în preajma oamenilor de stat. Reşedinţa din cheiul Alenţon deveni locul unde Franţa lui Carol al X-lea, a lui Louis-Philippe şi a celui de-al Doilea Imperiu se întâlneau cu cele două Camere, cu Institutul[66] şi cu Palatul[67].

Primejdia morţii trecută, sora Gervaise plecă. Adam căzu într-o altă rătăcire sentimentală. Prestigiul lui Catherine supra- vieţuise ceva vreme crizei din casa paznicului de vânătoare. Adam se minuna încă de faptul că a fost în stare să sufere şi că femeia prin care acest rău divin i se întâmplase rămânea pentru el fermecătoare şi de temut. Credincios imaginii pline de scânteieri pe care o păstra din seara când Catherine urcase pe scenă, acum îşi înşela soţia cu o stea de cafe-concert.

66 L'Institut de France, fondat în 1795, este instituţia academică în care sunt reunite, alături de altele, Academia Franceză, Academia de ştiinţe, Academia de arte frumoase şi Academia de înscrisuri şi litere.

67 Palatul de Justiţie.

Capitolul XVII *Point-du-Jour, sau ivirea zorilor*[68]

La 27 ianuarie 1911, regatul tihnit care se numea „colţişorul Matignon", deja rupt de lume, încetă cu totul să existe: înălţimea Sa prinţesa Catherine se stinse. Bătrâna trecuse în moarte cu acelaşi curaj şi cu acelaşi surâs ironic pe care le avusese toată viaţa. Avusese înainte un atac, dar continuase să trăiască aşa cum trăise până atunci: îşi folosea mâna stângă, paralizată, drept mosor de pe care deşira cu dreapta lâna tricotului. Avea să-1 reînceapă în Câmpiile Elizee, spunea, arătând din ochi fereastra care dădea spre bulevard: plăcerea vorbei de duh n-o părăsise. Zăcu foarte puţin şi muri, învelită cu un şal - era tot friguroasă - şi ghemuită în fotoliul unde cerea să fie pusă în fiecare seară, la ceasul când se aprindeau felinarele. Domnul Beau o ajută pe Angele şi pe Maria Robinet să o poarte până la pat. Va fi îndrăznit oare să îmbrăţişeze în sfârşit corpul firav pe care sufletul lui îl visa de atâta vreme? Nu: le lăsă pe servitoare să poarte capul şi trunchiul, iar el îi duse doar picioarele subţiri.

Zăpezile uriaşe care căzuseră în anul acela în Ţara de Sus a Moldovei blocaseră toate trenurile; prinţul Dragomir nu ajunse la timp pentru înmormântare. Catherine şi domnul Beau se ocupară de tot. Rămăşiţele femeii pentru care Parisul fusese ţelul cel mai înalt, dorit chiar şi după ce fusese atins, fură depuse la cimitirul Pere-Lachaise, pe colină: prinţesa se odihnea acum alături de fiicele ei. Lespedea îngustă a mormântului primei Catherine-Paris, ridicată o dată pentru îngropăciunea sărmanei Mărie, se înălţă din nou, ca să o lase să treacă şi pe mamă. în mormânt, cele două purtară peste ele greutatea trupului care le purtase cândva. Ţărâna Parisului, despre care grădinarii spun că e prielnică violetelor, astupă golurile dintre cele trei sicrie. Colţişorul Matignon se destrămă ca o planetă rămasă fară soare: Catherine, care răscumpărase mobilele, dărui o parte din ele domnului Beau, pentru locuinţa lui din rue Ponthieu, şi alta Măriei Robinet, întoarsă acasă la Bourges. Mobila era prea

68 Point-du-Jour, din orig., este şi toponim, şi expresie pentru „zori de zi".

sărăcăcioasă pentru reşedinţa de pe cheiul Alenţon - în decorul acela aurit, ar fi trecut drept bunuri confiscate ori exponate din cabinetele de curiozităţi. Angele primi în dar toate ustensilele de bucătărie, ca un războinic bătrân care se retrage în armură. Catherine o instală la mansarda reşedinţei, cu tot cu vestita colivie în care se aflau descendenţii canarilor premiaţi de societatea pariziană a iubitorilor de canari. Ceva din colţişorul Matignon trăia mai departe în trilurile lor. Clădirea cea veche urma să fie demolată, la fel ca reşedinţa Fersen de alături, aşa încât atunci când prinţul Jean, scăpat din năme̦ţi, ajunse în sfârşit în Paris, madam Fenouil îi arătă anunţul de pe uşă: oraşul îşi exercita dreptul de reziliere. Prinţul se folosi totuşi de cel din urmă drept care îi mai rămăsese, ca să-şi jignească iarăşi soţia: comandă la un cioplitor de cruci un monument funebru demn de marea familie din care făcuse parte ea, suflet bun şi smerit. Cioplitorul îl trimise la un lucrător în fier, iar acesta la un negustor de vitralii - la mormânt se înălţă o capelă în toată puterea cuvântului, în gustul oriental al zidarilor italieni de la Menilmontant: risipă de marmură şi de aurării, tinichea, steme şi coloane peste tot. Cupolele şi vulturii heraldici umflară şi mai tare preţul. Când sfârşiră, Angele, care mergea să îngrijească mormântul, îi spuse lui Catherine că nici sărmana Doamnă Mărie, nici înălţimea Sa nu s-ar recunoaşte în hardughia ceea. Prinţul nu se uita la bani; şi de ce-ar fi facut-o? Doar avusese destul timp să economisească, de când stătea singur la Miroslava, aşa că acum îşi putea permite plăcerea de a o sili pe soţia lui să accepte un cavou pe care singură nu şi l-ar fi ales niciodată.

Destinul lui Catherine părea să se închidă pe insula ei: în anul următor pierdu şi cealaltă punte care o lega de copilărie, ultimul adăpost în vreme de primejdie... într-o seară de iarnă, umedă şi caldă deopotrivă, unchiului Charles-Adolphe, plecat să mai stea de vorbă cu librarul, îi ieşi în cale un oaspete neaşteptat: Moartea... Abia îl atinse, şi căzu. în jur se strânseră iute câţiva gură-cască; îi găsiră în buzunar permisul de cititor la Biblioteca Naţională, cu numele şi adresa, aşa că îl duseră pe braţe până acasă, pe rue de Medicis, la doi paşi de Jardin du Luxembourg. Era deja fără suflare. îşi trecuse în testament dorinţa de a fi incinerat: unchiul voia să-şi scandalizeze

familia până la capăt. Câţiva bătrâni cu chipul liniştit şi plin de cuget se adunară în jurul sicriului - vechii lui colegi, amici de-o viaţă. Unul dintre ei vorbi:

— Prietenul nostru a fost un adevărat om de litere, îi lăudă spiritul savant, lucrările niciodată arătate în public, ştiinţa de carte pe care nu i-o întrecea în profunzime decât modestia. Ceilalţi îşi ştergeau discret lornioanele. Catherine îi urmă pe domnii aceştia pe care nu-i cunoştea până la Pere-Lachaise. Era o zi de sfârşit de iarnă, când începe să cadă zloata. Aburi de pâclă se ridicau din valea Senei, norii se îmbulzeau peste acoperişuri. Şi unchiul Charles-Adolphe se prefăcu în ceea ce îşi dorise întotdeauna să fie: un fum trecător pe cerul Parisului!

Catherine îşi purtă statornic doliul şi nu ieşi în lume timp de un an. Dar în societatea cea nouă în care intrase nici măcar nu se bănuia că ar fi existat vreun colţişor Matignon ori vreun misterios domn Lescaut; toţi crezură că absenţa ei se datorează convalescenţei pe care, de fapt, Catherine o prelungea dinadins, ca să nu se întoarcă în Polonia. Un an mai târziu muri şi prinţul Jean, care ceruse să fie înmormântat alături de soţia lui. Cavoul familiei era în Basarabia, rămasă în mâinile Rusiei din 1877; mormântul parizian se dovedea mai comod şi mai economic, iar costisitoarea capelă din Pere-Lachaise îi adună laolaltă pe cei care în viaţă trăiseră dureros de despărţiţi.

Timp de două sezoane, Catherine rămase în ochii tuturor frumoasa doamnă în negru din Insula Sfântului Ludovic. Nu ieşea în lume, dar primea vizite, lungită pe un şezlong. Bărbaţii se înghesuiau în jurul ei, idol culcat; celor pricepuţi la cuvinte şi seducătorilor li se părea că e mai uşor să cucerească o pradă care e deja ţintuită locului. Tânăra doamnă cunoscu toate neajunsurile pe care le aduce recluziunea: bărbaţii formau o sectă care o adora, femeile îi scoteau vorbe. Avu parte de îndrăgostiţi care-şi declarau amorul pe faţă şi de prietene intime: din nefericire, ele veneau din rândurile femeilor care, din dorinţa de a cunoaşte bărbaţi, trebuie să iasă din casă, pentru că la ele nu vine nimeni. în vremea asta, domnişoarele d'Entragues şi de

Dombes, care tot nu isprăviseră cu balurile de fete tinere, începură să spună cui voia să audă - şi cine, din lumea lor, nu voia? - că tinerei contese Leopolska i s-a interzis să mai pună piciorul în Austria din cauza unei istorii de amor cu un arhiduce ungur, rudă apropiată a împăratului. Totul s-ar fi terminat cu un foc de revolver, după obiceiul locului. Domnişoarele povesteau şi despre accidentul de vânătoare, dar aşa de amestecat şi cu atâtea delicateţuri de discreţie, încât la sfârşit nu se înţelegea dacă nu cumva Catherine însăşi trăsese cu arma. în faţa amatorilor de precizie, sau mai degrabă a celor însetaţi de detalii, prudentele domnişoare se apărau invocând cuvântul de onoare al nobililor Charigny şi Ferte-Masse, martori oculari ai dramei, obligaţi la faţa locului să jure că nu vor dezvălui adevărul. Ca să nu-i compromită pe ei, nici ele nu puteau spune mai mult. Erau amândouă de acord într-un singur punct: sărmanul Adam, el se comportase absolut admirabil! De dragul familiei, nu se despărţise de Catherine; făcuse o prostie să se însoare cu ea, şi acum trebuia să îi ţină piept împăratului în persoană! Da, se consola cu femeiuşcă de la Olympia, dar aşa era drept. Domnişoarele ieşiseră în lume de prea mult timp ca să nu ştie cum stau cu adevărat lucrurile.

De când Adam trăia cu o femeie din lumea spectacolului drept statornic susţinător financiar, ajunsese să nu mai mănânce seara. El, care fusese scutit de militărie, el, stăpânul care făcea legea doar ca s-o încalce mai lesne, el, diplomatul onorific, el, care nu avusese o meserie în viaţa lui, în sfârşit, el, polonezul, se afla acum sub delicioasa tiranie a orei exacte. în fiecare seară la opt fără un sfert trebuia să se prezinte la Miquette, ca s-o conducă la teatru. Dacă întârzia o secundă măcar, era întâmpinat cu urlete şi înjurături dintre cele mai minunate. Punctualitatea deveni astfel pasiunea de căpătâi a lui Adam Leopolski. Sclav al unei sclave, femeie pe care doar publicul o domesticea, îşi lua cina înfulecând grăbit dintr-o oală, în antract, pe un colţ jegos de masă şi printre borcane cu farduri. Şi când Miquette îi urla „Cară-te!" - asta se întâmpla de obicei înainte de cafea, la care n-ajungea niciodată -, credea că gustă din plăcerile piperate de care se bucurase strămoşul lui, Ludovic al XV-lea.

Catherine se obişnuise, melancolic, să mănânce singură la cină - apoi renunţă la acest obicei pe care o femeie ca ea nu-l poate păstra prea mult în lumea pariziană. începuse prin a-i opri la masă pe abatele Mesange şi pe domnul Beau, apoi pe câţiva dintre vizitatorii ei de seară, şi anume pe cei pe care nu-i bănuia că se întorc acasă numai ca să-şi schimbe hainele şi să iasă din nou. Ca să nu dea cinei un aer prea solemn, poruncea să se pună masa în salonul din colţ, scăldat de lumina amurgului oglindit în Sena; cei trei-patru oaspeţi se aşezau în jurul ei. Adam, care se grăbea mereu fiindcă îl aştepta nuiaua, trecea prin salon şi dădea cu ochii de aceşti iluştri necunoscuţi, bătrâni ca moartea şi care nici măcar frac nu purtau; abia de le ştia numele: Hebrard[69], Capus[70], Rodin, France, îi poreclise „bonzii", iar momentului în care îşi făceau apariţia îi spunea „ora bonzilor". Prin aceste cine supravieţui încă ceva din tradiţia colţişorului Matignon, şi anume pacea din ceasul când se aprindeau felinarele - acum se adăuga strălucirea amurgului întins pe ape. Ca să nu se mai împiedice de chipurile ciudate care îi plăceau atâta nevestisii, Adam ieşea prin altă parte. Domnişoarele se plângeau: „Primeşte oameni pe care soţul ei refuză să îi vadă!". Şi rubedeniile clătinau mustrător din cap.

Mania ei de a se înconjura de bătrâni începuse să-i descurajeze pe admiratori. Trişa cu mersul firii! Chipul ei fericit era inexplicabil în lipsa unui amant. încercară să răspândească anume zvonuri, dar nici unul nu prinse. Nici o savantă nu se putea spune că e, dacă era să se judece după conversaţiile ei: vorbea simplu, cu o bucurie care o facea amuzantă. Şi apoi, prejudecata că o femeie cerebrală nu e femeie nu mai ţinea în societatea franceză de pe vremea Doamnei de Stael şi a lui George Sand. Altundeva trebuia căutată explicaţia refuzului. Indiferenţa nu se potrivea nici chipului ei - de altfel, de la Doamna de Recamier încoace, prin cluburile Parisului nu se mai credea în puritatea fizionomiei. Să-i placă oare femeile? Nu, era limpede că

69 Ernest Hebrard (1875-1933), arhitect francez, cunoscut mai ales pentru planurile de reconstrucţie a oraşului Tesalonic după incendiul din 1917.

70 Alfred Capus (1857-1922), ziarist, dramaturg şi romancier francez, preşedinte al Societăţii Oamenilor de Litere şi membru al Academiei Franceze.

gustul i se îndrepta către societatea masculină, că prefera evident bărbaţii - nici o consolatoare nu mai încăpea acolo. Femeile care veneau la ea în căutare de companie îşi încetară curând vizitele, fiindcă îşi dăduseră seama că bărbaţii nu aveau ochi pentru ele: prezenţa lui Catherine avea darul să le facă pe celelalte femei invizibile.

„între femei nu există prietenie, există numai complicităţi", îi spusese într-o zi Iswolsky, pe care pasiunea celebră pe care o făcuse pentru ea Lvovkowitz, dar mai ales admiraţia pe care i-o purta baronul de Erenthal, duşmanul lui jurat, îl atrăgeau puternic spre cheiul Alenţon. Se trase concluzia că încă nu avea nevoie de complice. Lui Catherine îi plăcea în mod firesc şi prin educaţie compania bărbaţilor, şi fiindcă din nefericire omagiile lor vin numai dacă le eşti în preajmă, i se născu renu- mele că i-ar atrage - ca şi cum poţi să învinovăţeşti o plantă că atrage razele soarelui. Juca fără voia ei rolul lui Celimene[71], şi toţi cei care sperau la dragostea ei, adică toţi cei care o înconjurau şi care erau respinşi, nu-l ştiau pe adevăratul vinovat pentru dezamăgirile lor. Adam îşi apăra onoarea de familist mai bine decât oricare altul, nu pentru că i-ar fi păsat mai mult de ea, ci pentru că, din cauza lui, Catherine îşi pierduse credinţa în dragoste şi în reînvierea ei - religia oricărui suflet de femeie. îl privise pe el trăind şi prin el i se dezvăluise ce înseamnă un bărbat. Lăsase idolul în beţia lui pradă bacantelor şi îşi întorsese privirea de la asemenea spectacol. împărţise în două tot ce era viaţă şi dedicase o parte prieteniei, pe care o credea singura formă plauzibilă de iubire, iar pe cealaltă o aruncase departe.

Cum totul ajunge să se ştie, Parisul află curând cum îi descurajează Catherine pe cei care îi fac curte. într-o zi, în timpul unei plimbări prin Bois de Boulogne, îi răspunsese aşa lui Ferte-Masse, care o tot îmboldea să-i accepte dorinţele: „Când mă plimb cu un bărbat, ştiu că mă plimb de fapt cu un bărbat şi un câine. Dar nu mă ocup niciodată de ce vrea câinele".

---

71 Personaj din *Mizantropul* de Moliere, de care este îndrăgostit Alceste.

Femeile nu mai erau de mult de partea ei; după răspunsuri de felul acesta la chestiuni atât de delicate, îi pierdu şi pe bărbaţi, îi rămaseră copiii, mai bine zis bărbaţii care-şi păstraseră o inimă de copil, în stare să iubească fără să ceară nimic în schimb. în preajmă îi mai erau: un filolog, un medic, un paleontolog şi un englez. Se mai găseau şi câţiva bărbaţi vanitoşi, care se mulţumeau cu aparenţele unei legături sentimentale cu ea, de un platonism pus la îndoială doar de amanta pe care-o aveau. Catherine deveni mijlocitor la operaţiunile de guvernare şi, uneori, la acelea de cucerire: se întâmpla ca unele femei să cedeze unor adoratori doar fiindcă se ştia că bărbaţii aceia mai frecventaseră şi reşedinţa de pe cheiul Alenţon; respectivele doamne nu se putură gândi decât la un mijloc care să-i împiedice să se întoarcă acolo.

Rămăseseră în preajmă şi câţiva oameni de litere care se bucurau de spiritul ei fin, câţiva oratori care îi stârneau replica şi unii bărbaţi eleganţi, cu care eleganţa ei era în ton. Catherine
nu era, aşadar, niciodată singură, deşi nu era cu cineva, cum
se spune prin odăile slujitorilor, mari făcători de reputaţii.

*
**

îşi dădu seama cât era de singură în clipa în care singură- tatea-i încetă. Dragostea se naşte întotdeauna însoţită de gândul singurătăţii. Apare o fiinţă, şi lumea se face pustie. De unde venise? Propriu-zis, din cer. într-o dimineaţă de iunie 1912, în zori, un grup de oameni asista pe malurile Senei, într-un loc numit Point-du-Jour, la zborul de încercare al unui hidro- avion. Printre ei, ministrul de Război, ambasadorul Rusiei, constructori, ingineri, câţiva ziarişti şi o femeie. Ambasadorul o rugase pe Catherine să îl însoţească; tinereţea ei şi interesul faţă de avioane îi fermecaseră pe spectatori. îi aduceau omagiu cei care înfruntau deopotrivă primejdia aerului şi pe cea a apei. Hidroavionul, lebădă cu sclipiri ce se topeau în lumina zorilor, făcu o întoarcere, se apropie, devenind din ce în ce mai mare şi mai negru, şi se aşeză cu zgomot de tunet pe oglinda sfâşiată a fluviului;

părea că şi maşina venită din mitologie, şi cel care o însufleţea i se închinau lui Catherine. Robert Ricard coborî pe mal. Catherine fu condusă până la el ca un trofeu, în felicitările asistenţei. O primi cu surpriză şi recunoştinţă. La micul dejun pe care ambasada rusă îl oferi pilotului-inventator într-o cafenea de pe mal, Robert o privi mai îndeaproape, gândindu-se: „Mi-e bine. Mă bucur de soare". Era o femeie lângă el şi faptul că era acolo, inexplicabil în sine, i se părea de ajuns. O privea; peste o clipă, poate, n-avea să o mai vadă. Instinctul îi poruncea să o ţină lângă el atâta timp cât se afla aproape, dar raţiunea se împotrivea. Robert Ricard era un cartezian, un francez dintr-aceia care cred că-şi pot regla inima cum îşi reglează ceasul, o dată pentru totdeauna. îl căută cu privirea în jurul mesei aşezate sub o boltă de verdeaţă - stăteau unii lângă ceilalţi, mâncând într-o familiaritate neaşteptată - pe bărbatul căruia i-ar fi putut aparţine Catherine. Fiindcă îl căuta fară tragere de inimă, nu îl găsi. Se hotărî să creadă că tânăra doamnă a ajuns acolo din întâmplare şi se entuziasmă de explicaţia prin care şi-o dăruise singur. Dar dacă va dispărea după aceeaşi misterioasă lege a hazardului, poate chiar înainte ca el să aibă timp să depăşească regulile convenţionale? în faţa acestei bănuieli, Robert Ricard se mulţumi cu un simulacru. Catherine îşi scosese mănuşile şi le aşezase pe masă, nu în partea dinspre ambasador, ci înspre el. Robert fu tulburat de alegere şi îşi îndreptă spre mănuşile părăsite toate dezmierdările pe care le-ar fi voit pentru Catherine, dar nu îndrăznea: le ridică încetişor şi le mângâie gingaş, cu atingeri care îi dezvăluiau pasiunea, atenţia şi delicateţea. Inima lui Catherine, care se credea dincolo de orice atingere, fu atinsă de această mângâiere indirectă.

Ricard, Robert Ricard... îşi dădu repede seama că numele are o putere de neînchipuit asupra ei. îl citea peste tot în ziare şi i se părea că se desface, scris cu italice, din text; închidea ochii, să nu-l mai vadă, dar devenea fosforescent. Numele de familie al aviatorului se mutase, în anul acela, de la rubrica de ştiinţe la pagina de sport şi în coloanele despre viaţa militară. Năvălise în editoriale şi pe prima pagină a revistelor, îşi făcuse intrarea în Larousse-ul cel mare.

Catherine îl auzea în limba mută în care vorbeşte gândul şi se mira de ecoul lui. îl purta în minte ca pe un sunet, şi până la urmă îl rosti: Ricard. Pentru cei în faţa cărora se nimerea să vorbească tare, adăuga:

— Robert Ricard, pe care l-am văzut la Point-du-Jour. îşi încerca hidroavionul...

Privea Sena curgând sub ferestrele ei şi i se părea că nu mai e aceeaşi apă. Odată rostit, numele fermecat căpătă puteri fără seamăn. Se întinse, se răspândi, cuceri cunoscuţii, prietenii, apropiaţii. Cei care nu se interesaseră niciodată de aviaţie începeau să afle lucruri noi. Vorbele zburau pe lângă ea: „Ricard e la Marsilia. Ricard a traversat Mediterana. Recordul de viteză e al lui Ricard...". Parcă devenise ea însăşi o antenă pentru toate ştirile şi datele care-l priveau.

„Ricard (Robert), născut la Paris, la 2 aprilie 1884. Fiul matematicianului Pierre Ricard. Elev la Liceul Stanislas, intră la Politehnică... Stagiul militar ca ofiţer-mecanic la bordul submarinului Ichtyos. Astronom. Finanţat de Institutul din Chicago, fondează un observator astronomic în Tahiti. Se întoarce la Paris pentru că fratele lui mai mare, Ricard (Henri), şef de laborator la Institutul Pasteur, se îmbolnăvise. Rămâne alături de el de-a lungul agoniei, lungă şi lucidă. Ricard, fost elev al lui Curie, moare la 20 martie 1912, victimă a razelor cărora le descoperise energia. Robert Ricard rămâne în Franţa. Inventator al unui aparat care se poate deplasa şi în aer, şi în apă, devine eroul popular pe care..." Catherine încetase să mai citească notiţe biografice de prin ziare, când abatele Mesange îi spuse într-o zi: „Parisul nu-şi cunoaşte sfinţii. Am fost la profesorul Ricard pentru ultima confesiune, pe patul de moarte: era un Socrate catolic. Antichitatea nu a cunoscut ceva mai frumos".

Află astfel că abatele ia masa cu mama lui Robert, o dată pe săptămână. Locuia în rue Chaptal, într-o casă învecinată cu a Doamnei Renan. Catherine nu ştiuse pentru că numele nu-i spusese nimic până de curând. Acum vestea o lovi; tot ce era legat de numele lui o lovea ca o descărcare electrică. într-o zi, tensiunea fusese probabil atât de mare, că se trezi şoptind cu vocea din gând, care

îndrăzneşte orice: Catherine Ricard... Pentru prima dată, se gândi la raţiunile secrete care stau în spatele obiceiului ca soţia să ia numele soţului. Se înspăimântă de îndrăzneala ei: simţea că nu-şi mai aparţine şi că ar vrea să aparţină altcuiva. Profită de faptul că soacra ei o tot chema înapoi, aşa că se hotărî să se întoarcă în Polonia.

Zvonul cel răutăcios călătorise alene. Viena aflase abia după două sezoane că, din cauza unui scandal la curte, tânăra contesă Leopolska nu mai are voie să intre în Austria. Minţile din lumea bună nu erau pregătite să primească răutăţile în această formă atât de greu de crezut: la Viena se credea pur şi simplu că nu se mai duce în Polonia pentru că are un amant la Paris. Bătrâna contesă se mânie când auzi ce se vorbea în rue
Saint-Dominique şi îi ceru lui Adam să se întoarcă la Zamosc cu soţia, măcar pentru a-i buimăci pe duşmani, adică întregul clan.

Hotărârea de plecare fu primită de Catherine din raţiuni pe care nimeni nu le cunoştea; Adam, pe de altă parte, n-avea nici un motiv să rămână. Parisul nu mai exista pentru el anul acela - se plictisise şi de punctualitate, iar imperialismul lui Miquette se prăbuşise, înlocuit de o vagă democraţie. Mai multe femei îl împărţeau acum pe seducător: o englezoaică pasionată de vânătoarea cu ogari, o americancă ucenicind într-ale vânătorii şi mai multe fetişcane. Pentru Adam Leopolski începea declinul: în loc să fie prada unei singure femei, devenise jucărie pentru mai multe. Nici una nu-l mai iubea într-atât încât să vrea să-l ţină numai pentru ea. Din romanticul prizonier închis în turn nu mai rămăsese nimic: Adam era acum o santinelă obosită, care aţipea din când în când în post.

în Polonia, Catherine recunoscu faţă de ea însăşi că e îndrăgostită - şi se condamnă pentru asta. Femeia cu panglici verzi[72]din sufletul ei, ursuza, o dojenea pentru o asemenea slăbiciune. Cum fusese posibil? Toată înţelepciunea pe care o dobândise după ce se întâmplase cu Adam, ilotul în beţie, toate armurile pe care şi le clădise spiritul ei în faţa sutelor de asalturi, totul se făcuse pulbere în faţa bărbatului care nu îndrăznise altceva decât să se joace, un minut,

72 Panglicile verzi ornează costumul Mizantropului, în piesa lui Molifere.

cu mănuşile ei? în ce dispoziţie sufletească anume se va fi aflat ea atunci ? E adevărat, îi fusese teamă pentru viaţa lui când îl văzuse sus în cer, punct matematic lăsat la voia întâmplării şi a focului, între cer şi apă. Dar atât era de ajuns? Doar să aibă în faţă un bărbat în primejdie, şi se şi îndrăgostea de el? Crezuse că are o inimă cu un mecanism mai complicat, totuşi.

La Zamosc, Catherine îşi reluă locul în viaţa lui Adam - aceasta însemna doar că îşi reluă locul la masă în faţa lui. Va rămâne până la moarte legată, fară putinţa de a se rupe, de un scaun? De când îşi dorea libertate, îşi dădea seama că e prizonieră, ea, care se crezuse atât de liberă după atentat. Din ziua în care, cu sufletul schimbat, îşi schimbase tainic numele, ştia că e măritată „cu altul", prin urmare măritată rău. Educată în rigorile analizei, se judecă foarte sever. Vedea doar două căi de ieşire, amândouă sperate, dar de nemărturisit: adulterul sau văduvia. Apoi alese: pentru a purta, chiar şi preţ de o clipă, numele de Catherine Ricard, trebuia ca Adam să moară. Şi îi dori moartea, coborând în străfundurile fiinţei ei, în locurile infernale în care nimănui nu-i place să coboare, acolo unde coborâse Roji când trăsese în ea.

în anul acela, toată pompa de la Zamosc, toate strădaniile de divertisment îi părură demne de milă. Dispăruse şi curiozitatea pe care o încercase în primul an acolo. Se gândea cu disperare că, după moartea soacrei, ea va trebui să se ocupe de reşedinţă: meserie de directoare de cazinou, de proprietară de hotel. Are să-l vadă dis-de-dimineaţă pe cavalerul de Dombrowski, însărcinat cu primirea oaspeţilor, cum vine şi o întreabă: „Să trimitem la gară, la unsprezece, trăsurile cele bune? Sau Alteţele Lor Regale se mulţumesc să vină cu şareta?" Are să asculte în fiecare seară, la cină, cum „puştile" vorbesc despre ce-au omorât azi, despre ce-au omorât ieri, despre ce-au omorât anul trecut pe vremea asta şi despre ce-ar mai vrea să omoare mâine. De când fusese ea însăşi în locul vânatului, ieşise la lumină oroarea pe care i-o trezea uciderea în masă a animalelor. O mărturisi, şi rămase şi mai singură; îşi dădu seama că la Zamosc nu ai ce face dacă nu mergi la vânătoare, nu mai ai despre ce să vorbeşti, nici cu cine, dacă nu te interesează nici cât s-a

împuşcat azi, nici câte împuşcături duble au fost, nici cum a căzut doborât cerbul. Are să trăiască toată viaţa printre neanderthalieni cu şosete de lână, înarmaţi cu Winchester şi Manlicher-Schaunhau? Va primi în van trofee de împodobit peştera, coarne de animale care nu mai sperie pe nimeni, va privi neclintită cum i se scriu iniţialele pe zăpadă, cu leşuri de păsări împuşcate. în familia din care voia să facă parte acum Catherine, bărbaţii vânau şi ei, dar în alte teritorii, mai primejdioase pentru ei înşişi. în laborator, profesorul Ricard stătuse la pândă să surprindă cancerul şi fusese el însuşi doborât. Să opreşti zborul păsărilor cu o alică de plumb i se părea lui Catherine o mişcare stupidă; să te ridici până la ele şi chiar mai sus, iată frumuseţea. Pe vremea când asista la vânătoare, aşezată pe un scăunel, ţinuse întotdeauna cu pasărea, nu cu omul care-şi ducea puşca la ochi. Când trupul înaripat, învins de gravitaţie, cădea cu bufnet la pământ i se făcea rău, ca şi cum s-ar fi temut pentru o cădere mai îngrozitoare. Nu-şi presimţise singură nefericirea când văzuse pentru prima dată cum, la picioarele ei, se zbate un iepure rănit de moarte? Când căzuse frântă de glonţ între frunzele uscate, sângele lăsase pe zăpadă aceleaşi pete pe care le lasă un fazan împuşcat.

Şi atunci, de ce se întorsese la Zamosc dacă tresărea la fiecare împuşcătură, dacă îşi acoperea ochii ca să nu mai vadă cum cad păsări de sus? Se întorsese ca să se convingă pe ea însăşi că trebuie să nu rămână aici, să găsească temelia acţiunilor viitoare. Ameninţată de pasiune, ca orice creatură inteligentă, fugise din calea ei. Odată ajunsă la adăpost, sufletul i se îndreptă cu totul spre ţara de departe, spre lumea pe care o lăsase în urmă, spre bărbatul părăsit - iar ţara, lumea şi iubitul se făcură una. Atunci începu pentru ea viaţa plină de pânde a celor care iubesc pe ascuns. Trăi doar pentru ceasul când ajungeau scrisorile şi numai ca să le citească - restul timpului nu era viaţă. Gazetele vechi îi aduceau singurele ştiri de care se interesa. Citea previziuni în ceea ce priveşte starea vremii pentru zile care trecuseră de patruzeci şi opt de ore. Buletinele meteo îi spuneau cum fusese vremea la Paris, cu tot cu nuanţe: „Cer acoperit, fară şanse de ploaie- Vânt potrivit din nord-vest; va ieşi puţin soarele". Ajunsese să

caute pe timbrul scrisorii numele biroului poştal de unde plecase, care, alături de La Boetie, Marceau sau Boissy dAnglas, o ajuta să redeştepte în amintire o stradă ori un cartier de care îi era dor ca de un prieten vechi. Se încredinţă că nu putea respira decât în Franţa. îi scrise abatelui Mesange: „în Polonia sunt ca un peşte aruncat pe mal. Nu simt că-mi lipseşte un lucru anume sau mai multe: îmi lipseşte elementul vital".

Figura lui Robert Ricard, faţa aceea pe care, până acum câteva luni, nu o ştia deosebi între mii de alte feţe din mulţime, deveni pentru ea întruchiparea Franţei. Caracterul, care îi modelase trăsăturile într-un fel care nu se potrivea nici unui englez, nici unui rus, nici unui spaniol, cu atât mai puţin unui belgian, îi dăduse un chip care pentru Catherine însemna acum, dincolo de orice, tipul de înfăţişare franţuzească. îi decupase, ca o şcolăriţă îndrăgostită, fotografia din ziar: avea pomeţii înalţi ai portretelor de la Luvru pictate de cei doi Clouet[73], buza de sus cu totul franţuzească, moştenire a nestatornicei guri a dinastiei de Latour, şi un nas de secolul al XVII-lea, cu nări fremătânde. Dacă ar fi avut o bonetă militară, ai fi zis că e micul toboşar Bara; casca de aviator îi făcea un cap de rege culcat pe piatra funerară; cu capul gol şi părul răvăşit de vânturile cerului, avea un chip de pungaş fermecător, din cei cu figură dezgheţată care atrage privirile femeilor când li se publică fotografia pe prima pagină. Catherine cunoscu bucuria prezenţei în absenţă, cea la care doar misticii ajung, după statornicele lor exerciţii spirituale.

Scria în fiecare zi scrisori. Abatele Mesange primea epistole care, deşi îi erau adresate, puteau la fel de bine să fie pentru norii de pe cerul Parisului, pentru plopii tremurători ori valurile complice ale Senei, sau poate pentru bătrâna doamnă din rue Chaptal, la care lua masa în fiecare miercuri. Domnul Beau primi şi el câteva scrisori, care erau de fapt pentru fetiţa care îi fusese demult elevă sau pentru

73 Jean Clouet (1480-1541) şi fiul său, Franţois (aprox. 1515-1572), pictori la curtea Franţei, autori ai mai multor portrete ale regelui şi familiei sale.

adolescenta care nu pusese încă piciorul în reşedinţa de pe chei, strălucitoarea capcană a tinereţilor sale.

Sosirea bătrânului Lvovkowitz îi prilejui lui Catherine alte revelaţii despre sine şi despre sufletul ei: nu-i mai plăcea curtea pe care i-o făceau bărbaţii, nici măcar venind din partea bătrânelului care era cu totul sincer şi care o ajutase să-şi recapete încrederea după ce Adam o părăsise. Catherine se păzea ea însăşi mai bine decât ar fi vrut cel mai gelos bărbat; nici una dintre sălbaticele legi prin care orientalii îşi protejează soţiile nu se compară cu rigoarea celor pe care şi le stabileşte sieşi o femeie care iubeşte. Bătrânul Lvovkowski simţi în inimă o durere prevestitoare, ca reumaticii înainte să se schimbe vremea. Catherine nu mai asculta nimic din ce obişnuia el să-i spună despre ea însăşi, nu mai pleca urechea la pasionatele-i litanii. Cu umila ştiinţă a celor care au iubit mult, bătrânul înţelese că nu trebuie să îi mai vorbească despre ei doi şi că femeia se transformase în altcineva cu nume necunoscut, de care nu se putea scăpa decât dacă i se abăteau gândurile, dacă era făcută să fugă de ea însăşi. Lvovkowitz voi să o îndrepte către politică, istoria în stare gazoasă, cum spunea ea. La sfârşitul acelui an 1912, o diversiune părea cu totul potrivită: izbucnise un război. Chestiunea orientală însufleţea toate conversaţiile. La 8 octombrie, Nikolai I, rege al Muntenegrului, mai bogat şi mai înarmat decât aliaţii, declarase primul război Turciei, avantaj care nu era văzut cu ochi prea buni de fraţii lui, ceilalţi regi ai Balcanilor. Ferdinand al Bulgariei, oaspete obişnuit la Zamosc până acum, le scrisese cerându-şi scuze: în acel sezon are să vâneze turci. Umbla vorba că se oprise de la a intra călare în Sfânta Sofia doar fiindcă auzise că acolo se făcuse spital pentru bolnavii de holeră: teama lui de microbi, îndeobşte cunoscută, îl împiedica să răzbune Crucea. Secretarul lui primise poruncă să scrie: „Spuneţi tuturor din jur, rogu-vă, că acea holeră care-l opreşte pe ţarul Ferdinand să intre în Constantinopol se numeşte Rusia". Scrisoarea, dictată la ţatalca[74], sosise la Zamosc pentru a cădea, firește, sub ochii prinţului Lvovkowski. Bătrânului

74 Cartier din Istanbul.

cancelar nu-i plăceau războaiele acestea mici care împânziseră Balcanii. Dacă ar fi fost la putere, le-ar fi împiedicat. Popoarele slave din sud îl supărau cum se supără pândarul pe ogarii scăpaţi singuri la vânat: răul pe care se străduise atâta să-l înăbuşe - şi în lunga lui carieră diplomatică, şi în scurta lui ambasadă - se întâmpla acum. în câmpiile de la Kumanovo[75] şi de la Kirk-Kilisse[76], ogarii vânau de capul lor. Catherine afla acum că războiul „pan-pan", fatalitatea pe care o prezicea marea ducesă, venea pe neaşteptate pentru Rusia, cu cinci ani înainte de a-şi fi construit strategicele căi de comunicaţie pe şine. La Zamosc, panslavişii şi pangermaniştii se întreţineau la cină, în decorurile schimbătoare ale celor şapte saloane, despre această supărătoare întârziere.-în jurul mesei largi, care aduna şase-şapte naţionalităţi - dar o singură societate -, nu se îndoia nimeni că războiul cel mare stă să înceapă; dacă s-a aflat un loc pe lume unde nemţii au aflat, chiar din gura ruşilor, despre slaba lor dotare militară de până la 1920, atunci Versailles-ul polonez a fost acela.

Bătrâna contesă Leopolska nu se neliniştea la gândul că va izbucni războiul: avea câte un ginere în statul-major al fiecărei mari puteri. Zamoscul era mai bine apărat de căsătoriile clanului decât de husarii din curtea castelului; o înfrângere în familie însemna şi o victorie în familie.

Catherine începu să compare în minte vânătoarea cu războiul de care primitivii din jurul mesei vorbeau cu atâta uşurinţă. înţelegea şi că duşmăniile din familie făcuseră să se ajungă la război. Pentru familiile regale, Europa însemna o adunare de neamuri, iar Catherine ştia din experienţă cât valorează legăturile de sânge. Pricepea acum şi mai bine o vorbă înţeleaptă a doamnei de Girardin: „O verişoară primară e un duşman pe care ţi -l dăruieşte natura". De când desluşise limba care se vorbeşte la curţile înalte, ştia că toate

75 Bătălia de la Kumanovo (Macedonia, 23-24 octombrie 1912) are loc în primul război balcanic, între armatele otomane şi cele ale Serbiei, încheiat cu victoria sârbilor.

76 în bătălia de la Kirk-Kilisse (Turcia, 24 octombrie 1912), armata bulgară o învinge pe cea otomană.

cancelariile, fie ele din Berlin, din Sankt Petersburg ori din Londra, nu erau decât sucursale ale creşei de la Windstor, unde Nicky, Georgie şi Willy[77], băieţeii cei răi, nu încetau să se urască, să se invidieze, să-şi pună piedică şi să se strâmbe unul la altul, după regulile bine cunoscute ale înrudirii. Răni vechi, precum cea legată de Hanovra şi de Războiul Ducatelor, care îi răpiseră Danemarcei provincia Holstein[78], nu se vindecaseră nici acum, cum nu se vindecă niciodată între rude certurile plecate de la bani. Tânăra contesă ghicea uneori dintr-o singură vorbă cât de adânci sunt încă aceste supărări de familie şi cât de întinsă e geografia lor. Prinţul Lvovkowitz nu le spunea niciodată reginei-mamă a Marii Britanii şi văduvei ţarului altfel decât „cele două Nemesis", fiindcă ele, fiice de principe danez, îşi crescuseră fiii în ura pentru Prusia, răpitoare de ducate. Umbra răzbunătoare a nedreptăţitului rege danez Christian se întindea de pe zidurile Elsinorului până la tronul Angliei şi al Rusiei. Ramurile Holstein-Gottorp de la Sankt Petersburg şi Saxa- Coburg-Gotha de la Londra deveniseră, influenţate de familia Gliicksburg de la Copenhaga, inamici juraţi ai Hohenzollernilor de la Berlin. Ce-ar fi făcut, la o adică, Hohenzollern de la Bucureşti, Saxa-Coburg-Gotha de la Bruxelles şi cel de la Sofia? Catherine era uimită să vadă că toţi, începând de la patronim, erau germani: şi cei care detestau Prusia, şi cei care erau apropiaţi de ea. Toate „puştile" erau nemţeşti, se gândea ea. Şi ce fac puştile, dacă nu împuşcă? îi mărturisi prinţului Lvovkowitz că în copilărie îndrăgise războaiele, cum îndrăgise poveştile cu căpcăuni şi pe cele cu fantome: războiul din Peloponez, cel de o sută de ani, războaiele italiene, chiar şi cele purtate de Napoleon... Le îndrăgise ca fapte de istorie, unde ar trebui să rămână, şi aflată ea însăşi în copilărie, vreme a sălbăticiei primitive care, la

77 Aluzie la cei trei veri celebri: Nicky - ţarul Nikolai al II-lea; Georgie - Regele George al V-lea al Marii Britanii; Willy - împăratul Wilhelm al II-lea al Germaniei.

78 în urma tratatului de la Viena (30 octombrie 1864), Austria şi Prusia, învingătoare în cel de-al doilea război al ducatelor, primesc de la Danemarca landul Schleswig-Holstein.

rasa umană, o precede pe cea a formării spiritului critic. Ideea că ele ar putea izbucni din nou i se părea scandaloasă şi nebunească. Cum ar fi fost dacă abatele Mesange, la slujbă, ar fi făcut în faţa ochilor credincioşilor o jertfă-de-tot, nu doar ar fi vorbit despre ea? Auzise poveşti despre cum la curtea şahului Persiei este încă jertfit un berbec negru în fiecare dimineaţă; în Europa nu se mai întâmpla asta de sute de ani. Cumnatele ei, care vorbeau despre războiul „pan-pan" ca despre o necesitate sau o diversiune, o înspăimântau. Rămânea uimită în faţa acestor rubedenii care se pregăteau liniştite să se omoare între ele şi înţelegea ce o despărţea pe ea definitiv de fiinţele de la Zamosc: câteva secole. Ea trăia după un alt meridian, mai avansat, trăia după ora Parisului. Grozavă concluzie: naţiunile europene nu aveau toate aceeaşi vârstă. O ameninţare uriaşă le pândea: naţiunile balcanice îşi începeau, la 1913, un secol al XlV-lea al lor.

îşi puse neliniştile în scrisori; trimise veşti alarmante, pe care nimeni dintre prietenii francezi nu putea să le înţeleagă. Pentru ei, actualitatea se compunea din cu totul alte evenimente: *Jeanne d'Arc* a lui Peguy, *Le Grand Meaulnes* de Alain-Fournier; Marcel Proust, de la care tocmai primise o scrisoare, o anunţa că în primăvara lui 1913 are să publice *Swann.* Toţi cei cărora le încredinţase secretul îl uitară, convinşi că pe ei nu îi priveşte. Grava descoperire - iminenta declanşare a războiului „pan-pan", dorită de toate „puştile" cu care stătea la masă şi dormea sub acelaşi acoperiş, deşi de ei o despărţeau sute de ani - avea să îi fugă şi ei din minte, în câteva săptămâni, ştearsă de Nirvana care e Parisul.

Când se hotărî să recâştige timpul pierdut, să scape, „să facă la fel ca Henric al IlI-lea" şi, de data asta, fără să se mai întoarcă vreodată, se sfătui cu prinţul Lvovkowitz. îi mărturisi că nu mai suportă să stea la Versailles-ul polonez; se întorsese doar să se convingă, să ştie şi cu mintea ce ştia cu inima - şi se lămurise. Le ascultase istoriile, le judecase interesele, plăcerile, certurile, pasiunile, şi înţelesese că va fi întotdeauna cu totul străină de ele. Trebuia să o anunţe pe bătrâna contesă că a renunţat la îndatorirea de a furniza un moştenitor, pentru

ca marea casă să rămână în Marea Casă? Trebuia să spună tuturor că nu se va mai întoarce niciodată, că abdică de la Zamosc?

Bătrânul om politic o sfătui să păstreze tăcerea. Nu avea admirabilul pretext al rochiilor? Echinocţiul cusătoreselor o va readuce oricum pe rue de la Paix. De fapt, sezonul aproape că trecuse; ce mai aştepta? Şi după? Ei bine, Insula Sfântului Ludovic era a ei. De unde îi venea dorinţa să rupă toate legăturile? Mai bine le mai slăbea puţin. N-avea decât să plece. Trenurile sunt un miracol care aranjează totul în viaţă. Continentul, micşorat datorită vitezelor, devenise, nu-i aşa, de dimensiunile unui judeţ: Europa avea capitala la Paris şi drept oraşe principale: Viena, Berlin, Sankt Petersburg. Când Doamna de Sevigne pleca din cartierul Marais la conacul din Bretagne, facea pe drum nu mai puţin de cincisprezece zile, şi ce drumuri erau acelea! Catherine ar fi trebuit să fie mai fericită că se născuse cu trei sute de ani după: avea un domeniu aflat la doar cincizeci şi şase de ore de voiaj de capitală, unde ajungea pe un drum neted, într-un compartiment cu pat, masă şi robinet. Şi apoi, nu ţinea decât de ea dacă se întorcea sau nu în Polonia. Galiţia îi oferea scuza unei clime nemiloase. Nu era adevărat că tânăra purta o cicatrice în plămân? Ce scrupul o împingea să o avertizeze pe soacra ei că nu va mai petrece nici o iarnă în Polonia? De când se înălţase atâta în stima lui Adam, bărbatul nu se mai apropiase de ea. Lucrurile deveniseră şi mai simple: în iarna aceea, se pregătea să meargă la vânătoare de vulpi în Anglia, după care, la primăvară, poate, încerca vidrele din Golful Hudson. Harta cuceririlor sale se întindea acum până la Atlantic. Pentru ea, era de ajuns să ia trenul. De ce să nu păstreze aparenţele? N-o costa nimic să le conserve. Paris? Cine înţelege mai bine decât bătrânul Lvovkowitz că ea vrea să trăiască la Paris? în tinereţile lui, cunoscuse două rusoaice tinere: amândouă divorţaseră ca să locuiască la Paris. Nu le învinovăţise cu nimic, din contră, aşa le sfătuise şi el. Nu scrisese Napoleon însuşi: „O femeie are nevoie de jumătate de an la Paris, ca să cunoască ce îi este îngăduit şi care îi este imperiul"? Dar când aveai ferestre care dau spre Sena în cheiul Alenţon şi o gară numai pentru tine, în Polonia, când poţi pleca de la

Zamosc într-un vagon de dormit, să recurgi la tribunal ca să evadezi părea un gest inutil.

Catherine nu fu în stare să-i spună acestui diplomat hârşit în tratate secrete ceea ce ea însăşi nu ştia încă: se afla în puterea unei iubiri din care se năştea o problemă care avea să devină, la timpul său, cea mai dificilă dintre toate - problema paşaportului.

Părăsi Zamoscul într-o noapte care albăstrea întinderile de zăpadă; nădăjduia că va fi pentru totdeauna. Printr-un curios efect de conjuraţie feminină, gândul o purtă către mama lui Adam. Fiindcă nu îi dăruise un urmaş bărbătesc acelei bătrâne tenace, care avusese încredere că îl va primi de la ea, care spusese despre tinereţea ei vorbele Psalmilor: „Trupul meu în nădejde se va odihni", Zamoscul era pierdut pentru Leona Leopolska, în acest veac al veacurilor în care orgoliul ei o adusese să trăiască. Gonind în sania aurită a Reginei-Electoare, Catherine se întoarse să mai vadă o dată castelul. Clădirea părea o corabie prinsă între gheţuri - arcă uriaşă în mijlocul pustiului polar, arcă pe care ea n-o salvase... Pe peron, slujbaşii se înghesuiră să cureţe cu măturicile zăpada care o acoperise. în oglinda din sala de aşteptare, unde clanul nu aştepta niciodată, îşi văzu înfăţişarea: fusese la un pas să fie schimbată în statuie de sare fiindcă privise în urmă, către trecutul ei...

Zvonul roţilor intonă din nou cântecul de plecare, atât de mângâietor. Timp de trei zile şi două nopţi nu va face decât să se întoarcă la Paris. Se bucura grozav de călătoria asta, se înfrupta din ea cu voluptate, aşa cum doar cei care au fost bolnavi şi s-au însănătoşit sau cei care au plecat din oraşul lor ştiu să o facă. în zorii zilei când sosi, după ce lăsase în urmă Château-Thierry, îşi lipi fruntea de geamul care se luminase de când trecuseră graniţa. Vălul de gheaţă se topise. Trenul alerga pe lângă loturile de legume şi de flori: vestitul cer „acoperit, fără şanse de ploaie" al Parisului se oglindea în straturile de pepeni, de salată şi de violete. Arborii ţâşneau în sus, ca nişte jeturi de apă ţinute în loc de coajă, măsurând presiunea atmosferică din île-de-France. Spalieri uniţi de verdeaţă, unde se coc cele mai bune pere şi cele mai bune piersici din lume, se adunau în ziduri mititele. După ce văzuse Polonia fără nici o

ridicătură, ţinuturile mlădiate ale Franţei i se păreau lui Catherine muzicale: cântau toate un imn de glorie Convenţiei[79], în timpul căreia se născuse mica proprietate. De-atunci se îndesiseră hotarele despărţitoare, se îngrădiseră parcele mai mici, se făcuseră garduri în jurul livezilor şi viilor, adică toate împrejmuirile ce însufleţesc peisajul şi îl aduc mai aproape de oameni. Prevestite pe la Ferte-sous-Jouarre, la Lagny şi la Chelles de aburi cenuşii ridicaţi spre cerul de culoarea perlei fine, apărură în sfârşit ceţurile vaste ale Parisului.

Abia sosită în casa de pe cheiul Alenţon, se repezi la fereastră. Sena era un drum de apă care ducea la Point-du-Jour, era drumul care o condusese dincolo de ea însăşi. Atinse pervazul ferestrei şi luă cu vârful degetelor un pic de funingine, ca din apă sfinţită. Era la Paris. Era salvată. Restul zilei nu facu decât ce-i plăcea ei, nimic altceva. îşi regăsea ritmul: pe chei rătăcea alene, pe rue de la Paix mergea cu paşi repezi, la Tuileries se plimba; cât despre Champs-Elysees, facea exact ce spune vorba veche a Parisului, adică să-1 urci şi să-1 cobori. Pe străzile pline de oameni şi pe bulevarde simţea cum o cuprinde o veselie de bal mascat; se amesteca printre trecători, se pierdea printre ei, fiindcă felinarele nu izbuteau niciodată, după ora patru, să risipească ceaţa fină a serilor de iarnă, aşa că feţele rămâneau nelămurite. Fiecare umbră de bărbat care trecea cu gulerul ridicat, cu spatele drept şi mersul grăbit - nu atât de grăbit ca să nu întoarcă o clipă capul după ea -, putea fi umbra celui pe care-1 căuta. Gazetele anunţau întoarcerea lui Robert, cu dată şi loc exact: Gare de Lyon, expresul de 7.55. Venea de la Marsilia, unde *amerizase* după zborul până la Tanger. Se inventau cuvinte pentru el. Catherine se gândi să se ascundă în mulţimea de pe peron, dar, în ziua sosirii, nu făcu nimic. îşi organizase pentru el singurătatea mai uşor decât sperase. Amicii care erau atraşi de ea insistau să o vadă singură; cum ştiau că nu sunt singurii - şi îşi imaginau că sunt cu duiumul -, fiecare dintre cei pe care nu-i primi îşi închipui că e ocupată să îl primească pe un altul, aşa că îşi aşteptă rândul. Catherine nu făcea nimic să modifice

79 Convenţia Naţională este adunarea legislativă care proclamă abolirea monarhiei franceze, la 21 septembrie 1792.

această dorinţă generală, pentru că era în folosul ei; rămase astfel, săptămâni de-a rândul, singură. Lua masa cu abatele Mesange, iar domnul Beau apărea la ceasul când se aprindeau felinarele. în primele zile, nu mai primi pe nimeni altcineva: unul dintre bătrâni o ajuta să trăiască în închipuire în casa din rue Chaptal, celălalt o readucea spre vremurile colţişorului Matignon, când avea viaţa înainte. Prin ei, ca printr-o galerie fermecată, copilăria proprie şi copilăria lui Robert se uneau. Află că, la opt ani, băieţelul sărise de la balconul etajului al doilea cu o paraşută pe care o inventase singur: o umbrelă de plajă, care se făcuse praf la aterizare. Află şi alte lucruri, la fel de neînsemnate, care se încărcau în mintea ei de un înţeles tainic. După ce reconstituise întregul trecut şi după ce îl trăise alături de el, după ce se deprinse în gând cu Robert ca şi cum i-ar fi fost prietenă din copilărie, sora pe care nu o avusese niciodată, marea dragoste pe care avea s-o aibă, Catherine îşi încheie cercul existenţelor imaginare şi îşi pierdu răbdarea: se hotărî să facă ce trebuia făcut ca să-1 cunoască în sfârşit pe Robert Ricard.

Capitolul XVIII *Robert*

La 4 februarie 1913, când aviatorul ieşi de la conferinţă, apa şiroia neagră din streşini în curtea Sorbonei. Prin uşa îngustă de lângă podium, pe unde ar fi trebuit să se strecoare doar conferenţiarul, ieşiră şi câţiva oficiali. Cetele de studenţi îl aşteptau, cu aclamaţii, sub portic. Robert se învârtea jenat printre ei, ca o corabie bătută de valuri mari; parcă voia să-şi rupă lanţurile, toate aceste mâini care se întindeau spre el. Ataşatul naval al Rusiei reuşi să se apropie chiar când izbutise să se elibereze din mulţime: două doamne, prinţesa Anna Lvovkowitz şi contesa Leopolska, ar fi vrut să îl invite la masă, în casa lor din Insula Sfântului Ludovic. Numele lor străine nu îi spuneau nimic, dar cuvintele neaşteptate - „Insula Sfântului Ludovic", în locul unui restaurant - îi rămaseră în minte. Declină invitaţia, motivând că nu era liber; îi părea însă puţin rău, din cauza insulei. Ataşatul militar rus se întristă: misiunea lui dăduse greş. Robert îşi ceru din nou scuze. Cum treceau amândoi prin faţa şirului de trăsuri, se trezi că se apleacă, împins de curiozitate, să le vadă pe doamnele care îl invitaseră. O recunoscu pe Catherine - îi păstrase înfăţişarea în minte, chiar dacă numele se topise. Chipul ei lumina în jur strada şi noaptea însăşi. îi păru rău că spusese că nu e liber, chiar dacă, la colţul străzii Saint-Jacques, iubita lui şi o colegă îl aşteptau într-un taxi, două umbre retrase. Nici o femeie nu îl înlănţuise până acum, nici cea care aştepta în stradă, nici alta. Trăia cea mai înaltă aventură a vremii sale, nu mai avea nevoie de aventuri; iubise un singur suflet, faţă de care legăturile cu femei erau o joacă de copii: îl iubise pe fratele lui care murise.

Pentru că pe rue de la Sorbonne se înainta foarte greu, Catherine, a cărei trăsură ajunsese în dreptul taxiului, văzu că eroul nu fuge singur de onorurile din acea seară. O cuprinse o adâncă tulburare: cât era de greu să te apropii de inevitabil! Timp de câteva luni nu mai făcu nimic să-1 întâlnească pe Robert; se gândea că nu mai era nevoie să încerce să-1 revadă. îl ascultase vorbind la Sorbona, în seara aceea, şi îl privise mult, ţintă, în faţă. Vorbele lui îi

pătrunseseră atât de adânc în minte, încât se gândea că nu va mai avea niciodată de ce să-l cunoască. Plăti cu liniştea ei această hotărâre de a nu mai face nimic, dar, după ceva vreme, nici aşa nu mai era bine. Imaginea bărbatului de la conferinţă se şterse, vocea i se stinse treptat. Dragostea, vâlvătaie pe care dacă o hrăneşti dispare şi dacă nu, se face tot mai înaltă, o împingea pe Catherine să îl revadă pe Robert. Dar cum să facă?

Pacea de la Bucureşti, înşelătoare şi îndepărtată, se semnă la 27 iulie 1913. Numele îi redeşteptă tinerei amintirea tremurată a unui apus de soare şi ecoul singurelor două vorbe dintr-o latinească de copil: *ascultă* şi *foc.* Binecuvântă în gând oraşul necunoscut al naşterii sale, unde începuse să se destrame ideea unui război. Jumătatea de an petrecută departe de monarhiile europene fusese de ajuns să îi risipească neliniştile. O scrisoare de la Sankt Petersburg le trezi iarăşi: Anna Lvovkowitz îi scria că la curtea ţarului nimeni nu credea că pacea va dura prea mult.

Se întâmplă însă ca această scrisoare alarmată să fie neaşteptata ei eliberare din ghearele îndoielii şi ale spaimei că procedează nedemn. Pentru femei asemenea lui Catherine, curajul înseamnă să pară că nu fac nici măcar un gest, deşi ele se află în mijlocul unei curse fără frâu. Prinţesa Anna plecase din Paris a doua zi după conferinţa de la Sorbona, convinsă că frumoasa ei cumnată şi Ricard, eroul zilei, sunt cunoştinţe vechi de familie. Altfel, cum ar fi ştiut tot ce-i povestise despre copilăria lui, despre casa mamei lui, aflată lângă cea a doamnei Renan pe rue Chantal, cu o curte pietruită, o alee mărginită de copaci, cu pâlcuri de liliac şi o fântână pe care se căţăra iedera, la fel de frumos ca la ţară? Anna Lvovkowitz îi recomanda cumnatei pe unul dintre fiii ei adoptivi, tânărul Andrei, elev aspirant de marină, pe care guvernul Rusiei îl trimitea în Franţa ca să ia cursuri de pilotaj. L-ar putea prezenta aviatorului Ricard? în clipa în care primi scrisoarea, Catherine îi scrise şi ea ambasadorului Rusiei: îl ruga să îi invite la dejun, pe ea şi pe tânărul Andrei, alături de aviatorul Ricard, pe care ea îl cunoştea prea puţin ca să îl cheme în reşedinţa de pe cheiul Alenţon.

*

„Minunea mea, rusoaica mea micuţă, cu dragoste de zbor, va veni ea oare în astă dimineaţă?", se întreba Robert, intrând în hangarul în care se odihnea lebăda mecanică. Catherine devenise o prezenţă obişnuită a terenurilor de încercare şi a aeroporturilor. Cunoscuse deja, în dimineaţa în care aurora îi luminase chipul, locul fermecător numit Point-du-Jour. După aceea fusese rândul altora: Issy-les-Moulineaux, Villacoublay, Etampes, uzinele, şcoala de pilotaj de la Buc, rada Saint-Raphael. Cine va măsura vreodată cât a progresat aviaţia modernă doar datorită chipului ei? Catherine însufleţea elanuri; văzând-o, cavalerul de Anjou ar fi strigat iarăşi către fraţii Sfântului Ludovic: „Să pornim! Cu ale noastre fapte ne vom făli odată în adunările domniţelor!"

în anul 1914, brevetele de avion se înmulţiră şi căzură mai multe recorduri de zbor. Andrei Lvovkowitz deveni elevul favorit al lui Ricard; datorită lui, între Robert şi Catherine se născu acea familiaritate zilnică greu de statornicit între oameni care nu se cunosc. Fără el, ce pretext ar fi găsit contesa Leopolska să apară pe malul Senei, să fie prezentă pe terenurile de încercare în timpul orelor de curs, să intre în hangar cu bărbaţii, să stea la masă cu piloţii şi cu mecanicii, să-i ducă înapoi în oraş, cu trăsura, pe cei care abia se înapoiaseră din văzduh? Fiindcă ea respira împreună cu ei aerul primejdiei, moartea le părea frumoasă tinerilor aviatori, iar Catherine, la rândul ei, ştia că intrase în epoca boemei eroice. Andrei Lvovkowitz, care trăia ruseşte, îşi invita colegii - şi pe frumoasa lui mătuşă - mai întâi la restaurant, apoi la teatru. Ricard, care nu vedea alt mijloc de a fi lângă Catherine, accepta întotdeauna; apoi era rândul francezilor să întoarcă politeţea colegului rus, aşa că sfârşeau prin a ieşi la masă cu toţii, tot timpul. O veselie plină de farmec însufleţea, în fiecare seară, trupa de băieţi care îşi riscaseră viaţa întreaga zi şi care mâine aveau să o ia de la capăt. Robert, profesorul lor şi cel mai în vârstă, avea douăzeci şi şapte de ani, Andrei, nouăsprezece. Fiindcă era aşa de tânăr, Catherine avea pretextul perfect pentru supravegherea maternă la care o împingea prietenia cu

Anna Lvovkowitz. Buna prinţesă, care se împăcase greu cu gândul că unul dintre puii ei, cel mai năzbâtios, se face aviator, trecea peste pericolele pilotajului, dar nu putea trece cu vederea primejdia guturaiului. Cineva trebuia să controleze că s-a îmbrăcat bine dimineaţa şi că nu-şi uită fularul când urcă la două mii de metri. Andrei o iubea pe Catherine cum o iubeşte Fabrice pe Sanseverina, cu adoraţia pe care un adolescent o are pentru o tânără rudă, ridicată la rang divin tocmai pentru că e din familie. Echipa Răţoilor Sălbatici îi împărtăşea fanatismul. Robert, care simţea câtă putere are tânăra femeie asupra băieţilor din grup şi cum se simt mai curajoşi cu ea alături, ştia că, în mintea lor, ei doi fac un cuplu ideal. Gândul îl îmbăta: Catherine domnea asupra tuturor, dar doar pe el îl lăsau să domnească asupra ei.

Lunile mai şi iunie trecură fară ca tânăra contesă Leopolska să se arate la vreuna dintre petrecerile sezonului, în acel an fară pereche de strălucitor. Absenţa de la Balul Nestematelor din rue Saint-Dominique provocă un scandal răsunător: briliante ca în diadema ei nu se găseau nicăieri. în faţa întrebărilor curioase, vechile membre ale ligii răspundeau în cor: „Cum, nu ştiţi? Trăieşte *alăturea,* cu un aviator!". Catherine şi Robert nu se văzuseră singuri niciodată; el nici nu ştia prea bine unde locuieşte mătuşa lui Andrei. Cu instinctul sigur dobândit în colţişorul Matignon, Catherine ghicise că e mai bine să nu aşeze între ea şi Robert falsa perspectivă pe care o aduce mereu diferenţa de avere. De aceea nu îl vedea decât la Şcoala de
Aviaţie, adică pe terenul lui. Echipa Răţoilor Sălbatici se pregătea pentru o traversare a Atlanticului, în 1915; Robert hotărâse, pentru luna august, o traversare longitudinală a Mediteranei, de la Marsilia la Constantinopol. Trebui să renunţe: la un zbor de încercare la mică înălţime deasupra Senei, aparatul luă foc şi se prăbuşi în apă. Robert şi mecanicul lui înotară până la mal, cărându-l şi pe Andrei, care sărise să-şi salveze prietenul, dar aproape că se înecase. în dimineaţa următoare acestei salvări a salvatorului de către salvat, Andrei facu dublă pneumonie. Delira; mătuşa lui îi deveni infirmieră. Pentru prima dată, Robert o vedea pe Catherine altundeva decât în bătaia vântului, într-o cafenea sau în mijlocul mulţimii. Când se întâlniră la

căpătâiul lui Andrei, erau aproape singuri: se aplecau unul spre celălalt când se aplecau asupra bolnavului şi vorbeau fară să fie auziţi de nimeni când îi vorbeau lui Andrei, care nu mai putea să-i audă. Nici ei nu se auzeau, aşa de tare le bătea inima. Cel care îi apropiase, Andrei, îi lăsă singuri: se stinse după nouă zile de luptă cu boala, punându-i în faţa singurei împrejurări care mai putea să-i despartă. Moartea care răpea o fiinţă aşa de tânără îi trezi lui Robert instinctul de a apăra, cu viaţa lui, viaţa celei pe care o iubea. Nu îi jurase niciodată nimic vreunei femei; în Catherine găsea însă ceva aşa de curat, aşa de delicat şi de încrezător, încât, prinzând-o în braţe, nu putu să-i spună decât: „Logodnica mea!". Era, dintre toate, cuvântul cel mai înfricoşător pentru Catherine: se dădu înapoi, îşi ascunse faţa în palme şi suspină: „Robert, sunt măritată!" Fără o vorbă, îl părăsi.

*

Catherine merse până la graniţa cu Germania să o întâmpine pe Anna Lvovkowitz, ca să îi poată da încetul cu încetul veştile negre. Prinţesa venise singură în ajutorul băiatului ei; soţul şi bătrânul prinţ Lvovkowitz nu puteau pleca din capitală: se pregătea vizita preşedintelui Republicii Franceze. Se întâlni cu Catherine pe peronul gării de la Strasbourg; află că ajunsese prea târziu. Cumnata ei nu vru să o lase să se întoarcă singură, aşa că o însoţi înapoi la Sankt Petersburg. Pe drum, îi mărturisi taina ei, pe care Anna o ghicise mai demult. Absenţa, care trebuia să dureze doar cât ţine o vară pariziană, aşeză între Robert şi Catherine o mare tăcere prevestitoare de anumite lucruri şi o femeie care ştia povestea lor. „Refă-ţi viaţa", o sfătuia buna prinţesă. Şi adăuga repede: „E adevărat că, uneori, nu poţi să refaci decât dacă desfaci..." Şi o învăţa: trebuia să obţină anularea căsătoriei religioase, apoi divorţul civil, care nu exista în Polonia. Dar în România, ca şi în Ungaria, asta se putea face foarte uşor. Sufletul bun al Annei ştia că frumoasa ei cumnată, a cărei soartă o deplânsese din prima zi de căsătorie cu Adam, merita să găsească pe cineva care s-o iubească. Bunul simţ îi cerea, totuşi, să o roage să nu facă nimic necugetat până când nu e sigură că bărbatul o

iubeşte. De ce nu s-ar duce amândouă pentru o lună la vila ei cu miozotis de pe malul lacului Konstanz? L-ar invita şi pe Robert. Acum, însă, Catherine nu trebuie să piardă timpul: imediat ce ajung împreună la Sankt Petersburg, ea să se întoarcă la Paris.

Pe drum, în gara Posen, la 26 iunie, aflară vestea asasinării arhiducelui Franz Ferdinand, la Sarajevo. Trei zile după aceea, Austria hotărî „expediţia punitivă". Neliniştită de tot ce auzise în jurul ei la Palatul Elaghin, Catherine plecă imediat înapoi spre Franţa.

Cum drumul de întoarcere trecea prin Germania, îl întâlni pe Adam în gara din Berlin: venit din America, debarcase la Hamburg, împreună cu o menajerie adusă jumătate pentru Hagenbeck, jumătate pentru el. Fiarele sălbatice ale Zamosculuí, împuţinate de moarte sau ieşite din modă, trebuiau înnoite din când în când. Adam adusese un lot de sălbăticiuni proaspete - pume, urşi spălători, condori, câţiva şerpi - şi pe el însuşi, în lanţul fiicei îmblânzitorului de animale, care venea din Florida. Plănuia să o instaleze pentru sezonul în curs în casa administratorului. îmblânzitoarea, sălbăticiune înarmată, îi dădea delicioase spaime. La Berlin se convinse, o dată în plus, că nevastă-sa nu ştie cum să-1 prindă şi îi dădu rendez-vous la Cazinoul din Paris, în octombrie: îmblânzitoarea şi familia ei dădeau acolo un spectacol cu foci în libertate - aceeaşi libertate de care se bucura Adam însuşi. Apoi se despărţiră, mai puţin uniţi pe pământ decât ar fi trebuit să fie în faţa lui Dumnezeu.

Catherine se întoarse din nou la Paris, gândind că nu mai trebuie să-1 părăsească vreodată. îi scrisese din Rusia lui Robert, vestindu-i întoarcerea. îl ruga să o viziteze acasă: avea să-i dea fotografii cu Andrei şi ultimul lui ac de cravată, pe care prinţesa Anna i-1 dăruia aviatorului. „Să-1 înţepi uşurel în deget când i-1 dai", o sfătui ea, superstiţioasă.

Robert, care nu ştia că e iubit fiindcă iubea el însuşi, care nu se mai gândea la nimic în afară că vrea să o revadă pe Catherine, simţi că trebuie să-şi schimbe viaţa. Era gata să treacă de partea poruncilor bisericeşti: să trăiască singur, să se purifice prin nu ştiu ce post, să abjure nu se ştie care erezie, să devină un om cu totul nou. în

credinţele cavalereşti, care au lăsat urme atât de adânci în burghezia franceză, se află o sumedenie de metode de exaltat amorul. Robert le practică temeinic şi se purifică violent; încetă să mai vadă femei, pregătindu-se pentru întoarcerea lui Catherine ca pentru a Doua Venire.

într-o scrisoare trimisă de la Sankt Petersburg, îi spunea: „Vino în cheiul Alenţon, la numărul 45, într-o seară, după lucru". îi anunţase şi data de întoarcere. Robert veni chiar de a doua seară, la ceasul când se aprind felinarele. Venise pe jos, ca omul care simte nevoia să plece mai devreme de acasă, şi paşii lui răsunară cu mult înainte de a ajunge înaintea porţii, ca şi cum Insula Sfântului Ludovic ar fi fost pustie, iar Parisul ar fi amuţit dintr-odată. Urcă pe scările de marmură, odată cu suflul răcoros de aer. Cheiul se golise de lume. Plopii tremurători umpleau cu foşnetul lor cerul. în pragul salonului fără aurării, Robert se opri... Aşadar, ea era cea care locuia în casa din colţ, în forma unei corăbii avântate spre Sena, pe lângă care trecuse de atâtea ori cu fratele lui, când ieşeau de la Universitate. Henri era maestrul şi el ucenicul - între ei, toată moştenirea lumii, pe care s-o cunoască şi s-o preţuiască. Catherine locuia în inima amintirii. în vremea când dădea ocol insulei, purtat de Henri şi sprijinindu-1 la rândul lui, ei îi dădea ocol: ea era în centrul tuturor lucrurilor, fiindcă ea era totul. Se îndreptă către fereastra unde Catherine îl aştepta doar pe el, dintotdea- una, de când o văzuse Adam. Pe Robert îl aşteptase, nu pe Adam. Chiar în locul acela, la răspântie, în faţa apei, un bărbat întâlnise acum şase ani o fată. Ea îl întrebase, cum întreabă dintotdeauna tinereţea: „Tu eşti acela care trebuie să vină, sau să aşteptăm pe altul?". Adam se folosise de îndoiala ei. Dar acum venise celălalt, să-şi primească moştenirea de drept. în ziua aceea, bunurile franţuzeşti ale tuturor strămoşilor Leopolski trecură în alte mâini, fiindcă o tânără singură locuia în casa din colţ, fiindcă vizitatorul de acum era, de un an, adevăratul ei stăpân. Pentru el se aprindeau luminile; pentru el ardea focul; pentru el se deschideau cărţile, exact la pagina despre care vorbise ieri; umbra lui, şi numai a lui, o vedeau îndărătul ferestrelor marinarii de pe şlepuri. Nici prezentul, nici viitorul nu sunt de ajuns să se nască o

pasiune: mai întâi trebuie distrus trecutul. Adevărata forţă a revoluţiilor, efectul lor retroactiv, stă în această necesitate: nu au odihnă până nu desfac tot ce a fost înainte.

Când Robert se sprijini de pervaz, lângă Catherine, ascultând sunetul clopotelor care anunţau ora Parisului - la Saint-Gervais, apoi la Saint-Louis-en-l'île, apoi la Palais de Justice, la Hotel de Viile şi, în sfârşit, cel mai aproape şi cel mai domol, la Notre-Dame -, revoluţia se înfăptui: Catherine nu îl iubise niciodată pe Adam. Fără să-şi dea seama, îşi pusese mâinile pe pervazul plin de funinginea remorcherelor; le ridică deodată, surprinsă că le murdărise. Robert îşi scoase batista să i le cureţe; tânăra femeie avea degetele lungi, din acelea pe care inelele nu stau, aşa că inelul regelui Ludovic al XV-lea alunecă şi sări de două-trei ori, apoi se rostogoli îndelung pe parchetul sonor. Bărbatul îl ridică şi i-1 puse la loc pe deget: de-acum, era inelul pe care i-1 dăduse el. Trecutul nu era doar uitat, era cu totul schimbat, ceea ce e şi mai rău. Fără o vorbă, fară o promisiune făcută ori cerută, în clipa aceea Catherine fu o femeie divorţată, cum trebuia să fie de la început. îşi primiră amândoi iubirea, fară să-i pună împotrivă altceva decât pe ea însăşi, sfâşietoare şi tăcută. Iubirea lor îi sili să tacă, deşi ar fi trebuit să o strige în cele patru vânturi. Nu mai era timp de strigăte. Iubirea lor îi sili să stea pe loc, deşi ar fi trebuit să alerge, să caute ieşiri, să convoace martori, să alarmeze tribunale, cancelarii, ambasade, biserici, să stabilească date, să înceapă procese şi, dacă ar fi ştiut de nenorocirea care o pândea pe Catherine, ar fi trebuit să fugă în clipa aceea. Să plece din casa de pe chei, să abandoneze galera! Dar era deja mult prea târziu... Tăcuţi, încremeniţi în iubirea lor ca în paralizie, rămaseră îmbrăţişaţi la fereastră până spre miezul nopţii. Catherine amână pe a doua zi explicaţiile pe care i le datora lui Robert. Revenise în Paris după o călătorie lungă, nu citise nici o gazetă pe drum... El tăcea mereu, fiindcă tot ce avea de spus spusese deja.

*

Catherine se trezi în strigătele negustorului de haine vechi, care dădea ocol insulei cântând:

Haaaine veeeeechi! Haaaine vechi luăăăăăăăm!
Haaaine veeeeeechi!

Avea şi ea haine vechi, cât pentru toată lumea avea, şi le-ar fi dat de pomană pe toate. Şi-ar fi aruncat pe fereastră şi man- tourile cu care fusese la curţile imperiale, şi costumele de vânătoare, şi rochia găurită de gloanţe, toate zdrenţele le-ar fi aruncat! Sări din pat şi alergă la fereastră să tragă perdelele, să se facă lumină în odaie şi în sufletul ei. Când, seara trecută, se des- părţiseră îmbătaţi de tăceri şi de certitudini, Robert îi zisese doar atât: „Pe mâine!". Iar mâine era azi, 31 iulie... De-a lungul nesuferitei zile, Robert nu ajunse deloc la ea. Reţinut la Ministerul de Război, îi telefona din oră în oră. Patria era în primejdie. Şi Catherine la fel, numai că Robert nu ştia încă. Ce ştia el despre ea? O iubea şi-atât.

Abatele Mesange fu primul care se îngrijoră pentru ea; aflase din întâmplare că e ameninţată de un pericol, precum şi natura acelui pericol. în rue Saint-Dominique se întâlnise cu Marie-Therese de Dombes, care tocmai fusese în vizită la bunica. Ca toţi din neamul La Feuillade, stătea ca pe ghimpi la castelul lor din Provence, aşa că întreaga vară se dădea „în trecere prin Paris". Nici una, nici două, fata îl anunţase:

— Ei bine, Sfinţia-Voastră, avem război!

Ca şi cum războiul ar fi fost primul lucru din lume pe care trebuia să-l ai, fără îndoială. El, mai optimist, îi răspunsese naiv că tocmai e în drum spre Catherine, care se întorsese acum câteva zile din Rusia, şi că tocmai întoarcerea ei însemna că pacea va veni cât de curând. Domnişoara de Dombes îi tăie vorba, cu o furie care îl încremeni:

— Austriaca? Dacă ne-am întreba ce caută aici!...

Aceste cuvinte revoluţionare în gura domnişoarei nu însemnau altceva decât reşedinţa de pe chei lăsată pradă jafului şi capul lui Catherine într-o suliţă! Abatele Mesange nu era prea departe cu bănuielile. îl avertiză şi pe domnul Beau, întâlnit pe scară. Amândoi erau în culmea indignării şi îşi făgăduiră să o apere pe Catherine în

faţa tuturor tribunalelor pământului, cu preţul capului lor. Când ajunseră să o vadă, nu mai aveau ce veşti să îi aducă: domnişoara d'Entragues îi telefonase deja, ca să afle când va pleca din Paris. Mătuşa La Feuillade o sfătuia să împacheteze cât mai degrabă.

în ziua aceea călduroasă ca înaintea unei furtuni, toată lumea de pe insulă ieşi la aer. Sub plopi se strângeau pâlcuri neliniştite de trecători, citind gazete care se înroşeau în lumina amurgului. Apoi căzu noaptea: prăvăliaşii şi portarii, anticarii şi spălătoresele, pescarii şi mamele cu copii mici înţeleseră că e război şi se întoarseră la casele lor; fură însă înlocuiţi de îndrăgostiţi care împânziră cheiul, mai numeroşi ca niciodată. Sub ferestrele lui Catherine, în triunghiul fermecat al cheiului, s-ar fi zis că se iscă o răzmeriţă a iubirii.

La 9 seara, un ataşat al ambasadei austriece, contele Khun, telefonă de la Cerc din partea ambasadorului. Aflaseră din jurnalele vieneze că tânăra contesă Leopolska se întorsese la Paris - deplasările clanului erau dintotdeauna înregistrate în presă, acesta fiind unul dintre mijloacele bătrânei contese de a-şi controla familia. Din ordinul ambasadorului, contele Khun avea să treacă mai târziu să-i aducă ultimele veşti şi să stabilească împreună cum va decurge plecarea. La zece, plecă de la Cerc împreună cu domnul d'Entragues, care îl însoţi în casa nepoatei - aşa, avea ce povesti a doua zi, la dejun, în rue Saint-Dominique. Cei doi membri ai Uniunii, ataşatul ambasadei şi unchiul prin alianţă, ajunseră pe chei în momentul în care Robert, abia coborât dintr-un taxi, se pregătea să intre pe poartă. Cei trei se priviră, dar numai Robert fu recunoscut. Celebru, chipul lui pătrunsese în cele mai închise case şi cercuri: aviatorii erau consideraţi un fel de acrobaţi mai răsăriţi, dar aventurile lor treceau drept interesante. Domnişoarele din ligă vorbeau de câteva luni despre amantul pilot al lui Catherine; domnul d'Entragues se felicită că nu bătuse drumul degeaba, în plus, se pricepea la femei, aşa că nepoţica Leopolska îi plăcea mult.

Catherine îi primi în salonul din colţ, unde stătuse pradă neliniştii întreaga zi, între domnul Beau şi abatele Mesange. Se ridică să-i întâmpine şi făcu prezentările - era tare tulburată, aşa că ordinea în care îi prezentă păru o sfidare: îl prezentă pe ataşatul ambasadei lui

Robert, iar pe marchizul d'Entrague domnului Beau. Abatele Mesange cunoştea deja pe toată lumea. Se aşezară în faţa ferestrelor care dădeau spre spectacolul de pe chei. Abatele îl imploră pe Fritzi Khun să facă ceva pentru oprirea războiului; ataşatul le explică atunci de ce nimeni nu poate să oprească voinţa puterilor. Parcă vorbea despre automate, nu despre oameni: undeva, cineva trăsese de o manetă; după ce tratatele au făcut clic, Europa a intrat între roţile dinţate. Intrase ea mai demult, de fapt, după bătălia de la Sadowa[80]; maşinăria se învârtea încă de la tratatul de la Berlin[81], ba chiar, dacă stăteai să te gândeşti, de la Ludovic Germanicul[82]. Păcat că dreptul primului născut nu exista în vremea fiilor lui Carol cel Mare - dacă împăratul ar fi avut un singur nepot în loc de trei, nimic din toate astea nu s-ar fi întâmplat. Fritzi Khun povestea amuzat despre istorie, ca despre ceasornicărie.

în picioare, la fereastră, Robert Ricard nu asculta nimic. în mintea lui se purta deja lupta - nu cu lucrul de neocolit acum, ci cu ea. Luptase întreaga zi; de asta părea aşa de liniştit când venise seara. Să înfrunte moartea era pentru el o obligaţie profesională, dar voia să folosească declaraţia de război pentru a o întreba pe Catherine dacă trebuie să nădăjduiască la viaţă sau la moarte. De ce exact acum, când voia să-i pună o asemenea întrebare, o găsea înconjurată de bătrânei şi de un diplomat, care purtau conversaţii lâncede? Abatele tot insista pe lângă Khun să pună capăt războiului:

— Domnule, îi spunea, să ne gândim, nu se poate ca un împărat care poartă frumosul nume de Apostolic să vrea să strivească un popor mic, în Evanghelie nu se pomeneşte de aşa ceva, sunteţi creştin, Domnule!

---

80 La 3 iulie 1866, trupele prusace învinge la Sadowa (în Boemia, aproape de Elba) armata austriacă, într-una dintre cele mai importante bătălii (în ceea ce priveşte efectivele şi armamentul) din secolul al XlX-lea.

81 Tratatul încheiat la congresul de la Berlin (iunie-iulie 1878), reunit după cel de la San-Stefano (martie 1878), consfinţea o nouă împărţire a Balcanilor şi a regiunii caucaziene, recunoscând, printre altele, independenţa Principatului României şi retrocedarea Basarabiei către Rusia imperială.

82 Ludovic al II-lea, zis Germanicul (aprox. 806-876).

— îmi daţi voie, Sfinţia-Voastră, îl întrerupse Aymard d'Entragues, cu voce behăită de ţap, Dumnezeu a spus să dăm Cezarului ce e al Cezarului. Şi adăugă, întorcându-se spre Catherine: Nepoată scumpă, ne veţi părăsi aşadar?

Robert, care nu urmărea discuţia, se trezi deodată.

— Totul va decurge cum nu se poate mai bine, spuse Fritzi Khun. Draga noastră verişoară va putea pleca împreună cu ambasadorul. I-am trecut deja numele pe lista confidenţială trimisă la Quai d'Orsay. Din păcate, nu putem să sigilăm şi casa; doar ambasada are imunitate. Dar dacă vreţi să vă puneţi la adăpost câteva tablouri, ambasadorul nostru va fi mai mult decât fericit să...

Domnul d'Entragues îl întrerupse:

— Spune-mi, dragă amice, am comandat anul ăsta din Austria cincizeci de mii de ouă de fazan, pe care aş fi vrut să le împart cu cumnatu-meu La Ferte, şi acum sunt într-o mare încurcătură... Cunoşti dumneata din întâmplare pe cineva...?

D'Entragues şi contele Khun se despărţiră pe chei, gân- dindu-se că nu şade bine să fie văzuţi împreună chiar în ziua mobilizării generale. Clopotele de la Notre-Dame băteau îndelung, parcă nesfârşit, miezul nopţii. începea ziua de 1 august...

După ce ieşiră cei doi membri ai Uniunii, acum duşmani, abatele Mesange suspină:

— Fazani... Atât au în sufletul lor...

Se lăsase o linişte teribilă. Catherine se apropie de Robert, care tăcea mereu, şi îi murmură:

— Aţi vrea să-l însoţim acasă pe domnul Beau?

îi vorbea cu timiditate, de parcă se temea că-l jignise. înţelesese el oare că voia, înainte de orice, să iasă amândoi din casa aceea, că nu se simţea acasă decât pe stradă? Bărbatul se ridică; ieşiră fară nici o vorbă. Pe chei, se alăturară perechilor de îndrăgostiţi care aveau şi ei, poate, motive să nu rămână în casă; şi umbrele lor erau la fel. Sus, pe rue Chanoinesse, găsiră un taxi rătăcit şi urcară toţi trei. Parisul, ameninţat, nu dormea. O luară pe lângă Sena, până la Concorde. Bulevardul Champs- Elysees zumzăia încă sub stelele zorilor. Când ajunseră la rond, Catherine zări umbra străzii Matignon şi vru să

meargă până la casa cea veche. în faţa porţii zăvorâte se aruncă în braţele domnului Beau şi izbucni în plâns. Bătrânul nu putu să-i spună decât: „Copila mea, draga mea copilă, nu se poate să fie război..." , ca şi cum disperarea singurului suflet pe care îl iubea în lumea asta, fiica minţii lui, ar fi fost de ajuns pentru ca războiul să înceteze.

Lacrimile lui Catherine îl tulburară adânc pe Robert. Nu se mai gândea decât cum să apere Franţa apărând-o deopotrivă pe ea: doar erau ameninţate amândouă. încă nu pricepea nimic din ce auzise, doar că femeia pe care o iubea avea să părăsească Parisul împotriva voinţei ei şi din raţiuni care-i păreau inadmisibile. îşi imagină mii de feluri prin care să o salveze: cel mai simplu era să o ascundă în casa din rue Chaptal, la mama lui. Are să meargă la guvernatorul militar al Parisului, la preşedintele Republicii, dacă era nevoie. Va răspunde de ea cu viaţa. Domnul Beau credea şi el că poate să rămână în apartamentul lui; ar fi trebuit doar - o, duioşie! - să-şi reia numele de fată. Tot gândindu-se, ajunseră în rue de Ponthieu. Pe drum, Catherine îşi dădu seama, deodată, că îi pune în primejdie. Acum era numărată printre duşmani: îi iubea prea mult ca să nu îi părăsească. Deja îl pusese în mare pericol pe Robert: îi telefonase de atâtea ori de la Ministerul de Război în ziua asta blestemată, fără să ştie că vorbeşte cu o supusă austriacă. Nu se gândise niciodată la ea însăşi sub numele ăsta, care în franceză sună atât de prost. Dar Marie-Therese de Dombes şi celelalte la fel ca ea se gândiseră. Adunându-şi curajul din disperarea celor doi, din dragostea şi cunoaşterea ţării care acum o alunga, îi spuse bătrânului profesor că se va întoarce în casa de pe cheiul Alenţon şi îl rugă pe Robert să o însoţească. Era încă întuneric. Merseră cu taxiul până la Cours-la-Reine. Când văzură fluviul şi arborii de pe mal, coborâră şi căutară o bancă, aşteptând ca maşina să se îndepărteze. Rămaseră pe bancă multă vreme, tăcuţi şi îmbrăţişaţi. Când primele raze de lumină se iviră încet printre crengile platanilor - frunzele lor cad mereu primele -, plecară pe jos spre Cite. Catherine îi spunea lui Robert povestea vieţii ei, iar el o strângea în braţe, prea târziu ca s-o apere ori s-o ţină lângă el. îi povesti despre colţişorul Matignon, despre copilărie... patria

înseamnă copilăria... Lui Robert îi păru rău că o crezuse rusoaică: doar auzind-o, şi trebuia să-şi fi dat seama că e din Franţa. Pentru el, ca pentru atâţia alţi francezi, faptul că un străin le vorbeşte bine limba este un miracol banal. Nu fusese atent dacă femeia pe care o iubea avea vreun accent; abia acum băgă de seamă, uimit, că are unul. în ochii celui care nu citeşte Almanahul Gotha, Leopolski şi Iswolsky sunt tot una, nume ruseşti sau poloneze, în orice caz slave. Catherine nu ştiuse nici ea prea multe despre familiile nobiliare atunci când se logodise. Pentru ea, polonezii erau oamenii aceia drăgălaşi din poveştile contesei de Segur, Boginski şi Cozrgbrlewski, care rimau cu Leczinski şi Poniatowski. îi povesti despre Franz Josef, bătrânelul politicos, a cărui supusă i se spusese într-o zi că a devenit. Dar ea nu crezuse! îi povesti despre Polonia, despre Lemberg, despre Versailles-ul polonez şi despre marile masacre ale păsărilor. Era vina ei că Maria Tereza lăcrimase ipocrit asupra hărţii Galiţiei? *Lăcrima şi lua din belşug...* Dacă ar fi lăcrimat şi ar fi luat ţarul în locul ei, nenorocirile de azi nu s-ar fi întâmplat.

Nu ştia cum să-i povestească despre măritiş; îi era ruşine de viaţa ei de femeie, care nu fusese decât o şcoală de prostituţie: cum să se numească altfel, dacă sub porunca unei femei bătrâne se străduise să placă unui bărbat care nu o iubea? Nu mai ştia dacă ea îl iubise. îi spuse numai că soţul ei o părăsise la opt zile după nuntă, ceea ce îl transformă pe Adam, în ochii lui Robert, într-un nebun, într-o fiinţă neglijabilă - şi se bucură. Bărbatul abia îi asculta explicaţiile: o iertase dinainte cu totul, fiindcă ştia că e inocentă şi condamnată. N-avea nevoie să ştie nimic despre trecutul ei; dacă o judecai după chipul tânăr, nu trăise prea multe, şi acum el învinsese. Ce importanţă avea dacă într-un registru de stare civilă era rusoaică, poloneză sau austriacă? Fiindcă îl iubea, era gata să schimbe totul. Un bărbat ştie cum i se ia - şi i se dă - naţionalitatea unei femei, iar statul consfinţeşte ceea ce zeul, în consubstanţialitatea sa, ştie. Robert recită în gând, ca pe un descântec, cuvintele din Codul Civil: *Soţia de altă naţionalitate a unui cetăţean francez va primi naţionalitatea soţului.* Dragostea lui era în stare să facă asta pentru Catherine. Numai să-l asculte şi ea... Aşezaţi pe o bancă în faţa Luvrului,

vorbiră despre tot ce ar fi trebuit să vorbească în urmă cu un an. Saint-Germain-lAuxerrois sună patru ceasuri, consfinţindu-le jurământul. Toate clopotele Parisului îşi pregăteau chemările la slujba de dimineaţă. Sfaturile Annei Lvovkowitz se transformară în proiecte gata de aplicare. Războiul nu putea să dureze prea mult. Robert gândea practic şi vorbea în fraze scurte: în trei săptămâni, victoria sau moartea. Catherine va părăsi Parisul, dar nu cu personalul ambasadei austriece; va pleca singură, în Italia, iar la Roma va încerca desfacerea căsătoriei, cum o sfătuise Anna. în plin proces de divorţ, se va întoarce la Paris cu un paşaport al ţării ei de baştină, demult uitată, care urma să o salveze...

Cerul se luminase de tot când ajunseră la insulă, capătul plimbării lor îmbrăţişate, prelungite atât ca să amâne clipa despărţirii. Sprijinită de umărul lui Robert, Catherine se opri să privească îndelung fluviul şi casa înconjurată de copaci. Nu fusese clădirea asta, cu toate oglindirile ei, ceea ce o purtase către Adam? „Doamne, Casa ta ţi-am iubit-o atâta!" Şi nu Sena o adusese aici, Sena care aduce împreună îndrăgostiţii? Parisul, al cărui nume îl purta, în inima căruia locuia, o lăsa în braţele primejdiei pentru că se înşelase când iubise. Catherine privi faţa lui Robert, de la care avea să-i vină salvarea. Cel care, cu iubirea lui, i-ar fi dat drept de cetate dacă ea nu s-ar fi răzvrătit împotriva vieţii purta pe chip, în lumina liniştită a începutului de zi, o blândeţe ca de părinte. Acum îl preţuia altfel: se desprinse din braţele lui, îl luă de mână şi îl purtă spre Notre-Dame. La ceasurile cinci de dimineaţă, intrarea principală era închisă. încercă prin partea dinspre Porte Rouge, dar şi acolo era lacăt. îngenunche ară atunci sus pe trepte, sub porticul cu flori de măceş, şi se rugară amândoi afară din biserică. Se despărţiră când dădea soarele, în grădiniţa din capătul catedralei.

*

Pe 2 august auzi sunând toate clopotele odată. Se afla în miezul alarmei; dacă ferestrele n-ar fi fost deschise larg, s-ar fi sfărâmat toate; şi Catherine împreună cu ele, dacă n-ar fi fost Robert. Dar el îi

arătase viitorul, prin el respira libertate. Orele însă treceau; trebuia să se pregătească de plecare: autorităţile militare nu puneau la socoteală stările de spirit. în faţa faptului împlinit, Caherine nu mai înţelegea nimic din hotărârea pe care o luase ieri. Se întrebă de ce nu a ales mai degrabă închisoarea, şi nu fuga. Nu mai ştia că, alegând să părăsească Franţa şi pe iubitul ei pentru a se supune legilor dreptăţii, se conforma pur şi simplu unei situaţii clare, se lăsase atrasă de partea mai grea, se gândise la glorie, „să binemerite de la Patrie". Curajul îi slăbi de mai multe ori. Domnul Beau îi sprijinea şi îi încuraja slăbiciunea: se oferi să meargă el la doamna de la Feuillade şi să îi pledeze cauza. Fu cât pe ce să consimtă: poate ducesa, aflând că vrea să divorţeze şi să lase numele de Leopolska, o va primi la ea. Abatele Mesange o facu foarte repede să se răzgândească: legătura lor de rudenie devenise atât de compromiţătoare în rue Saint-Dominique, încât ducesa de la Feuillade îl trimisese pe abate, încă din zori, să o sfatuiască pe scumpa nepoată să ceară cât mai repede protecţie diplomatică - şi, mai cu seamă, să nu mai treacă pe la ea să-şi ia rămas-bun! Şi doamnele plecau din Paris, dar în Midi. Ambasadorul Rusiei veni s-o viziteze pe Catherine în cursul zilei: regreta că nu îi putea oferi ospitalitatea ambasadei, dar ştia că era din ce în ce mai rău văzut acolo. Gurile rele şopteau că ar fi spus o vorbă femeiască: „E războiul meu!", pe care o dezminţea: el doar prevăzuse izbucnirea războiului. Era ca medicul care n-are pretenţie la paternitatea epidemiei, el doar a diagnosticat-o. Se dovedise că a avut dreptate, dar se lăuda că pusese înainte Rusia la adăpost, încheind puternica alianţă cu Anglia, opera lui în totalitate. îi spuse lui Catherine că, în clipa în care va semna tratatul de dezmembrare a Austriei - lucru pe care spera că are să-l facă -, nu va regreta decât că a distrus o veche piesă de mobilier şi l-a înlocuit cu mobila Maple[83] sau cu un scaun de pitchpin[84]. Cu aceste vorbe de cunoscător îşi luă rămas-bun, neuitând să o asigure că o va recomanda ambasadorului rus din Italia, din moment ce a ales să se stabilească la Roma. Sir Philip Gay apăru şi el în vizită de încurajare: era gata să se mute în

83 Mobilier englezesc foarte rezistent şi ergonomie.
84 Esenţă de pin rigid, folosit mai întâi în construcţiile navale (engl.).

biroul din cartierul Saint-Germain şi să îi lase ei apartamentul personal; nu trebuia decât să accepte să devină, temporar şi formal, Lady Gay - aşa putea aştepta la Paris, fără griji, intrarea în război a Marii Britanii. în mijlocul acestor aranjamente contradictorii şi care nu aranjau în fapt nimic, sosi o scrisoare: pe picior de plecare, domnişoara d'Entragues îi scria pe fugă şi veninos să nu mai întârzie nici ea, pentru că altfel va fi denunţată. Nu se gândi decât la Robert: rămânerea ei în Paris ar însemna compromiterea lui. Toţi îi spuneau că războiul va fi scurt, iar ea îi credea, pentru că toate catastrofele sunt cunoscute pentru scurtimea lor. Are să plece la Roma, cum îi promisese lui, ca să devină altcineva. Lăsându-i lui Sir Philip Gay grijile paşaportului pentru ea şi pentru Felicie Billochon, care voia să o însoţească indiferent de condiţii, merse spre seară cu domnul Beau la cimitirul Pere-Lachaise. Colina cu morminte era înţesată de lume, venită cu acelaşi gând: să-i încredinţeze pe cei care nu se mai puteau păzi că îi vor apăra. Doar Catherine venise să le spună morţilor ei că e silită să-şi smulgă rădăcinile din pământul lor. în faţa văzduhului larg, pe care unchiul şi-l alesese drept câmp de odihnă, se învinovăţi că nu-i ascultase sfatul: „Cu un polon nu te măriţi!", îi spusese el, răsunător. Se crezu vinovată pentru toată nefericirea ei, iar acum şi pentru a lui Robert: el plecase la război, iar logodnica lui era dintre duşmani. Părăsi cimitirul, ştiind că pleacă din „ţărâna unde odihnesc morţii noştri", cum se mai numeşte patria. îl petrecu pe domnul Beau până aproape de casă, dar se feri să-l ducă până la uşă: nu făcuse nimic, numai că în mijlocul Parisului prins în mobilizarea generală era ca şi cum ar fi avut lepră şi începea să se urască pe ea însăşi. Abatele Mesange o aştepta în casa de pe chei, cu o scrisoare de la Robert - i-o adusese un motociclist, misterios mesager al armatei. Robert o ruga să meargă în rue Chaptal, unde o aştepta mama lui. Catherine şovăi. Trebuia să îndeplinească rugămintea? Se temea că doamna Ricard se va purta cum se purtaseră rudele ei din rue Saint-Dominique, adică se va feri de ea ca de o boală molipsitoare. Abatele o convinse până la urmă, ba chiar alergă să îi anunţe vizita târzie, era noapte, în rue Chaptal. Când intră în salon, Catherine crezu că a învins moartea şi s-a întors, ca printr-o poartă fermecată, în casa

copilăriei ei. Nu era o masă de palisandru, dar semăna cu ea, iar lumina era cu totul la fel, scăldând dintr-o parte lucrurile vechi şi liniştite, cu umbre nemişcate de mult. O doamnă în vârstă, încă în putere, se ridică dintr-un fotoliu şi îi veni în întâmpinare, cu braţele deschise. Se văzură pentru prima oară printr-un păienjeniş de lacrimi, ţinute cu greu să nu şiroiască pe obraji, şi se recunoscură pe dată. Doamna Ricard se uită îndelung la chipul copilei străine, dar atât de apropiată: privirea îi era chiar mai frumoasă decât ochii, şi avu încredere. Catherine, care se simţea pierdută de când plecase Robert, se regăsi aici... Nimic nu era mai puţin surprinzător decât să se afle într-un salonaş ca acesta, şi totuşi nimic n-ar fi trebuit să fie mai străin: era aici, şi se vedea dincolo. La plecare, era ca şi cum şi-ar mai fi luat o dată rămas-bun de la colţişorul Matignon: abia îşi revăzuse copilăria şi se şi deşteptase dureros din vis. în amintirea prea scurtei vizite, luă cu ea o fotografie a lui Robert, pe care nu era nevoie să o ascundă niciodată, oriunde ar fi ajuns: îl înfăţişa în rochiţă de dantelă, la trei ani.

*

După ce aranjase toate detaliile dificilei plecări a tinerei doamne care acum făcea parte dintre duşmani, dar se încăpăţâna să nu fie de partea lor, sir Philip Gay părăsi reşedinţa de pe cheiul Alenţon când bătea miezul nopţii. Ceasornicele arătau începutul celei de-a treia zi de mobilizare, în Parisul devenit câmp fortificat. Catherine nu se mai culcă: stătu de veghe, pentru cea din urmă oară, la prova corăbiei. Ascultă întreaga noapte foşnetul plopilor şi sunetul clopotelor; la mansardă, un ceas cu cuc din Pădurea Neagră, adus la Paris de un valet suab al bătrânului conte, traducea pe nemţeşte ora de la Notre-Dame. Spre patru dimineaţa se ridică zvon de trăsuri, pocnete de bici, saboţi bocănind pe caldarâm: căruţele din Hale mergeau spre armată. Catherine se gândi că avea şi ea, ca toate femeile Parisului, pe cineva în armată, într-acolo unde se duceau convoaiele.

încă două ore de viaţă! Tremura fară încetare, precum plopii de la geam - insomnia lucra asupra tinereţii ei. Când se apropie ceasul de

plecare, urcă la mansardă să-şi ia rămas bun de la bătrâna Angele, pe care o lăsa în urmă. Sub privirile ei mâhnite - biata de ea, nu înţelegea de ce îi pleacă fata -, îi mai spuse o dată că trebuie să meargă puţin în altă parte, dar că are să se întoarcă, şi apoi are să rămână pentru totdeauna în Franţa. Ei îi lăsă toate cheile casei.

Sir Philip Gay veni să o conducă, în trăsură, până la Gare de Lyon. Catherine se lăsă purtată spre tren odată cu mulţimea, ca un obiect neînsufleţit de care te foloseşti şi atât. Momentul plecării rămase în ceaţă, de parcă ar fi leşinat de câteva ori la rând. încercă să îşi aducă aminte peste câtva timp clipa desprinderii, dar în van.

Capitolul XIX *Roma, sau paşaportul*

Fu nevoită să întârzie câteva zile în Elveţia: frontierele ţărilor neutre erau închise, după veştile din Belgia. îşi duse paşaportul austriac, pentru viză, la ambasada din Berna. Felicie Billochon, mai fericită, mergea la ambasada ţării ei: ea, cel puţin, călătorea „în numele poporului francez"! Dar nici după ce li se lipiră timbrele groase - cel habsburgic purtând crucea de Lorena, cel francez cu lictorul şi fascia lui - graniţele nu se deschiseră. Trebuiau să aştepte să revină încrederea, şi încrederea întârzia. Consilierul legaţiei Austriei, Vladislav Scheipievicz, o întrebă:

— Mergeţi în Italia, doamnă? Puteţi rămâne acolo... ceva vreme, cel puţin atât cât scumpii noştri aliaţi vor fi aşa de buni să rămână neutri.

Vladislav Scheipievicz aparţinea acelui fel de diplomaţi polonezi care îşi depăşeau guvernul în inteligenţă.

Catherine se învârti prin Elveţia ca o fiară în cuşcă. Se temea să meargă la Roma: dacă italienii ar declara război Austriei, ar fi imediat expulzată; dacă, din contră, s-ar alătura Triplei Alianţe, ar rămâne prizonieră a unei naţiuni care s-ar afla în război cu Franţa, ceea ce nu voia în ruptul capului. Plecă din Berna către Laussane: aici, cel puţin, pe străzi se vorbea franţuzeşte. îşi aducea aminte de un cuvânt al lui Cervantes: „Pungaşii vorbesc între ei într-o limbă pe care o numesc germană". încercă să rămână la Geneva, unde i se alătură Vladislav Scheipievicz, care împărtăşea în taină aceleaşi

mâhniri cu ale ei. Un funcţionar din Ballplatz care să fie întristat de primele comunicate ale Statului-Major german părea un lucru surprinzător, dar nu era, dacă cineva s-ar fi gândit la patriotismul latent al polonezilor, precum şi la îndeobşte cunoscuta legătură a diplomatului cu o doamnă din Franţa, contesa de C..., fiica marchizului de Senac, consilier general în Haute-Loire. Catherine nu era surprinsă: pentru ea, să ameninţi Parisul era ca şi cum ai fi ameninţat lumea întreagă, cu tot cu Germania - dacă nemţii ar fi întreprins ceva ca să astupe lumina zilei, i-ar fi considerat la fel de nesăbuiţi. îşi amintea cum le străluceau ochii mititei când, tot pocnind din călcâie, pronunţau fermecaţi numele Parisului şi îşi imagina cum ar fi dacă s-ar lăsa cu toţii în voia dorinţei pe care i-o mărturisiseră în faţă de atâtea ori şi ar năvăli spre Paris, care pe jos, care călare, care târând de tunuri, fiindcă nu le-ar da prin cap să îşi cumpere, pe rând, câte un bilet de tren. La vestea înfrângerii de la Charleroi - diplomatul îi spunea pe numele ei adevărat, înfrângere Vladislav Scheipievicz ceru guvernului său să fie pus în disponibilitate; după înfrângerea de la Morhange, nu mai suportă şi îşi înaintă demisia. Catherine ar fi demisionat şi ea, dar era mai greu când ţi se trecuse, în contumacie, numele în Anuarul Diplomatic. La Geneva îi plăcea doar că se vedeau munţii Savoiei; stătea ore întregi pe malul Ronului şi se uita la norii care goneau către Franţa. în Elveţia lâncezea pentru că ştia că aici nu poate să divorţeze. Nu cunoştea pe nimeni, cu excepţia lui Vladislav Scheipievicz, care însă nu avea autoritatea de a-i desface căsătoria. La Roma, cumnata ei i-ar fi dat o mână de ajutor. Papalina ştiuse despre necazurile ei conjugale înainte ca ele să înceapă, aşa că ar fi ajutat-o să le oprească. Catherine facea aici o greşeală: credea că celelalte surori ale lui Adam au aceleaşi păreri şi acelaşi suflet ca Anna, cea mai mare dintre ele, care însă nu era fiica Leonei Leopolska. Ca să ştie când vor fi deschise graniţele, citea câte zece gazete pe zi, dar nu mai încerca să înţeleagă ceva. Ştia că Franţa a fost cotropită, deşi ar fi trebuit să o creadă salvată; ştia că Robert e încă în viaţă fiindcă dădea crezare cărţilor poştale enigmatice, iar cea mai recentă dintre ele nu-i dădea decât o certitudine ameninţată de fiecare minut care se scursese din momentul în care Robert o pusese la poştă, îi era frică să se uite la

ceas. Câteodată, era gata să o implore pe Felicie Billochon să îi dea paşaportul francez, dar dădea înapoi la gândul că ar trebui să i-1 ofere în schimb pe al ei. Fata, curajoasă, de aceeaşi vârstă cu ea şi cu un suflet delicat, îi devenise confidentă şi sprijin. într-o zi, îi arătă în *La Gazette de Laussane* o ştire surprinzătoare: avioane franceze ar fi fost văzute deasupra comunei Saint-Imier. Precum destule franţuzoaice de felul ei, Felicie îşi păstrase sufletul de păstoriţă chiar dacă trăia în inima oraşului: acum era sigură că Robert are să vină din cer, ca să le spună că Franţa e salvată. în ziarul de seară citiră însă un foarte scurt comunicat al Statului-Major elveţian, cu titlul „Avioanele de la Saint-Imier erau şoimi", care se termina aşa: „Martorii oculari de dimineaţă admit că avioanele pe care le-au văzut semănau cu nişte păsări. De fapt, mai multe persoane au confirmat că, în cursul dimineţii, trei *şoimi* zburau în rotocol deasupra comunei Saint-Imier".

în ciuda acestei solemne dezminţiri, al cărei burlesc îi scăpa, din păcate, Felicie rămase încredinţată în sufletul ei că Robert încercase să o revadă din înaltul cerului pe Catherine, în mijlocul Elveţiei. Chiar dacă îşi pierduse simţul fabulosului pe care camerista ei îl avea încă, şi Catherine îl vedea pe Robert printre nori: nu încercând să o găsească pe ea, ci urcându-se în avion, străbătând cerul Flandrei şi căzând. îl vedea prăbuşindu-se! Era doar o pasăre vânată: nici priceperea lui desăvârşită, nici ochii pătrunzători nu aveau cum să-1 apere de vânători. îşi imagina o mie de feluri în care se prăbuşea: arcuit, ca fazanii, perpendicular, ca potârnichile, legănat ca o petală de floare, ca porumbeii, răstignit, ca lebedele. Avea de ales dintr-o serie înspăimântător de variată de prăbuşiri. Ca să scape de imaginile lor, alergă să se roage într-o bisericuţă catolică pe care o descoperise cu greu în oraşul templelor. Pentru sufletele care suferă peste poate nu se potriveşte decât o ocupaţie simplă. Suna bizar, dar lui Catherine - care acum se ruga alături de Felicie, după ce se rugase lângă Maria Robinet şi lângă sora Gervaise - rugăciunea îi reda raţiunea. Redeveni practicantă: purta la piept cea mai nouă carte poştală a lui Robert, în chip de scapular şi ciliciu, reinventa toate instrumentele probate ale credinţei. într-o zi, pe când se rugau amândouă în bisericuţă, văzură, aşezat ca ex-voto lângă statuia

Sfintei Marii, un înscris: „Preasfântă Fecioară, fa să nu i se întâmple nimic soţului meu!". Catherine se mâhni că nu se gândise şi ea la o asemenea rugăciune, care răspundea aşa de bine neliniştii ei celei mai mari: „...fa să nu i se întâmple nimic lui Robert!...".

O scrisoare de la domnul Beau îi spori nerăbdarea de a pleca odată spre Roma. Bătrânul îl întâlnise pe Robert, aflat pentru o jumătate de zi la Paris, în misiune. Păruse îngrijorat când aflase că iubita lui e încă în Elveţia. Catherine nu putea explica în scris că întârzie fiindcă se teme că Italia va intra în război de partea Franţei - asemenea mărturisiri ar fi ridicat anumite întrebări cenzurii. înţelegând că rămăsese în Elveţia aşa de mult încât Robert s-ar putea gândi că i-a slăbit voinţa, se hotărî să plece imediat din Geneva.

Catherine se îndreptă spre Roma la sfârşitul lui august, grăbită să scape de o naţionalitate care-i fusese atât de străină încât, atunci când o primise, nici nu-şi dăduse seama, iar mai apoi nu o mărturisise bărbatului pe care îl iubea. Era hotărâtă să-şi recapete libertatea - doar aşa se putea întoarce în Franţa. La Domodossola, trenul se umplu de muşte italieneşti. Era o căldură de foc. Vameşii se uitau când la ea, când la paşaport. „Tedesca?[85]" o întrebă unul, neîncrezător. Nu ştiu ce să-i răspundă. Coborî la Milano; pe peron, fiecare bărbat o salută şi îi făcu „facia amorosa" când trecu pe lângă el: războiul era uitat, trăiască amorul! La restaurant, nepriceperea ei în nici o limbă în afara aceleia pe care o învăţase de la domnul Beau îi transformă în traducători pe toţi bărbaţii strânşi la bufet. Popularitatea de care se bucura Franţa o speria puţin, dar se bucura să fie luată drept ceea ce era şi nu era: franţuzoaică.

Ajungând la Roma, află cu tristeţe că Papalina plecase: petrecea acest sezon de foc la Nettuno, fost castel al papilor, pe ţărmul mării, aproape de Ancio. Sosirea tinerei contese Leopolska agită grozav spiritele la Palazzo Venezia, unde se afla ambasada Austriei, care număra câteva rubedenii. Zvonul se răspândi la cavalerii de Malta, în Nobila Gardă de la Vatican, până şi în mănăstirile unde clanul dispunea de câţiva verişori. Şi Catherine văzu cum i se puneau la

85 Nemţoaică? (în it., în orig.)

dispoziţie mii de posibilităţi de a vizita oraşul, ghicind însă că va avea de înfruntat alte mii de greutăţi ca să ducă la capăt lucrul pentru care venise. Pentru început, nu pricepu nimic din frumuseţea Romei: era prea cald, iar ea avea nevoie de ştiri din Franţa ca de aer. îi scrise Papalinei, cerându-i sfatul: ştia numai ce vrea să facă, nu ştia însă cum. Scrisoarea avea ceva îngrijorător, aşa că doamna cea voinică îşi expedie trăsura şi soţul mărunţel să o aducă pe tânăra cumnată la Nettuno. Catherine se plimbă prin palatul marin de la San Giovanelli ca prin sălile de la Luvru: totul semăna cu pictura lui Claude Lorrain[86] şi Hubert Robert[87]. Papalina o primi cu tot soiul de delicateţi amicale, exagerate răutăcios până la ridicol; bunătatea Annei Lvovkowitz era, faţă de ele, ceea ce e capodopera faţă de parodie. „Pe inima mea, pe sânul meu!"[88], strigă ascuţit, privind-o chiorâş cu un ochi mic şi negru, îi întinse numai vârful evantaiului - era prea cald să o îmbrăţişeze - şi o conduse pe o terasă cu vedere la o grădină franţuzească, alcătuită într-un fel pe care Catherine nu-l văzuse niciodată. Era o grădină scufundată: ruinele palatului lui Neron, desfăşurate până la zidul fortăreţei feudale, îşi păstraseră sub apă desenul exact al sălilor dreptunghiulare, numai că pereţii erau acum acoperiţi de alge, verzi ca muşchiul. Ai fi zis că-i un plan de Lenotre, străveziu. Privelişte a acestui monument pierdut în adâncuri se alătură, pentru Catherine, revelaţiei pe care o avu în acel loc: era victima unei puternice coaliţii de familie, care se agăţa de o firavă şansă - ea era acea şansă - de salvare. Salvare a ce? A unui palat pe care acum îl stăpâneau, dar pe care timpul nu avea să-l cruţe, cum nu cruţase nici ruinele pe care le vedea în faţa ei, tremurând sub ape.

---

86 Claude Gellee, zis Lorenul (1600-1682), peisagist neoclasic francez, care lucrează întreaga sa carieră în Italia.

87 Hubert Robert (1733-1808), peisagist şi desenator francez, rămas celebru pentru picturile sale înfăţişând ruine.

88 Traducere pentru *An meinem Herzen, an meiner Brust* - primul vers din poemul omonim de Adelbert von Chamisso (1781-1838). Inclus în ciclul *Frauenliebe und -leben* (1830), este pus pe muzică de lied de Robert Schumann (opus 42).

— Şi spune aşa, vrei să divorţezi, să ne superi pe toţi? îi spunea Papalina, cu vocea ei batjocoritoare. Fiindcă e război? Fiindcă nu mai poţi să stai la Paris? Dacă Parisul are să fie cucerit de nemţi, cum e foarte posibil, poţi să te întorci şi mâine!...

O dăscălea ca pe un copil răzgâiat. Nu mai voia să fie supusă austriacă? Să aibă chipul Majestăţii Sale Franz Josef pe paşaport? Nu contează! Dar ce să fie? Nici italiancă nu era, nici româncă: era poloneză, adică independentă, fiindcă Polonia nu mai exista. De ce să nu fie poloneză? Fiindcă Adam nu era un soţ adevărat? Mare noutate! E prea fermecător, ca să se poarte ca un soţ! Şi-i tot dădea aşa, pe un ton glumeţ, deşi în sufletul ei era cu adevărat îngrijorată. Mititica asta iubeşte pe cineva, îşi spunea. Trebuie să fie un francez, firește! Era de aşteptat!

De la Zamosc veniseră veşti proaste: nu fiindcă înaintau ruşii - dinspre partea asta, Papalina stătea liniştită, cumnatul Lvovkowitz se va instala în castel în chip de blând învingător -, ci fiindcă Adam căzuse cu totul sub biciul îmblânzitoarei de fiare. O luase cu el şi la război. Dacă ea, Catherine, îl părăsea, dacă dispărea şi această piedică neînsemnată, ce se alegea de moştenire? Sub ameninţarea dublă a pistolului şi a biciului, Adam va sfârşi prin a se însura cu femeia venită din Florida. Cel mai mult pe lume Papalinei îi plăcea literatura cinematografică.

Vicleană, acum se desfata tărăgănând şi amăgind-o. Are să-i prezinte lui Catherine, firește, personajele-cheie din curia romană, însărcinate să desfacă în lumea aceasta ceea ce uniseră - rău, la o nouă judecată - pentru totdeauna, în cer şi pe pământ. îi va avertiza, totuşi. O iubea prea mult pe Catherine ca să nu o protejeze de ea însăşi. Se prefăcea că-i vine în ajutor: procedurile astea, să ştie şi ea, durează de obicei foarte mult. Războiul poate să se termine şi să mai înceapă o dată până să apuce ea să-şi schimbe paşaportul. Apoi facea apel la sentiment: chiar voia să-i amărască pe toţi, părăsindu-i? în definitiv, familia nu-i cerea decât să poarte numele soţului şi, din când în când, chiar şi pe căldurile astea, cele nouă şiraguri de perle!

Ascultând-o, Catherine simţi că a greşit când le-a spus cumnatelor despre intenţiile ei; ar fi fost mai bine dacă ar fi avut încredere în

oricine altcineva, într-un străin precum Vladislav Scheipievicz, decât în femeia din faţa ei, aşa de falsă în bunătatea ei afişată, păcătuind prin prea mult spirit aşa cum sora ei Klementine păcătuia prin prostie. Era prea târziu să mai schimbe ceva. Când va veni momentul să-şi apere cauza, va conta numai pe ea însăşi. Cazul era clar, dar trebuia să-l facă de-a dreptul luminos. îl întrebase câte ceva pe abatele Mesange. Căsătoria avusese loc la Saint-Louis de Versailles, nu în parohia de care aparţinea, aşadar putea să invoce un viciu de formă. Crezuse că se mărită cu un polonez din Paris, şi nu cu un austriac din Galiţia - are să pledeze eroare de persoană, şi încă ce eroare! Avea încredere în dialectica ei; dacă s-ar fi aflat în faţa unui bărbat, raţiunea avea s-o slujească până la capăt. Numai femeile o intimidau - spiritul ei nu se formase la şcoala de menaj. Ghicind că tribunalul ecleziastic va fi influenţat de Papalina, se gândi că ar fi trebuit să se adreseze mai întâi autorităţilor civile, care să decreteze de urgenţă că nu mai e de naţionalitate austriacă. Era prea târziu, însă: singurele autorităţi civile calificate se ascundeau departe pentru ea, în acea Dacie Felix la care, din cauza războiului, nu se mai putea ajunge nicicum.

Papalina se întoarse la Roma, ca să se ocupe îndeaproape de chestiunea pe care, de fapt, nu voia decât să o împiedice. Ca să îi dea lui Catherine iluzia că se apropie de ţel, o sfătui să scrie o cerere de intrare în audienţă la Părintele Wenceslas, care se ocupa de doamnele în instanţă de anulare. Clericul răspunse abia după trei zile la scrisoarea pe care o depusese contesa însăşi, şi în aceste trei zile, de la 1 la 4 septembrie, se întâmplară atâtea lucruri, încât audienţa putea la fel de bine să nu mai aibă loc. Catherine petrecu în rugăciune aceste trei zile, care aveau să o arunce în vechea greşeală, să o aducă înapoi la soacra ei, să o poarte până la Viena şi apoi în inima Germaniei, prizonieră a tot ceea ce ura. Merse la biserica San Luigi dei Francesi să se roage la mormântul Doamnei de Beaumont[89], care murise cum e cuviincios să mori, „fară speranţă şi deplin ferice"; îşi

89 Pauline de Beaumont (1768-1803), amanta lui Chateaubriand, moare la Roma, în braţele lui, şi e înmormântată în biserica San Luigi dei Francesi.

petrecu zilele cu Montaigne, Stendhal şi Chateaubriand. Cu o singură frază din *Memorii de dincolo de mormânt,* reconstrui Imperiul Francez, de care avea atâta nevoie: „în acea vreme, Roma era un oraş al Franţei, capitala departamentului Tibru..."

Roma o strivea. Privirea îi era rănită de monumente uriaşe, mult mai impunătoare decât la Paris, care înăbuşeau totul în jur. îşi dădea seama că vederea îi era obişnuită cu perspectiva franţuzească, atât de zveltă, şi că nimic în afara ei nu i se mai pare plăcut, sau ajunge cu greu să-i placă. în timpul acestui studiu pe care îl făcea nu cetăţii, ci sufletului ei, soarta i se hotăra pe Ourcq şi pe Marna[90], laolaltă cu alte mii de sorţi, şi era bine că i se hotăra acolo, pentru că fiinţa ei fusese de la
început a Franţei, ea şi toate ideile ei.

*
**

— Aşadar, dumneata ai vrea să obţii o anulare religioasă? o întrebă dom Wenceslas. Dar ce să faci cu ea, Dumnezeule? Atâtea lucruri în aşa de puţin timp! Să te căsătoreşti, să desfaci căsătoria, să te recăsătoreşti poate?... Ce frământare! Ce tulburare! Şi totul pentru trei zile pe care le mai avem de trăit! Te-ai gândit bine, copila mea?

Catherine nu se lăsă înşelată de vocea ironiei eterne. Da, să fie fericită trei zile, să fie ceea ce iubea: asta voia. Spuse tot ce avea de spus, şi încă mai mult. Mărturisi că vrea să scape, ca Nessus, de naţionalitatea ei. Necugetată!

O naţionalitate!... Dom Wenceslas surâdea cu ochii mijiţi, ca în vis. Există aşa ceva? Are vreo importanţă în ochii lui Dumnezeu? Nu cumva se lasă impresionată de război? Dar asta e doar o nebunie... A fost silită de legile militare să plece din Franţa, din Paris, să-şi lase casa? Deşertăciuni!... Se vor aranja toate! Dom Wenceslas îi explică

90 între 5 şi 10 septembrie 1914, pe Marna au loc mai multe bătălii între armatele franceze şi engleze, pe de o parte, şi armata germană. Bătălia de pe râul Ourcq este prima dintre acestea, încheiată cu victoria francezilor, care opresc înaintarea nemţilor către Paris.

modul în care lucrează Dumnezeu pentru dispariţia tuturor războaielor, şi anume în cercuri largi, din ce în ce mai largi: luptele se poartă între case, apoi între provincii, între ţări pe urmă, până ajung să se lupte continentele între ele. Şi apoi gata cu războiul, va depăşi graniţele planetei, iar ţările nu vor fi decât nişte personalităţi distincte: Franţa, Germania, Anglia, Italia, toate feminine - de aici, răul. Totul va deveni o chestiune de persoane...

Fiindcă era la Roma, ar trebui să profite: să viziteze mănăstirea San Anselmo, cu grădinile ei mirifice, întinse până la Tibru. Şi, dacă îi plăcea muzica, să asculte liturghia.

— Şi adu-ţi aminte, copila mea, că vocile pe care le auzi în acea armonie celestă sunt voci de oameni, care au fost germani şi francezi, scoţieni, austrieci şi belgieni, care acum cântă la unison, în fiecare seară, îmbrăcaţi în acelaşi fel de veşminte şi aflaţi în acelaşi loc. Acum sunt cu toţii fraţi, fraţii noştri. Războiul? O zădărnicie! în cer nu-i loc de naţionalităţi! Şi adăugă: Am înţeles că soţul dumitale nu s-a purtat ca un soţ creştin; sunt surprins şi îmi pare rău să aud asta. Dar ce e trădarea unui bărbat? Fiindcă eşti la Roma, copila mea, mergi într-o dimineaţă la San Pietro. Du-te din zori, când soarele face să sclipească aurul inscripţiei de pe cupolă. Vei citi acolo *Tu es Petrus...* Ştii cine era acel Petru, pe mormântul căruia s-a ridicat biserica? Un om care şi-a trădat prietenul. Şi nu uita că el era alesul dintre cei doisprezece, copila mea, va să zică era cel mai bun dintre ei...

Dom Wenceslas îi făgădui totuşi să examineze, din spirit de caritate, cererea de anulare pe care trebuia să o înainteze în scris.

în zilele următoare Catherine se plimbă prin Roma; oriîn- cotro se uita, vedea doar moarte, josnicii omeneşti şi coloane culcate la pământ. Ruinele, care se deschideau ca nişte răni de peste tot, o înspăimântau. îşi aducea aminte cu însufleţire de Paris, cetate verticală, singura deopotrivă clasică şi a prezentului, unde nu se află nici un monument părăsit, nici o coloană fară victorie. într-o seară cu lună plină coborî la Forum. îi fu teamă, vru să fugă, să scape din

mormântul uriaş în care se împiedica la fiecare pas. îşi repeta în gând vorbele funeste: „Pare că moartea s-a născut aici..."

într-o zi, întoarsă de la Palatin, unde o orbise pulberea măturată de vânt a imperiilor, îl găsi în holul de la Grand-Hotel pe cumnatul ei, care o aştepta. Voia să-i arate telegramele abia sosite: căderea Parisului era o chestiune de ore. Catherine îi răspunse cu toată simplitatea „Nu vă cred!" îl lăsă acolo, fară alt cuvânt, şi alergă pe scări în sus, să se închidă în cameră. Voia să moară în singurătate.

*
**

„Oprirea de pe Marna", sub acest nume modest înţelese mai întâi imparţialitatea europeană să descrie salvarea Parisului. Evenimentele se înlănţuiseră neprevăzut, la fel ca întotdeauna de când sunt oameni care să le prevadă şi oameni care să le facă să se întâmple. Şaptesprezece zile, cât durase bătălia fară formă, care încălca regulile şi depăşea cadrele admise de tactică, Catherine dăduse dovadă de reflexe foarte bune: reacţionase când era absurd să mai acţionezi, sperase atunci când nu mai era nimic de sperat, îşi păstrase instinctele de la depărtare. Veni şi ziua în care află şi de la alţii ceea ce ştia în sufletul ei: că Marna era o victorie - pentru că Robert trăia, pentru că Parisul fusese salvat. Dar, mai înainte să ajungă să priceapă că nimic nu era definitiv, că bucuria nu e o concluzie, primi o depeşă de la domnul Beau, adresată lui Felicie Billochon, în care o anunţa că fratele ei căzuse în spatele liniilor nemţeşti, că fusese rănit uşor şi acum era prizonier. Fratele însemna Robert.

Catherine căută în toată Roma o capelă modestă în care să se roage, şi nu găsi. Catacombele erau pline de turişti. După ce rătăcise ziua întreagă fără să întâlnească vreun petic adumbrit, într-un ţinut în care arborii nu se-nvoiesc să facă umbră, se întoarse în camera ei şi trase draperiile, ca să fie în sfârşit întuneric. Avea nevoie de un sfat, dar nu era nimeni care să i-l dea, nici măcar noaptea! Afară era tot lună plină...

A doua zi, înainte de ivirea zorilor, primi un bilet de la Papalina: „Von Kluck a salvat Parisul, dar Zamoscul a căzut în mâinile

duşmanului. Aşa că mama, eliberată de grija casei tale, va ajunge la Roma poimâine". Trebuia să se gândească repede la o minciună: un divorţ în vreme de război semăna cu o dezertare. Merse la Nettuno, să îi spună cumnatei că s-a resemnat. Ochişorii Papalinei luciră de plăcere: „Aha, i s-a întâmplat ceva amantului!" O întâmpinară amândouă la gară pe bătrâna contesă, pe care o alungase de la Zamosc nu numai duşmanul, dar şi scrisorile alarmate ale fiicei, care o vesteau că nora ei e la Roma şi caută să divorţeze. Le dădu veşti despre dezastru: „S-a petrecut totul bine; la prânz am ridicat steagul alb deasupra orologiului celui mare, iar la cinci, bucătarul lui Brusilov a luat în primire bucătăria..." Nici nu se osteni să-şi dojenească nora: Catherine înţelegea că ar fi fost de prost-gust, în aşa de triste împrejurări, să ducă la capăt despărţirea de Adam. O convinseseră, firește, şi argumentele de bun-simţ ale cumnatei, şi vorbele despre deşertăciunea lumii ale lui dom Wenceslas.

Doamnele se sfătuiră la Nettuno despre ce era de făcut mai departe. Se hotărâră să rămână în aşteptare. Dar ce să aştepte? La orizont, era un du-te-vino: armata austriacă şi cea rusească se foloseau de-aceeaşi stratagemă: înaintare şi retragere, într-o mişcare de balanţă. Până în ziua când se vor întoarce la Zamosc, cel mai cuminte era, se gândea bătrâna contesă, să se instaleze la Viena. Catherine era gata să braveze, să sufere orice, până se va reîntâlni cu prizonierul ei - chiar să intre în capcana măritişului pe care, iarăşi, soacra i-o întindea. Dar îi va cere ajutorul bunei Anna: fiică a unei prinţese germane, ea păstrase legături strânse cu familia mamei, iar aceste legături se puteau transforma în vremuri de război în relaţii folositoare pentru a da de urma unui prizonier ori a unui soldat căzut în luptă. Internaţionala nobiliară, care se dovedise la fel de neputincioasă precum cealaltă internaţională în a împiedica izbucnirea războiului, putea lucra acum măcar să-i uşureze consecinţele. Alcătuită pe deasupra naţiunilor, la suprafaţa fluviului capricios care duce cu sine gheţuri, aristocraţia părea să dovedească - peste apele furioase -, viitoarea unitate a Europei.

Catherine află că, printr-un neaşteptat efect al războiului, cumnata ei rusoaică, la fel ca soacra ei şi la fel ca multe altele dintre rudele

lor, se transformase într-un fel de birou poştal. Trimiteau zilnic scrisori adresate regelui Spaniei, marii ducese de Baden, ducelui de Connaught ori marii ducese Vladimir, ei înşişi tot atâtea alte birouri poştale care primeau într-o săptămână uriaşe pachete de corespondenţă. Războiul european se purta în aşa măsură în familie, încât părea că singurul lui scop era să înlocuiască printr-o echipă de amatori distinşi cealaltă admirabilă instituţie care eşuase: uniunea poştală mondială. Prin aceste agenţii improvizate, Catherine trimise o scrisoare adresată prinţesei Lvovkowitz, care conţinea o alta, pentru Robert, şi o imploră să îi dea de ştire la Viena în ce închisoare se află iubitul ei şi cum să facă să îl găsească. Ar fi putut s-o roage pe cealaltă cumnată, soţia margrafului, colonleasă de regiment, aşadar aflată în relaţii de serviciu cu Statul-Major german, dar se temea de acea Walkirie ipocrită; şi apoi, un instinct sigur îi dicta că nu trebuie să-l amestece în poveste pe cumnatul Ernest. în speranţa că îl va revedea pe Robert şi că îl va salva, trecu singură - o trimisese înapoi în Franţa pe Felicie Billochon - frontiera Puterilor Centrale, la 30 octombrie 1914. Era ziua în care, în Parisul care respira libertatea, Gallieni părăsise liceul Victor-Duruy şi se instalase la Hotel Meurice.

în preajma Crăciunului, Catherine pleca spre Leipzig, însoţind un transport de pulovere pe care curtea imperială rusească le trimitea soldaţilor căzuţi prizonieri în bătălia de la Lacurile Mazuriene, care sufereau de frig. Ţinta adevărată a călătoriei era lagărul de prizonieri din Scharnhornst, la Magdeburg, şi, mai exact, donjonul Citadelei.

Capitolul XX *Fortăreaţa de la Magdeburg*

Monabri, reşedinţa de lângă Magdeburg a Marii Ducese de Berg şi Nassau, mătuşa prinţesei Lvovkowitz, unde stătea Catherine, nu avea nimic ducal în ea. Era o vilă la marginea oraşului, şi iluzia că stă într-o casă modestă din Ville-d'Avray ar fi fost deplină dacă pe cămin nu s-ar fi aflat, într-o ramă de aur împodobită cu acvila franceză, cocarda pe care împăratul o purtase în bătălia de la Jena. Marea

ducesă cobora din Stephanie de Beauharnais[91], elevă a Doamnei Campan[92], şi moştenise manierele acestei institutoare care facea legătura între Imperiu şi Vechiul Regim, sărind peste vremea Revoluţiei, şi care le transformase pe Hortense[93] şi pe Stephanie în fiicele Mariei-Antoaneta. Mobila salonului era aranjată într-un fel care amintea de ambiţiile nobiliare din loja lui madam Fenouil, dar ducesa avea şi înclinaţii artistice, aşa cum o dovedeau, aflate într-un colţ, o harpă aurită, dăruită cândva de regina Olandei, şi o cutie cu borcănaşe de argint pentru culori, care venea de la cealaltă străMoaşă, regina Luise[94]. Pe cămin, lângă cocardă, era păstrat sub sticlă trandafirul uscat pe care împăratul i-1 dăruise frumoasei regine învinse, în ziua întâlnirii de la Erfiirt. „Sire, mi-1 daţi cu Magdeburgul?", se alintase regina. Dar împăratul nu se gândise să-i ofere şi fortăreaţa, pe lângă floare. Aşa cum devenise, prin vicisitudinile istoriei, pe jumătate din Franţa imperială şi pe cealaltă jumătate din Prusia, marea ducesă Stephanie vorbea franţuzeşte, mânca franţuzeşte şi tricota franţuzeşte, adică ţinând degetele strânse; dacă ar fi tricotat nemţeşte, ar fi trebuit să ridice spre cer arătătorul, ameninţător ca ţepuşa de pe casca prusacă.

Bătrâna doamnă, hrănită cu romanţuri, găsise în război o bună ocazie să-şi aline sufletul. Moştenise gustul medieval al epocii napoleoniene, şi prizonierii erau, pentru ea, reîntrupări ale unor Dunois[95], Lautrec[96], Charles d'Orleans[97]. Datorită ei, în faţa căreia se

---

91 Stephanie de Beauharnais, mare ducesă de Baden (1789-1860), fiică adoptivă a lui Napoleon, rudă apropiată a primului soţ al împărătesei Josephine. A fost bunica maternă a regelui Carol I al României.

92 Jeanne Louise Genet Campan (1752-1822), institutoare a fiicelor lui Ludovic al XV-lea şi primă-cameristă a Mariei-Antoaneta, devine institutoare a fiicelor adoptive ale lui Napoleon.

93 Hortense de Beauharnais, regină a Olandei (1783-1837), fiica din prima căsătorie a împărătesei Josephine, fiica adoptivă a lui Napoleon Bonaparte.

94 Luise de Mecklenburg-Strelitz (1776-1810), regină a Prusiei, care a însoţit trupele prusace în bătălia de la Jena.

95 Jean de Dunois (1402-1468), supranumit „bastardul de Orleans", unul dintre căpitanii care luptau alături de Ioana d'Arc.

deschideau toate porţile fortăreţelor, fiindcă era urmaşa Reginei cu Trandafirul, Catherine izbuti - după multe amânări, intervenţii atotputernice, demersuri şi rugăminţi, după ce semnase o declaraţie că nu va aduce prizonierilor decât zahăr, îmbrăcăminte şi biscuiţi - să pătrundă în temniţa lui Robert.

Când se văzură, se împlineau trei săptămâni de când se agăţau amândoi de un fir de speranţă. Pot nădăjdui îndrăgostiţii despărţiţi la ceva mai bun decât o închisoare? Cea mai strâmtă odaie, o celulă în care nu încape decât un pat fără saltea, cu fereastra zăbrelită prin care se întrevede cerul. Robert încercase de trei ori să evadeze, îşi merita carcera. Când întindea braţele, simţea cu palmele zidurile; când o îmbrăţişă pe Catherine, zidurile dispărură: îndrăgostiţii erau liberi! Lumea era a lor: o lume fără dureri, fără pată şi fară nimeni în jur.
Aveau în ei puterea de a o spori, o putere care îi doborî. Căzură împreună, cum cad aceia care se iubesc, care nu se pot înşela. Şi tot împreună îşi veniră în simţiri, cum împreună şi le pierduseră. Primejdia care îi pândise îi aruncă apoi unul în braţele celuilalt, recunoscători, ca şi cum şi-ar fi salvat unul altuia viaţa. îşi vorbiră, se sărutară şi îndrăzniră chiar să râdă, în învălmăşeala de simţăminte care se numeşte fericire. închisoarea şi cei o mie două sute de metri de sârmă ghimpată care o înconjurau îi ajutaseră să îşi învingă teama. Găsiseră în temniţa aceasta adăpost, linişte şi ocrotire pe măsura dragostei lor. Plăcerea sporeşte când e pe fugă, puterea braţelor ce trebuie să se desfacă e mai mare. Le gustară pe toate: n-aveau decât o oră pentru ei, ştiau asta. Când bătu ceasul, când se desfăcură din îmbrăţişare, erau încredinţaţi că nimic nu-i mai poate despărţi, cu atât mai puţin moartea: o învinseseră împreună. Dacă e adevărat că legile consacră doar ceea ce e deja în firea omului, atunci preschimbarea lui

96 Odet de Foix (1485-1528), viconte de Lautrec, numit şi Mareşal de Lautrec, mareşal francez cu un rol însemnat în războaiele italice.

97 Charles d'Orleans (1394-1465), fiul lui Ludovic I, duce de Orleans. Este făcut prizonier după bătălia de la Azincourt (1415) şi dus în Anglia, unde rămâne douăzeci şi cinci de ani. în timpul captivităţii scrie sute de balade, *complaintes,* rondeluri şi cântece.

Catherine trebuia să fie socotită încheiată când părăsi închisoarea nemţească: Robert o naturalizase.

Marea Ducesă Stephanie, romantică din vremea veche, hotărî cu înflăcărare să ajute o dragoste atât de nefericită. Zelul şi relaţiile ei făcură în aşa fel încât îndrăgostiţii să se mai vadă o dată, dar cu mai multe piedici şi nu singuri: ducesa trebuia să fie şi ea de faţă. Guvernatorul fortăreţei nu se lăsă înduplecat pentru mai mult, fiindcă autoritatea militară voia cu tot dinadinsul să-1 pedepsească pe Ricard. Ofiţerul o văzuse pe Catherine, ofiţerul era bărbat - ce pedeapsă mai mare decât să-i interzică prizonierului vizitele din partea unei asemenea femei?

Catherine fu nevoită să plece de la Monabri, unde prezenţa unei poloneze cu o însărcinare din partea Rusiei putea să compromită totul, până şi pe moştenitoarea Trandafirului uscat. înainte de despărţire se hotărî un plan de corespondenţă: poşta mergea între Viena şi Magdeburg, iar ducesa promitea să-i ducă ea însăşi scrisorile lui Robert - guvernatorul n-avea de ce să se teamă că prizonierului i s-ar îndulci în vreun fel pedeapsa dacă îl vizita o femeie de optzeci de ani, cât avea ea. în manşon, bătrâna doamnă promitea să strecoare ceva de scris, aşa că Robert putea să şi răspundă, încredin- ţându-i tot ei scrisorile pentru Catherine. Aranjamentul le permitea să aştepte rezultatul încercărilor ducesei de a-1 scoate mai întâi din carceră, apoi de a face un schimb cu un prizonier german de renume apropiat. Robert luptase într-un fel care făcea foarte dificilă găsirea unui egal; din fericire, asemenea schimburi în natură ţineau de obicei seama şi de alte considerente: un anume grad de rudenie, nume vechi de familie pe cale să se stingă, alte iubiri... Doamnele care se ocupau de asemenea trocuri foloseau mai multe feluri de valută forte, ceea ce le uşura afacerile. Marea Ducesă stârni foarte active căutări printre fişele corespondentelor sale, pentru a găsi un prizonier pe măsura lui Robert. Dura mult: de câteva ori crezu că 1-a găsit, dar fiecare încercare se izbea de refuzul Marelui Cartier General german: nemţii erau ranchiunoşi pe aviatorul francez care văzuse din înaltul cerului, ca Dumnezeu, cum pe Von Kluck îl ocoleşte geniul.

în timpul acestor luni, despărţiţi pentru nu se ştia câtă vreme, Catherine şi Robert schimbau, cu ajutorul ducesei, scrisori adevărate, închise în plicuri. Corespondenţa lor, până atunci doar în formă de cărţi poştale, semănase cu o conversaţie intimă purtată în public. Acum o întrebuinţau ca şi cum ar fi descoperit scrierea - şi făcură din descoperirea lor un prilej de mari bucurii, numai că nu dură mult. Primele scrisori fură ca o lumină care te orbeşte; se hrăneau cu ele, le beau ca pe o apă care astâmpără setea, dar frige măruntaiele; după ce citeau, erau ca beţi. Dar bucuria asta, care s-ar fi putut continua dacă ar fi păstrat-o în memorie, seca treptat: puterea cuvintelor se destrăma, vorbele îşi pierdeau, cu fiece lectură, mângâierea. Cele mai fierbinţi declaraţii nu au viaţă lungă, trebuie înlocuite de altele. De unde să le găsească? Mai mult, scrisorile nu-i amăgeau deplin, să uite de ce-şi doreau cu adevărat.

Cu mii de ocolişuri, Catherine o imploră pe Anna Lvovkowitz să o ajute să îşi revadă iubitul; acelaşi lucru i-1 scria, de fiecare dată, şi marii ducese Stephanie. Profeţia englezilor se dovedise adevărată: nimeni nu mai credea într-o pace fulgerătoare, acum preocuparea cea dintâi era să se pună ordine în catastrofa în care se aflau cu toţii. Curţile imperiilor duşmane se purtau între ele cu sporite amabilităţi, având grijă ca opinia publică să nu afle nimic: supuşii trebuiau să rămână în stare de canibalism. După intrarea în război a Italiei, sediul Centralei de caritate creştină se mutase în Elveţia, unde prizonierii se mişcau „pe cuvânt de onoare"[98]. Confederaţia helvetică voia să demonstreze nu doar că germanii, francezii şi italienii puteau respira, politiceşte, acelaşi aer între aceleaşi graniţe, ci mai ales că era în stare să răspândească pe teritoriul ei beligeranţi cărora o simplă convenţie le anula statutul de duşmani. Oameni în uniforme felurite veneau să trăiască la Zurich, la Lausanne, la Geneva; câţiva kilometri mai departe, ar fi fost obligaţi să se ucidă între ei.

Robert nu făcea parte, din păcate, din această listă de pioni scoşi din joc, pentru care războiul se terminase. Catherine era la Viena,

98 Convenţia de la Haga (1907) prevedea că prizonierii de război pot fi puşi în libertate pe cuvânt de onoare, dacă legile ţării de origine le permiteau.

plictisită de ce vedea în jur şi neputincioasă. Cartierul general al bătrânei contese era hotelul Sacher: acolo primea vizite, când nu era la spital. Nora ei nu o însoţea niciodată în turneele ei caritabile la Palatul Auersburg, transformat în spital de recuperare fizică, nici în multele ei pelerinaje pe la biserici. La ce bun? Catherine nu putea să le aducă nici o mângâiere bieţilor soldaţi ai lui Franz Josef, fiindcă nu le ştia limba: nu vorbea nici poloneză, nici cehă, nici croată, nici sârbă, nici slovenă, nici turcă... La fel stăteau lucrurile cu italiana ori germana, ba chiar, vai, şi cu româna .....

Veni vara. Catherine îşi petrecea zile întregi rătăcind prin parcul Schonbrunn. Uneori vedea fereastra deschisă în locul unde se spunea că e apartamentul împăratului şi se gândea să-şi pună palmele pâlnie la gură şi să strige, ca să-l trezească pe bătrân la viaţă. Era cu putinţă să lase atâţia tineri să moară înaintea lui? Plimba prin parc, pe aleile ce-l purtaseră şi pe Napoleon, scrisorile de la Robert: în întunecatele zile ale războiului, care nu se mai terminau, o însoţea în preumblări numai el, pentru care trebuia să rămână pe pământ nemţesc. Câteodată, duminica, vizita sălile castelului, deschise curiozităţii unui public răsfirat: doi-trei burghezi de prin împrejurimi, câţiva ofiţeri în convalescenţă. Ca la Kapuzinerkirche, vizitatorii nu se opreau prea mult în faţa suvenirelor habsburgice, dar, când ajungeau în faţa exponatelor legate de Maria-Antoaneta sau de Maria-Luiza[99], făceau cerc în jurul ghidului. Chiar şi după ghilotină, chiar şi după Waterloo, la Schonbrunn se ştia care dintre arhiducese făcuse o căsătorie remarcabilă: acestea două. Văzu şi portretul ce-l înfăţişa pe „dulcele grădinar", regele Romei, cu bucle blonde şi pălărioară de paie, udând cu stropitoarea un strat de flori la Tuileries. îşi aduse aminte de casa prinţului de Ploen, unde stătuse la Berlin, plină de amintiri din vremea Marii Armate. Revăzu în gând clădirile din Postdam şi Sankt Petersburg, unde plutea amintirea lui Voltaire. Peste tot pe unde o mânase soarta nemiloasă, la Roma, la Ragusa ori

99 Maria-Luiza de Austria (1791-1847), fiica împăratului Francisc I, a doua soţie a lui Napoleon Bonaparte.

în inima Galiţiei, avusese un singur gând: „Europa este franceză sau nu este deloc".

Cadrilul austro-rus continua în jurul Lembergului şi al oraşului Premyzsl. Zamoscul căzuse iarăşi în mâinile austriecilor, iar Adam se întorsese acolo de la Trieste, unde făcuse războiul într-o climă mai blândă. Cumnatul Auersburg se plictisise să ocupe de unul singur, doar cu regimentul, Versailles-ul polonez, întrebarea era dacă şi Catherine trebuia să ajungă la Zamosc, însoţindu-şi soacra, pentru oarece ocupaţie. Nu-i plăcea deloc gândul că îşi va schimba adresa - scrisorile veneau oricum foarte greu, pline de veşti dezamăgitoare. Ar fi fost şi mai rău dacă n-ar fi sosit deloc. Se prefăcu bolnavă când Adam debarcă la hotelul Sacher, ba chiar se îmbolnăvi de-adevăratelea un pic, de spaima că are să-şi vadă soţul. Bătrâna contesă n-o slăbea din ochi. îi spusese într-o zi: „Dacă războiul v-ar aduce pe voi doi mai aproape, aş binecuvânta izbucnirea lui". Nu avu ce să binecuvânteze: îmblânzitoarea din Florida sosise şi ea în convoi, deghizată în *girl-scout.* După opt zile de stat la Viena, Adam îşi continuă campania spre Zamosc, la volanul unui automobil rechiziţionat din garajul contelui Leopolski.

Suferindă, Catherine rămase la Viena, unde mesajele clandestine ale marii ducese puteau să o găsească mai uşor. Nu se gândea decât cum să plece iarăşi spre Monabri şi doar promisiunile bătrânei o ţineau pe loc. „încă un pic de răbdare", îi scria marea ducesă: un membru al familiei Hesse ori Salm căzuse de curând prizonier, să aşteptăm, să vedem cât valorează. Amândoi poate vor face cât Robert. Cum o nădejde murea, o alta îi lua locul. Căzuseră câţiva aviatori germani în liniile duşmane, dar, sărmanii, se zdrobiseră în picaj. Altă dată, marea ducesă primise mai multe rugăminţi privindu-l pe un tânăr englez de mare preţ, dar trebuia să aştepte ca Anglia să facă presiuni asupra Rusiei, care putea să trateze cu ducii de Mecklenburg, prin marea ducesă Vladimir, care avea mare putere, fiindcă ginerele ei era frate cu cumnatul împăratului german...

Catherine se gândea că această politică de familie, începută la 1051, când regele Franţei, Henric I, tatăl lui Filip I, se căsătorise cu Agnes, fiica marelui duce al Kievului, prinsese Europa în năvodul

legăturilor pe care furia popoarelor nu-l mai putea rupe. Numai că iată: relaţiile de familie eşuaseră, metişii regali se dovediseră neputincioşi în faţa ideii naţionale care îi hrănea. Pe timp de pace, se detestau în secret; în timp de război, nu serveau la mare lucru.

Catherine căzuse deja pradă descurajării, când, în sfârşit, o scrisoare de la Monabri o anunţă că se găsise un schimb pentru Robert: kaiserul ţinea să îi facă un dar măgulitor regi- nei-mamă a Spaniei, a cărei aniversare se apropia. Soţul uneia dintre nepoatele ei şi fiul surorii ei de lapte erau prizonieri în Franţa; împăratul Wilhelm dorea să fie eliberaţi în schimbul aviatorului Ricard, cu o condiţie: ultimul să fie internat într-un lagăr elveţian. Aproape în acelaşi timp, Catherine primi de la cumnata Anna o scrisoare plină de instrucţiuni şi un pachet cu bani şi chei: erau cheile vilei de la Bregenz, pe malul austriac al lacului Konstanz. Trebuia să meargă neapărat acolo ca să pună în ordine arhiva contesei, mama Annei, să plătească paznicii şi să culeagă florile de miozotis, care nu mai fuseseră culese de la începutul acestui război păcătos. în luna mai 1916, Catherine plecă de la Viena spre Alpi, purtând pe umeri această misiune domestică.

Prizonierii englezi şi francezi din grupul lui Robert rămăseseră la Friedrichshaffen, pe malul lacului Konstanz, aproape de Bregenz. Aşteptară acolo, vreme de trei săptămâni, internarea definitivă într-un lagăr din Elveţia. Cum se bucurau de oarecare libertate, prizonierii profitară să-şi recapete înfăţişarea de oameni; în plus, aveau tot timpul să uite numerele regimentelor pe care era posibil să le fi întâlnit pe drum, sau cel puţin să nu mai aibă ce face cu informaţiile căpătate astfel. Aşa era prevăzut în codul prizonierilor de război, un soi de manual pueril şi onest de bune maniere pentru uzul popoarelor - mai mult pueril decât onest. Un an şi jumătate de temniţă îl transformase pe Robert într-o fiinţă disperată. La ieşirea din cuşca îngustă era ca o pasăre năucă, mânjită de murdăriile strânse. Când Catherine îl vizitase ca prin minune în fortăreaţa Magdeburg, avea încă în el mândrie şi dorinţă de a trăi - prizonier de câteva luni, încercase deja de trei ori să evadeze. Când îl revăzu, era alt om: trecuse de atâtea ori, din cauza iubitei lui, de la nădejde la deznădejde, dragostea apărută pe neaşteptate în celulă îl tulburase ca

o anarhie, voinţa îi slăbise, iar eroismul şi credinţa îl părăsiseră. Atunci începu pentru ea adevărata luptă: trebuia să-l restatornicească pe calea războiului, aşa cum întorci un bolnav spre sănătate. Venise la Bregenz cu un plan de evadare, dar îl abandonă; dacă Robert trecea, împreună cu ceilalţi, frontiera elveţiană, era pierdut: cădea în capcana cuvântului de onoare, rămânea în Elveţia până la sfârşitul războiului, până s-ar fi încheiat o pace acum greu de imaginat.

Catherine nu voia aşa ceva; mai presus de orice, ea dorea ca Robert să redevină el însuşi. Sufletul lui călit în luptă nu trebuia să se lase înlocuit de o inimă nevolnică de prizonier. Cei doi se revăzură în vila cu miozotis unde contesa germană, ca o nouă Elvire[100], îşi trăise cele mai frumoase clipe. Robert îi spuse toate lucrurile nebuneşti pe care un bărbat care şi-a pierdut stăpânirea de sine i le spune unei femei pe care o iubeşte cu asupra de măsură. în ceasul şi în locul acela, păreau neînchipuit de grave. Catherine îl contrazicea blând când o încredinţa că e pentru el mai mult decât viaţa, mai importantă decât Franţa; cu cât Robert vorbea mai însufleţit, cu atât era ea mai încredinţată că era nevoie să-l salveze din rătăcirea lui funestă, care nu mai trebuia să dureze. îi dărui şi ceea ce el dorise aşa de mult de la ea, din ceasul întâlnirii din celulă; se gândi că, astfel, îi va mai domoli dorinţa care îi întuneca raţiunea. Măritişul o convinsese că nu e mijloc prin care să scapi de dragoste mai bun decât actul în sine. Dar asta nu era de ajuns pentru un bărbat căruia lipsa şi mizeria îi sporeau exaltarea, care o iubea, şi încă în condiţii atât de dramatice. Robert nu-i vorbea decât de fuga lor împreună: voia să o ducă în Tahiti, să trăiască acolo singuri, sub stele, fericiţi. Ea-i înfrunta cu mult curaj spusele şi îi aducea aminte de tot ce lăsase deoparte pentru ea. îi vorbi despre Franţa, fară de care nu putea trăi, de Paris, de care nu te vindeci niciodată, îi povesti mii de istorii din copilărie şi îl puse să îi povestească şi el, fiindcă fuseseră copii în aceleaşi locuri. Încet-încet, îi redeşteptă sufletul; abia atunci îi promise că, după evadare, va face în aşa fel încât chinurile lor să se sfârşească: va merge în România, unde spera să poată divorţa şi să revină la o naţionalitate care să-i

100 Personaj tragic din *Dom Juan* de Moliere.

permită să se întoarcă în Franţa. Cu numele de fată scris în paşaport, va face ceea ce se numea „marele ocol" prin Rusia, Suedia şi Anglia...

Evadarea, pregătită cu ajutorul lui Vladislav Scheipievicz, reuşi. Cu două ore înainte de plecarea celorlalţi, automobilul contesei Leopolska, care trebuia să ajungă de la Bregenz la
Basel şi de acolo la Laussane, porni spre graniţă, condus de un şofer cu paşaport austriac. Consulul francez îl primi pe transfug în casa lui din Ouchy. A doua zi, petrecut din priviri de Catherine, rămasă pe celălalt mal, Robert debarca la Thonon, cu un paşaport eliberat „în numele poporului francez".

Capitolul XXI *Hibrizii*

Ofensivele din iunie-iulie 1916 avură efectul lor dintotdea- una asupra graniţelor retractile: totul se închise. Aflată în Elveţia pentru a-1 ajuta pe Robert să evadeze, Catherine rămase pe loc, prinsă încă o dată în capcană. De fiecare dată când se prezentase la Berna pentru a cere viza de România, primise acelaşi răspuns de la funcţionarii puţin stânjeniţi: „Săptămâna viitoare". îi lipseau şi scrisorile. Primise de la Robert un ultim bilet, fără dată şi loc, în care i se făceau reproşuri stranii: „...am să apăr Parisul pe care îl iubeşti aşa de tare, încât sunt gelos, eu, care nu mă îndoiesc o clipă că te-aş alege pe tine în locul lui... Când o să te gândeşti la mine, doar la mine, nu la altcineva... am să plec, să-mi ascund în singurătate dorul sălbatic de tine, dragostea mea, dragostea mea!" Cum să-i răspundă? Orice scrisoare, acum că el se afla în Franţa, se supunea legilor de război; dacă îi scria, s-ar fi făcut vinovat de „corespondenţă cu inamicul"... Trecuse vremea cărţilor poştale. N-o mai avea pe Felicie lângă ea, nu divorţase şi, din cauza lui, se întorsese în mijlocul Puterilor Centrale. De dragul lui reînnodase legăturile cu familia Leopolski. Acum era împiedicată să plece spre România, ţara aceea unde femeile puteau să iasă dintr-o căsătorie, unde ar fi scăpat de naţionalitatea ei mincinoasă ca de un vis urât.

La 27 august, fără ca graniţele să se fi deschis vreo clipă, măcar cât să o lase să se strecoare afară, ţara aceea, care era a ei, declară în sfârşit război Austriei! O, culme a nenorocirii! Din momentul în care începură luptele pentru eliberarea tuturor românilor, dispăru şi ultima şansă a lui Catherine. Va rămâne supusa împăratului...

La sfârşitul lui octombrie, bătrâna contesă Leopolska îi făcu nurorii ei, pe neaşteptate, o vizită la Lausanne. Avea doar o grijă: să se asigure că rapoartele cameristei pe care i-o dăduse lui Catherine, o femeie din Luxemburg, sunt fidele. Catherine o primise pe femeie doar fiindcă vorbea franceza - îi era imposibil să se descurce cu o servitoare căreia nu-i ştia limba. Aşadar, fusese trădată în stil luxemburghez.

„Dacă războiul v-ar aduce pe voi doi mai aproape, aş binecuvânta izbucnirea lui", spusese odată Leona Leopolska. Şi apropierea asta se petrecuse... Doar în închipuirea ei? Era prea de ajuns! Dacă ea credea un lucru, era în stare să convingă întreg universul că e adevărat. Fiul ei trăise opt zile sub acelaşi acoperiş cu soţia lui, la hotelul Sacher din Viena. Ştia toată lumea... Vorba ei veche spunea că e de ajuns o singură dată... Din fericire, şi legile spuneau acelaşi lucru. Bătrâna contesă se instală în Elveţia, lângă Catherine, şi nu se mai clinti de-acolo. în felul său, era şi ea curajoasă. De atunci, puteau fi văzute amândouă, în lumina palidă a holurilor de hotel, unde toţi recidiviştii naţiunilor, „scăpaţii de război", îşi ispăşeau pedeapsa. Pe fotoliile de pai din grădină, sub nelipsitul palmier - doar se aflau la înălţime - se aduna o societate dintre cele mai hibride, resturile dinastiilor europene. întâlneai acolo mai ales femei, cele mai susceptibile creaturi în a dobândi, prin căsătorie, o naţionalitate anume, incurabilă ca o boală ruşinoasă. La Palatul Montreux trăia ducesa de Madrid, văduva lui don Carlos, „legitima legitimului", cum spunea Papalina, şi, dacă regula ar fi fost întru totul respectată, regină a Franţei[101]... Fiindcă nu se mai putea întoarce la Paris, „ca să le facă pe plac celor din familia Quinones" , ducesa se justifica pe la consulate folosindu-şi cele trei nume de fată, care veneau din fiefurile de Rohan-

101 Berthe de Rohan (1868-1945), soţia ducelui de Madrid, pretendent la tronul Spaniei şi al Franţei.

Guemene şi de Rohan-Montbazon, situate în Franţa, şi se încăpăţâna să-şi fluture etnia, declarând peste tot că e bretonă. Nu era decât o Rohan de Austria, de care, de vreun an, nici

Veneţia nu mai voia să audă. Lângă ea se înşirau: una din fetele ţarului Alexandru al II-lea, rusoiacă având nu mai puţin de trei nume nemţeşti, o prinţesă daneză, devenită prin adopţie grecoaică şi, prin urmare, ostracizată, altă prinţesă, belgiancă prin naştere, unguroaică prin căsătorie, şi o a treia, din Spania, purtând ornamentalul nume de „prinţesa Metternich". Aceasta din urmă tocmai reuşise să treacă prin Franţa, în drum spre Andaluzia, unde îşi vizitase mama, folosind un titlu extras din tezaurul nesfârşit de grandoare a nobilimii spanioleşti. Alteţele Lor Regale, rătăcind ascunse privirii inamicului pe malurile Styxului helvetic, se adunau seara, câte trei-patru, la mesele vreunui restaurant unde chelnerii aduceau mâncăruri fară naţionalitate, umbre hrănindu-se cu gustul de fantomă al peştelui care poartă teribilul nume de umbra-cavalerului[102]. Şi toate tricotau, alegându-şi culoarea ghemului după cum sprijineau o tabără sau alta: albastru-deschis o austriacă, gri-verzui pentru vreo rusoaică, kaki pentru nemţoaicele cu faţă pământie. Cele care erau de partea Antantei o recunoşteau deschis; germanofilele se pretindeau neutre ori pacifiste. Numai diferenţa aceasta era de ajuns ca Germania să iasă rău. Purtătoare de nume celebre, se plângeau la unison - cele care se ocupau de prizonieri - că pe fişele lor apăreau cinci mii de Martin (Jean); ar fi fost într- adevăr mai uşor ca soldaţii care luptau pentru Dreptate şi Democraţie să fi avut şi ei nume ilustre, singurele care rămân în minte. Papalina, căreia războiul îi oferise noi prilejuri de sarcasm, spunea, trecând pe la mesele verzi unde societatea aleasă a hibrizilor juca bridge: „Sper că veţi câştiga cu toţii!"

---

102 Salvenius alpinus (rom. fântânei sau păstrăv arctic). în original apare sub forma *ombre-chevalier*, deşi numele lui este în franceză *omble-chevalier.*

Capitolul XXII *în care Catherine devine vizionară*

Ianuarie şi februarie trecură, iar harta războiului se schimbă iarăşi: armata germană ocupase România, Bucureştiul căzuse. N-o mai împiedica nimic pe Catherine să se întoarcă în oraşul ei natal, cu paşaportul austriac. Dar la ce bun? Acolo nu mai era dreptate.

Pe măsură ce trecea timpul, înţelegea că războiul nu se va termina până să-i vină ei sorocul. îşi făcu testamentul şi scrise o mulţime de scrisori. Nu-i trecea prin minte că erau citite înainte de a ajunge la poştă şi că nu vor pleca niciodată, chiar dacă timbrele aveau să fie lipite pe plic. Bătrâna contesă scria şi ea mult. Succesorul lui Franz Josef, împăratul Carol, o adusese cu el pe tronul Habsburgilor, atâta vreme ocupat doar pe jumătate, pe una dintre prinţesele hibride, prinţesa de Bourbon-Parma, aşa că imediat începu să se vorbească despre o pace separată între familiile de hibrizi. Bătrâna Leopolska scria acum de două ori mai multe scrisori; întreaga zi, servitoarele nu mai pridideau cu dusul şi întorsul de la birourile de poştă. Femeia din Luxemburg ducea nesmintit pachete de scrisori şi venea înapoi cu doar câteva, cele de la Catherine. „Micuţa noastră Paris, îi scria bătrâna contesă margrafei, îndură destul de greu starea în care se află; e schimbătoare, plânge, se crede pierdută. Mereu mi-a părut rău că nu a făcut copilul în primul an de căsătorie, cum se cade. La douăzeci şi şase de ani, naşterea e mai grea decât la optsprezece. Ca orice pe lumea asta, e o chestiune de exerciţiu: cu cât începi mai de tânăr, cu atât ţi-e mai bine".

Catherine se gândise mult la ce avea să urmeze şi, precaută în ceea ce priveşte năzuinţa soacrei în materie de drepturi ale primului născut, le scrisese tuturor cumnatelor, mărtu- risindu-şi infidelitatea. Aşa, dacă ea murea, toţi din familie aveau să ştie că moştenitorul nu e copil legitim. îi scrisese şi lui Adam. Toate scrisorile fură înapoiate soacrei; ea le deschise, se gândi o vreme, apoi le rupse. O iertase. Catherine căuta pretutindeni o condamnare a faptelor ei şi, fiindcă nu venea de nicăieri, se simţea îngrozitor. De fiecare dată când încercase

să se învinovăţească în faţa bătrânei contese, aceasta o între- rupsese, spunându-i că ştie tot ce trebuie să ştie şi că n-are nevoie de mai mult, că e o nenorocire de care fiul ei e vinovat în primul rând şi că n-o iubeşte mai puţin. îi făgăduia chiar că o va ajuta să treacă peste încercările sarcinii, aşa cum o ajutase şi după accidentul de vânătoare.

Când se apropie sorocul, hotârî să meargă împreună la Clarens. O vilă liniştită de lemn cu verandă însorită, aşezată între un zid de cimitir şi o vie întinsă, era cea mai potrivită pentru nevoia de singurătate a unei femei care aşteaptă un copil nelegitim. Bătrâna avu grijă să o lase pe Catherine să se învăluie în toate aparenţele secretului, în care ea o ajutase să se înfăşoare, ca într-un şal graţios şi înşelător. Indiscreta Papalina se întorsese la Roma, Adam nu scria nimic - şi ce-ar fi putut să scrie? Catherine primi din partea margrafei, de la Klementine Auersburg şi chiar de la stareţă scrisori nelămurite, cu întrebări despre sănătate, cu urări şi cu sfatul să se îngrijească bine. Toate fuseseră dictate, de la distanţă, de marea iubitoare de epistole care era Leona Leopolska. De la prinţesa Anna, prinsă în tumultul ultimelor zvâcniri ale imperiului ţarist, nu avea nici o veste. Tristeţea lui Catherine creştea pe măsură ce trecea luna februarie şi vremea se încălzea pe malul de la Montreux, unde soarele bate spre Italia. Avu o singură îndrăzneală: îi scrise abatelui Mesange o lungă scrisoare de spovedanie, lângă care îşi aşeză testamentul, şi îl rugă să o ducă în rue Chaptal. Numai că plicul cel gros în care îşi pusese străfundurile sufletului avu soarta celorlalte scrisori: luxemburgheza se îngriji să-i fie aplicate, la poştă, ştampilele de recomandată şi i-l aduse înapoi, cald încă, bătrânei contese. Câteva zile mai târziu, Catherine primi ceea ce credea că e răspunsul abatelui: bătrânul o sfătuia să aibă răbdare, îi trimitea iertarea lui deplină şi toate binecuvântările, încheind, ca întotdeauna, cu o rugăciune pentru ca războiul să se termine curând şi cu bine. Scrisoarea aceasta, la fel ca altele, fusese sugerată tot de bătrâna Leopolska, care avusese grijă să îl anunţe ea însăşi şi din timp pe abate că nora ei speră la o veste bună, că s-a împăcat cu Adam, dar că e încă puţin neliniştită.

Se întâmplă uneori ca spiritul femeii să fie tulburat la gândul că în trupul ei creşte un alt suflet. Prea sensibilă, Catherine nu suporta să se ştie locuită de altcineva, ca de o fantomă. Bătrâna contesă răspândea încet-încet zvonul că nurorii i s-au zdruncinat nervii în timpul sarcinii - asta în cazul în care vreo scrisoare cu destinaţia Paris ar fi scăpat ochiului ei atent. Dar tânăra femeie nu scrisese niciodată altcuiva de-acolo, în afara abatelui, şi doar ca să se spovedească. îşi amintea de cuvintele lui Veuillot, pe care le repetase dom Wenceslas: „Catolicii nu ştiu de străini între ei...". îşi promisese să nu scrie vreo scrisoare adresată cuiva din Franţa, bărbat sau femeie, până nu obţinea divorţul. Mare îi fu mirarea, deci, când primi o scrisoare de la Julie d'Entragues, cu timbru de Paris şi trimisă foarte corect pe adresa de la Clarens. Plicul purta pe margini un chenar de hârtie gumată şi menţiunea oficială „deschis de Autoritatea Militară". Epistola, foarte lungă, îi păru lui Catherine fără sfârşit. Află din ea, cu lux de amănunte, cum rudele şi prietenii s-au strâns la sfat ca să hotărască în ce fel să o apere pe ea, şi cum ajunseseră la concluzia că nu poate fi apărată. Turismul ei de război avusese parte de o judecată foarte aspră: fusese văzută pretutindeni, în Germania, în Elveţia, în Austria, îl înşelase cumplit pe aviatorul Ricard, căruia îi lăsase de înţeles că e rusoaică. La întoarcere, bietul băiat suferise din cauza ei rigorile justiţiei militare. Se vorbea chiar că va fi adus în faţa Curţii marţiale! Oricum, îl chemaseră înapoi, în spatele frontului, unde îl puseseră să toarne ulei în motoare de avion: nu mai aveau încredere să îl trimită în luptă de când tot Parisul aflase, de la o fostă cameristă a lui Catherine, că un pilot de avion francez ajunsese în Elveţia, cu veşti pentru amanta lui. Şi pe acest pilot, spusese fata, îl chema Robert Ricard... Scrisoarea se termina cu sfaturi: Catherine ar face bine să nu se mai întoarcă în Franţa cel puţin zece ani „de la victoria noastră finală..." încolo. Şi poate ar fi mai înţelept să meargă doar la Biarritz, sau în Midi...

\+ *

La 2 martie 1917, în miez de noapte, fară ca Robert să aibă vreo strângere de inimă ori vreo firavă tresărire prin somn în tranşeele de

la Verdun, unde soldaţii dormeau sub lumina lunii, Catherine, copleşită de chinuri, muşcându-şi mâinile ca să-şi înăbuşe strigătele şi căutând să găsească un ritm în valurile de dureri, primi cloroformul - se chinuia de douăsprezece ore - şi auzi pe dată clopote vestind împăcate Naşterea. Dormea când i se născu fiul; dormea şi când nou-născutul, despărţit de ea, plângea, şi nu se trezi nici când Leona Leopolska porni cu automobilul, împreună cu doctorul şi cu doi negustori din ţinut, să declare la consulat naşterea lui Ludovic-Vladislav- Carol-August-Victor Leopolski...

Catherine se înzdrăveni cu greutate şi tot cu greutate pricepu de ce n-a adus pe lume un copil pe care Robert să-l recunoască. Soacra ei îi repetase de câteva ori, totuşi: legea e simplă, copilul nu e născut în afara căsătoriei, ci înăuntrul său, aşa că nici o putere din lume nu poate susţine că e ilegitim. Bătrâna, căpetenie a tribului sfânt, izbândise: verişorii de la Perm, ticăloşii de Permiţi, erau de-acum învinşi. Iar Zamoscul, Zamoscul în jurul căruia războiul se învârtea fară nici o stricăciune, era în sfârşit salvat!

Catherine îşi privea fiul învingător. Ea se simţea încă slăbită: nu putea să facă nimic să-l apere, nici el pe ea. Era atât de mic, atât de uimitor de mic! îl legăna toată ziua, fermecată că îl simte în braţe, că e cald, că e viu. Se bucura pe ascuns când îl săruta, fiindcă făcuseră deja un pact ei doi: îl va hrăni la sân, ca să nu primească timp de un an nimic de la nimeni, numai de la ea, şi prin ea de la el...

în singurătatea de la Clarens, copilul era singurul tovarăş de care avea nevoie şi prin el era de-acum legată de Franţa întreagă. Când îşi mai recăpătă puterile, primul lucru la care se gândi fu cum să îi aducă patria mai aproape. Reşedinţa de la Clarens a contesei Leopolska deveni centrul mişcării pentru independenţa Poloniei: se cântă mult Chopin în anul acela pe malul lacului Leman, în cinstea repolonizării Vistulei şi pentru izbânda ţinutului Chelm. „Polonia restituta" avea nevoie de o muză; se găsiră la Clarens două, pentru că bătrâna contesă trecuse de partea iubitei sale nurori şi sprijinea cât putea renăscuta libertate. Bătrâna vânătorească simţise de unde bate vântul.

După armistiţiul de la Rethondes[103], cele două contese Leopolska invitară delegaţia poloneză să locuiască, pe durata negocierilor de pace, în reşedinţa lor pariziană, care nu mai figura drept „bun sechestrat al inamicului". Catherine plecă prima, ca să pregătească locuinţa; îl ducea la Paris pe fiul ei,
atunci în vârstă de optsprezece luni.

*

Telegrama pentru Robert, trimisă de la Bellegarde, rămase fără răspuns. Catherine află de la abatele Mesange că doamna Ricard murise de aproape un an şi că, imediat după aceea, Robert plecase în Maroc. întors în Franţa după evadare, văzuse că aviaţia îşi îndeplinise visurile fără el: nu mai cunoştea aparatele, alţi piloţi deveniseră eroi de război: Guynemer, Rolland Garros... Când află de la mama lui, care ştia de la abatele Mesange, că iubita lui a rămas în Elveţia şi s-a împăcat cu soţul, crezu că e totul pierdut. Deja se îndoia de ea de mai demult... Minciunile răspândite de bătrâna contesă îşi atinseseră adevărata ţintă. Robert se prezentă atunci voluntar la un regiment care lupta în prima linie la Verdun; fiindcă aviaţia îi aducea prea mult aminte de Catherine, renunţase să mai piloteze. Fu rănit la Douaumont şi rămase cu un plămân şubred, iar în 1917 plecă în Maroc, la un serviciu de intendenţă: voia să se expatrieze, nu mai îndura să stea în Paris fară Catherine. Nu se întoarse nici după semnarea Armistiţiului.

A doua zi după ce ajunsese, Catherine traversă Piaţa Concorde pe jos, ca să ajungă la Hotelul Crillon; voia să îl viziteze pe sir Philip Gay, membru în delegaţia britanică. Nu mai recunoscu statuia oraşului Strasbourg: un strat gros de flori proaspete o prefăcuse în altar. înţelese că cea dintâi urmare a victoriei e ştergerea amintirii şi se împăcă atunci cu gândul că Robert a uitat-o. Iubirea ei era mai veche decât războiul, şi războiul durase patru ani. Un bărbat putea

103 Armistiţiul încheiat între puterile Antantei şi republica de la Weimar se semnează la 11 noiembrie 1918, într-un vagon garat în luminişul Rethondes din pădurea Compiegne.

trece oare singura probă cu însemnătate în ochii unei femei, şi anume proba timpului? Catherine se îndoia; cunoscuse un singur îndrăgostit statornic de-a lungul vieţii ei, pe bătrânul domn Beau, dar el iubise doar în gând, aşa cum bărbaţii le iubesc numai pe zeiţe ori patria...

Paralizat, domnul Beau îşi aştepta sfârşitul în odaia lui din rue Ponthieu, unde numai o umbră îi ţinea de multă vreme tovărăşie. Catherine i-l aduse pe fiul ei, să-l vadă, şi îi încre- dinţă o taină, ca să-i vestească şi pe cei de dincolo, atunci când avea să-i întâlnească:

— Bunul meu profesor, o să îl creştem în Franţa... în câţiva ani am să-l învăţ să spună cum m-ai învăţat dumneata: „Strămoşii noştri sunt galii", şi pentru el are să fie adevărat... îl vom păstra în Franţa! Are să se joace în Jardin de Tuileries şi are să meargă în Cartierul Latin... Şi apoi, după ce împlineşte douăzeci de ani, îl vom trimite în străinătate, să călătorească mult, pentru că doar aşa are să-i fie dor. Va face pe urmă treizeci de ani, eu am să fiu bătrână, am să mor... Dar, înainte să mă sting, am să îi spun adevărul: ca să devină francez, un om cumsecade nu trebuie decât să plătească o mie două sute şaptezeci şi şase de franci, taxă de timbru.

îi părea că furase, pentru el, taina focului din ceruri.

Cuprins

Capitolul I. Luna mai, luna dragostei 5
Capitolul II. în care Catherine îşi ia avânt 10
Capitolul III. Evul Mediu şi Renaşterea lui Catherine 20
Capitolul IV. Dar nu te măriţi cu un oraş întreg 35
Capitolul V. în galera de pe Sena 42
Capitolul VI. Te măriţi cu un polon 53
Capitolul VII. Familia şi dinastia 58
Capitolul VIII. Ludovic al XV-lea şi Franz Josef 76
Capitolul IX. Adam 78
Capitolul X. Un Versailles polonez 82
Capitolul XI. Cele mai bune puşti din Europa 97
Capitolul XII. Echinocţiul cusătoreselor 103
Capitolul XIII. Viena, sau canapeaua 118
Capitolul XIV. Berlin, sau adăpostul santinelei 125
Capitolul XV. Al treilea împărat al sezonului 128
Capitolul XVI. Accidentul 140
Capitolul XVII. Point-du-Jour, sau ivirea zorilor 148
Capitolul XVIII. Robert 170
Capitolul XIX. Roma, sau paşaportul 190
Capitolul XX. Fortăreaţa de la Magdeburg 203
Capitolul XXI. Hibrizii 213
Capitolul XXII. în care Catherine devine vizionară 216

1. Unul din saloanele de la Versailles.